

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**NEŞET ERTAŞ'IN TÜRKÜLERİNDE
FOLKLORİK UNSURLAR**

(Yüksek Lisans Tezi)

Çiğdem KANDIR

**Dr. Öğr. Üyesi Elif Şebnem DEMİRCİ
Danışman**

**RİZE
2020**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında, Çiğdem KANDIR tarafından hazırlanan *Neşet Ertaş'ın Türkülerinde Folklorik Unsurlar* başlıklı bu çalışma 01/07/2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Mehmet Sait ÇALKAL (Kabul/~~Red~~)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif KORKMAZ (Kabul/~~Red~~)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Elif Şebnem DEMİRCİ (Kabul/~~Red~~)

(...../...../2020)

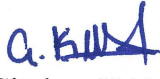
Doç. Dr. Ahmet YANIK
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Tezli Yüksek Lisans Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim “Neşet Ertaş’ın Türkülerinde Folklorik Unsurlar” konulu tezim, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Eserimde, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dâhil, sahibine/kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır.

Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve/veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabilecek bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim. (27/08/2020)

Çiğdem KANDIR

ÖN SÖZ

Bir milletin, bir toplumun kültür ve medeniyeti, o milletin veya toplumun tarih boyunca sergilediği bütün maddî ve manevî değerler, yaşam tarzına dair ürünler, toplum fertleriyle ortak olarak şekillendirdiği duygu, düşünce ve davranışların bütünüdür. Kuşaktan kuşağa, nesilden nesile şifahi olarak aktarılan bütün bu kültürel unsurlar, süreklilik arz ederken yeni gelişmelere, yeni yaşam ve davranış şekillerine de ayak uydurmaktadır. Eskilerin tecrübelerinin ekseninde gelişen tüm bu unsurlar, o milletin ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verdiği sürece devam eder.

Kültürel değerlerin ve unsurların daha da ileriye taşınması adına, unutulmaya yüz tutmuş pek çok inanışların ve davranışların kayıt altına alınması adına gerek şifahi kültür denilen sözlü kültür gerekse yazılı metinlerde bulunan bir takım folklorik malzemeler halkbilimi araştırmaları sayesinde geleceğe taşınmaktadır.

İşte biz de Anadolu'nun son asırda yetiştirdiği en önemli türkü ustalarından olan ve “Bozkırın Tezenesi” olarak vasıflandırılan Neşet Ertaş'ın türkülerinde folklorik unsurları çalışma konusu olarak seçtik. Bu anlamda, Neşet Ertaş'ın türkülerinde yer alan Türk halk kültürü öğelerini tespit edip incelemek çalışmamızın ana amacı olmuştur. Bu çalışmayla Neşet Ertaş'ın hayatına ve türkülerine etki eden Türk halk kültürü malzemesi gün yüzüne çıkarılmasının yanı sıra türkülerindeki kültürel kodların çözülmesi de amaçlanmıştır. Zira halk kültürü unsurlarının yani folklorik malzemelerin Neşet Ertaş'ın türkülerinde ne şekilde yer aldığını ortaya koymak, Ertaş'ın “Bozkır'ın Tezenesi” unvanına hangi anlamda yansıdığını göstermesi açısından oldukça değerlidir.

Neşet Ertaş'ın Türkülerinde birçok folklorik malzeme bulunmasına rağmen günümüze kadar bu yönde herhangi bir bilimsel çalışmaya konu olmamıştır. Onun türkülerinde yer alan söz konusu Türk halk kültürü öğelerini tespit edilmesi, Neşet Ertaş ile ilgili yapılacak başka çalışmalara da ışık tutacaktır.

XX. asrın ikinci yarısı ile XXI. asrın ilk yılları asırda yaşamış en önemli türkü ustalarından biri olan Neşet Ertaş'ın türkülerindeki folklorik malzeme onun Anadolu'ya ve Anadolu insanına verdiği önemi göstermesi açısından da kayda değerdir.

Çalışmamız giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın konusu, önemi, amacı ve kaynakları üzerinde tanıtıcı bilgiler verilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde, Neşet Ertaş'ın hayatı, edebi kişiliği ve t rk  geleneğindeki yeri üzerinde durularak onun hakkında daha önce yapılan çalışmalar ve çekilen belgeseller ışığında hayatı hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, Neşet Ertaş'ın türkülerinde halk edebiyatı unsurları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın    nc  bölümünde Neşet Ertaş'ın türkülerinde halk bilimi unsurları üzerinde inceleme yapılmıştır. Çalışmamızın dördüncü bölümünde, incelemeye dâhil edilen Neşet Ertaş türkülerinin metinleri verilmiştir. Söz konusu türküler numaralandırılmış ve incelemede örnek verilen dörtlükler bu numaralandırmaya göre gösterilmiştir.

Bu  alışma süresince hem maddi hem manevi desteğini benden bir an olsun esirgemeyen aileme; lisansüstü seviyede yetişmemde kendisinden çokça istifade ettiğim başta değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Elif şebnem DEM RC  olmak üzere; hiçbir sorumu cevapsız bırakmayan ve gerek ilmi gerekse insani yönüyle bana örnek olan kıymetli hocam Doç. Dr. Mehmet Sait ÇALKA'ya ve diğer tüm bölüm hocalarıma sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Çiğdem KANDIR

R ZE 2020

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	2
ETİK BEYAN	3
ÖN SÖZ	4
İÇİNDEKİLER	6
ÖZET	10
ABSTRACT	11
KISALTMALAR.....	12
GİRİŞ	13

BİRİNCİ BÖLÜM

NEŞET ERTAŞ'IN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE TÜRKÜ GELENEĞİNDEKİ YERİ

1.1. Ailesi, Doğumu, Çocukluğu ve Eğitimi.....	19
1.2. Çocukluk ve İlk Gençlik Yılları.....	24
1.3. Ankara, İstanbul ve Almanya Yılları.....	26
1.4. Devlet Sanatçısı Ödülü ve Vefatı.....	31
1.5. XX. Yüzyılda Abdallık ve Âşıklık Geleneği	32
1.5.1. XX. Yüzyıl Âşıklık ve Abdallık Geleneği İçerisinde Neşet Ertaş.....	38
1.6. Neşet Ertaş Üzerine Bugüne Kadar Yapılmış Bilimsel Çalışmalar.....	42

İKİNCİ BÖLÜM

NEŞET ERTAŞ'IN TÜRKÜLERİNDE HALK EDEBİYATI UNSURLARI

2.1. Halk Hikâyeleri.....	72
2.1.1. Kerem ile Aslı.....	72
2.1.2. Arzu ile Kamber	74
2.1.3. Ferhad ile Şîrin	75
2.1.4. Leyla vü Mecnun	77

2.2. Kalıplaşmış İfadeler.....	79
2.2.1. Atasözleri.....	79
2.2.2. Deyimler	81
2.2.3. Değişler.....	83
2.2.4. Dualar (Alkışlar).....	84
2.2.5. Beddualar (Kargışlar)	86
2.2.6. Hitaplar / Nidalar (Seslenmeler).....	87
2.2.7. Argo Sözlere.....	88
2.2.8. Halk Ağzı.....	89

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NEŞET ERTAŞ'IN TÜRKÜLERİNDE HALK BİLİMİ UNSURLARI

3.1. Geçiş Dönemleri	93
3.1.1. Doğum	93
3.1.2. Askerlik.....	94
3.1.3. Evlenme	95
3.1.4. Ölüm	97
3.2. Halk Bilgisi	99
3.2.1. Halk Astronomisi.....	99
3.2.2. Halk Botaniği.....	100
3.2.3. Halk Ekonomisi	101
3.2.4. Halk Giyimi/Kuşamı.....	102
3.2.4.1. Kadın Giyimi/Kuşamı	104
3.2.5. Halk Hekimliği	105
3.2.5.1. Hastalıklar	106
3.2.6. Halk Takvimi	107
3.2.7. Halk Meteorolojisi	109
3.2.8. Halk Müziği	110
3.2.8.1. Çalgı Aletleri	111
3.2.9. Halk Zoolojisi	112
3.2.10. Halk Mutfağı.....	113
3.2.10.1. Yemekler/Tatlılar	114

3.2.10.2. İçecekler	116
3.3. Halk İnanışları.....	118
3.3.1. Soyut Varlıklarla İlgili İnanışlar	119
3.3.1.1. Allah İle İlgili İnanışlar	119
3.3.1.2. Melekler İle İlgili İnanışlar	119
3.3.1.3. Ruh İle İlgili İnanışlar	120
3.3.1.4. Hortlak İle İlgili İnanışlar.....	120
3.3.1.4. Cin İle İlgili İnanışlar	121
3.3.2. Ölüm İle İlgili İnanışlar	121
3.3.3. Ölüm Sonrası İle İlgili İnanışlar	122
3.3.3.1. Ahiret İle İlgili İnanışlar.....	123
3.3.3.2. Cennet ve Cehennem İle İlgili İnanışlar.....	123
3.3.3.3. Huriler İle İlgili İnanışlar	123
3.3.4. Kul Hakkı İle İlgili İnanışlar.....	124
3.3.5. Kader-Kısmet İle ilgili İnanışlar.....	124
3.4. Halk Dayanışması	125
3.4.1. Yardımlaşma.....	126
3.4.2. Dostluk.....	126
3.4.3. Bayramlaşma	127
3.4.4. Helalleşme	128
3.4.5. Mektuplaşma.....	129
3.4.6. Selamlaşma ve Vedalaşma	129
3.5. Halk Statüleri ve Unvanlar	130
3.5.1. Dayı / Emmi.....	131
3.5.2. Dul	131
3.5.3. Garip	132
3.5.4. Kul / Köle	132
3.5.5. Öksüz	133
3.5.6. Yetim	134
3.5.7. Fakir / Zengin	134

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEMeye DAHİL EDİLEN NEŞET ERTAŞ TÜRKÜLERİ

4.1. Sözü ve Müziği Neşet Ertaş’a Ait Olan Türküler.....	136
4.2. Sadece Sözü Neşet Ertaş’a Ait Olan Türküler.....	191
4.3. Müziği Neşet Ertaş’a Ait Olan Türküler.....	194
SONUÇ.....	202
KAYNAKLAR	205
ÖZ GEÇMİŞ	211

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Elif Şebnem DEMİRCİ

Hazırlayan: Çiğdem KANDIR

Yıl: 2020

Sayfa Sayısı: 211

ÖZET

NEŞET ERTAŞ'IN TÜRKÜLERİNDE FOLKLORİK UNSURLAR

Bu çalışma, Neşet Ertaş'ın türkülerinde bulunan folklorik unsurların tespit edilmesi ve bunların türkülerine olan yansımalarının ne şekilde olduğunu ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Bu bu çalışmada sözü ve müziği Neşet Ertaş'a ait olan türküler, sadece sözü Neşet Ertaş'a ait olan türküler ve sadece müziği Neşet Ertaş'a ait olan türküler toplanmış ve folklorik açıdan değerlendirilmiştir.

Yapılan bu folklorik tespitler, Sedat Veyis Örnek ve Erman Artun'un tasnifleri göz önüne alınarak elde edilen bulguların tasnifi şeklindedir. Folklorik unsurların Neşet Ertaş'ın türkülerinde geçtiği yerler aktarılmış, halk bilimindeki tanımlamaları yapılmış ve değerlendirmeler yapılarak bunların kullanım amaçları belirtilmiştir.

Çalışmanın elde edilen sonuçlarına göre Neşet Ertaş, yazdığı ve söylediği türkülerinde yaşadığı Kırşehir'in bozkır coğrafyasında bulunan halk kültürünü ve genel olarak Anadolu kültürünü oldukça zengin bir malzemeye yansıttığı görülmüştür. Özellikle o bölgeye ait deyimlere, söyleyişlere, inanış ve bakış açılarına türkülerinde oldukça yer veren Neşet Ertaş'ın Türk halkbilimi açısından oldukça zengin bir malzeme sunduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Neşet Ertaş, Türkü, Kültür, Folklor.

Recep Tayyip Erdogan University the Institute of Social Sciences

Department: Turkish Language and Literature

Thesis Type: Master Thesis

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Elif Şebnem DEMİRCİ

Author: Çiğdem KANDIR

Year: 2020

Pages: 211

ABSTRACT

FOLKLORIC ELEMENTS IN NEŞET ERTAŞ'S SONGS

This study was carried out to identify the folkloric elements in the folk songs of Neşet Ertaş and to reveal the reflections of these on his folk songs.

In this study, folk songs whose words and lyrics belong to Neşet Ertaş, only those whose words belong to Neşet Ertaş and only those whose music belongs to Neşet Ertaş were collected and evaluated folklorically.

These folkloric determinations are in the form of a classification of the findings obtained considering the classifications of Sedat Veyis Örnek and Erman Artun. The places where the folkloric elements pass in the folk songs of Neşet Ertaş have been transferred, their definitions in folklore have been made, and their purpose of use has been specified by making evaluations.

According to the results obtained from the study, Neşet Ertaş was seen to reflect the folk culture in the steppe geography of Kırşehir, where he lived and wrote in his songs, and Anatolian culture in general with a very rich material. Especially Neşet Ertaş, who has a lot of expressions, sayings, beliefs and perspectives in his region, has been found to offer a very rich material in terms of Turkish folklore.

Keywords: Neşet Ertaş, Türkü, Culture, Folklore.

KISALTMALAR

bk.	:	Bakınız
Bs.	:	Baskı
EBE	:	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
ed.	:	Editör
GSE	:	Güzel Sanatlar Enstitüsü
haz.	:	Hazırlayan
İTÜ	:	İstanbul Teknik Üniversitesi
MÖ	:	Milattan önce
SBE	:	Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
TDK	:	Türk Dil Kurumu
Üni.	:	Üniversitesi
vb.	:	Ve benzeri
Yay.	:	Yayınları

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1. Konusu

Türküler, genel anlamda toplum olarak Türklerin insani özelliklerini, Türklerin tarihi serüvenini, inanışlarını, gelenek ve göreneklerini en iyi şekilde ortaya koyan tarihsel ve sanatsal vesikalar hükmündedir. İnsanın iç dünyasına ait tüm duyguları barındıran türküler, toplum olarak Türklerin kültürel ve sosyo-ekonomik hayatları hakkında oldukça zengin bilgileri içermektedir. Bu çalışma, 20. asrın ikinci yarısıyla ile 21. asrın ilk yılları arasında yaşamış ve yakın bir geçmişte hayatını kaybetmiş olan Neşet Ertaş'ın türkülerinde yer alan ve halk bilimi için oldukça değerli malzemeler olan folklorik unsurları içermektedir.

2. Önemi

Türk Halk Müziği, halkın yurt ve insan sevgisini, kahramanlığını, sağlam ve güzel karakterini, ince ve derin bir duygu ile ifade edebilen en değerli folklor unsurudur. Türk Folklorunun değerli ürünü türküler, Türk halkının yaşantısındaki etkin olayların, duygu ve düşüncelerin, kendi kültür ve sanat anlayışının müzik yoluyla anlatımıdır.¹ Dolayısıyla bu çalışmayla Türk halkının sevgisini ve saygısını kazanmış olan Neşet Ertaş'ın Türk halkının yaşantısındaki kayda değer hadiseleri, Anadolu insanının hüznünü, aşkını, duygu ve düşüncelerini, kendi kültür ve sanat anlayışını türkülerinde nasıl işlediğine dair folklorik bir incelemeye tabi tutulması önem arz etmektedir.

3. Amacı

Türkülerin incelenmesi, sadece müzik bilimcilerin değil, başta edebiyat araştırmacıları olmak üzere halk bilimcilerin, toplum bilimcilerin ve diğer bilim insanlarının da dikkatini çekmeye değerdir. Hatta türküler, sadece folklor için

¹ Adnan Ataman, *Bu Toprağın Sesi-Halk Musikimiz*, haz. Süleyman Şenel, (İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2009), 59.

birer malzeme olarak da görmemek gerekmektedir. Zira türküler, Türk toplumunun adeta bir yönelim göstergesi ve anlatım aracı olarak görmek gerekir. Bu anlamda bu çalışmanın amacı, Neşet Ertaş'ın kaleme aldığı ve söylediği türkülerin folklorik açıdan incelemektir. Böylece Neşet Ertaş ve türkülerini özelinde 20. asrın ikinci yarısı ile 21. asrın ilk yıllarına ait Türk toplumunun kültür kodlarına ışık tutulması amaçlanmaktadır. Bu çalışmanın bir başka amacı da bundan sonra başka ozanlarımızın türkülerini ile ilgili bu konuda yapılacak çalışmalara ışık tutmaktır.

4. Kaynakları

Bu çalışma hazırlanırken başta Öner Özcan'ın 2001 yılında Simurg yayınlarından okurlarla buluşturduğu *Neşet Ertaş Yaşamı ve Bütün Türküleri* adlı çalışma ile bir yıl sonra 2002 yılında Bayram Bilge Tokel tarafından Akçağ yayınlarından çıkan *Neşet Ertaş Kitabı* adlı çalışmadan, Erol Parlak'ın 2013'te yayınladığı *Garip Bülbül Neşet Ertaş Hayatı-Sanatı-Eserleri* ve son olarak 2017 yılında Selahaddin Bekki ve Dicle Demirtaş'ın ortak olarak kaleme aldıkları *Son Abdal Neşet Ertaş Hayatı, Eserleri ve Hakkında Yapılan Çalışmalar* adlı kitaplardan öncelikli olarak yararlanılmıştır. Bu çalışmaların yanı sıra Neşet Ertaş ile ilgili yapılan diğer çalışmalardan, kasetlerinden, hakkında TRT başta olmak üzere Haber Türk ve diğer ulusal kanallarda yapılan belgeseller ile diğer basılı ve görsel materyallerden yararlanılmıştır.

Folklorik açıdan değerlendirme kısmında ise Halk bilimi ile ilgili önemli çalışmalara sahip olan başta Sedat Veyis Örnek ve Erman Artun olmak üzere Pertev Naili Boratav, Şükrü Elçin, Ali Berat Alptekin, Nail Tan, Dursun Yıldırım, Özkul Çobanoğlu ve Abdurrahman Güzel'in kıymetli çalışmalarından yararlanılmıştır. Türkü türü ile ilgili yapılan okumalarda ise bu konuda önemli çalışmalara sahip olan M. Fuad Köprülü, Mehmet Özbek ve Ali Yakıcı'nın çalışmalarından yararlanılmıştır.

B. TÜRKÜ ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Türk kültüründe toplumsal değerlerin içten bir söyleyişle şiire yansıdığı bir mecra olan türkünün tür ve şekil bilgisi üzerinde başta Ahmet Talat Onay, M. Fuad Köprülü, Cahit Öztelli, Cem Dilçin, Özkul Çobanoğlu, Ali Yakıcı, Öcal

Oğuz ve Dursun Yıldırım gibi pek çok değerli bilim insanı araştırmalar ve incelemeler yapmıştır.²

Türklerin şiir geleneğinin kökleri Türk boylarının tarihi kadar eskidir. Türk adıyla ve ezgiyle söylenen sözlü manzume sanatı arasındaki ilişki birçok araştırmada ele alınmıştır. Bu güne kadar yapılmış çalışmalar, bu sanat türünün Türk boylarına ait bir sözlü şiir türü olduğunu ortaya koymuştur. Hangi bölge ve boy olursa olsun, hangi çağ ve asırda söylenirse söylensin böyle ürünlere türkü denmiştir.³

Türkü kelimesinin köken bakımından Türk kelimesinin nisbet eki olarak “Türkî” şeklinde oluştuğu, daha sonra Türkçe söyleyişe uydurulduğu kanaati yaygındır. Türküye “şarkı, deyiş, deme, hava, ninni, ağıt” da denilmekte, Anadolu’da türkü karşılığında yer yer “yır” adı da kullanılmakta, Tatar Türkleri’nin türküye “beyit” dedikleri bilinmektedir. Türküye Azerbaycan Türkçesi’nde “mahmı”, Başkırtça’da “halk yırı”, Kazakça’da “türki, türük, halık anı”, Kırgızca’da “eldikir, türkü”, Özbekçe’de “türki, halk kaşığı”, Tatarca’da “halk cırı”, Türkmence’de “halk aydımı”, Uygurca’da “nahşa, koça nahşisi” denilmektedir. Türkü, âşık şiirleri gibi düzenleyicisi bilinenler yanında çoğunlukla düzenleyicileri bilinmeyen, sözlü gelenekte oluşup gelişen, çağdan çağa ve yöreden yöreye değişip zenginleşen, bazan bozulmalara uğrayan ve her zaman ezgi eşliğinde söylenen şiirlerdir. Türk halk şiirinin de en eski nazım biçimlerinden biridir. Bu adı taşıyan ilk manzumeye XV. yüzyıl başlarında Horasan’da rastlandığı kaydedilmekte, Anadolu’da ise ilk örnekleri XVI. yüzyılda görülmektedir. İnsanların yaşadığı her çeşit olayı, bu olayların toplum içindeki yankılarını, kahramanlıkları ve tarihî olayları konu edinen türküler bir kültür bphazinesidir. Herkesin anlayabileceği sade, tabii bir dille ve hece ölçüsüyle

² Bk. Ahmet Talat Onay, *Halk Şiirinde Şekil ve Nev'i*, (İstanbul: 1928); M. Fuat Köprülü, *Türk Saz Şairleri*, (Ankara: Milli Kültür Yayınları, 1962), I/48; Cahit Öztelli, *Halk Türküleri*, (İstanbul: 1953); Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, (Ankara: TDK Yayınları, 1983); Özkul Çobanoğlu, “Türkü Olgusu Bağlamında Türkü ve Şarkı”, *Türk Yurdu*, 269 (2010): 46-49; M. Öcal Oğuz, “Türk Halk Şiirinde Tür ve Şekil Meselesi”, *Milli Folklor*, 19 (1993): 13-18; Dursun Yıldırım, *Türk Bitiği, Araştırma/İnceleme Yazıları*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1998), 180-195. Ali Yakıcı, *Türk Halk Şiirinde Türkü*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2007).

³ Mehmet Akif Korkmaz, “Türkü Üzerine”, *Fındık Dergisi*, 7 (2017): 56-57. Erişim 19.05.2020. <http://www.giresuntb.org.tr/edergi.php>; Mehmet Akif Korkmaz, *Türkü Türü ve Doğu Karadeniz Türkü Kültürü*, (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2006), 35-47.

söylenenler yanında aruzla söylenmiş az sayıda örneğine de rastlanan türkülerin klasik edebiyat nazım biçiminde olanlarına “divan, selis, semâi, kalenderî, satranç” gibi adlar verilmektedir.⁴

Fuad Köprülü, *Saz Şairleri* adlı eserinde, “Halk Kitlesinin Âşıklar Hakkındaki Telâkkisi” ve “Âşıkların Kendi Haklarındaki Telâkkileri” kısımlarında âşık adının halk arasında saz şairlerine verilen bir ad olduğunu ve bu kişilerin birçok menkıbeye konu olmuş; maddi aşktan manevî aşka yükselen kimseler olduğunu söylemektedir.⁵ Aynı eserde yine halkın inancına göre âşıkların genellikle saz çalıp şiir söylemeyi de ilahî vasıtalarla, yani bir mürşidin, pirin ya da Hızır’ın rüyada veya gerçekte tecellisi ile öğrendiklerine inanıldığından söz edilmektedir.

Türküler iki kaynaktan beslenir. Asıl türküler söyleyenleri bilinmeyen, halkın ortak malı olan ve halkı derinden etkileyen bir olay üzerine yakılanlardır. Bu olay bütün milleti ilgilendirecek kadar önemli olabileceği gibi dar bir çevreyle de sınırlı kılabilir. Aşk, gurbet, ölüm, kahramanlık, fetih, seferberlik, doğal âfetler, oymak kavgaları, eşkıya baskınları, bir kalenin düşmesi, bir vatan parçasının elden çıkması gibi olaylarla sevdâ, talihe küsme gibi duygular türkülerin şartlarını hazırlayan sebeplerin başında gelir. Bu olaylardan birini yaşayan veya bu duygulardan birini taşıyan, sanatçı ruhuna ve yeteneğine sahip halktan birinin olayı halk şiiriyle ve ezgi eşliğinde ifade etmesi türküyü meydana getirir. Zamanla türküyü söyleyen kişinin adı, türkünün söz ve ezgi bölümleri gibi kişisel izleri ortadan kalkar ve türkû toplumun ortak malı olarak halk edebiyatı ürünü karakterine bürünür. Türkülerin oluşmasında ve yayılmasında ikinci önemli kaynak saz şairleridir. Saz şairi (âşık) gördüğünü, yaşadığını, duyduğunu sanat kabiliyeti ölçüsünde sazı eşliğinde dile getirerek topluma duyurur. Toplumdaki “türkücü-şair” bir bakıma eski Oğuzlar’daki ozanların devamı olarak türkülerin ortaya çıkmasını, yayılmasını ve yaşamasını sağlar. Eskiden ticaret kervanları ile dolaşan amatör ses sanatçıları ve askerler de saz şairleri gibi türkülerini yaymada önemli rol oynamıştır. Türkülerin yayılmasının diğer bir sebebi de fetihler

⁴ Nurettin Albayrak, “Türkü”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/ 611.

⁵ M. Fuad Köprülü, *Saz Şairleri* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2004), 26-29.

dolayısıyla meydana gelen göçlerdir. Günümüzde iletişim araçları türkülerin yayılmasını kolaylaştırmakta, böylece beğenilen bir türkü kısa zamanda yurdun her köşesine ulaşmaktadır. Ancak bu durum yeni türkülerin yakılmasını önlemektedir.⁶

Genellikle bağlama/saz eşliğinde söylenen türkü bu aletle hüviyet kazanır. Türkü yakıcıları daha çok sözle ezgiyi aynı anda üretirler. Konusunun toplumu derinden etkilemesi, ezgisinin dokunaklı ve sanat gücünün yüksek olması türkülerin uzun süre yaşamasının önemli sebeplerindendir. Zaman içinde söz ve ezgilerinde meydana gelen değişiklikler bunların birden çok yöreye ait sayılması gibi bir sonucu doğurmuştur. Değişik çevrelerde değişik duygular içinde söylenen türkülerin birtakım katma söz ve ezgilerle eski havalarını kaybedip başlangıçta bir kahramanlık türküsü, hatta bir ağıtken ezgisi oyun havasına yakınsa sonradan oyun havası durumuna geldiği de görülebilir.⁷

Türkülerle ilgili eserinde Ali Yakıcı türkülerle ilgili birçok tanımı verdikten sonra şu tespiti yapar: “Her ne kadar, türkü tanımıyla ilgili alıntı yaptığımız kimi sözlük, kitap ve ansiklopedilerde halk şiiri nazım şekli olarak verilmişse de, genel kabule ve eldeki verilere göre türkü, nazım şekli olarak düşünülmemelidir. Çünkü mani, koşma, gazel vb. nazım şekillerinden oluşturulmuş kimi şiirler türkü olarak repertuvardaki yerini alabilmektedir. Bu nedenle türkünün nazım şekli değil, bir tür olarak düşünülmesi gerekir.”⁸ (Yakıcı 2007: 48).

Türkülerde halkın işlenmemiş sanat gücünü, sanat yeteneğini ve millî sanata ait konuları bulmak mümkündür. Bunları dile getiren olayları öğrenebilmek için türkünün metnini tamamlayacak hikâyesini de bilmek gerekir. Türküler hem halkın sosyal hayatını hem müziği hem şiiri ilgilendirdiğinden halk bilimi incelemelerinde önemli bir yer tutar; bundan dolayı özel bir metotla incelenmeleri gerekir. Bu konuda üzerinde önemle durulan hususlardan biri türkülerin bir plan dahilinde derlenmesidir. Derleme yapılacak yöre ve bu yörenin insanları hakkında önceden yeterli bilgiye sahip olunmalıdır. Türkünün sözleri ve mısra düzeni doğru

⁶ Albayrak, *Türkü*, 612.

⁷ Albayrak, *Türkü*, 612.

⁸ Ali Yakıcı, *Halk Şiirinde Türkü/Tanım-Tasnif-İnceleme-Metin* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2007), 48.

yazılmalı, birtakım arkaik ve mahallî kelimeler olduğu gibi yazıya geçirilmeli, ezgi de sözlerle birlikte kaydedilmelidir. Türkülerin çok etkili bir ifade gücü vardır. Her türlü insanî duyguyu harekete geçirmeleri, toplumu bütün yönleriyle ele almaları ve yansıtmaları bunların başta gelen özellikleridir. Türkülerin dili halkın konuştuğu Türkçe'dir; ancak unutulmuş bazı kelimelerin türkülerde canlılığını koruduğu görülmektedir. Bu sebeple özellikle dilcilerin ilgilenmesi gereken bir çalışma alanıdır.⁹

Türküler genelde üç yönden incelenir. 1. Ezgilerine göre, usulsüz olanlar (uzun havalar) ve usullü olanlar (oyun havaları, kırık havalar, oturak havaları) olmak üzere iki grupta ele alınır. 2. Konularına göre, olaya dayalı türküler ve duygu yönü ağır basan türküler diye iki kolda incelenebilir. Olaya ve duyguya dayalı türküler de lirik türküler, taşlama, yergi ve güldürü türküler, bir olayı hikâye eden türküler, tören ve mevsim türküler, iş ve meslek türküler, pastoral türküler, öğretici türküler ve oyun türküler şeklinde gruplandırılabilir. 3. Yapılarına göre ise hece ölçüsünün beşli kalıbından on altılı kalıbına kadar farklı ölçüler kullanılmıştır. Bu durum türkünün biçimi üzerinde çeşitli tartışmalara yol açmaktadır. Mânî katarından veya koşma nazım biçiminden oluşan türküler de sıkça görülmekle beraber asıl türküler “bent” ve “kavuştak” adı verilen, bent ve kavuştaklarda yer alan mısra sayısının türkünden türküye farklılık gösterdiği bağlamalı şekillerden oluşur¹⁰

Kısacası türkü icracı-sanatkâr, söz, oyun, ritim yapı taşlarıyla nesillerin gönlüne nakşeden türkü kavramı hakkında çeşitli kabullerin varlığı bilinmektedir. dolayısıyla, anonim Türk halk edebiyatında ezgiyle söylenen bir nazım biçimi ve nazım türüdür. Türkü, ezgisiyle diğer türlerden ayrılır. Mani ve koşma nazım şekliyle söylenen şiir, türkü ezgisiyle söylenirse türkü olur.¹¹

⁹ Albayrak, *Türkü*, 612.

¹⁰ Nurettin Albayrak, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2010), 537-545.

¹¹ Erman Artun, “Türkü Söyleme Geleneği ile Türkülerde Tür, Şekil ve Tasnif Üzerine Düşünceler”, 4. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, *Türkü, Türkülerimiz, Öyküleriyle Türküler Sempozyumu* (Muğla: 2013), Erişim 17.04.2020.
http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/erman_artun_turku_soyleme_gelenegi_tur_sekil.pdf

BİRİNCİ BÖLÜM

NEŞET ERTAŞ'IN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE TÜRKÜ GELENEĞİNDEKİ YERİ

1.1. Ailesi, Doğumu, Çocukluğu ve Eğitimi

Neşet Ertaş'ın hayatı ve sanatı hakkında elde mevcut olan hemen hemen tüm bilgiler, kendisi için hazırlanan programlarda kendi ağzından derlenmiştir.¹² Buna göre Neşet Ertaş, Kırşehir'e bağlı Kırıtlar köyünde, kendisi hakkında bilgi veren kaynakların yaptığı sıfatlandırmayla Orta Anadolu bozkırlarının tam göbeğinde 1938 yılında dünyaya gelmiştir. Babası, kendi tabiriyle “ay dost deyince yeri göğü inleyen” saz ve söz ustası Muharrem Ertaş'tır. Özellikle çocukluğuna, gençlik yıllarına, saz ve söz sahasına damga vurmasına ve kendisi gibi bir ozan olarak yetişmesine, babasının çok büyük etkisi vardır. Babası için *Bozlak*¹³ şeklinde kaleme aldığı türküde Neşet Ertaş, babası hakkında şu sözleri dile getirmiştir:

*Ay dost deyince yeri göğü inleyen,
Muharrem Usta 'ydı bunu dinleten.
Gönül kırmazdı bilerekten bilmeden
İnsan velisini neyledin dünya.*

¹² Ali Bozkurt, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Belgeseli 1. Bölüm*, Danışman ve Metin Yazarı: Bayram Bilge Tokel, (TRT, 1999); Can Dünder, *Garip-Neşet Ertaş*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2005); Cengiz Özkarakbekir, *Tek Başına-Neşet Ertaş Belgeseli*, (Haber-Türk TV, 2010); Bayram Bilge Tokel, *Neşet Ertaş Bozkırın Tezenesi Belgeseli*, (TRT Avaz, 28 Eylül 2012).

¹³ Bozlak: Türk halk müziğinde bir uzun hava türü olan ‘bozlak’, Orta Asya’dan başlayarak günümüze kadar ulaşan ve yaylak – kışlak hayatı yaşayan Yörük / Türkmen ve Avşar oymaklarının kültürlerinin bir anlatım ve ifade biçimi olmuştur. Mana bakımından bozlak; bozulmak, bozlamak, feryat etmek ve haykırmak anlamını taşımaktadır. Türkmenlerin ve Avşarların günlük yaşamlarında karşılaştıkları acının, üzüntünün ve isyanın doğaya haykırılması bozlak kültürünün doğmasına sebep olmuştur. Türkmenler, Avşarlar ve bu oymaklar arasında bulunan Abdallar, bozlak geleneğini günümüze kadar ulaştırmışlardır. bk. Oğuz Karakaya ve Hamit Önal, “Türk Halk Müziğinde Bir Uzun Hava Türü Olarak Bozlak”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 27 (2010): 709-726.

*Sazını çalarken kendinden geçen.
Gönülden gönüle kapılar çan.
Aşkın dolusunu nefessiz içen,
Gönül delisini neyledin dünya.*

*Garibim babandı Muharrem Usta.
Bilirim âşıktı sevdiği dosta.
Sazımın emaneti diyen en son nefeste,
Sazın ulusunu neyledin dünya.¹⁴*

İlk eşi olan Hatice'yi çok erken kaybetmiş olan Muharrem Ertaş'ın bu eşinden çocuğu olmamıştır. Bu hazin ayrılıktan sonra ikinci evliliğini yine Kırıtlar köyünden olan Döne ile yapan Muharrem Ertaş'ın 8 çocuğu dünyaya gelir. Neşet Ertaş, bu çocukların ikincisi olarak dünyaya gelmiştir. Neşet Ertaş'ın doğduğu ev, Muharrem Ertaş ve yakın ozan dostlarının toplanarak saz, söz ve muhabbetlerin edildiği bir yer olarak kayıtlara geçmiştir. Bu ev adeta bir müzik sanatı atölyesi konumunda köyün en canlı yeri olarak gıptayla izlenirdi. İşte Neşet Ertaş, sanatın doğuştan itibaren yaşandığı öyle bir evde gözlerini açmış olmanın mutluluğunu yaşamıştır. Çocukluk yıllarının hemen tümü, her Orta Anadolu insanının ya da her Kırıtlar köyünde doğup büyüyen bir çocuk gibi geçiren Neşet Ertaş, saz ve müzikle de hemen bu yıllarda tanışmıştır.¹⁵

Daha ilk doğduğu günde müzik tınlarını kulaklarında hisseden Neşet Ertaş, kendisinin doğumunu haber alan babası Muharrem Ertaş'ın sevinçten sazı eline alıp çaldığını ve böylece babasının sazının o gün kulağından kalbine girdiğini dile getirmiştir. “Beş yaşından itibaren önce oyun belleyerek başladım müzik işine.” diyen Neşet Ertaş, kendi ifadesiyle babasıyla sanat arkadaşlığına beş yaşından itibaren başlamıştır.¹⁶

1943-1944 yıllarında Kırıtlar Köyü'nden ayrılan Muharrem Ertaş ve ailesi, Çiçekdağı'nın İbikli Köyü'ne göçerler. Bu sırada beş altı yaşlarında olan Neşet Ertaş, yukarıda da ifade edildiği gibi babasıyla birlikte düğünlere gitmeye, hayat ve sanat eğitimini almaya başlamıştır. İbikli Köyü'ne yaklaşık bir yıl olur ki, dizlerinden rahatsız olan Döne Ertaş'ın hastalığı azar. Artık oturunca kalkamaz, dizlerinin üstüne varamaz olur. Yoksulluk içinde geçirdiği hayatı,

¹⁴ Öner Özcan, *Neşet Ertaş Yaşamı ve Bütün Türküleri* (İstanbul: Simurg Yayınları, 2001), 77.

¹⁵ Bozkurt, “Bozkırın Tezenesi”.1. Bölüm.

¹⁶ Bozkurt, “Bozkırın Tezenesi”. 1. Bölüm.

çıplak ayaklarının altına almaya çalışan, beş çocuk anası Döne Ertaş, hayatın çetinliğine ve acımasızlığına karşı koyamaz. En küçüğü üç aylık olan beş yavrusunu, Muharrem Usta'ya emanet ederek, hayata gözlerini yumar.¹⁷ O günleri Neşet Ertaş şu ifadelerle anlatır:

“Beş yaşından itibaren babama arkadaşlık ettim, hayvanla giderdik, böyle gezdik. Sonra Yozgat'a gittiğimizde, anam öldükten sonra, babam bu analığımla evlendi. Orası aşiret köyüydü. Orada da kaldık sekiz, dokuz sene. Orada da Yozgat'ın bütün köylerini her sene gezerdik. Nasıl gezerdik onu da söyleyeyim. Her gün düğün olmazdı. Bizim aşiretler de sünnetçilik yaparlardı. Babamla beraber sünnetçi olarak giderdik işte. Babam saz çalardı o köylerde. Köylü birikirdi başımıza, hem sünnet edilirdi, hem de babam çalardı. İşte böyle böyle Yozgat'ın bütün köylerinde, babamın hayranlarını adım adım gezdik. Böyle sünnetçilik durumunda, sünnetçilerle Kayseri, Niğde, Nevşehir ve bütün köylüklerini gezdik. Her yerde babamın avazının kaldığını hissediyorum ben.”¹⁸

Elinde sazıyla eşek sırtında dolaşırken çocukları ihmal eden Muharrem Ertaş, bakımsız kalan küçük çocuğunu buralarda kaybetmiştir. Bu acıdan sonra Muharrem Ertaş, kısa süre sonra askere çağırılmış ve iki oğlu ile iki kızını, ikinci eşi olan Arzu'ya emanet etmiştir. Babalarını askere yollayan Ertaş ailesi, geçim sıkıntısı çekmeye başlamıştır. Düğünlere gidip çalgı çalacak kadar büyük olmayan çocuklar, gidip başka işlerde de çalışmamıştır. Mecburen, köy köy, kapı kapı gezerek dilenmek durumunda kalan aile, büyük sıkıntılar yaşamıştır. Babalarının askerlik dönemini de böyle atlatan Ertaş'lar, daha sonra Yozgat'ın Yerköy ilçesine göçmüşlerdir. Bir süre sonra da Kırıkkale'ye gelmişlerdir. Artık Necaettin ve Neşet biraz daha olsun büyümüşlerdir. Kırıkkale'deki düğünlerde Muharrem Usta saz çalarken Necaettin ve Neşet cümbüş çalarlar. Neşet düğün meydanlarında “köçek” olarak dönmeye başlar.¹⁹

Türlü maddi sıkıntılar ve hayat zorluklarıyla karşılaşan Neşet Ertaş hayatını, bir nevi hayat destanı diyebileceğimiz,²⁰ 1960'lı yıllarda yazdığı uzun bir şiirinde şöyle anlatır:

¹⁷ Özcan, *Neşet Ertaş Yaşamı ve Bütün Türküleri*, 79.

¹⁸ Bozkurt, “Bozkırın Tezenesi”. 1. Bölüm.

¹⁹ Özcan, *Neşet Ertaş Yaşamı ve Bütün Türküleri*, 80.

²⁰ Hasibe Yamaner Yamak, *Neşet Ertaş'ın Hayatı ve Eserleri* (İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003), 2.

*Bin dokuz yüz otuz sekiz cihana
Kırtıllar köyünde geldin dediler
Babama Muharrem, anama
Döne Dediysen Ata'yı bildin dediler*

*Dizinde sızıydı ananın derdi
Tokacı saz yaptı elime verdi
Yeni bitirmiştım üç ile dördü
Baban gibi sazıcı oldun dediler*

*O zaman babamdan öğrendim sazı
Engin gönül ile Hakk'a niyazı
O yaşımda yaktı bir ahu gözü
Mecnun gibi çölde kaldın dediler*

*Zalım kader devranını dönderdi
Tuttu bizi İbikli'ye gönderdi
Babam saz çalarken bana zil verdi
Oynadım meydanda köçek dediler*

*Anam Döne İbikli'de ölünce
Tam beş tane öksüz yetim kalınca
Beşimiz de per perişan olunca
Babangile burdan göçek dediler*

*Yürüdü göçümüz Tefleğe doğru
Bu hâli görenin yanıyorsa bağı
Üç aylık çocuğun çekilmez kalın
Bunlara bir ana bulun dediler*

*Yozgat'ın Kırıksoku Köyü'ne vardık
Bize ana yok mu diyerek sorduk
Adı Arzu derler bir analık bulduk
İşte bu anadır buldun dediler*

*En küçük kardaşı kayıp eyledik
Onun için gizli gizli ağladık
Üstelik babamı asker eyledik
Yine öksüz yetim kaldın dediler*

*Zalım kader tebdilimi şaşırttı
Heybe verdi dalımıza devşirtti
Yardım etti Yerköy'üne göçürttü
Biraz da burada kalın dediler*

*Yerköy'ünden Kırıkkale'ye geldik
Babam saz çalarken biz cümbüş aldık
Kırşehir'e varınca kemani çaldık
Aferin arkadaş çaldın dediler*

*Yârin aşkı ile arttı hep derdim
Babamı bir yere dünür gönderdim
Başlık çok istemişler haberin aldım
İstemiyor yârin seni dediler*

*Kırşehir’de yedi sene kalınca
Düğün düzgün hepsi bize gelince
Burada herkese yer daralınca
Ankara ’ya gider yolun dediler*

*Ankara ’da (sünnetçi) Veysel Usta ’yı buldum
Epeyce eğleştim, evinde kaldım
Yüz lirayı verip bir yatak aldım
Etti isen böyle buldun dediler*

*Bir ev kiraladım münasip yerde
Kaldı kavim kardaş hep Kırşehir’de
Bu aşk hançerini vurdu derinde
Çaresini bulamazsan ölün dediler*

*Yârin aşkı ile döndüm şaşkına
Arada içerdim yârin aşkına
Cânân acımaz mı garip dostuna
Buna da çeriye alın dediler²¹*

Bu şiirden de hareketle ve daha sonraki yaşamıyla birlikte Neşet Ertaş’ın hayatını üç ana döneme ayırmak mümkündür. Bu dönemlerin ilki, doğumundan 1950 yılların sonlarına kadar süren çocukluk ve ilk gençlik yıllarını içine alan dönem; ikinci dönem ise 1960’tan 1976’ya kadar süren ve İstanbul, daha çok da Ankara olmak üzere büyük şehirlerde geçen dönemdir. Üçüncü dönem ise 1976’da geçirdiği ciddi bir felç rahatsızlığını tedavi ettirmek için Almanya’dan bir daha dönmeyerek Almanya’da geçirdiği günleri içine alan dönemdir.

Kaba bir hesapla Neşet Ertaş, altmış yıllık ömrünün ilk yirmi yılını Kırşehir’de, ikinci yirmi yılını Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlerde, son otuz küsur yılını ise Almanya’nın Köln şehrinde geçirmiştir.²²

²¹ Bayram Bilge Tokel, *Neşet Ertaş Kitabı* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2004), 27- 29.

²² Tokel, *Neşet Ertaş Kitabı*, 30.

1.2. Çocukluk ve İlk Gençlik Yılları

İlk gençlik yıllarında babası Muharrem Usta'nın yanında ağabeyi Necaettin ile birlikte düğünlerde darbuka çalmaya başlar. Her ne kadar darbukayla sanat yolculuğu başlasa da Neşet Ertaş'ın gönlü bağlamadan yanadır. Neşet Ertaş'ın sanat yaşamına adım attığı günlerde Ankaralı Bayram Aracı'nın bir saz virtüözü olarak ünü tüm Anadolu'yu kaplamıştır. Denilebilir ki Neşet Ertaş'ın sanat yaşamında babası ve ilk ustası Muharrem Ertaş'tan sonra etkilendiği kişi Bayram Aracı'dır. Neşet Ertaş'ın Bayram Aracı'dan başka Kayserili Ahmet Gazi Ayhan, Tercanlı Âşık Davut Sularî gibi sanatkârlardan da etkilendiği bilinmektedir. Âşık Mahzuni ile sanat yaşamının başlarında tanışan Neşet Ertaş, Âşık Veysel'e karşı da ayrı bir muhabbet ve saygı beslemiştir.²³

Babası ile düğün düğün dolaşmaktan ilkokula gitme fırsatı bulamayan Neşet Ertaş, okuma yazmayı kendi kendine öğrenmiştir. Düğünlerde İlk başlarda darbuka çalıp köçeklik eden Neşet Ertaş, 12 yaşında cümbüş çalmaya başlamıştır. Kısa sürede keman çalmasını da öğrenen Neşet Ertaş, Çekiç Ali'nin yanında düğünlerde keman çalmaya başlar. Bu evrede sözleri Selli Yusuf'a ait olan "Acem Kızı" adlı parçasını bestelemiştir.²⁴

Kırşehir'e göç etmek durumunda kalan Ertaş ailesi, burada yedi yıl kalırlar. Bu arada Neşet Ertaş iyi derecede keman çalar ve kısa sürede üne kavuşur. Bir yandan keman çalıp söylerken, öte yandan saz çalmayı da öğrenen Neşet Ertaş, bu kabiliyetini gittikçe ilerletmiştir. On beş, on altı yaşlarına geldiğinde ise Neşet Ertaş'ın yüreği güçlü bir duyguyla sarsılır ve gençlik aşkı ortaya çıkar. Neşet Ertaş bu durumu şu şekilde açıklar:

"On beş, on altı yaşında âşık olduğuma gelince, bugün böyle olmamın temel sebebi odur. Aslında o da değil, ayırım yapanlar; insanları, sen ben o bu diye ayıranlar sebep. Benim bugün sağlam bir temel üzerinde olmayışımın sebebi de budur işte. O aşk hala yüreğimde. Benim günahım vebalim, insan ayırımı yapanların boynuna. İnsanı insandan ayıranların, ayrı görenlerin boyuna. Yalnız benim için değil tüm insanlık adına, tüm günahlar böyle ayırımcı düşünenlerin, görenlerin boynuna. Ben demesem gene hak biliyor bunu, hak verecek cezasını. Ama ben de çektim bunu, ben de bir ömür bitirdim böyle. Bir insan kime âşıkça ya alsın, ya ölsün. Bunu da bir not edin şöyle. Ben ölürüm siz kalırsınız. Bu böyle olmak zorundadır. Dam, temel üzerinde durur. Temel sağlam olmazsa sen ne kadar

²³ Erol Parlak, *Garip Bülbül Neşet Ertaş Hayatı - Sanatı - Eserleri* (İstanbul: Demos Yayınları, 2013), 315.

²⁴ Salahaddin Bekki & Dicle Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2017), 22.

ev yapmaya çalışırsan çalış, ev yapamazsın. Gönül hadisesi de buna benzer; gönülsüz evlilik yuva kurdurtmaz.”²⁵

Aşkın ateşine yanan Neşet Ertaş 1953 yılında sözü ve müziği kendisine ait olan ilk türküsünü yakar. Bu türkü, “Aradım Derdime Çare mi Buldum” adlı türküdür.²⁶

Neşet Ertaş’ın ilk türküsünü bestelediği o yıllarda Keskinli Hacı Taşan’ın “Yurttan Sesler”de bir türkü okuması ve o türkünün radyo aracılığıyla tüm Anadolu’ya yayılması genç Neşet Ertaş’ı çok heyecanlandırmıştır. Radyoda “Yurttan Sesler”de söylemek arzusuyla Ankara’ya giden Neşet Ertaş, ilk girişinde başarılı olamamış ancak ikinci gidişinde Emin Aldemir’in de yardımıyla bunu başarmıştır. Anadolu’daki en önemli türkü derleyicilerinden biri olan Muzaffer Sarısözen ile daha sonra bir fırsatla tanışan Neşet Ertaş, bu tanışmanın ve tanınırlığın etkisiyle üç ayda bir radyoya davet edilmeye başlamıştır.²⁷

Daha 18-19 yaşlarında babasına bile haber vermeden kendisinin aldığı kararla Anadolu’ya açılmaya koyulan Neşet Ertaş, tamamen bir tesadüf eseri Kadri Şençalar ile karşılaşmış ve ilk plağını doldurur doldurmaz geceleri İstanbul Beyoğlu Saz gazinosunda sahneye çıkmıştır. Yaklaşık 2 yıl Beyoğlu Saz’da sahne alan Neşet Ertaş, daha sonra daha iyi bir teklif alarak Beyaz Park gazinosunda çalışmaya başlamıştır. Bir süre burada çalışan Neşet Ertaş, memleket hasretine daha fazla dayanamamış ve memleketi Kırşehir’e dönmüştür. Ancak döndüğü günün hemen ertesi gününde hayatı boyunca hiç unutamayacağı bir hakarete maruz kalan Neşet Ertaş, tekrar Kırşehir’i terk etmek durumunda kalmış ve Ankara’ya gitmiştir. Ankara’da bir süre daha düğün ve gazinolarda çalıp söyleyen Neşet Ertaş, bir gün saz almak için girdiği Hüseyin Koluman Usta’yla tanışması hayatının bir başka dönüm noktası olmuştur. Hüseyin Koluman Usta’yla dükkânından ortak olan Neşet Ertaş, çok kısa süre sonra da o dükkânın sahibi olmuştur.²⁸

Yukarıda bahsettiğimiz Kırşehir’i terk etmek durumunda kalmasının altındaki nedenin aslında Neşet Ertaş’ı ailesi tarafından zorla evlendirmek

²⁵ Özcan, *Neşet Ertaş Yaşamı ve Bütün Türküleri*, 102.

²⁶ Yamac, *Neşet Ertaş’ın Hayatı ve Eserleri*, 7.

²⁷ Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 23.

²⁸ Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 23.

istenmesi yattığı da söylenir. Öyle ki, Hacıbektaş'tan bir aşiret kızına Neşet Ertaş'ın ailesi kız istemeye giderler. Kızın babası, eve iç güveyi girdiği için, Neşet Ertaş'ı da evine iç güveyi olarak ister. Üstelik kızın babası, bununla da yetinmez, oldukça yüklü bir başlık parası ister. Ailesi gelir, durumu Neşet'e anlatır. Tabi bu arada konu komşu, eş dost, ahabap arasında dedikodular çıkmaya başlar. Etrafta dolaşan dedikodular, Neşet Ertaş'ın kulağına gelir. Gençlik gururu bu lafları kaldıramaz, işin içine bir de ar girince, genç Ertaş o gün kararını verir ve “Ankara’ya gidiyorum” diyerek yolculuk serüvenini başlatır.²⁹

1.3. Ankara, İstanbul ve Almanya Yılları

Ankara’da bulunduğu yıllarda, 1960-1961 arasında asıl adı Nigar olan Leyla adlı biriyle evlenen Neşet Ertaş, bu evlilikten babasını haberdar etmemiştir. Evlilik haberini alan ve bu evliliği onaylamayıp çok üzülen baba Muharrem Ertaş, türlü vesilelerle bu Neşet Ertaş'ı evlilikten uzaklaştırmak istemiştir. Nitekim bir ayaklı türküde baba Muharrem Ertaş, oğluna şu göndermeleri yapmıştır:

*Temiz ruhlu saf kalplisin şöhretsin
Hakkın vardır evlenmeye evladım
Mevlam sebep olanları kahretsin
Aslı bozuk alma dedim evladım*

*Dokunsalar nazik tene kir gelir
Bizden önce ceddimize ar gelir
Köle olmak şanıma zor gelir
Aslı bozuk alma dedim evladım*

*Küsmedim neşedim kahrettim sana
Baban değil miydim sormadın bana
Olan olmuş yavrum ne deyim sana
Sen aklını yitirmişsin evladım (Muharrem Ertaş)³⁰*

Neşet Ertaş ise yaptığı bu evliliğin hata olmadığını yine şu mısraları yazarak cevap verir:

²⁹ Özcan, *Neşet Ertaş Yaşamı ve Bütün Türküleri*, 83.

³⁰ Parlak, *Garip Bülbül Neşet Ertaş*, 401; Cihan Anzerli & Mustafa Kemal Fedakar, “Yaşam Deneyiminden Sanatsal Kurguya: Neşet Ertaş Türküleri ve Hikayeleri”, *II Geleneksel Müzik Kültürü Araştırmaları Öğrenci Sempozyumu* (Ankara: 25-26 Nisan 2013), Hacettepe Üni. Geleneksel Müzik Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları. Erişim 05. 12. 2019. <https://www.academia.edu>.

*Aşkı kimden aldın sevgiyi kimden
Aslı bozuk deme gel şu insana
Soracak olursan eğer ki benden
Aslı bozuk deme gel şu insana (ya dost ya dost dost)*

*Yazımızı felek yazdı mevladan değil
Senin dediklerin evladan değil
Her hata suç bende leyla'dan değil
Aslı bozuk deme gel şu insana (ya dost ya dost dost)*

*Ulu arıyorsan analar ulu
Sevmişiz gönülden olmuşuz kulu
Analar insandır biz insan oğlu
Aslı bozuk deme gel şu insana (ya dost ya dost)*

*Yazımızı felek yazdı Mevladan değil
Senin dediklerin evladan değil
Her hata suç bende Leyla'dan değil
Aslı bozuk deme gel şu insana (ya dost ya dost dost)*

*Seni beni kim getirdi cihana
Her oğlu doğurmuştur bir ana
Senin fikrin bozuk dostluk bahane
Aslı bozuk deme gel şu insana (ya dost ya dost dost)*

*Yazımızı felek yazdı Mevladan değil
Senin dediklerin evladan değil
Her hata suç bende leyla'dan değil
Aslı bozuk deme gel şu insana (ya dost ya dost dost) (Neşet Ertaş)³¹*

Neşet Ertaş evliliğinden kısa bir süre sonra çalıştığı mekan olan saz evini, yanında çalışan kişiye bırakarak oradan ayrılır. Düğünlerde ve pavyonlarda söylemeye devam eden Neşet Ertaş Ankara Radyosu bünyesinde açılan sınavı kazanmış ve Kırşehirli mahalli sanatkar Neşet Ertaş unvanıyla ayda iki kez 15'er dakikalık programlarla düzenli olarak halka seslenmiştir. Bu arada Neşet Ertaş bir gün plak doldurmak hevesiyle Almanya Yollarına düşer dönüş yolunda kullanmak zorunda kaldığı araçla kaza yaptığından (bazı rivayete göre ehliyetsiz araba kullandığından) dolayı 3 ay süreyle Yugoslavya'da hapis hayatı yaşar.³²

³¹ Parlak, *Garip Bülbül Neşet Ertaş*, 402; Anzerli ve Fedakar, "Yaşam Deneyiminden Sanatsal Kurguya: Neşet Ertaş Türküleri ve Hikayeleri", 12. Erişim 05. 12. 2019. <https://www.academia.edu>.

³² Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 23.

Üç ay hapse mahkum olduğu sırada dostlarının kendisini ziyarete gelmeyip sergiledikleri vefasızlıktan şikayet etmiştir. O durumdayken Neşet Ertaş, “Hapishanelere Güneş Doğmuyor” türküsünü yazmıştır:

*Mapushanelere güneş doğmuyor
Geçiyor bu ömrüm günüm dolmuyor
Eşim dostum hiç yanıma gelmiyor
Yok mu mapushane beni arayan
Bu zindanda öleceğim gardiyan (T. 43/1)*

Türkü çığırmanın yanı sıra zaman zaman şiirler de kaleme alan Neşet Ertaş, babasının önerisi ile kendisine “Garip” mahlasını seçmiştir.³³ Düşünlerden başka radyolarda yapılan kısa programlara çıkarılan Neşet Ertaş’ın yayınlanan plaklarının ardından Anadolu turneleri başlamıştır. Neşet Ertaş, Trakya Bölgesi hariç Anadolu’nun her bir vilayetinin bu turneler vasıtasıyla 4-5 defa ziyaret etmiş ve dinleyicileri ile buluşmuştur. Anadolu turneleri ile gelen şöhret Neşet Ertaş’a Avrupa’nın da yolunu açmıştır. Turne anlamında yurtdışında ilk olarak gittiği ülke Hollanda olmuştur. Bu turneler devam ederken 1962’de askere çağrılan Neşet Ertaş önce İzmir-Narlıdere daha sonra ise Ankara Orduevi’nde vatani görevini yapmış ve iki yıl sonunda terhis olmuştur. Bu süre zarfında zaman zaman İstanbul’a giderek plak dolduran Neşet Ertaş, 1964’te belki de Neşet Ertaş denince akla ilk gelen türkü olan ve sözleri Ali İzzet Özkan ait olan “Mühür Gözlüm” adlı türküyü seslendirmiştir.³⁴

İlk çocuğu Döne bu aralarda dünyaya gelen Neşet Ertaş, ardından Hüseyin ve Canan adlı çocukları dünyaya gelmiştir. Ancak üç çocuğu olmasına rağmen Neşet ve Leyla çifti, çeşitli sebeplerden dolayı ayrılmak zorunda kalmışlardır.³⁵ Bu ayrılık Neşet Ertaş’ı çok derinden etkilediği ve bunun pek çok türküsüne de konu olduğu bilinmektedir. Yani başka bir ifadeyle bu ayrılık, Neşet Ertaş’ın herkesin kendi aşkını kendi acısını ve pişmanlıklarını bulacağı ve dillere dilden dile dolaşacak türkülerini ortaya koymasına vesile olmuştur. Bu türkülerin arasında

³³ Garip kelimesi sözcük olarak, “1. *Sıfat*. Kimsesiz, zavallı olan. 2. *Sıfat*. Yabancı, gurbette yaşayan, elgin. 3. *Sıfat*. Acayip. 4. *Ünlem*. Şaşılacak bir şey karşısında söylenen söz. 5. *Sıfat, mecaz*. Dokunaklı, hüznü veren.” anlamlarına gelmektedir. Neşet Ertaş bu anlamların ilk ikisi dolayısıyla bu mahlası/tapşırmaı kullanmış olsa gerektir. Erişim 12.07.2020. <https://sozluk.gov.tr/>; <http://lugatim.com/>.

³⁴ Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 23.

³⁵ Özcan, *Neşet Ertaş Yaşamı ve Bütün Türküleri*, 101.

“Kendim Ettim Kendim Buldum”, “Bilemedim Kıymetini Kadrini”, “Yazımı Kışa Çevirdin Leylam”, “Karadır Şu Bahtım Kara” gibi türküler bulunmaktadır.³⁶

Bu ayrılığın ardında derin boşluğa düşen Neşet Ertaş, bir yandan da müzik hayatına devam etmiştir. Daha önceleri Zeki Müren’in davetiyle İzmir Fuarı’nda sahne almaya başladığı 1950’lerden sonraki dönemlerde yine İzmir Fuarı’nda Muazzez Abacı ile tanışmıştır. Bu yıllardan sonra İzmir’de tek başına sahne almaya başlayan Neşet Ertaş, 1960’lı yılları bu şekilde geçirmiştir. Ancak 1970’li yıllar onun için sağlık problemlerinin başladığı yıllar olmuştur. Neşet Ertaş, 1977 yılında Ankara’da bir program esnasında kısmi felç geçirerek saz çalamaz duruma gelir. Hemşehrisi Doktor Mehmet Ali Altın’ın yardımıyla Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesinde 2 yıl tedavi görmek durumunda kalmış ancak tam bir iyileşme kaydedilmemiştir. Bunun üzerine tedavi için 1980’de ağabeyi Necati’nin yardımıyla Almanya’ya gitmiş ve bu gidiş tam 25 yıl sürecek uzun bir gurbetlik hayatının başlangıcı olmuştur.³⁷ Bu durumu Neşet Ertaş şu şekilde nakleder:

“Ankara’da bir gazonada, gece saat 3- 5 gibi sahnedeiyim, içkili gazonada. Çalarken parmaklarım basmadı. Bir anda, hani boş bir dağarcığın içine suyu doldurur da, ipini çözersin, altından su boşalır. Aynı onun gibi, gövdemden su boşaldı. Sanki ayakkabılarımın içi doldu sandım. Ondan sonra sahneden indim. Rahmetli demeye bile dilim varmıyor, genç bir doktorumuz, Mehmet Ali’yi aradım. Yatağından kalktı geldi. Beni aldı, Hacettepe Üniversitesi’nin ortopedi bölümünden bir hocasını kaldırdı. Hacettepe Üniversitesi’ne gittik. Ben aşağı yukarı bir- iki sene Hacettepe Üniversitesi’nde tedavisi oldum. Boynumdan ağır bir ağrı geliyordu. Almanya’da iyi tedavi ediliyormuş, Almanya’daki abime mektupla durumu bildirdim. Bana davetiye gönderdi kendisi, onun davetiyesiyle Almanya’ya geldim. O zaman iki- üç senede bir, üç ay çıkış vardı yurtdışına. Geldim ve doktora gittik. Doktor bir başka doktora gönderdi bizi. Sigara dahil, bütün alkolü bırakmamı söyledi doktor. Gene böyle elektrik tedavisi, iğne gibi şeylerle devam edince, boynumdaki ağrının sarsıldığını hissettim. Üç ay bitti. Türkiye’ye gitsem, yine aynı duruma düşeceğim. Bir daha da üç sene sonra çıkış var. Türkiye’ye gittim. Burada verdiğimiz dilekçeye göre, Türkiye’den beni araştırmışlar. Diğer işçi kardeşlerimiz nasıl geldiyse, aynı araştırmadan ben de o şekilde geçtim. Kabul ettiklerini söylediler o araştırmadan sonra. Beni müzisyen olarak kabul ettiler Almanya’ya. Ben hali hazırda, kendi işimi kendim veren oluyorum. Her ay da, Alman hükümetine kazanç vergisi vererek kalıyorum burada, hem de her şeyleri kendim karşıladıktan sonra.”³⁸

Berlin’de küçük bir dükkan açan Neşet Ertaş, tedavisi devam ederken kasetler doldurmuş ve ayrıca yine düğünlere giderek türkülerini terennüm etmeye devam etmiştir. Diğer Avrupa ülkeleri olan Belçika, Hollanda, Fransa,

³⁶ Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 25.

³⁷ Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 25.

³⁸ Bozkurt, “Bozkırın Tezenesi”. 1. Bölüm.

Danimarka, İsveç ve Avusturya başta olmak üzere çeşitli ülkelerde turnelere çıkan Neşet Ertaş, zamanının büyük bir çoğunluğunu ise yine tedavisini devam ettiği Almanya’da geçirmek durumunda kalmıştır. Anadolu’da kalan üç çocuğunu Almanya’ya getiren Neşet Ertaş, onların geleceğini de düşünerek çeşitli çalışmalara hız vermiştir. Berlin’de bulunan sanat okullarından birinde bir yıla yakın saz öğretmenliği de yapan Neşet Ertaş, geçimini bu şekilde sürdürmeye devam etmiştir.³⁹

Babası ve hayatının en önemli ustası durumunda olan Muharrem Ertaş’ı 3 Aralık 1984’te kaybeden Neşet Ertaş, bundan büyük bir acı yaşadığını ve bunun ise hastalığına daha fazla olumsuz yönde etki ettiğini zikretmiştir.⁴⁰ Bu ölümden sonra Neşet Ertaş Berlin’den Köln şehrine taşınmıştır. Almanya’ya gittikten sonra gerek babasının vefatı gerekse hastalığı dolayısıyla büyük sıkıntılar yaşayan Ertaş, bu arada 2 defa Anadolu’ya gelmiş ve memleketi Kırşehir’i ziyaret etmiştir. 2004 yılında da belediye tarafından konser vermek üzere davet edilen Ertaş, Kırşehir stadyumunda yapılan bu konsere binlerce hayranı katılmıştır. Neşet Ertaş’ın hemşehrileri ile bulunduğu son konseri ise 18 Ekim 2009’da 22. Ahilik Haftası kutlamaları çerçevesinde gerçekleşmiştir.⁴¹

Yedi yaşından itibaren köy düğünlerinde pavyonlarda gazinolarda Anadolu’nun ve Avrupa’nın çeşitli yerlerinde turnelere çıkan Neşet Ertaş, Türkiye Yazarlar Birliği tarafından 1996 yılı müzik ödülüne layık görülmüştür 1998’de TRT tarafından Ali Bozkurt’un yapımcılığını üstlendiği Bayram Bilge Tokel’in de metin yazarı olarak katıldığı Neşet Ertaş’ın hayatını anlatan bir belgesel hazırlanmıştır. Bu belgesel neticesinde Neşet Ertaş’ın daha önce hiçbir yerde kayda alınmamış birçok önemli bilgilere ulaşılmıştır. Bir yıl sonra da aynı yazarın Neşet Ertaş kitabı adlı eseri yayınlanmıştır. Ömer Özcan’ın büyük ustayı konu alan kitabı 2001’de yayınlanmıştır.

³⁹ Bekki & Dicle, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 25.

⁴⁰ Bozkurt, “Bozkırın Tezenesi”. 1. Bölüm.

⁴¹ Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 25.

1.4. Devlet Sanatçısı Ödülü ve Vefatı

Tüm bu güzel gelişmeler olurken Neşet Ertaş, birçok özel televizyon kuruluşu kendisiyle mülakat yapmak istemiş ve bu yönde teklifler almaya devam etmiştir. 2000-2004 yılları arası neredeyse gençliğin gençliğinde olduğu gibi Anadolu'nun dört bir tarafında konserler verilir. Bozkırın tezenesi olarak belirlenmiş olan Neşet Ertaş, yaşayan efsane olarak gönüllerdeki yerini sağlamlaştırmıştır.⁴²

2000 yılına gelindiğinde dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından kendisine devlet sanatçısı unvanı verilmek istenir. Fakat Neşet Ertaş, bu tür ödüllerin sanatçılar arasında ikiliğe neden olduğunu düşündüğünden ödülü nazik bir şekilde geri çevirmek durumunda kalmıştır. Aynı yıl, Ahilik Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı tarafından verilen Ahilik Sanat Ödülünü seve seve kabul etmiş olan Neşet Ertaş, 2001 yılında Kırşehir İl Kültür Müdürlüğü bünyesinde Kırşehir ve Ustalar Müzik ve Oyun Topluluğunun kurulmasına öncülük etmiştir. 2003 yılında babası ile kendisinin bulunduğu bir heykelin Kırşehir Merkez'de açılışını sevinçle karşılanmıştır. Bu arada gençlik aşkı Seyhan hanımla evlenen Neşet Ertaş Almanya'dan Türkiye'ye dönme kararı alarak 2005 yılında İzmir'e yerleşme kararı almıştır. Can Dünder tarafından 2005 yılında çekimleri yapılan 3 bölümlük *Garip* Neşet Ertaş belgeseli Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. diğer bir belgesel çalışması ise Cengiz Özkarakabekir yönetmenliğinde gerçekleştirilmiştir.⁴³

Neşet Ertaş, 2006 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi üstün hizmet ödülüne layık görülmüştür. Aynı yıl Haşim Akman'ın Neşet Ertaş ile yaptığı söyleşirlerden oluşan kitap yayınlanmıştır. 2010 yılında Neşet Ertaş'ın dünya çapında bir sanatçı olduğu UNESCO Türkiye Milli Komisyonu tarafından tescil edilerek kendisine yaşayan insan hazinesi unvanı verilmiştir. TRT tarafından 2010 yılında ilk defa düzenlenen Müzik Onur Ödülü'ne Müzeyyen Senar ve Abdurrahman Kızılay ile birlikte layık görülen Neşet Ertaş, 8 Mart 2011'de İstanbul Lütfi Kırdar Uluslararası Kongre ve Sergi Sarayı'nda yapılan törende ödülünü almıştır. İstanbul Teknik Üniversitesi senatosu, Neşet Ertaş'ın "*Anadolu halk sanatı*

⁴² Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 26.

⁴³ Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 26.

gelenekleri içerisinde bir ekol olması ve özgün üretimi ile sanat ve bilimin ilerlemesine, yurt kalkınmasına, ülkenin sosyal ve kültürel ve sanatsal alanda gelişimine katkıda bulunması”nı göz önünde bulundurarak 17 Şubat 2011’de kendisine “Fahri Doktor” unvanı verilmiş ve İstanbul Teknik Üniversitesi’nde yapılan bir törenle Neşet Ertaş’a diploması takdim edilmiştir.⁴⁴

2011 yılı Neşet Ertaş’ın sağlık problemleri ile uğraştığı bir yıl olarak geçmiştir. İstanbul Maslak Acıbadem Hastanesinde tedavi gören Neşet Ertaş için 2012 yılının mayıs ayı oldukça zorlu geçmiş ve sağlık mücadelesi ile devam etmiştir. Neşet Ertaş kanserle olan mücadelesinde bir hayli yorgun düşmüş ve 24 Ağustos’ta İzmir’e evine dönmek durumunda kalmıştır. Büyük ustanın bu dönüşten bir ay sonra 25 Eylül 2012 günü saat 08:45’te Bayram Bilge Tokel’e söylediği “*Bayram gardaş ölüm geldi, hoş geldi. Ne zaman çağırırsa giderim!*” dediği vakit gelmiş ve büyük usta “Yalan Dünya”ya veda etmiştir.⁴⁵

Neşet Ertaş’ın vasiyeti üzerine Kırşehir’de Bağbaşı Mezarlığında babası merhum Muharrem Ertaş’ın ayak ucunda defnedilir. Cenaze törenine kelimenin tam anlamıyla yediden yetmişe herkes, hatta dönemin başbakanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan da katılmıştır. Merhumun çocukları tarafından yaptırılan mezar taşında Büyük Usta’nın şu dizelerle yer verilmiştir:

*Sakin ol ha, insanoğlu
İncitme canı incitme
Her can bir kalp Hakk’a bağlı
İncitme canı incitme
Saygı, Sevgi, Hoşgörü...*⁴⁶

1.5. XX. Yüzyılda Abdallık ve Âşıklık Geleneği

Abdallık Geleneği:

Abdal kelimesi Arapça olup “karşılık, birinin yerine geçen” manalarına gelen “bedel” veya “bedîl” kelimelerinin çoğulu olarak kullanılmıştır. Farsça’da “abdâlân”, dilimizde ise “abdallar” şeklinde çoğul yapılmıştır. Tasavvufta *abdal* terimi, dünyayla ilgisini keserek dünyevi işlerden kurtularak kendisini Hakkın

⁴⁴ Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 27.

⁴⁵ Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 27.

⁴⁶ Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 27-28.

yoluna adanmış ve ricâlî'l-gayb olarak isimlendirilen veli zümresi arasında zikredilen sûfî veya erenler hakkında kullanılır.⁴⁷

Anadolu'da XIII. yüzyıldan bilinen bu topluluk, tasavvuf düşüncesi etrafında şekillenen vasıfları dışında daha sonra yerel halk müziğiyle ilgilenen topluluğa da bu isim verilmiştir. Müzisyen abdal toplulukları, müziği bir meslek olmaktan çok hayatın bir ayrılmaz parçası olarak benimsemişlerdir.⁴⁸ 20. yüzyılda abdal toplulukları ağırlıklı olarak Kırşehir, Mersin-Silifke, Afyon-Sultandağı ve Emirdağ, Antalya, Adana, Gaziantep, Yozgat, Tokat, Çorum, Konya, Kayseri, Sivas, Malatya, Karaman, Isparta, Denizli ve Amasya'da yaşamaktadırlar. Son dönemlerde İzmir, Aydın ve Manisa taraflarına göç edenlerle birlikte bu yerleşim yerlerinde de abdal yaşamı oluşmuştur.⁴⁹

Orta Anadolu'da abdalların kendilerine özgü sosyal, kültürel, dinsel ve ekonomik tutum ve davranışlarının tipik olarak gözlemleneceği en önemli merkez Kırşehir'dir. Kırşehir'de yaşayan abdallar ile Karaman, Kırıkkale merkez ve Keskin; Nevşehir-Hacıbektaş, Ankara-Polatlı-Gölbaşı ve Soğucak Köyü ile Haymana'da yaşayan abdallar arasında geçmişe dayanan bir ilişki vardır.⁵⁰ Günümüzde Kırşehir abdalları, merkezde Bağbaşı ve Âşıkpaşa mahalleleri ile Karaman ilçesinde belli bir nüfus yoğunluğuna sahip olarak yaşamaktadırlar. *“Çevre illerle birlikte yoğun bir Türkmen nüfusunu bünyesinde barındıran Kırşehir, bu göçebe Türkmen aşiretlerinin Orta Asya'dan getirdikleri saf şiir ve müzik kültürünün”* abdallar vasıtasıyla yaşatıldığı en önemli merkezlerden biridir.⁵¹

Bin yıllık Anadolu-Türk tarihinde belli bir yeri olan abdalların çoğunluğu elekçilik, sepetçilik, kalaycılık, sünnetçilik ve müzisyenlik gibi zanaatlarda yoğun uğraşmışlardır. Müzikle uğraşan abdalların sanatlarını icra ettikleri yerlerin başında düğünler gelir. Bir abdal için düğün, hem geçimini sağlayacak bir iş ortamı olarak hem de hünerini sergileyecek bir gösteri alanı olarak önemli bir

⁴⁷ Süleyman Uludağ, “Abdal”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/ 59-61.

⁴⁸ Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertas*, 17.

⁴⁹ Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertas*, 20.

⁵⁰ Şahin Gürsoy, *Sosyal ve Dini Yaşam Açısından Orta Anadolu Abdalları (Kırşehir Örneği)*, (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2006), 9-10.

⁵¹ Tokel, *Neşet Ertas Kitabı*, 15.

fırsattır. Bu şekilde sanatını icra eden ozanların başında Muharrem Ertaş gelmekte ardından ise Neşet Ertaş, Çekiç Ali ve Hacı Taşan gibi şahsiyetler gelir.⁵²

Kırşehir abdalları arasında ortaya çıkan Neşet Ertaş'ın bir ses ve saz ustası olarak ününün Türkiye sınırlarını aşmaması hem bilim çevrelerinde hem de medya organlarında abdallara karşı büyük bir ilginin oluşmasını sağlamıştır. Hem Neşet Ertaş'ın Kırşehirli olması hem de büyük bir abdal nüfusunu barındırması dolayısıyla Kırşehir, abdallar üzerine yapılan çalışmalar için cazip bir mekan halini almıştır. Neşet Ertaş'ın uzun yıllar gurbette yaşaması abdallar üzerine yapılan çalışmalarda Kırşehir'de yaşayan diğer abdalların her birini de birer kaynak şahıs durumuna getirmiştir.⁵³

Büyük bir çoğunluğu şairlik yetisine sahip olmayan Kırşehir abdalları başta hemşehrileri Toklumenli Âşık Sait olmak üzere âşıklık geleneği çerçevesinde eser vermiş diğer âşıkların aşk, tabiat, göç, yoksulluk, gurbet ve iskan gibi çeşitli konularda söyledikleri şiirleri gelenekten tevarüs ettikleri müzik bilgisiyle havalandırıp (besteleyip) çalıp söyleyerek geniş kitlelerce sevmelerini sağlamışlardır. Her türlü ezgiyi büyük bir ustalıkla icra edebilen bu abdallar daha çok *Bozlak* olarak adlandırılan bir tür uzun hava ile ünlenmişlerdir. Sazın ve sözün bize kayıtlarla ulaşabilen ve hepsi ayrı birer değer olan bozlak ustalarının en tanınmışları Neşet Ertaş başta olmak üzere babası Muharrem Ertaş, Çekiç Ali ve Keskinli Hacı Taşan'dır. Daha onlarcası sayılabilecek Kırşehir abdalları içerisinde ise sazı sözü kişiliği ve şairliği ile en fazla ön plana çıkan isim kuşkusuz Neşet Ertaş'tır.⁵⁴

Âşıklık Geleneği:

Âşık, sazlı (telden) sazsız (dilden) doğaçlama yoluyla, kalemle (yazarak) veya bu özelliklerin birkaçını birden taşıyan ve âşıklık geleneğine bağlı olarak şiir söyleyen halk sanatçısıdır. Bu söyleme biçimine “âşıklık-âşıklama”, âşıkları yönlendiren kurallar bütününe de “âşıklık geleneği” adı verilir. Anadolu'da âşık adına, 13. yüzyıldan sonra rastlamaktayız. Türkçede “ışık”, Arapçada ise “seven ve gönül” anlamına gelen âşık sözcüğü, önceleri İslami şiirler söyleyen şairler

⁵² Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 20.

⁵³ Geniş bilgi için bk. Serdar Erkan, “Abdallar Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türkoloji Dergisi*, 2009/2, 232-255.

⁵⁴ Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 20.

tarafından kullanılmaya başlanmış daha sonra ise saz şairlerinin hepsi âşık adını almışlardır. Âşık terimi diğer Türk lehçelerinde de bulunmakla birlikte Azeri sahasında daha yaygın bir kullanıma sahip olduğunu söylemek mümkündür.⁵⁵

Âşık tarzı şiir geleneği, Halk edebiyatının bir kolu olarak İslâmiyet öncesine kadar uzanmaktadır. Sade Türkçe, hece vezni ve koşuk gibi millî unsurlarla şiirler söyleyen “ozanlar” halkın duygu, düşünce ve yiğitliklerini terennüm etmişlerdir. Şiirin/sözün etkisini arttırmak için sazın ilk şekli olarak vasıflandırabileceğimiz “Kopuz”u kullanmışlardır. Bu edebiyat, İslâmiyet’in kabulü ile bünyesine yeni unsurları alarak gelişme göstermiştir. Muhtevadaki çeşitlenmenin yanı sıra geleneğin adlandırılmasında da zamanla bir değişimin gerçekleştiği görülür. “Ozanlık Geleneği” adını, 16. yüzyıldan itibaren yavaş yavaş “Âşıklık Geleneği”ne bırakmıştır.⁵⁶

Türk halk edebiyatının en canlı ve yaygın bölümünü meydana getiren Âşık Edebiyatı, belli bir icra töresi yerleşmiş bir geleneği olan bir edebiyat sahasıdır. Anadolu sahasında güçlü temsilcilerini yetiştirmiş ve diğer edebiyat disiplinlerini de etkilemiş olan âşık edebiyatı, özellikle 17. yüzyılda yetiştirdiği âşıklarla Türk insanının şiir anlayışı ve zevkine yön vermiş ve nihayetinde 19. yüzyılda zirveye ulaşmış ve klasikleşmiştir.⁵⁷

Âşıklık, belli kurallara, belli ölçütlere ve koşulların gerçekleşmesi ile kabul görülür. 17. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar âşıkların kabul gördüğü bu ölçülere göre âşık toplantıları düzenlenmiş, fasıllar ve karşılaşmalar yapılmıştır, Âşıklar halkın anlayacağı dille yazmış, daha çok hece ölçüsü kullanmış ve saz çalarak diyar diyar gezmişlerdir. Kalem şairlerinden divan şairlerinden farklı ürünler ortaya koymuşlardır. Âşığı belirlemek için araştırmacılar, âşıktan doğaçlama söyleme yeteneği olup olmadığı, saz çalıp çalamadığı, atışma yapıp yapamadığı, bâde içip içmediği gibi kriterler aramışlardır. Gerek şiirlerindeki şekil ve öz gerek yetiştikleri veya mensup oldukları sosyal çevre gerekse âşıklık hakkında değer yargıları farklı olan âşıkların ayrı ayrı adlandırılmaları gerekli iken âşıklar için aynı anlama gelen onlarca terim kullanılmıştır. Öyle ki âşıklar için ozan, âşık, saz

⁵⁵Erman Artun, *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2009), 1.

⁵⁶ M. Fuad Köprülü, *Türk Saz Şâirleri I-V* (Ankara: Milli Kültür Yayınları, 1962), 30-31.

⁵⁷ Artun, *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, 1.

şairi, kalem şuarası, halk şairi, bâdeli âşık, halk ozanı, halk aşığı vb. adlar kullanılmıştır.⁵⁸ Bu bilgilerden sonra Neşet Ertaş'ın da dahil olduğu 20. yüzyıl âşıklık geleneği hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

XX. yüzyılda âşıklık geleneği bir önceki yüzyılın aksine eski önemini kaybetmeye başladığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Cumhuriyetten sonra maddi ve sosyal hayattaki değişimler bu zümreyi oluşturan ve besleyen toplumsal şartları da değiştirmiştir. Yeni iletişim araçlarının ortaya çıkışı, sanayileşme, tekke ve medreselerin kapatılması, sistemin değişmesi ile âşıklar zümresi yavaş yavaş ortadan kalkarak büyük merkezlerden kırsal kesimlere, gelişmenin az olduğu yerlere doğru gitmeye başlamıştır. Osmanlı devletinin son dönemlerine rastlayan XX. yüzyılın ilk yıllarındaki siyasi gelişmeler, Anadolu insanını her yönden etkilemiştir. Devlet yönetiminin giderek zayıflaması ve otoritesini kaybetmesi, işgaller, savaşlar ve millet olarak ayakta kalma mücadeleleri ile geçen bu sıkıntılı yıllar bütün alanlarda olduğu gibi âşıklık geleneği üzerinde de olumsuz etki yapmıştır. Âşıkların başkentte ve büyük şehirlerdeki ihtişamı kaybolmuş, gelenek taşrada ayakta kalma mücadelesine girmiştir. Fuat Köprülü'nün 1914 ve onu izleyen yıllarda ortaya koyduğu Âşık Edebiyatı araştırmalarında âşık edebiyatının erdiği şekilde görüş belirtmesi, o yıllarda yaşayan geçici gerilemenin bir sonucu veya hızlı toplumsal değişim ve dönüşümlerin yaşandığı yeni teknolojik gelişmelerle yeni bir ivme kazanan geleneğin bir anlamda geçiş döneminin henüz görülmemiş olmasından kaynaklanmış olmalıdır.⁵⁹

Cumhuriyetin kurulması ile birlikte, Batıda öteden beri yürütülen folklorun milli kültürün temelini oluşturduğuna dair görüşlerle biçimlenen yeni kültür politikalarının yanı sıra yeniden düzenli bir sosyal hayata kavuşan Türkiye'de âşık edebiyatının yeniden canlanmaya başladığı görülür. Ancak bu canlanmanın sonucunu görmek için yüzyılın ikinci yarısını beklemek gerekecektir.⁶⁰

Osmanlı devleti döneminde devlet desteği gören âşıklara Cumhuriyet döneminde yardım edilmemiştir. 1931 yılında Ahmet Kutsi Tecer, 1964'te ise

⁵⁸ Artun, *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, 3.

⁵⁹ Dilaver Düzgün, "Âşık Edebiyatı", *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, ed. M. Öcal Oğuz, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2011), 300.

⁶⁰ Düzgün, "Âşık Edebiyatı", 301.

İbrahim Aslanoğlu tarafından Sivas'ta düzenlenen “Âşıklar Bayramı” ile âşıklık geleneğinin hâlen yaşadığına dikkat çekilmiştir. 1966 yılında Konya'da yapılan Âşıklar Bayramı ile birlikte bu etkinlik düzenli hale gelmiş ve âşıklar birbirlerini tanıma fırsatı bulmuş ve yerel âşıklık geleneğinden Türkiye âşıklık geleneği sürecine geçilmiştir. 1927 yılında kurulan Türk Halk Bilgisi Derneği, yaptığı araştırmalar ve yayınlarla âşık edebiyatının aydınlar arasında tanınması ve onlar tarafından desteklenmesi yönünde bir katkı sağlamıştır. Halkevlerinin kurulması ve derleme çalışmalarının başlaması ile birlikte ise halk arasında bulunan değerlerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu konudaki önemli bir başka adım, 1930'da Sivas'ta milli eğitim müdürlüğü yapan Ahmet Kutsi Tecer'in Âşık Veysel ile tanışmasıdır. Bu tanışmadan sonra 1931 yılında Sivas'ta düzenlenen Halk Şairleri Bayramı da Âşık Veysel'in herkesçe tanınmasını sağlamıştır.⁶¹

Bu yüzyılın başlarında âşıklık geleneğini temsil eden Âşık Veysel'in köy enstitüsünde söz hocalığı yapması ve TRT radyolarında programlara katılması ve yine köy enstitülerinde saz hocalığı yapan Ali İzzet Özkan'ın şiirlerinin Ülkü Mecmuası'nda yayınlanması ve son olarak Behçet Kemal Çağlar'ın Ankaralı Âşık Ömer mahlası ile şiirler yazması gibi gelişmeler bu dönemdeki yöneticilerin ve aydınların halk kültürüne bakışını yansıtmaları açısından oldukça değerlidir.⁶²

Önceleri Radyo programlarıyla sonra plak ve kasetlerle arkasından da televizyon aracılığıyla, günümüzde ise bilgisayar CD'leri ile Âşık Edebiyatı ürünleri şehir merkezlerinden ülkenin en ücra köşelerine kadar her kesimden okuyucunun/dinleyicinin hizmetine sunulmuştur. Buna karşın âşık tarzının önceki yüzyıllarda olduğu gibi geniş kesimlerce kabul görmemesinin nedeni ise geleneğin geçirdiği bu hızlı değişimde veya yüzyılımızda yetişen âşıkların geleneği temsil yeteneğinin zayıflığında aramamak gerekmektedir. Bu bütünüyle XX. yüzyılın yaşam biçimi, müzik anlayışı ile yakından ilgilidir. Kaldı ki XX. yüzyılda âşık tarzının dinleyici kitlesi azımsanmayacak kadar da yüksektir. Özellikle canlı icra etkinliklerinin yanı sıra elektronik ortamı kullanıp piyasada görünmeyen büyük bir kitleden de bahsetmek gerekir.⁶³

⁶¹ Düzgün, “Âşık Edebiyatı”, 301.

⁶² Artun, *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, 353.

⁶³ Düzgün, “Âşık Edebiyatı”, 303.

Bu yüzyılda özellikle 1918-1968 yılları arasında yaşayan Posoflu Müdami, yüzyılın en önde gelen halk âşığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzyıldaki âşıklar, geleneği sürdürmeye çalışmışlardır. XX. yüzyılın Önde gelen diğer âşıklarını şu şekilde sıralamak mümkündür: Ali İzzet Özkan, Âşık Ferrahî, Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Veysel, Tâlibî, Meslekî, Emsâlî, Sefil Selimî, İsmetî, Kul Gazi, Bayburtlu Hicrânî, Davut Sularî, Efkârî, Gufrânî, Kağızmanlı Hıfzı, Yusufelili Huzûrî, Habib Karaaslan, İlhamî, Posoflu Zülâlî, Recep Hıfzı vd. Bu yüzyılda Anadolu sahasında yetişen kadın âşıklar ise Nevcivan Özmerih, Sanca Kız, Döne Sultan, Şah Turna ve Âşık Nurşah gibi âşıklardır.⁶⁴

1.5.1. XX. Yüzyıl Âşıklık ve Abdallık Geleneği İçerisinde Neşet Ertaş

Neşet Ertaş'ın XX. yüzyıl âşıklık geleneğindeki yeri ve öneminin yanı sıra türkü geleneği içerisindeki konumu üzerinde en derin fikirlere sahip olan araştırmacı, Erol Parlak olmuştur.⁶⁵ Gerek *Bozlaklar* başlığıyla çalıştığı ve 1990'da İstanbul Teknik Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak sunduğu çalışmasında gerekse *Garip Bülbül Neşet Ertaş Hayatı-Sanatı-Eserleri* adlı çalışmasında Neşet Ertaş'ın türkü geleneği içerisindeki konumu üzerinde kapsamlı değerlendirmeleri mevcuttur. Neşet Ertaş'ın özellikle bozlakların Anadolu'da sevilmesinde önemli katkıları olduğu ve bu yönde âşıklık geleneğinde müstesna bir yere sahip olduğunu şöyle açıklar:

“Son dönemlerde yetişen genç sanatçı Neşet Ertaş'ında bozlakların yurt düzeyinde sevilmesinde önemli katkıları olmuştur. Bozlağın geleneğinden yetişen ve babası gibi usta bir elden çalıp- söylemeyi öğrenen Neşet Ertaş, önceleri kendinden önceki ustaların söylediği mahalli havalara yönelmiş, yöresinden yaptığı birçok derleme ile birlikte bunlara kendine has sazı, sesi ve yorumuyla yepyeni birer kişilik kazandırmıştır. Daha sonraki yıllarda kendi değişlerine yönelen sanatçı, başta kendi ürünleri olmak üzere birçok ozanın şiirlerini çeşitli şekillerde ezgilendirerek yöresine önemli sayıda türkü, deyiş, oyun havası, uzun hava, bozlak kazandırmıştır. Güçlü sazı, parlak ve yumuşak sesi, rahat anlaşılabilir temiz dili ile kısa zamanda büyük bir ün kazanan Neşet Ertaş, başta Orta Anadolu olmak üzere Toroslardan Çukurova'ya, Doğudan Batıya, Karadeniz'den Trakya'ya kadar birçok yörede sevilen bir sanatçı olmuştur. Bugün başta Orta Anadolu olmak üzere çeşitli yörelerdeki birçok sanatçı onun tavrında, onun edasında çalıp-söyleme gayreti içindedir.

Bozlaklar Neşet Ertaş'tan sonra epeyce bir değişikliğe uğramıştır. Eski ustalarda görüldüğü gibi atak ezgilerle hızla seyreden bozlaklar Neşet Ertaş'la birlikte daha ağır bir seyir tarzına bürünmüş, inlemeli bir havaya girmiştir. Ayrıca,

⁶⁴ Artun, *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, 354.

⁶⁵ bk. Erol Parlak, *Bozlaklar* (İstanbul: İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1990).

bağlamayı genellikle “bozuk düzen” “Re” kararlı alıyor oluşundan dolayı da, özellikle eski ustalarda görülen tizlerdeki güçlü ifadeler, yerini bir oktav aşağıda yapılan adeta geçiştirme niteliğindeki kısa ezgilere bırakmıştır. Bugün, saydığımız büyük ustaların oğulları dahil birçok sanatçının Neşet Ertaş’a özeniyor olmasından dolayı bozlağın kendine has heybeti ve karakterinde önemli değışmeler olmuştur.”⁶⁶

Neşet Ertaş’ın havalandırmadığı şiirleri toplu olarak değıerlendirildiğinde onun şiirlerinin âşık tarzı şiir geleneğı çerçevesinde üretildiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Özellikle dörtlükler halinde yazılan şiirleri incelendiğinde hecenin 8’li ve 11’li kalıplarıyla oluşturulduğu görölmektedir. Bu da halk şiiri geleneğine sadakatin en belirgin kanıtı olduğu söylenebilir. Bunların yanında geleneğı uygun olarak dörtlüklerinde yarım ve tam kafiye de kullanan Ertaş, bu dörtlüklerin sayısını da yine Âşık tarzı halk şiiri geleneğine uygun olarak 3 ila 5 arasında değışmektedir. Birkaç şiirinde dörtlük sayısı işlenen konunun özelliğine göre artış gösterdiği de olmuştur. Şiirlerinin ilk dörtlükleri âşık tarzı şiir geleneğine uygun olarak “abab / cccb / dddb...” “abcb / dddb / eeeb...” ve “aaab / cccb / dddb...” gibi üç farklı şekilde kafiyeleendiğı görölmektedir. Bu yapı âşık tarzı şiir geleneğinin temel nazım şekli olan koşmadan başka bir şey değıildir. Neşet Ertaş’ın yazmış olduğu şiirlerde koşma Nazım şeklini kullanmış olması ve son dörtlüklerde “Garip” olarak mahlasını yani tapşırmasını zikretmesi onun âşık tarzı şiir geleneğine ait bir ozan olduğunu rahatlıkla söylememizi sağlamaktadır.⁶⁷

Türk halk şiirlerinde şairler tarafından kullanılan ana kafiye “ayak” ismi verilmiştir. “*Âşık şiirinde genellikle ilk dörtlüğün ikinci dizesinde başlatılan bütün dörtlüklerin son dizelerinde yarım, tam, zengin, hatta cinaslı kafiyelemlerle vücuda getirilen veya dizenin tamamında aynen tekrarlanan sözlerle oluşturulan ve dörtlüklerin mihengi durumunda olan kafiye*”⁶⁸ şekilde tanımlayabileceğimiz ayak, Neşet Ertaş tarafından da halk şiiri geleneğine uygun bir şekilde kullanıldığı görölmektedir.

Neşet Ertaş’ın kaleme aldığı şiirlere bakıldığında çoğunlukla “*aynı sesi ihtiva eden farklı kelimelerle meydana getirilen bir ayak çeşidi olan döner ayak*”ı

⁶⁶ Parlak, *Bozlaklar*, 101-102.

⁶⁷ Erman Artun, “Âşıklık Geleneğinde Neşet Ertaş Türkülerinin Yeri”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, haz. Salahaddin Bekki, (Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yayınları, 2013), I/34.

⁶⁸ Doğan Kaya, “Ayak”, *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2014), 127.

kullandığı görülmektedir. Bu ayaklar, dize sonlarındaki kelime veya kelime gruplarında yoğunlaşmıştır:⁶⁹

*Çoktan beri bu bağrında yanardı
Senin aşkın ey kaşları **kemanım**
Gönül gizli gizli seni sorardı
Sensin canan buna yoktur **gümanım***

*Gizli sırlarına ermesi güçtür
Dost bağında gülün' dermesi güçtür
Engel var arada varması güçtür
Onun için gönlüm yıkık **viranım***

*Can gözü görmeyen seni göremez
Arif olmayan bu sırra eremez
Yüz bin tabip gelse melhem veremez
Çaresiz derdime sensin **dermanım** (T. 140/1-3)⁷⁰*

Bazen ayağın yeri dize başına doğru kayabilir ki bu da geleneğin âşığa sunduğu olanaklardandır. Aşağıdaki örnekte döner ayağı oluşturan kelimeler Dize sonlarında değil dize başlarında olduğu görülmektedir:⁷¹

*Seherde aç cemalini
Yeller tatlansın güzel
Leblerinden sun badeyi
Diller tatlansın güzel*

*Aşkınla dolsun gönüller
Açılsın lale sümbüller
Cuşa gelsin hep bülbüller
Güller tatlansın güzel*

*Sun badeyi peri kızı
Aşkın ile mest et bizi
Âşık olan çalsın sazı
Teller tatlansın güzel (T. 141/1-3)*

Neşet Ertaş'ın âşıklık geleneğine ait olduğunu gösteren bir diğer önemli husus, yukarıda da zikrettiğimiz gibi kullandığı mahlas, yani tapşırmadır. Bilindiği gibi Neşet Ertaş, kendini tanımlarken kullandığı en temel kavram garipliktir ve bu anlamda şiirlerinde “Garip” mahlasını kullanmıştır. Ona göre

⁶⁹ Bekki& Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 65.

⁷⁰ İncelemeye dahil ettiğimiz türkülerden alıntılar yapılırken kısaltma ve tanımlamalar yapılmıştır. Burada T: Türkü'yü, 140 türkü numarasını, 1-3 ise dörtlük aralığını içerir.

⁷¹ Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 66.

gariplik çocukluğunda yaşadığı fakirlik, küçük yaşta annesiz kalmak, sürekli göç halinde olmak, toplum tarafından hor görülme, başkalarından bir şey istemek durumunda kalmak ve son olarak sevgiliden ayrı kalmak gibi sıkıntılı haletlerdir. İşte bu durumların neticesinde Ertaş'ın şiirlerinin büyük bölümünde hakim olan temada adeta onun adıyla özdeşleşmiş gariplik ve gurbet temaları söz konusudur.⁷² Aşağıda Yunus Emre'yi hatırlatan edasıyla kaleme almış olduğu türküde Neşet Ertaş, muhabbet ehlinin aslında garipler olduğunu ifade ederek mahlasıyla birlikte tasavvufi bir düşünceyi ortaya koymaktadır:

*Gelin dostlar gelin muhabbet edek.
Hak muhabbettendir, muhabbet haktan,
Biz de bilenlerin yolundan gidek.
Hak muhabbettendir, muhabbet haktan.
Dost canım dost.*

*Muhabbet ile dost yanına varılır.
Muhabbet ile dost cemali görülür.
Muhabbet ile can alınıp can verilir.
Hak muhabbettendir, muhabbet haktan.
Dost canım dost.*

Garibim muhabbet haktır hak olur.
Muhabbet edenler paktır pak olur.
Muhabbetin nimetleri çok olur.
Hak muhabbettendir, muhabbet haktan.
Dost canım dost. (T. 1/1-3)

Başka bir şiir örneğinde ise Neşet Ertaş, mahlasını sevgilinin cefasından büyük sıkıntılar çeken bir garip olarak kullandığını söylemek mümkündür:

*Beni eller gibi görme.
Sen benimsin, ben senin.
Gel beni senden ayırma,
Sen benimsin, ben senin.*

*Senin kalbin, benim kalbim.
Sana mağlumdur her halim.
Kaçma benden nazlı gülüm,
Sen benimsin, ben senin.*

⁷² Bekki & Demirbaş, *Son Abdal Neşet Ertaş*, 66.

*Kalpten kalbe bir yol vardır.
Göz ile görünmez sırdır.
İkimizin kalbi birdir.
Sen benimsin, ben senin.*

*Kalbimi kalbimden duyan.
Halim değil midir ayan,
Garibi bu hala koyan.
Sen benimsin, ben senin. (T. 4/1-4)*

Neşet Ertaş'ın âşıklık geleneğindeki yeri üzerinde fikirlerini beyan eden bir başka değerli halkbilimci ise yakın bir geçmişte vefat eden Prof. Dr. Erman Artun'dur. Erman Artun'un Neşet Ertaş'ın türkü ve âşıklık geleneğindeki yeri ile ilgili görüşleri şöyledir:

“Neşet Ertaş, halk müziğinin önde gelen türkü yakıcı ve icracısıdır. Abdal geleneğinin taşıyıcısı, kendine özgü çalıp seslendirdiği sazı türküleriyle gönül telini titreten önemli sanatçısıdır. Yaşamı boyunca gurbeti yaşayan sanatçı gurbetteki insanların sesi yüreği oldu. Neşet Ertaş, âşıklık geleneğinde sayıları çok olmasa da Garip mahlasıyla âşık tarzı şiirler yazmıştır.

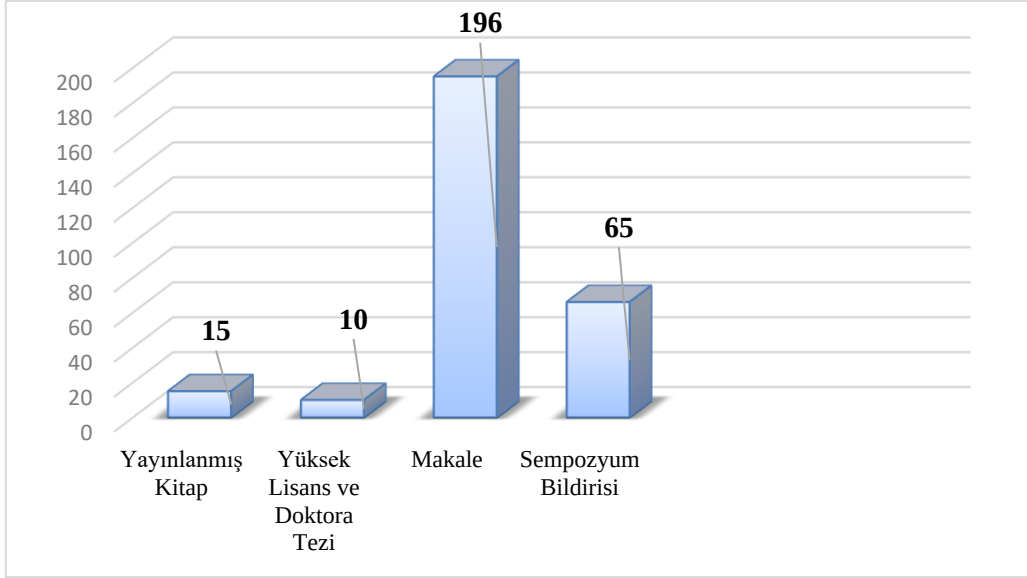
Neşet Ertaş, şiirlerinde çok çeşitli bireysel ve toplumsal konuları dile getirmiştir. Bunlardan en dikkati çekenlerini aşk / doğa, gurbet / gariplik, dert, özlem, ölüm, toplum, din, zamandan / felekten yakınma, felsefî düzlemde karşı çıkış ve belirli olumsuz tiplerin eleştirisi gibi başlıklarda toplayabiliriz. Neşet Ertaş'ın şiirlerinde her ne kadar güzele ilişkin çeşitli benzetmelik ve klişe mecazlara çokça rastlansa da onlar; güzelleri soyut ve cansız bir nesne olmaktan kurtarmış, somut ve canlı varlık hâline getirerek onlara yeni bir ruh kazandırmışlardır. Onun güzelleri, şiirlerinde gerçek hayattaki somut özellikleriyle yer almışlardır.”⁷³

1.6. Neşet Ertaş Üzerine Bugüne Kadar Yapılmış Bilimsel Çalışmalar

Çalışmamızın bu kısmında Neşet Ertaş üzerine bugüne kadar yapılmış kitap, tez, makale ve bildirilerin dökümü verilmeye çalışılmıştır. Bu bibliyografyaya, çalışmamızdan önce Selahaddin Bekki ve Dicle Demirtaş'ın ortak yayına hazırlamış olduğu ve 2017'de Kesit yayınlarından çıkan *Son Abdal Neşet Ertaş Hayatı, Eserleri ve Hakkında Yapılan Çalışmalar* adlı yayından sonra, yani 2017-2020 yılları arasında Neşet Ertaş ile ilgili yapılan yeni tezler, yayınlanan yeni makaleler ve sunulan bildiriler de dahil edilmiştir.

Buna göre 2020 yılının Haziran ayına kadar Neşet Ertaş ile ilgili 15 Kitap, 10 Yüksek Lisans ve Doktora Tezi, 196 Makale ve son olarak 65 Sempozyum Bildirisi hazırlanmıştır. Söz konusu bu bilgileri grafik olarak şu şekilde vermek mümkündür:

⁷³ Artun, “Âşıklık Geleneğinde Neşet Ertaş Türkülerinin Yeri”, 32-33.

Grafik 1: Neşet Ertaş Üzerine Bugüne Kadar Yapılmış Bilimsel Çalışmalar İle İlgili Grafik.

Yukarıdaki verilerden hareketle söylenebilir ki Neşet Ertaş, son yüzyılda yaşamış bir ozan olarak hakkında yapılan toplam 286 çalışmayla belki de bundan sonra başka kimseye nasip olmayacak bir ilgi ile karşılanmıştır. Yaptığımız taramada gözden kaçan çalışmalar olduğu muhakkaktır ancak bu kadar sayıda çalışmanın bulunması Neşet Ertaş'ın ileride de bilimsel pek çok çalışmaya konu olacağını göstermektedir. Yukarıda bahsedilen söz konusu çalışmaları şu şekilde vermek mümkündür:

Kitaplar:

1. Akkaş, Zafer, *Neşet Ertaş*, Ankara: Panama Yay., 2016.
2. Akman, Haşim, *Gönül Dağında Bir Garip 'Neşet Ertaş Kitabı*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yay., 2006.
3. Barkçin, Savaş Ş., *Gönül Dağı/Neşet Ertaş'ın Gönül Dünyası*, İstanbul: Avea Yay., 2013. [2. B İstanbul: Erdem Yay., 2015.]
4. Bekki, Salahaddin (Editör), *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, 2 Cilt, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
5. Bekki, Selahaddin ve Dicle Demirtaş, *Son Abdal Neşet Ertaş Hayatı, Eserleri ve Hakkında Yapılan Çalışmalar*, İstanbul: Kesit Yay., 2017.
6. Bozdağ, Ali ve Murat Köksal (Editör), *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.

7. Gökbulut, Zübeyde ve Halil Çalışır (Editör), *Neşet Ertaş'a Şiirler*, Kırşehir: Kırşehir Belediyesi Yay., 2013.
8. İlbars, Zafer, *Herkes Sever Neşet Ertaş'ı*, (Roman), İstanbul: Puksavida Yay., 2017.
9. Özcan, Öner, *Neşet Ertaş, Yaşamı ve Bütün Türküleri*, İstanbul: Simurg Yay., 2001.
10. Parlak, Erol, *Garip Bülbül Neşet Ertaş Hayatı - Sanatı - Eserleri*, İstanbul: 2 Cilt, Demos Yay., 2013.
11. Sarı, Emre, *Neşet Ertaş*, Net Medya Yay., (e-Kitap), 1. B 2016.
12. Tokel, Bayram Bilge, *Neşet Ertaş Kitabı*, Ankara: Akçağ Yay., 1999.
13. Tuna, Fahri (Editör), *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş'a Armağan*, İstanbul: Kırşehir Valiliği Yay., 2014.
14. Yılmaz, Muammer, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş'ın Gönül Dünyası*, Konya: Nüve Kültür Merkezi Yay., 2017.
15. Zeren, İsmet (Editör), *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya - Medya Antolojisi*, İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.

Tezler:

1. Dilek, Okan, *Neşet Ertaş Türkülerindeki Sosyal Bilgiler Dersi Değerleri*, Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
2. Görgülü, Dilan, *Karacaoğlan, Âşık Veysel ve Neşet Ertaş'ta Kadın*, Giresun: Giresun Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
3. Kaya, Gürsel, *Hayat Bilgisi Dersi Değerlerinin Öğreniminde Halk Ozanlarının Önemi: Neşet Ertaş Bağlamında Bir İnceleme*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi EBE, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
4. Kılıç, Mert, *Alevi-Bektaşî Müziği İçerisinde Neşet Ertaş'ın Eserlerinin Analizi*, Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
5. Köse, Semih, *Neşet Ertaş Türkülerinin Cümle Yapısı Açısından İncelenmesi*, Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

6. Özavcı, Kemal, *Sanat ve İcra Tekniği Açısından Neşet Ertaş ile Muharrem Ertaş Arasındaki Farklılıklar*, Elazığ: Fırat Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
7. Sarıoğlu, Meryem Şirin, *Neşet Ertaş Türkülerinde Söz ve Ezgi Uyumu*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, GSE, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
8. Toraman, Ahmet, *Sanatçı ve Siyasetçi Ölümlerinin Sosyolojik Açidan Karşılaştırılması: Neşet Ertaş ve Süleyman Demirel Örneği*, Mersin: Mersin Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
9. Uslu, Erhan, *Orta Anadolu Abdallarının Saz ve Vokal İcra Özelliklerinin Çözümlemesi: Neşet Ertaş Örneği*, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
10. Yamaner Yamak, Hasibe, *Neşet Ertaş'ın Hayatı ve Eserleri*, İzmir: Ege Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2003.

Yayınlanmış Makaleler

1. Abak, Şaban, “Kırşehir Sürmelisi Eşliğinde Bir Seher Yolculuğu: Seherde Açılan Kapı”, *Türkülerimiz ve Simgelerimiz Hakkında Ezber Bozan Yorumlar / Karpuz Kestim Yiyen Yok*, 81-88. İstanbul: Kaknüs Yay., 2004.
2. Abak, Şaban, “Abdallar, Kentlileşme ve Neşet Ertaş”, Erişim 29. 07. 2019. <http://arsizsanat.com/abdallar-kentlilesme-ve-neset-ertas/>
3. Adıgüzel, Güven, “Hiç Bitmeyen Bir Gurbet Gibi İçimizdedir Artık Sesi. Neşet Ertaş'ın Sızlattığıdır”, *İzdiham Dergisi*, 14. Ekim-Kasım 2013.
4. Açıköz, Namık, “Kırşehirli Yerel Sanatçı Neşet Ertaş'ı Dinlediniz”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 113-115, Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
5. Ağacık, Musa, “Musa, Bozkırın Tezenesi ‘Neşet Ertaş’a Sordu”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 123-128. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
6. Akçap, Şahin, “Sazdı, Sözdü, Neşet Ertaş'tı”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 99-101. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.

7. Akdağ, Ali Kazım ve Uğur Yalçın Derin, “Bozkırın Tezenesi Bir Garip Bülbul”, *Güzel Sanatlar Lisesi Bağlama Ders Kitabı 10. Sınıf*, 102. İstanbul: MEB Yay., 2016.
8. Akın, Hüseyin, “Neşet Ertaş’ın ‘Dünya’sı”, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’a Armağan*, Haz. Fahri Tuna, 85-92. İstanbul: Kırşehir Valiliği Yay., 2014,
9. Akkaya, Orhan, “Neşet Ertaş Senin Diline Gelmez Orada Dur”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 79-82. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
10. Aksoy, Alper, “Ulu Türkmen Neşet Ertaş”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 173-175. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
11. Aktaş, Hakkı ve Eylem Şimşek, “Pozitif Psikoloji Bağlamında Türk Kültüründe Yaşamın Anlamı ve Yaşam Doyumunun Analizi: Neşet Ertaş Türküleri Örneği”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 208 (Şubat 2014): 449-480.
12. Altay, Hakan, “Neşet Ertaş Ölmez”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 269-270. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
13. Aras, Özgür, “Nurlar İçinde Yat Büyük Usta”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 163. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
14. Arı, Osman, “Kolay Büyük Olunmuyor”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 166-167. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
15. Arslan, İsmail, “Sazı Ağlatan Ozan Neşet Ertaş”, *Cemre*, 7 (Mayıs 2013): 25.
16. Âşık Mahzuni Şerif, “O Ulu Gönüllü Bir Türkmen Çocuğudur”, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’ın Gönül Dünyası*, Haz. Muammer Yılmaz, 101-102. İstanbul: Nüve Kültür Yay., 2017.
17. Âşık, Melih, “Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 52-53. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
18. Ay, Savaş, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 33-35. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
19. Ay, Savaş, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’ın Gönül Dünyası*, Haz. Muammer Yılmaz, 107-109. İstanbul: Nüve Kültür Yay., 2017.

20. Ay, Gökten, “Neşet Ertaş ve Taziye Mesajları Üzerine”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 180-187. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
21. Aybar, Bekir Özgür, “Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013. 93-94.
22. Aydemir, Ali, “Neşet Ertaş’ı Uğurlarken”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 141-143. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
23. Aydın, Bülent, “Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 293-296. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
24. Aydın, Semih, “Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 127-130. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
25. Aytuğ, Yüksel, “Ne Olur Dayanın”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 127-130. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
26. Ayvazoğlu, Beşir, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 85-87. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
27. Babaoğlu, Haşmet, “Yalan Dünya”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 56-58. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
28. Balbay, Mustafa, “Neşet Ertaş Anadolu’nun Ozan Tabakası”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 38-40. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
29. Bales, Bedia, “Neşet Ertaş’a Saygı İle”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 105-109. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
30. Barlas, Mehmet, “Olup Bitenlere Karşı Neşet Ertaş’ın ‘Yalan Dünya’sı”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 29-31. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.

31. Barut, Ali Asker, “Neşet Ertaş Görüşü, Saygısı ve inceliği”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 280-281. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
32. Bayer, Yalçın, “Yaşayan İnsan Hazinesiydi O”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, İstanbul: Günyüzü Yay., 2012. 55-56.
33. Bekki, Salahaddin, “Abdallık Geleneği ve Neşet Ertaş”, *Ahi Evran Aktüel*, 3, (Haziran-Aralık 2012): 10-13.
34. Bekki, Salahaddin, “Neşet Ertaş Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme”, *2016 Hoca Ahmet Yesevi Yılı Anısına Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi (Antalya, 1-4 Aralık 2016) Bildirileri*, C. 3, Haz. Yılmaz Yeşil, 557-562. Ankara: Türk Eğitim-Sen, 2016.
35. Belge, Murat, “Neşet Ertaş Üzerine”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 50-52. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
36. Beşlioğlu, İrfan Yıldız, “Neşet Ertaş’ın Hakka Yürüyüşü Dolayısıyla”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 123-127. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
37. Beyoğlu, Aydın, “Bendeki Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 276-278. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
38. Bildirici, Merve, “Bozkır’da Yas”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 71-73. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
39. Bilgen, Ayhan, “Halkın Ozanı Devletin Siyasetçisi”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 146-147. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
40. Binbaş, İlker Evrim, “Kutb-ı Abdalan Neşet Ertaş”, *NTV Tarih*, 46 (Kasım 2012): 38.
41. Bingöl, İsmail, “Bozkırın Tezenesi, Bozlahların Ünlü Sesi: Neşet Ertaş”, *Herfene Dergisi*, 13 (Kış 2013): 1-4.
42. Bulut, Mustafa Hilmi, “Neşet Ertaş’ın Türkülerinin Çok Boyutlu İçerik [Çözümlemesi]”, *Folklor / Edebiyat*, C. 14, 54 (2008/2), 129-138.

43. Bursalı, Şebnem, “Aşkın Ozanı Gitti”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 115-117. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
44. Canlı, Tayfun, “Ağla Sazım; Ağıanacak Zamandır Şimdi”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 65-68. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
45. Ceyhan, Erdal, “Neşet Ertaş’ın Önemi”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 103-105. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
46. Coşkun, Bekir, “Zahide’m Kurbanım”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 25-27. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
47. Coşkun, Zeki, “Abdalların Sonuncusu: Garip Neşet”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 187-188. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
48. Çakacak, Özdemir, “Kırşehir’le Özdeşleşmiş Bir İsim”, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’a Armağan*, Haz. Fahri Tuna, 7-12. Kırşehir Valiliği Yay., İstanbul, 2014.
49. Çakmak, Haydar, “Neşet Ertaş ve istismar”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 179-181. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
50. Çalık, Burcu, “Türkülerin Dili Sustu / Kalbi Kırık İnsanlar Daha Çabuk Hastalanır”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 179-181. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
51. Çalışkan, Tunar, “Neşet Ertaş’ın Tabutundaki Yazı ve Habercilik”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 221-223. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
52. Çandar, Cengiz, “Gönlüm Hep Seni Arıyor Neredesin Sen?”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 37-39. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
53. Çekirge, Fatih, “Gelin Biz de Ona Şifa Türküleri Söyleyelim”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 34-36. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.

54. Çekirge, Fatih, “Odasına Girince Eyvah Demiştim İçimden”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 36-38. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
55. Çelik, Aydan, “Bozkırın Tezenesi, Bozkırın Fırçası”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 101-104. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
56. Çelik, Celal, “Kim Bu Gönül”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 262-266. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
57. Çınar, Sevilay, “Bir ‘Garip’ Bıraktı Bize Türkülerini Bir ‘Garip’ Bıraktı Bizi”, *Türk Yurdu Dergisi*, 306 (Şubat 2013): 41-42.
58. Çiçek, Dursun, “Neşet Ertaş, Leyla’dan Mevla’ya Bir Garip Gönül Yolculuğu”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 57-65. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
59. Dagtaşoglu, Emre, “Neşet Ertaş Türkiye’de Bir Müessesedir”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 136-141. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
60. Dağlar, Ali, “Bir Gönül Hizmetçisi Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 309-312. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
61. Demir, Hasan, “Ertaş’ın Ölümü Alemin Ölümü Gibidir”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 121-123. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
62. Diler, İffet, “Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 232-233. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
63. Dinçcan, Vehbi, “Ustanın Giderayak Düşündürdükleri”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 169-170. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
64. Dinçcan, Vehbi, “Yaşarken Unutulmak”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 313-314. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.

65. Dirlik, Ünal Şöhret, “Neşet Ertaş Hakkında”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 217-219. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
66. Dogan, D. Mehmet, “Yalan Dünyadan Neşet Ertaş Geçti”, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’a Armağan*, Haz. Fahri Tuna, 41-44. İstanbul: Kırşehir Valiliği Yay., 2014.
67. Doğu, Pınar, “Bir Garip Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 169-171. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
68. Dolu, Erol, “Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 111-113. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
69. Donat, Yavuz, “Ustadan Selam Var”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 31-33. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
70. Donat, Yavuz, “Güle Güle Neşet Gardaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 33-34. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
71. DüNDAR, Can, “Son Abdal da Gitti”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 17-19. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
72. Emre, Akif, “Gönül Dağı”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 219-221. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
73. Ergün, Muaz, “Horasan Elllerinden Sökün Eyleyen”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 67-70. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
74. Ergülen, Haydar, “Sesinin ‘Toz’uyla, ‘Ayağınızın Turabı’ Olmak İsteyen Bir Garip Yolcu: Neşet Ertaş”, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’a Armağan*, Haz. Fahri Tuna, 77-84. İstanbul: Kırşehir Valiliği Yay., 2014.
75. Ergülen, Haydar, “Alevi Şiirinde İki Âşık Hali: Âşık Mahzuni ile Neşet Ertaş”, *Varlık*, C. 80, 1273 (Ekim 2013): 7-11.
76. Ergülen, Haydar, “Neşet ile Gönül”, *Düzyazı:100 Yazı*, 525-530. İstanbul: Merkez Kitapçılık Yay., 2006.

77. Erkeç, Ayşe Büşra, “Neşet Ertaş da Atına Binip Gitti”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 153-155. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
78. Everdi, Mustafa, “Ölü Hazinelerimiz”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 155-158. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
79. Fuat, Bekir, “Gönül Dağı”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 278-280. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
80. Gazi, Hüseyin, “Neşet Ertaş Hakka Yürüdü”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 156-157. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
81. Genç, Nurullah, “Gönül Irmağından Gönül Dağına”, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’a Armağan*, Haz. Fahri Tuna, 123-124. İstanbul: Kırşehir Valiliği Yay., 2014.
82. Gökçe, Anuş, “Neşet Ertaş’ın Ardından Gecikmiş Bir Yazı”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 165-168. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
83. Gülen, Semih, “Yorulup Giden Büyük İnsanlık”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 312-313. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
84. Güler, Abdülkadir, “Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’ın Ardından”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 152-155. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
85. Güler, Mehmet Ali, “Neşet Ertaş Ezilenlerin Feryadı”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 143-145. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
86. Güner, Şevket, “Bir Neşet Ertaş Geldi, Geçti Şu Yalan Dünyadan”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 193-197. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
87. Güreli, Mehmet, “Melodilerin Ömrü”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 84-86. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.

88. Gürkan, Barış, “‘Neşet Ertaş Bizim Konuşan Dilimiz!’ Türkmen-Abdal Gözüyle Neşet Ertaş”, *Türk Yurdu Dergisi*, 306 (Şubat 2013).
89. Güven, Abdülcelil, “Sanatçı ve Kelebek Etkisi”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 187-189. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
90. Güven, Ahmet Zeki, “Değerler Eğitimi Bağlamında Bir Ozan: Neşet Ertaş”, *International journal of Languages’ Education and Teaching*, 5/1 (Nisan 2017): 79-89.
91. Güven, Merdan, “Zahide’m Kurbanım N’olacak Halım?”, *Türküler Dile Geldi*, 501-503. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2009.
92. Güzel, Cavit, “Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu Bildirileri (Kırşehir, 13- 14 Mayıs 2013), 2 Cilt, Haz. Salahaddin Bekki, Ahi Evran Üniversitesi Yay., Kırşehir, 2013.”, *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 5 (2014), 193-195.
93. Hakalmaz, Orhan, “Türk Halk Müziğinde Neşet Usta’nın Rolü”, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’a Armağan*, Haz. Fahri Tuna, 127-130. İstanbul: Kırşehir Valiliği Yay., 2014.
94. Hakan, Ahmet, “Neşet Ertaş Hakkında On Şey”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 21-23. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
95. Hakan, Ahmet, “Neşet Ertaş Türkiye’dir”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 21-23. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
96. Hatunoglu, Murat, “Ayakların Turabı, Gonüllerin Hizmetçisi”, *Aydınlık Kitap*, 58 (5 Nisan 2013): 15.
97. Hepşenkal, Feyzi, “Beni Bağışla Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 199-201. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
98. Hergünlü, Tülay, “Bozkırın Tezenesi; Sazının Emanetini Aldı Gitti”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 272-274. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.

99. Hikmet, Cuma, “Neşet Ertaş ve Bana Kalan Bağlaması”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 239-242. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
100. Işık, Candaş Tolga, “Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 145-147. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
101. Işıklar, Aykut, “Gençlere Anlatmak İçin Ölmesini mi Bekledik”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 158-159. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
102. İbrahimova, Yıldız, “Neşet Ertaş: Anadolu’nun Unutulmaz Sesi ve Sazı”, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’a Armağan*, Haz. Fahri Tuna, 137-139. İstanbul: Kırşehir Valiliği Yay., 2014.
103. Kaçmaz, Çağrı, “Bu Diyardan Bir NeşetErtaş Geçti”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 117-118. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
104. Kahraman, Hasan Bülent, “Toprağın Sırladığı Adam”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 91-93. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
105. Kahraman, Cengiz, “Bir Garip Âşık Yalan Dünyadan Göçüp Gitti”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 270-272. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
106. Kanyılmaz, Ali, “Ustanın Ölmeden Önce Yazdığı Son Şiir”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 130-132. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
107. Kapkiner, Murat, “Hz. Neşet Ertaş (1)”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 43-46. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
108. Karaer, Alaattin, “Neşet Ertaş Bozkırın Tezenesi”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 214-217. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.

109. Karahüseyin, Yasemin, “Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 86-91. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
110. Karakaş, Berrin, “Neşet Ertaş’ı Dinliyor muyduk Sahi?”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 147-149. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
111. Karakaya, Okşan, “Nur İçinde Yat Büyük Üstad”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 274-276. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
112. Karakuş, İdris, “Bozkırın Çılgılığı Neşet Ertaş”, *Bilge Yayın Tanıtım Tahlil Eleştiri Dergisi*, 25 (Yaz 2000): 92-95.
113. Kavaklı, Metin, “Neşet Ertaş’ın Anısına”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 168-169. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
114. Keklikçi, Cafer, “Neşet Ertaş”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 75-77. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
115. Kemaloğlu, Nihai, “Gönlümüz Hep Onu Arayacak”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, İstanbul: Günyüzü Yay., 2012. 160-161.
116. Kenanoğlu, Ali, “Neşet Ertaş’ın Aleviliği”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 94-96. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
117. Keskin, Ahmet, “Geleneksel Abdal Müziğinin Temsili ve Neşet Ertaş”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 34 (2014): 99-112.
118. Keskin, Ahmet, “Türk Tasavvuf Kültürü ve Devir Nazariyesi Bağlamında Neşet Ertaş”, *Sufi Araştırmaları*, 12 (Yaz 2015): 131-154.
119. Kıyafet, Hasan, “Ezilenlerin Sesi”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 301-303. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
120. Kocabıyık, Hüseyin, “Gelenegin Taşıyıcısı Öldü”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 236-239. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.

121. Kocatepe, Ali, “Ertaş’ın Ardından”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 161-163. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
122. Koç, Yusuf, “Evvelim Sen Oldun Alırım Sensin”, *Kırder Dergisi*, 3 (Ocak 2013): 31.
123. Konyalı, Çağrı, “Bozkırın Tezenesi”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 134-136. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
124. Kuşaklı, Vedat, “İsmarlama Yazı ve Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 73-75. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
125. Kuyucak, “Neşet Ertaş’tan Türk ‘Aydını’ Adına Özür Diliyorum”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 109. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
126. Livaneli, Zülfü, “‘Anadolu’nun Büyük Evladı”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 45-46. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
127. Manavbaşı, Nursel Dilek, “Gönül Dağı’nın Abdalları ‘Garip’ Kaldı”, *Aksiyon Dergisi*, 931. (8 Ekim 2012).
128. Meriç, Murat, “Seni İlelebet Bizimsin Sandık”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 183-185. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
129. Mutlu, Mustafa, “Garip Bülbül Gibi Feryadı Kaldı”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 47-48. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
130. Mutlu, Mustafa, “Bağbaşı”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 258-260. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
131. Okan, Adnan Berk, “Neşet Ertaş, Ahmet Ümit ve İlham”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 207-209. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
132. Öksüz, Adnan, “Neşe’imiz Kaçtı”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 89-90. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
133. Önder, Sırrı Süreyya, “Gara Sıfatlı Neşet Ertaş”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 52-53. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.

134. Önen, Engin, “Hemşehrimiz Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 96-98. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
135. Öney, Feryal, “Kadınların Derdi Açık Saçık Türküler mi Sahiden?”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 303-306. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
136. Öney, Feryal, “Neşet Ertaş’ın Kırşehir’indeydik”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 306-309. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
137. Özdil, Yılmaz, “Neşet Ertaş”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 13-15. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
138. Özkan, Fadime, “Gönül Dağının Zirvesi Neşet Ertaş İçin”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 133-134. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
139. Özsoy Erdoğan, Funda, “Öykünün İçindeki Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 287-291. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
140. Öztan, Metin, “Güle Güle Usta”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 171-172. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
141. Öztürk, Birol, “Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 68-71. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
142. Öztürk, Hüseyin, “Neşet Ertaş Simsarları”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 132-134. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
143. Parlak, Erol, “Neşet Ertaş, Bir Sanat Ağacıdır”, *Gönül Dağında Bir Garip ‘Neşet Ertaş Kitabı*, Haz. Haşim Akman, 253-256. İstanbul: İş Bankası Kültür Yay., 2006.
144. Parlak, Erol, “Anadolu Türkmen Müzik Sanatında Bir Abdal Deha: Neşet Ertaş”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 61 (Bahar 2012): 289-312.
145. Payza, Halit, “Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş”, *Berfin Bahar Dergisi*, 176 (Ekim 2012): 8-10.

146. Renay, Murat, “Keşke Neşet Ertaş Gitmeseydi”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 212-214. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
147. Sağ, Arif, “Neşet’in Yaptığı Hiçbir Şey Basit Değildir”, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’ın Gönül Dünyası*, Haz. Muammer Yılmaz, 102-103. İstanbul: Nüve Kültür Yay., 2017.
148. Sağlam, Ömer, “Akadaşına Yas Tutan Yiğit Neşet Ertaş”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 79-84. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
149. Saltuk, Hasan, “Güle Güle, Yalan Dünya”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 209-212. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
150. Samanpan, “Aynı Kalemle Farklı Hikaye Cahildim Dünyanın Rengine Kandım”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 149-153. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
151. Sarıyıldız, Sıddık, “Büyük Usta’ya Rahmet (Şiir)”, *Anadolu’nun Parlayan Yıldızı Kırşehir Dergisi*, 6 (Ocak 2013): 15.
152. Sayar, Ahmed Güner, “Türkülerin Kayıt Bekçisi Neşet Ertaş’a Gönül Borcu”, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’a Armağan*, 19-26. Haz. Fahri Tuna, İstanbul: Kırşehir Valiliği Yay., 2014.
153. Saygılı, Oğuz, “Gönül Dağından Yükselen Bir Ses: Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 15-19. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
154. Serin, Musa, “Neşet Ertaş’ın Ardından”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 233-236. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
155. Sever, Metin, “Neşet Ertaş’ın Düşündürdükleri”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 98-99. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
156. Şahin, Erdoğan, “Bozkırın Tezenesi”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 110-111. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.

157. Şeker, Mehmet, “Hayatı Türkü Türküsü Hayat”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 105-112. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
158. Şeker, Mehmet, “Neşet Ertaş: Tevazu, Edep, Kalite”, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’a Armağan*, Haz. Fahri Tuna, 115-122. İstanbul: Kırşehir Valiliği Yay., 2014.
159. Şen, Seyit Mehmet, “Türkülerin Dili Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 248-251. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
160. Tanrıkulu, Hamdi, “Bir Garibin Ardından”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 163-165. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
161. Tatyüz, Hakan, “Neşet Ertaş ve Sanat Hayatı Üzerine Bir Çalışma”, *Milli Folklor*, 31-32 (Güz/Kış 1996): 131-133.
162. Temizyürek, Mahmut, “Neşet Ertaş Öldü mü?”, *Evrensel Kültür*, 250 (2012): 5-8.
163. Tez, Mehmet, “Neşet Ertaş’ın Öğrettiği”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 75-77. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
164. Tezel, Mevlit, “Neşet Ertaş Devletin Değil Halkın Sanatçısıydı”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 226-227. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
165. Tokel, Bayram Bilge, “Gençlik, Türkü ve Neşet Ertaş”, *Bağımıza Gazel Düştü / Müziğe Dair*, 133-135. Ankara: Akçağ Yay., 2002.
166. Tokel, Bayram Bilge, “Neşet Ertaş”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 97-99. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
167. Tokel, Bayram Bilge, “Özünü Bendine Çeviren Ozan; Neşet Ertaş”, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’a Armağan*, Haz. Fahri Tuna, 27-36. İstanbul: Kırşehir Valiliği Yay., 2014.
168. Tokel, Bayram Bilge, “Neşet Ağbi”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 118-121. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.

169. Torunoğulları, Aykut, “Neşet Ertaş Üzerine”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 282-284. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
170. Toy, Hilmi, “Ertaş’ın Ardından Gecikmiş Bir Yazı”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 158-161. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
171. Tuna, Fahri, “Neşet Ertaş; Özüyle Sözüyle Sazıyla Anadolu”, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’a Armağan*, Haz. Fahri Tuna, 63-76. İstanbul: Kırşehir Valiliği Yay., 2014.
172. Turan, Metin, “Cahildim Dünyanın Rengine Kandım. Neşet Ertaş İçin”, *Berfin Bahar Dergisi*, 176 (Ekim 2012): 5-7.
173. Turhan, Muhammed ve Öner Kova, “Değerler Eğitimi Açısından Türk Halk Müziği ve Halk Ozanları: Neşet Ertaş, Âşık Mahzuni Şerif, Âşık Veysel ve Özay Gönülüm Bağlamında Bir İnceleme”, *Eğitim ve İnsani Bilimleri Dergisi*, C. 3, 6 (Güz 2012): 117-128.
174. Türkmen, Hamdi, “Gerçek Bir Ozandı”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 77-79. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
175. Türkyigit, Ali İhsan, “Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 197-199. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
176. Uluç, Hıncal, “Neşet Ertaş!”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 49-50. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
177. Ural, Eşref, “Neşet Ertaş’a Mersiye”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 260-262. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
178. Yalsızuçanlar, Sadık, “Gönül Dağı’nda Bir Garip: Neşet Ertaş”, *Hayat Müzikle Devam Eder*, 55-57. İstanbul: Kapı Yay., 2008.
179. Yalvaç, H. Hüseyin, “Bozlaklar Yolculadı Ustası Neşet Ertaş’ı”, *Berfin Bahar Dergisi*, 176 (Ekim 2012): 11-14.

180. Yardım, Mehmet Nuri, “Anadolu’nun Sesi, Bozkır’ın Tezenesi; Neşet Ertaş”, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’a Armağan*, Haz. Fahri Tuna, 107-114. İstanbul: Kırşehir Valiliği Yay., 2014.
181. Yardım, Mehmet Nuri, “Anadolu’nun Sesi Bozkırın Tezenesi”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 228-232. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
182. Yaşar, Sebahattin, “Neşet Ertaş Tarihinin Süzgecinden Bugüne”, *Türk Yurdu*, C. 33, 306 (Şubat 2013): 46-48.
183. Yavuz, Tengiz, “Ah Neşet Ertaş. (Efsane Âşık Üstad)”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 174-178. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
184. Yeter, Kadir, “Küçük Bir Anı”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 227-228. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
185. Yıldırım, Halit, “Türkülerin Babası Neşet Ertaş’ın Ardından”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 171-174. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
186. Yıldırım, İbrahim, “Neşet Ertaş da Göçtü”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 291-293. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
187. Yılmaz, Adnan, “Her Niyet Kişinin Özünden Olur Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 201-205. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
188. Yılmaz, Ercan, “Rüzgar Esvaplı Abdal”, *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’a Armağan*, Haz. Fahri Tuna, 45-50. İstanbul: Kırşehir Valiliği Yay., 2014.
189. Yılmaz, İsrail, “Bozlak Tınısı”, *Kağıt Edebiyat Sanat Dergisi*, 2 (Ocak-Şubat 2015): 32.
190. Yılmaz, Mustafa, “Ah Yalan Dünyada”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 82-84. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.

191. Yigit, Mustafa, “Neşet Ertaş ve Gariplik Üzerine”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 284-287. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
192. Zelyut, Rıza, “Son Şamanda Gitti”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 25-27. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.
193. Zelyut, Rıza, “Neşet Ertaş”, *Ustanın Ardından (123 Kalemde Neşet Ertaş)*, Haz. Ali Bozdağ ve Murat Köksal, 62-65. Kırşehir: Cem Veb-Ofset, 2013.
194. Zengin, Gülcan, “Neşet Ertaş Türkülerinde Gariplik Teması”, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2 /1, (2012): 5-9.
195. Zengin, H. Salih, “Yalan Dünyadan Bir Garip Geçti”, *Tarih ve Kültür Kenti Kırşehir Dergisi*, (Ocak 2013): 17-19.
196. Zeren, İsmet, “Yanık Yürek Ezgisi”, *Neşet Ertaş / Yürü Bre Fani Dünya*, Haz. İsmet Zeren, 7-11. İstanbul: Günyüzü Yay., 2012.

Sempozyum Bildirileri

1. Aktaş, Hakkı ve Eylem Şimşek, “Kültürel Bir İletişim Biçimi Olarak Türkülerimizde Mutluluk ve Üzüntü Temasının Analizi: Bozkırda Bir Garip Neşet Ertaş Türküleri Örneği”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 3-30. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
2. Anzerli, Cihan ve Mustafa Kemal Fedakar, “Yaşam Deneyiminden Sanatsal Kurguya: Neşet Ertaş Türküleri ve Hikayeleri”, *II Geleneksel Müzik Kültürü Araştırmaları Öğrenci Sempozyumu (Ankara, 25-26 Nisan 2013)*, Hacettepe Üni. Geleneksel Müzik Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi. <https://www.academia.edu> (erişim tarihi: 05. 12. 2019)
3. Artun, Erman, “Âşıklık Geleneğinde Neşet Ertaş Türkülerinin Yeri”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 31-48. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
4. Aslan, Ensar, “Abdal Fıkraları ve Abdal Tipi”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 57-65. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.

5. Avşar, Muhammed ve İsmet Türkmen, “Neşet Ertaş Türkülerinde Gurbet ve Göç Olguları”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 67-68. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
6. Ayata, Saim, “Tarihi Süreçte Abdallar”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 89-107. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
7. Bağönu, Serap, “Neşet Ertaş Türkülerinde Kadın imgesi”, *III. Geleneksel Müzik Araştırmaları Sempozyumu*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 25-26 Nisan 2017.
8. Bakırcı, Nedim, “Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş’ın Şiirlerinde Gurbet”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 109-120. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
9. Balkaya, Adem, “Neşet Ertaş’ta Hayatın Bilgisi”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 121-130. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
10. Başaran, Uğur, “Neşet Ertaş ve Abdallık Geleneği Bağlamında Ali Turfan Kıraç”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 131-144. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
11. Bekki, Salahaddin, “Neşet Ertaş Türkülerinin Kaynakları Üzerine”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 145-164. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
12. Cerrahoğlu, Münir, “20. Yüzyıl Âşıklık Geleneğinin Önemli Temsilcilerinden Neşet Ertaş ve Türkülerinde İşlediği Konular”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 179-197. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.

13. Çetin, Kamile, “Divan Şairi Nedim ile Neşet Ertaş’ta Somut Sevgili Tipinin Mukayesesi”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 243-256. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
14. Çevik, Mehmet, “Ötekileştirme, Abdallar ve Bir Özdeşim Öznesi Olarak Neşet Ertaş”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 257-266. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
15. Çolak, Faruk, “Neşet Ertaş’ın Gelenekteki Yeri”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 267-274. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
16. Demir, Sertan, “Orta Anadolu Üslubu Dahilinde Neşet Ertaş ve Neşet Ertaş’ın İcra Ettiği Türlerle Genel Bakış”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 275-282. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
17. Demirbaş, Soner, “Neşet Ertaş Şiirlerinin Yerelliğindeki Evrensellik”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 283-290. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
18. Deniz, Sabahat, “Şiirlerine Göre Neşet Ertaş’ın Pelekten Çektikleri”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 291-302. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
19. Dinçer, Şaziye, “Neşet Ertaş’ın Türkülerinin Söz Eylem Kuramına Göre Çözümlemesi”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 303-314. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
20. Durbilmez, Bayram, “İkincil Sözlü Kültür Bağlamında Neşet Ertaş’ın Türkü Repertuvarına Bir Bakış”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 315-348. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.

21. Dursunoğlu, Halit, “İç Anadolu Ağızlarının Ortak Sesi: Neşet Ertaş”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 349-360. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
22. Duymaz, Ali, “Neşet Ertaş’ın Dilindeki Kerem Türküleri”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 361-372. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
23. Erdoğan, Umut, “Üniversite Gençliğinin Gönül Dağında Bir Gün Işığı: Neşet Ertaş”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 373-392. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
24. Eroğlu, Türker ve Nagihan Çetin, “Neşet Ertaş’ın Türkülerinin Halkbilimsel Açından incelenmesi”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 393-402. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
25. Esirgen, Bilge, “Sebepl Adlı Türkünün Sözlün Büyüsü Bağlamında incelenmesi”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 403-410. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
26. Gençtanırım, Dilek, “İnsancıl Kuram Bağlamında Neşet Ertaş’ın Kişiliği ve Hayatı”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 411-422. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
27. Göde, Halil Altay ve Nezih Tadıcan, “Neşet Ertaş’ta Gönül Kavramı Üzerine Bir Deneme”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 423-434. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
28. Gürkan, Barış, “Abdal Toplumunda Kimlik- Müzik ilişkisi ve Neşet Ertaş”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 435-454. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.

29. İnaltekin, Abdülkadir, “Avrupalı Türklerin Kültür Hayatında Neşet Ertaş Etkisi”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 455-466. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
30. İvgin, Hayrettin, “İçeriğinde Müzik Konusu Bulunan Abdal Fıkraları ve Neşet Ertaş”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 467-486. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
31. Kartalcık, Vedat ve İnan Gümüş, “Neşet Ertaş’ın Şiirlerinde Arkaik Unsurlar”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 3-30. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
32. Kaya, Doğan, “Abdallar ve Millilik Konusunda Hassasiyetleri”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 509-517. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
33. Keleş, Ahmet, “Abdal Geleneğindeki Halk Türkülerinin Beslendiği Manevi Kaynaklar”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 519-533. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
34. Keskin, Ahmet, “Muharrem Ertaş ve Neşet Ertaş Hakkında Anlatılan İki Fıkranın Kırşehir Abdal Kültürü Bağlamında incelenmesi”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 535-554. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
35. Kırılı, Şaban, “Neşet Ertaş Türkülerindeki Klasik Türk Şiiri Unsurları”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 555-564. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
36. Koçak, Aynur ve Gülcan Çetinkaya Eroğlu, “Göstergebilimsel Dörtgen ve Neşet Ertaş Şiiri”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu*

- (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) *Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 565-574. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
37. Kumartaşlıoğlu, Satı, “Neşet Ertaş Türkülerinde Gönül”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 575-586. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
38. Kuşdemir, Orhan Fatih, “Gönül Dağı’nda Bir Garip Yolcu- Neşet Ertaş”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 587-594. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
39. Kuşdemir, Orhan Fatih, “Anadolu Abdalları’nda Melamîlik ve Alevîlik Yansımaları -Kırşehir/Neşet Ertaş Bağlamında-” *Geçmişten Günümüze Alevîlik I Uluslararası Sempozyumu (Bingöl, 03-05- Ekim 2013)*, C. II, Haz. Mehmet Yazıcı, 308-318. Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yay., 2014.
40. Memmedli, Nezaket, “Kaygusuz Abdal’ın Eserlerinde Abdallığın Din! Felsefi Esasları”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 595-604. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
41. Mukaddem, Alırıza, “Anadolu Abdalları’nın Kökenini Araştırırken İran ve Maverâ’ün-Nehir’de Menakıbhaneler ve Menakıbhanelik Geleneği”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 605-617. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
42. Mustan DÖNMEZ, Banu, “Kırşehir’de Abdal Kültürünün Müziksel Temsili Olarak ‘Bozlak Geleneği’ ve Diğer Uzun Havalardan Farkı”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 619-630. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
43. Öcalan, Koray, “Zahide Türküsü (Hikayesi ve Metni)”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 631-644. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.

44. Öksüz, Musa, “Bir Nasihatçi Olarak Neşet Ertaş”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler, C. I*, Haz. Salahaddin Bekki, 645-671. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
45. Özdek, Atilla, “Neşet Ertaş’a Ait Kırık Hava Türündeki Ezgilerde Kromatik Yapılar”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler, C. I*, Haz. Salahaddin Bekki, 673-682. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
46. Öztürk, Ali Osman, “‘Leyla Kalk Gidelim Yolumuz Uzak’ Türküsü Hakkında Monografik Bir Deneme”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler, C. I*, Haz. Salahaddin Bekki, 733-750. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
47. Pelikoglu, Mehmet Can, “TRT Türk Halk Müziği Repertuvarında Bulunan Neşet Ertaş Türkülerinde Makamsal Özellikler”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler, C. I*, Haz. Salahaddin Bekki, 751-758. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
48. Polat, Coşkun, Mustafa Şen ve Hasan Nebi Akbal, “Üniversite Öğrencilerinin Penceresinden Neşet Ertaş: Bilinirliği, Sanatı ve Kişiliği”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler, C. I*, Haz. Salahaddin Bekki, 759-778. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
49. Seyfeli, Mahmut, “Kırşehir Mizah Geleneği İçinde Abdal Fıkraları”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler, C. I*, Haz. Salahaddin Bekki, 789-818. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
50. Solmaz, Süleyman, “Neşet Ertaş’ın Türkülerinde Görülen Tasavvufî Unsurların Kültürel Bellek Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler, C. I*, Haz. Salahaddin Bekki, 819-830. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.

51. Sucu, Ahmet Özhan, “Neşet Ertaş’ın Şiirlerinde Tasavvufi Manada İnsan-ı Kamil Modeli ve Geleneksel Değerler”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 831-842. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
52. Sümbüllü, Hasan Tahsin, “Türk Halk Müziğinde İcra - Kuram Problemi: ‘Cahildim Dünyanın Rengine Kandım’ Örneği”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 843-856. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
53. Şengül, Cengiz, “TRT THM Repertuvarında Yer Alan Neşet Ertaş’ın Türkülerinde Kimlik Sorunu”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 857-862. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
54. Şentürk, Nezihe ve Şenol Macan, “Türk Halk Müziğinde Kırşehirli Bir Usta: Neşet Ertaş”, *1. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu (15-17 Ekim 2008) Bildiriler*, 1568-1579. C. III, Kırşehir: 2011.
55. Şentürk, Nezihe ve Şenol Macan, “Neşet Ertaş Türkülerinin Biçimsel ve Makamsal Analizi”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 863-878. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
56. Şeyda, Arzu, “Neşet Ertaş ve Dil Kullanımı”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 879-888. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
57. Tan, Nail, “Neşet Ertaş Örneğinde Türk Halk Müziğinde Mahallî Sanatçıların Önemi”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 913-922. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
58. Tanç, Mustafa, “Dil - Kültür Bağlamında Neşet Ertaş Türküleri”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 923-930. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.

59. Özdemir, Nebi, “Âşıklık Geleneği ve Kültür Ekonomisi / Endüstrileri (Neşet Ertaş ve Eserleri)”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 683-718. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
60. Özkaynar, Özlem, “Neşet Ertaş’ın Şiirlerindeki Söz Sanatları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 719-732. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
61. Uyanık, Necmi, “Halkın Kültüründe Tarihin Yüreğinde Aşk’ın Neşet Ertaş’ı”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 945-966. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
62. VURAL, Feyzan Göher ve Timur Vural, “Bozkırın Dilinden Dökülenler”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 967-978. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
63. Yener, Serhat ve Timur Eşiğül, “TRT Repertuarında Bulunan Neşet Ertaş Türkülerinin Ritm ve Makam Dizisi Açısından incelenmesi”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 979-986. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
64. Yılar, Ömer ve Rabia Yılar, “Neşet Ertaş’ın Şiirlerinde Eğitim Unsurları”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 987-996. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.
65. Yıldırım, Selimeve Erdal Bilgiç, “Bir Mirasın Gerçeklenmesi: Soyuttan Somuta Giderken Neşet Ertaş”, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (Kırşehir, 13-14 Mayıs 2013) Bildiriler*, C. I, Haz. Salahaddin Bekki, 997-1006. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yay., 2013.

İKİNCİ BÖLÜM

NEŞET ERTAŞ'IN TÜRKÜLERİNDE HALK EDEBİYATI UNSURLARI

Tarih boyunca Türk toplumları, dünyanın değişik coğrafyalarını yurt edinmiş ve buna bağlı olarak da sık sık yurt değiştirerek geniş bir alana yayılmışlardır. Bu yurt değişimleri sırasında karşılaşılan dinlerin yanı sıra değişik kültürlerin etkisinde kalarak bugünkü yaşam şekillerini, inançlarını, örf ve adetlerini oluşturmuşlardır. Orta Asya'dan yola çıkan Türk boyları sahip oldukları edebi mahsullere yeni mahsuller katarak da kendilerine has bir edebi varlığa sahip olmuşlardır.

Türk edebiyatı mahsulü olarak kaleme alınan her bir edebi metinde halk edebiyatı unsurlarına rastlanabilmektedir. Özellikle bazı araştırmacılar, Türk Edebiyatı'nın köken olarak halk inancına dayalı ihtiyaçlardan doğduğunu ve bu ihtiyacı karşılayan halk şairleri tarafından meydana getirildiğini iddia etmişlerdir. Bu konuda Erman Artun şu ifadeleri zikreder:

“Bir milletin toplumsal yapısı ve yaşama biçimiyle edebiyatı arasında bağ vardır. Toplumsal yapıda ve yaşama biçiminde ortaya çıkan değişimler, etkisini edebiyatta da gösterir. Başlangıçtan günümüze kadar edebiyatımız değişimlere bağlı olarak çeşitli evreler geçirmiştir. Türk halk şiiri geleneği, Türk kültürünün tarih içindeki görünümü, değişmesi ve gelişmesine paralel olarak bir değişim ve gelişim içinde olmuştur. Aynı uygarlığa bağlı kültürler, aynı dünya görüşünde birleşirler. Bir uygarlığın dünya görüşü de o uygarlığa özgü bir edebiyat anlayışı doğurur.”⁷⁴

21. yüzyılda yaşamış olmasına rağmen geçmişin izlerini taşıyan halk kültürüne ait birçok unsuru barındıran türküler kaleme alan şahıslardan biri de çalışmamıza konu olan Neşet Ertaş'tır. Türkülerinde halk edebiyatı unsurları olarak halk hikâyelerine yaptığı atıflar başta olmak üzere, deyimler, atasözleri,

⁷⁴ Erman Artun, *Türk Halk Edebiyatına Giriş* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2009), 17.

deyişler, dualar (alkışlar), beddualar (kargışlar), hitaplar, nidalar ve argo gibi unsurları barındıran Neşet Ertaş bu yönüyle tamamen halkın kültürünü özümsemiş ve bu yönde sanat yaşamını sürdürmüş olduğunu söyleyebiliriz. Söz konusu bu unsurları şu şekilde incelemek mümkündür:

2.1. Halk Hikâyeleri

Türk halk kültüründe özellikle göçebelikten, yerleşik hayata geçişin ilk ürünlerinden olan halk hikâyeleri; aşk, kahramanlık gibi konulara yer veren ve kaynağı genel itibariyle, Türk, Arap-İslam ve Hint-İran'a dayanan; genellikle âşıklar ve meddahlar tarafından icra edilen nazım veya nazım-nesir karışık anlatılara verilen isimdir.⁷⁵

Genel olarak hemen tüm âşık ve ozanların şiirleri incelendiğinde söz konusu ozanların dile getirdikleri aşkın ne kadar yüce bir aşk olduğunu ifade etmek için geçmişte yaşanan meşhur aşk hikâyeleri ve onların kahramanlarını zikrederek onlara atıfta bulundukları görülür.. İşte aynı şekilde Neşet Ertaş'ın türkülerini incelediğimizde de geçmişte anonim halk edebiyatı ve klasik edebiyat anlatıları olan ve günümüze kadar anlatılagelen *Aslı ile Kerem*, *Arzu ile Kamber*, *Ferhad ile Şirin* ve *Leyla vü Mecnun* gibi aşk hikâyelerine ve kahramanlarına atıfta bulunduğu, kendini onlara benzettiği ve bazen de onlardan daha üstün aşk vasıflarına sahip olduğunu zikrettiği görülmektedir:

2.1.1. Kerem ile Aslı

Gerek sözlü gerekse yazılı edebiyatımızda en meşhur halk hikâyelerinden olan Kerem ile Aslı hikâyesinin birçok varyantı bulunmaktadır. Bunların arasında en makbul gören varyantı şöyledir:

“Şam bölgesinin Halep kentinde yaşayan zengin bir bey vardır. Bu beyin uzun yıllar beklemesine rağmen çocuğu olmamıştır bundan ötürü de mutsuzdur. Günün birinde yaşlı bir derviş ona görünür ve kendisiyle eşinin Ayazma Çeşmesi başında bulunarak kendisinin onlara verdiği elmayı yemelerini tembihlemiştir. Bu gizemli dervişin ortadan kaybolmasından sonra zengin bey, halkı çeşmenin başına toplar. Durumdan haberdar olan ve kendisinin de çocuğu olmayan keşişin karısı beyin eşine yalvarır ve o elmanın bir parçasından kendisine de verilmesini ister. Doğacak çocuklar kız-erkek olursa birbirleriyle evlendireceklerine dair sözleşerek bahse konu olan elmanın bir parçasını alır. Bir süre sonra beyin oğlu, keşişin de kızı dünyaya gelir. Erkek oğlana Mirza Bey, kıza Han Sultan adını verirler. Dört

⁷⁵ Ali Berat Alptekin, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2013), 18.

yaşına kadar özel dadılarla büyütülen Mirza Bey, Sofu adlı arkadaşıyla birlikte özel hocalardan eğitime başlar. On dört yaşına gelince arkadaşı Sofu yeterli derecede ilim öğrendiklerini, artık ata binip avlanmaları gerektiğini söyler. Böylece at binmeye, ok atmaya ve avlanmaya başlarlar.

Günün birinde Mirza Bey rüyasında gördüğü bir kıza âşık olur. Ertesi gün Sofu ile çıktıkları avda Mirza Bey'in şahininin kovaladığı kuş bir bahçeye girer. Mirza Bey de şahini takip ederek bahçeye girince rüyasında gördüğü kıza rastlar. "Rüyamın aslı bu kızdır" der ve onu yanağından öper. Kız, "Kerem eyle, beni rüsvâ etme" diye yalvarır. Bundan sonra kızın adı Aslı, Mirza Bey'inki Kerem olur. Bu olayın ardından Kerem yemeden içmeden kesilir, kimse derdini bilemez. Kerem'in babası oğlunun derdini öğrenmek için tabiplere ve hocalara başvurursa da kimse derdine çare bulamaz. Sonunda yaşlı bir kadın derdinin aşk olduğunu farkeder ve Kerem'den kızın adını öğrenir. Kerem'in babası keşişi çağırarak Aslı'yı oğluna ister. Keşiş korktuğu için kızını vermeye razı olursa da annesi bir müslümana kızını vermek istemediğinden gizlice başka bir şehre kaçarlar. Bu olaydan sonra Kerem'le dostu Sofu'nun onların peşine düşmesiyle hikâye yeni bir boyut kazanır; bir kaçma-kovalama başlar, zaman zaman karşılaşılırsa da kavuşmaları mümkün olmaz.

Bu kovalama sırasında Kerem ile Sofu'nun başına çeşitli olaylar gelir. Öte yandan Kerem'in yanık türküleri ilâhî bir anlam kazanmıştır. Duaları kabul edilen Kerem canlı cansız bütün varlıklarla konuşabilmekte, bu varlıklar da ona cevap vermektedir. Aslı'nın gittiği yerleri onlardan öğrenen Kerem'in artık silâhı türküleridir; kılıç kullanmaz, ok atmaz; türkülerindeki ilâhî güçle bütün zorlukları yener. Keşişin Kayseri'ye yerleştiğini ve Aslı'nın annesinin dişçilik yaptığını öğrenince dişini çektiirmek bahanesiyle evlerine girer. Kadın Kerem'in başını Aslı'nın dizine koyarak dişini çekmeye çalışır. Kerem, Aslı'nın dizinde daha fazla kalabilmek için otuz iki dişini çektirir. Sonunda Aslı onu tanısa da ilgisiz davranır. Kerem de aşkının yarısını Aslı'ya vermesi için Tanrı'ya dua eder. Bunun üzerine Aslı yaptıklarına pişman olup aşk ateşine düşer. Durumu öğrenen keşiş Kerem'i Kayseri valisine şikâyet eder. Kerem yakalanıp öldürüleceği sırada valinin kız kardeşinin yardımı ile kurtulur ve Aslı ile evlenir. Ancak keşiş Aslı'ya sihirli bir elbise giydirmiştir. Gerdek gecesi Kerem sabaha kadar uğraştığı halde düğmeleri çözemez. Sonunda bir ah çeker, içinden bir alev çıkar ve yanıp kül olur. Aslı da saçlarını süpürge yapıp külleri toplarken tutuşarak yanar."⁷⁶

Aşkları için gerek manevî gerek maddi olarak da yanan karakterlerin işlendiği Kerem ile Aslı hikâyesine birden fazla türküsünde değinen Neşet Ertaş, aşkın çileli ve dertle dolu bir meslek olduğunu ve bu çilenin aslında felek tarafından insanın başına getirildiğini vurgulamıştır:

*Hele bakın şu feleğin işine
Ne çileler vermiş kulun başına
Mecnun'u Leyla'ya hasret etmiş
Kerem yanmış Aslıhan'ın aşkına (T. 44/1)*

*Yıllar yılı çektim bu zalım derdi
Yandı Kerem gibi gönlümün yurdu
Eller dost bağında gülünü derdi
Soldu benim gülüm güller içinde (T. 30/3)*

⁷⁶ Fikret Türkmen, "Kerem ile Aslı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/283-284.

Bülbülün gül için zarı misali
Kerem'in bağıının narı misali
İniler garip gönlüm arı misali
Tadına doyulmaz balımsın benim (T. 35/3)

Türkülerindeki ifadelerinden bu aşk hikâyesinin olay örgüsünü ve hikâyenin neticesini bildiği görülen Neşet Ertaş'ın, hikâyenin erkek kahramanı olan Kerem'in vuslata eremeyeceğini anlayarak ah çekmesini ve içinden bir alev çıkarak yanıp kül olmasını işlediği görülür:

Kimi yaptığına öğünür durur
Kimi pişman olmuş dövünür durur
Kimi bağı yanmış gövünür durur
Kerem gibi yanan kula ne dersin (T. 61/3)

Gönlünde aşk ateşi olan âşığın sevdiğinin peşini bırakmayıp bulması gerektiğini vurgulayan Neşet Ertaş, sevgilinin aşk derdine derman olacağını bildiğinden âşığın adeta bir hastanın şifa bulmak için ilaç araması gibi sevdiğini o şekilde araması gerektiğini vurgulamıştır:

Aslı isen **Kerem**'i bul
Derde derman vereni bul
Garip gibi viranı bul
Sor beni beni beni (T. 61/3)

2.1.2. Arzu ile Kamber

Gerek Anadolu'da gerekse diğer Türk topluluklarında halk arasında yazılı ve sözlü gelenekte bulunan bir başka aşk anlatısı Arzu ile Kamber arasında geçen aşk hikâyesidir. Bu hikâyede “Arzu ile Kamber, erkek ve kız kardeş diye birlikte büyütülen, birbirlerini seven ve aşk iştiağı içinde beraberce ölen iki gencin macerasını anlatmaktadır.”⁷⁷ Anlatının kısaca özeti şu şekildedir:

“Kutsal topraklara gitmek için yola çıkan bir kervan kafilesi yolda eşkıya baskınına uğramıştır. Çıkan cenkte kervandaki tüm fertler öldürülmüş ancak bir erkek çocuğu kurtulmuştur. Bir aile tarafından evlatlık olarak alınan bu çocuğa Kamber adı verilmiştir.

Kamber'i evlatlık alan ailenin ardından bir kızları da dünyaya gelir. Bu kıza da Arzu ismini veren aile bu iki çocuğu kardeş gibi büyüttmüş iki çocuk da birbirlerini kardeş zannederek büyütülmüştür. Gençlik yaşlarında Arzu'nun babası vefat etmiş ve bu iki genç, kardeş olmadıklarını öğrenmişlerdir. Arzu ile Kamber arasında gün geçtikçe farklı duygular belirmiş ve çok geçmeden birbirlerini çok sevdiklerini anlamışlardır.

Bu duyguyu bir süre içlerinde yaşayan Arzu ile Kamber daha sonra evlenmek istemişlerdir. Ancak Arzu'nun annesi, kızını tüccar olan zengin biriyle

⁷⁷ Otto Spies, *Türk Halk Kitapları* (İstanbul: Rıza Koşkun Basımevi, 1941), 11.

evlendirmek istemektedir. Anne, Kamber'den kurtulmak maksadıyla onu zehirlemeye çalışmıştır. Ancak bu durum Arzu'nun Kamber'i uyarmasıyla sonuçsuz kalmıştır. Arzu'nun annesi kızını tüccar olan zengine verir ve düğün dernek kurulur. Durumdan haberdar olan ve Kamber'in haline acıyan vilayetin beyi, düğünü bozmaya, Arzu ile Kamber'i birbirine kavuşturmaya çalışsa da Kamber, buna karşı çıkar ve kaderine boyun eğeceğini ifade eder. Dolayısıyla bu düğün gerçekleşir ve Arzu, tüccarla evlenir. Kendini uzlete çeken ve halvetteyken bade içip Hak Aşığı mertebesine çıkan Kamber, o vakitten sonra sazı elinde şiir söyleyerek dağlara düşer.

Bu arada Arzu, her fırsatta bahaneler üretilip tüccar eşini kendisine yaklaştırmamaktadır. Zengin tüccar, çok kısa süre sonra bu acıya dayanamayarak ölmüştür. Bu ölümün ardından Arzu vilayetine döner ve iki âşık birbirlerine kavuşmuş olur.

Arzu ile Kamber tekrar kavuşma hayaline kapılıp evlenmek isteseler de yine aralarına Arzu'nun annesi girerek bu evliliğe engel olmuştur. Arzu ile Kamber bir gün bir tesadüf eseri bir yerde karşılaşmış ve ikisi de aynı anda bayılmışlardır. Anne yine onları o esnada görmüş ve koşarak kızını Kamberden ayırmak istese de Hak âşığı olan Kamber'in ve sevgilisinin etrafını su kaplar ve anne onlara ulaşamaz. İkisi de can verir ve cesetlerine ulaşamaz. Ancak her iki genç ruhunu teslim ederken göğüslerinden birer güvercin göğşe uçmuş ki bu da onların şehit olduğuna delildir. Suda o iki cesetten bir ada meydana gelir. Arzu'nun annesi iki bedenden oluşan adayı dahi birbirinden ayırmak istese de beceremez ve kendisi de o hırsıyla Allah'tan ölüm temenni eder ve Arzu ile Kamber'in yanına düşerek can verir.”⁷⁸

Türkülerinde geçmişte yaşamış ve aşklarıyla gönüllerde taht kurmuş olan efsanevi âşıkların isimlerini sayarken Kamber'e de yer veren Neşet Ertaş, Kamber'i, Kerem ve Mecnun'la birlikte zikretmiştir. Nitekim bu şahsiyetler tıpkı kendisi gibi sevda çeken şahsiyetlerdir. Türküleri arasında tespit ettiğimiz tek örnek olan aşağıdaki dörtlükte Neşet Ertaş, sevgililerinin peşinden koşarken vuslata ermeden gözlerini yuman bu şahsiyetleri sevgiliye sıralamış ve ölüm gelmeden âşğının gönlünü etmesini, yani sevmesini sevgiliden talep etmiştir:

*Kerem'den Mecnun'dan **Kamber**'den beri
Sevda çeken bilir gönüllü yâri.
Kapını çalmadan ölüm haberi
Sev seveni gözün açık gitmesin. (T. 13/2)*

2.1.3. Ferhad ile Şîrin

Anadolu'da ve Fars topraklarında meşhur bir anlatı olan bu aşk hikâyesi başta Divan edebiyatı mesnevilerinde ortaya çıkmış daha sonra ise halk hikâyeleriyle karagöz ve orta oyununda da işlenmiştir. Divan edebiyatı mesnevilerinden halk hikâyesi formuna geçişinde önemli değişikliklere uğrayan

⁷⁸ Ali Berat Alptekin, “Arzu ile Kamber Hikayesi”. *Türk Folkloru*, 5/60 (1984): 12-15; Amangül Durdiyeva, “Arzu ile Kamber Destanı'nın Varyantları Üzerine Bir İnceleme” *Bilgi: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (2000): 45-62.

bu hikâyenin birçok varyantı ortaya çıkmıştır. Hem Anadolu’da hem de Azerbaycan coğrafyasında anlatılan bu halk hikâyesinde olaylar Horasan’da başladıktan sonra Amasya’da gelişerek devam eder. Divan edebiyatı mesnevilerinde hikâyede geçen Şîrin, Mehmene Bânû’nun yeğenidir. Halk hikâyesinde ise Şîrin onun kız kardeşi olarak işlenmiştir. Yine mesnevilerde Şîrin’in öbür âşığı yani Ferhad’ın rakibi, İran Hükümdarı Hüsrev iken halk hikâyesinde ise bu kişi Amasya Hükümdarı Hürmüz Şah’ın oğlu Hüsrev olarak geçer. Anlatının halk hikâyesi olarak kısaca özeti şu şekildedir:

“Horasan topraklarında bir vilayetin hükümdarı olan Mehmene Bânû henüz on beş yaşlarında olan kız kardeşi Şîrin’e bir köşk yaptırmak ister. Köşk bitince de bu köşkün süsleme işini dönemin ünlü nakkaşı olan Behzat ve onun oğlu Ferhad’a verir. Yapım aşamasındayken köşkü ziyarete gelen Şîrin Ferhad’ı görür ve ona âşık olur. Aynı duygular Ferhad’ta da hâsıl olur. İki genç arasında geçen bu gönül macerası herkesten gizli bir şekilde uzun süre devam eder. Köşkün bitiminde Şîrin, Mehmene Bânû’dan köşkün ön tarafından bir derenin de akmasını ister. Hükümdar Mehmene Bânû da tellâllar vasıtasıyla bu işi yapacak kişinin bulunması için çağrılarda bulunur ve bu iş sonunda büyük mükafatlar vadeder. Tellâlların çağrılarını duyan Ferhad, hükümdara gelip köşkün yakınında bulunan Bisütun dağına delerek o dağın ardındaki pınardan kırk gün içerisinde suyu getirebileceğini söyler ve sözünü otuz dokuz günde yerine getirir.

Bisütun dağına delerek Şîrin’in köşküne su getirmeyi başaran Ferhad’a hükümdar sarayda bir oda verir ve her isteğini de yerine getirilir. Bir süre sonra Ferhad ile Şîrin arasındaki aşkı öğrenen Mehmene Bânû, Ferhad’ın haddini aştığına hükmederek onu Demir Kale’de (Kal’a-i Âhenin) zincire vurdurur. Fakat hükümdar rüyasında nur yüzlü bir pîr görür ve bu pîr onu tehdit eder. Bunun üzerine irkilen Mehmene Bânû, Ferhad’a bin altın verdikten sonra onu serbest bırakır. Ferhad bu ihsanın tümünü fakirlere dağıtarak kendini dağlara salar, sahralarda dolaşır, vahşi hayvanlarla arkadaşlık eder. Günlerden bir gün bulunduğu mağaranın duvarlarına Şîrin’in resimlerini çizmeye başlar. Ferhad’ın bu acıklı durumunu öğrenen Amasya hükümdarı Hürmüz Şah, Horasan hükümdarı Mehmene Bânû’ya savaş açar ve onu yener. Ferhad da Şîrin’i alıp karargâha götürür. O sırada Hürmüz Şah’ın oğlu Hüsrev de Şîrin’i görmüş ve o da Şîrin’e âşık olmuştur. Hüsrev, babası Hürmüz Şah’ın hiçbir nasihatini dinlemez ve bu sevdadan vazgeçmez. Bu durum karşısında ne yapacağını şaşırان Hürmüz Şah Hüsrev’in dadısından bu işe bir çare bulmasını ister.

Dadının verdiği teklifle Ferhad’ın Şîrin’e kavuşması için karşıda bulunan bir dağın ötesindeki suyu yine kırk gün içinde şehre getirmesi istenir. Ferhad çaresizce bu şartı kabul eder ve dağı delip tam suyu şehre akıtacağı zaman kocakarı kılığına giren dadı beraberinde götürdüğü lokmaları ağlayarak Ferhad’a göstererek Şîrin’in öldüğünü söyler. Yalan olan bu acı haberi alan Ferhad, “O öldükten sonra ben nasıl yaşarım” diyerek külüngünü (kazma) havaya atıp başını altına tutar ve intihar eder. Ferhad’ın ölümünü öğrenen Şîrin, apar topar yanına gider, ağlayarak Ferhad’ın cesedine kapanır ve belinden çıkardığı hançeri göğsüne saplayarak kendini öldürür. Olayı duyan Hürmüz Şah da dadıyla beraber olay yerine ulaşır. O esnada dağdan inen bir arslan dadıyı parçalar. Ferhad ile Şîrin’in ölümüne çok üzülen Hürmüz Şah bu dünyada birleşemeyen iki sevgili için büyük bir cenaze töreni düzenler ve ikisinin mezarını bir arada yaptırır. Rivayete göre her

baharda bu mezarın üstünde biten kırmızı ve beyaz iki güzel gülün arasına merhametsiz dadı kara çalı şeklinde girerek birleşmelerini engeller.”⁷⁹

Türküleri arasında Ferhad ile Şîrin anlatısına sadece bir türkûde atıfta bulunan Neşet Ertaş, bu iki ismin yanı sıra Hz. Eyüp ve Hz. Hüseyin’e de atıfta bulunmuştur. Bu şahısların aynı türkûnün dörtlüğünde yer almasının başlıca sebeplerini bir sonraki dörtlükte ifade etmiştir. Bu şahısların her biri tıpkı kendisi gibi dert ehli oldukları zikredilmiştir:

*Eyüp dert elinden ne hale gelmiş
Hüseyin aşkına başını vermiş
Ferhat Şirin için dağları delmiş
Nesimi yüzülmüş yarin aşkına*

*Kimi dert elinden ömrün bitirmiş
Kimi bahçesinde gülün yetirmiş
Garip dert elinden yolun yitirmiş
Çark- ı devran döner birin aşkına (T. 44/2-3)*

2.1.4. Leyla vü Mecnun

Klasik edebiyatımıza Arap edebiyatından girmiş olan bu hikâyeye, mesnevi sahasında kullanılmış bir aşk hikâyesi olup halk kültürünün şifahi edebiyatında da de rastlanmaktadır. Hikaye kahramanlarının gerçek kişilikler olduğu sanılmaktadır. Bir rivayete göre Mecnun 7. asırda yaşamış Arap şairi Kays bin Mülevvaha'l-Âmirî'nin (öl. 698) lakabıdır ve bu hikâyeye onun şiirlerinin yorumundan doğmuştur. Ancak onun Emevi ailesinden olup amcasının kızını seven bir genç olduğunu ileri sürenler de vardır. Leyla'nın gerçek adı ise Leyla binti Mehdî b. Sa'dî'l-Âmirî'dir. Hikayenin kısaca özeti şu şekildedir:

“Necid çöllerinde beni Amir kabilesinde Kays ile Leyla daha çocukken birbirlerini severler. Dedikodular çoğalınca Leyla'nın Annesi kızını çadıra kapatır ve kimseyle görüştürmez. Kays ise sevgilisini göremeyince üzüntüyle aklı başından gider ve sahralara düşer. Bir müddet sonra da Mecnun, deli diye anılmaya başlar. Mecnun bir süre sonra Leyla'yı ailesinden istese de Kays, deli anlamına gelen mecnun olarak anılmaya başlandığı için kızı vermezler. Bunun üzerine babası iyileşmesi için Kays'ı Kabe'ye duaya götürmeye karar verir. Fakat orada Kays, şifa bulmak için değil derdinin çoğalması ve aşkının artması için duada bulunur. Duası kabul olmuştur. Babası çaresizlik içinde evine döner. Mecnun ise çöllerde yabani hayvanlarla arkadaşlık eder. Bu arada yanık aşk şiirleri de yazmaya başlamıştır.

Nefel adlı bir Arap beyi onun şiirlerini okur ve acıklı haline son vermek için Leyla'yı Kays'a babasından tekrar ister. İlk önce kızı iyilikle almaya çalışsa da bunu başaramayınca kızın babasının üzerine bir orduyla gider ve Leyla'nın

⁷⁹ Nurettin Albayrak, “Ferhad ve Şirin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/ 388-389.

kabileleri ile savaşa girişir. Mecnun Leyla'yı o kadar sever ki ona ait hiçbir şeye zarar gelmesini istemez ve Leyla'nın kabilesinin savaşı kazanması için Allah'a dua eder. Savaşı Nevfel kaybeder. Ancak bu mağlubiyeti nefesine yediremeyip tekrar savaşa başlar. Bu defa galip gelse de Mecnun'un duasını öğrendiği için Leyla'yı almadan geri döner. Sonra Leyla'yı İbn Selam adlı bir kişi ile evlendirirler. Leyla ise Mecnun'un aşkına sadık kalmak için bir yalan uydur ve kocasına çocukluğundan beri bir cin tarafından sevildiğini eğer ona el sürülürse cinin her ikisini de öldüreceğini söyler. Böylece adamı kandırıp kendisinden uzak tutmaya çalışır.

Bir müddet sonra Mecnun'un intizarları sonucu İbni Selam ölür. Serbest kalan Leyla, Mecnun'u aramaya çıkar. Çölde onu bulsa da Mecnun onu tanımaz ve artık Leyla'ya visale gücü olmadığını bildirir. Çünkü artık Mecnun bütün maddi varlıklarla ilgisini kesmiş ve maddi aşkı manevi aşka dönmüştür. Leyla umutsuz bir halde geri döner bir müddet acı çektikten sonra da vefat eder. Bunu haber alan Mecnun Leyla'nın mezarına koşar kendisinin de ölmesi için Allah'a yakarır ve bu duası kabul görülür. Son nefesinde Leyla diyerek can verir, sevgilisiyle cennette buluşurlar.⁸⁰

Türkülerinin pek çok yerinde söz konusu hikâyeye ve dolayısıyla hikâyenin karakterlerine atıfta bulunan Neşet Ertaş, aşkın verdiği sıkıntıdan, yârin hasretinin verdiği dertten ve perişanlıktan dert yakınırken kendisini en fazla benzettiği aşk karakteri şüphesiz Mecnun olmuştur.

*Bu garip başımı sevdaya saldım
Yârin hasretiyle sararıp soldum
Şaşırdım yolumu perişan oldum
Bir Mecnun misali çöller içinde (T. 30/4)*

*Bülbül gibi arzum kaldı güllerde
Gezdim Mecnun gibi nice çöllerde
Bir garibim kaldım gurbet ellerde
Perişan halimi gör de öyle git (T. 53/3)*

Hem Mecnun'u hem de Leyla'yı zikrettiği aşağıdaki dörtlüğünde Neşet Ertaş, gençliğinin baharında, hayatının bağlarının adeta virana döndüğünü, gonca olarak gördüğü sevgilisine ulaşmaya çalıştığında karşısında diken gibi engelleri gördüğünü dile getirmiştir:

*Yüreğime ateş düştü yanarım
Mecnûn gibi Leylâ diye ağlarım
İlk baharda viran oldu bağlarım
Goncanın etrafı har oldu gitti (T. 40/2)*

Leyla vü Mecnun hikâyesini yanı sıra Kerem ile Aslı hikâyesinden de dem vurduğu aşağıdaki dörtlüğünde ise Neşet Ertaş, gerek divan şairlerinin gerekse halk ozanlarının çoğunun manzumelerine dahil ettiği felekten şikayeti dile

⁸⁰ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2012), 288-289.

getirdiği görülmektedir. Ona göre felek, kulların başına çorap örmekte, çileler çekirmektedir. Felek, Mecnun'u Leyla'ya hasret bırakmış, Kerem'i ise Aslı için yakıp kavurmuştur:

*Hele bakın şu feleğin işine
Ne çileler vermiş kulun başına
Mecnun'u Leyla'ya hasret etmiş
Kerem yanmış Aslıhan'ın aşkına (T. 44/1)*

Leyla ve Mecnun'dan bahsettiği ve insanoğlundan yani ellerden yakındığı başka dörtlüklerinde ise Neşet Ertaş; ellerin, yani yabancıların kişinin yarasına merhem sürmediğinden, dertlinin yanında bulunmayışından veya daha doğusu garibin halinden anlamamalarından dert yakınmıştır:

*Dertlinin çaresini Mecnun'un Leyla'sını
Garibin yarasını sarmıyor eller
Dertlinin çaresini Mecnun'un Leyla'sını
Garibin yarasını sarmıyor eller (T. 51/2)*

*Yardan ayrı düşeli geçmiyor günler
Hastadır garip gönlüm durmadan inler
Dertlinin çaresini Mecnun'un Leyla'sını
Garibin yarasını sarmıyor eller (T. 65/1)*

2.2. Kalıplaşmış İfadeler

2.2.1. Atasözleri

Atasözleri, insanoğlunun uzun süren deney ve gözlemlerinin sonucunda ortaya çıkan tecrübeleri, görüşleri ve net yargıları içeren bilgece sözler olarak kabul edilir. Söz konusu bu sözler, kalabalık coğrafyalara dağılmış büyük halk grupları arasında asırlarca kullanılmış ve kullanıldığı topluma mal olmuş sözlerdir. Yine bu sözler, o toplumun ortak değer yargılarına uygun olarak didaktik, yani öğretici yönü ağır basan bilgece söylenmiş sözlerdir. Bu sözlerin pek çoğu mecazlı kalıp ifadelerden oluşmakla birlikte yüzyıllarca kuşaktan kuşağa aktarılan sözlü kültürün süzgecinden geçip halk arasında özümsemiş ve anonimleşmiştir. Bu sözlerin yine çoğunluğu emir ya da geniş zaman kipinde çekimlenmiş cümleler olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸¹

⁸¹ İsmail Parlatır, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü-I Atasözleri* (Ankara: Yargı Yayınevi, 2008), 1.

Neşet Ertaş, türkülerini kaleme alırken Türk toplumunun vazgeçilmez dil hazinesi olan atasözlerinden de yararlandığı görülmüştür. Bu atasözlerini bazen direkt iktibas yoluyla bazen de kısmi değişiklikler yaparak kullandığı görülmüştür. Söz konusu atasözlerinin bir kısmını şu şekilde verebiliriz:⁸²

Arayan Mevla'sını da bulur, belasını da...:

*Şüphesiz Allah'ın gökler ve yerler
Garibim bilmiyor sağır ve körler
Arayan mevlanın bulurmuş derler
Arayıp kendini bulmakta insan (T. 16/4)*

Can boğazdan gelir:

*Her gün sabah akşam bulgur pilavını
Yemesem olmuyor yesem olmuyor
Can boğazdan gelir atasözleri
Demesem olmuyor desem olmuyor(T. 132/1)*

Özü gülmeyenin yüzü gülmez:

***Özü gülmeyenin yüzü güler mi**
Sevgisiz muhabbet hakka değer mi
Seven insan kaşlarını eğer mi
Zorunan güzellik olmuyor canım (T. 24/5)*

Garibin ölüsüne ağlayan bulunmaz:

*Ayrıldı sıladan bizim yolumuz
Eşe dosta malum olsun halımız
Korkarım gurbette kalır ölümüz
Garip ölüsüne ağlar bulunmaz (T. 84/3)*

Zorla güzellik olmaz:

*Özü gülmeyenin yüzü güler mi
Sevgisiz muhabbet hakka değer mi
Seven insan kaşlarını eğer mi
Zorunan güzellik olmuyor canım (T. 24/5)*

Güzele bakmak sevaptır:

***Güzele bakması çok sevap** derler
Güzelere güzel güzel bakmak güzeldir
Güzel yâr sevenler cennetlik olur
Güzel ile sohbet etmek güzeldir (T. 130/1)*

⁸² Tespit edilen atasözleri, Türk Dil Kurumu web sayfasında bulunan “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü”nden derlenmiştir. Bkz. <https://sozluk.gov.tr/>

Neşet Ertaş, atasözlerini kullanırken ifadede bazı küçük değişikliklere gittiği de görülmüştür. Örneğin aşağıdaki örnekte Neşet Ertaş, “Ârife tarif gerekmez” atasözünü, “Ârife tarif ne hacet” şeklinde kullanmıştır:

Arife tarif ne hacet
Hak meydanda gördü isen
O sendedir sen ondasın
Eğer bilebildi isen (T. 33/1)

2.2.2. Deyimler

Deyimler de tıpkı atasözleri gibi kalıplaşmış ifadeler olarak bilinir. Bu söz grupları iki ya da daha fazla sözcükten oluşmakla birlikte bir durumu anlatmak için gerçek ya da mecaz anlamıyla kullanılmış kalıplaşmış sözcüklerdir. Türkçe, deyimler açısından zengin bir dildir. *Tâbir* ifadesiyle anılan deyimler, Türk toplumunun isabetli ve mantıklı düşüncelerinden ortaya çıkmışlardır. Atasözlerinden farkı yargı taşımamalarıdır.⁸³

Neşet Ertaş, türkülerini kaleme alırken Türk toplumunun vazgeçilmez bir başka dil hazinesi olan deyimlerden de oldukça sık yararlandığı görülmüştür. Hatta bazen bir dördlükte birden fazla deyime rastlamak da mümkündür. Bu da Neşet Ertaş’ın Türk diline karşı olan hassasiyetini göstermesi açısından oldukça değerlidir. Söz konusu deyimlerin bir kısmını şu şekilde verebiliriz:⁸⁴

gözü açık gitmek:

sevda çekmek:

Kerem’den Mecnun’dan Kamber’den beri
Sevda çeken bilir gönüllü yâri
Kapını çalmadan ölüm haberi
Sev seveni gözün açık gitmesin (T. 13/2)

kanı kaynamak:

hizmet vermek:

Çarığının köyünden gelen tıp okuyup doktor olan
Hastanın halinden bilen Doktor Mehmet Ali Altın
İnsanlık kaynıyor kanı hizmet vermektir her anı
Kardeş bilen tüm insanı Doktor Mehmet Ali Altın (T. 17/1)

⁸³ İsmail Parlatur, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü-II Deyimler* (Ankara: Yargı Yayınevi, 2008), 1-2.

⁸⁴ Tespit edilen deyimler, Türk Dil Kurumu web sayfasında bulunan “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü”nden derlenmiştir. Bkz. <https://sozluk.gov.tr/>

derde (derdine) derman olmak:

Öz gönülden yüzüme gülmezsen
Eller gibi sen halimden bilmezsen
Çaresiz **derdime derman olmazsan**
Bulunmaz derdime çare sevdiğim (T. 18/3)

hatırdan çıkarmak:

Yandı bağrım yandı yâr deyi deyi
Gönül yâr istiyor yaram sar deyi
Şurada bir garip yârim var deyi
Hatırdan çıkarma ara sevdiğim (T. 18/4)

kadrini bilmek:

Belki bundan sonra göremem seni
Helal et hakkını nolur helal et
Bilmedim kadrini bağışla beni
Helal et hakkını canım helal et (T. 19/1)

boş durmak:

Boş durmak günahdır çalışmak sevap
Çalış ne duruyon sende bir şey yap
Çoğalır yoldaşın gör nice ahbap
Zengin isen ya bey derler ya paşa
Fukara isen ya aptal derler ya çingen haşa (T. 23/5)

can yakmak:

Gözleri gönlüme akıyor benim
Kızınca **canımı yakıyor** benim
Şu Garip halime bakıyor benim
Acırsa sevdiğim kollar açılır (T. 24/5)

dillere düşmek:

Bir garibim düştüm gurbet ellere
Aşığım ben sinendeki güllere
Vallahi adını demem ellere
Düşersin dillere diller incidir (T. 28/3)

gönül vermek:

Bir anadan dünyaya gelen yolcu
Görünce dünyaya **gönül verdin** mi
Kimi büyü kimi böcek kimi kurt
Merak edip hiç biri sordun mu (T. 29/1)

derde (dertlere) düşmek:

Derde düştüm dermanını ararım
Derdimin dermanı yâr imiş meğer
Yari arar iken yardan ıradım
Yardan ayrı kalmak zorumuş meğer (T. 31/1)

beli kırmak (kırılmak):

*Zahide kurbanım ne olacak halim
Gene bir laf duydum **kırıldı belim**
Gelenden gidenden haber sorarım
Zahide'm bu hafta oluyor gelin (T. 34/1)*

dile düşmek:

*Güller sinisini açmış yellere
Güneş vurmuş reyhan vermiş güllere
Bülbül gül aşkına **düşmüş dillere**
Baharda gül gül baharda ne güzel (T. 45/2)*

Yukarıda sıraladığımız örneklerin dışında Türküleri arasında şu deyimler de geçmektedir: el çekmek (T. 48/1); içine ateş düşmek (T. 40/2); murada ermek (T. 46/1); can yakmak (T. 47/3); göz göze gelmek (T. 56/3); yüreği yakmak (T. 56/3); bağı yanmak (T. 61/3); gözü kör olsun (T. 72/1); mayası kokmak (T. 124/2); kol gezmek (T. 124/4); nar üstüne turp yemek (139/1).

2.2.3. Deyişler

Deyişler, sazın, sözün ve sesin ortak uyumu neticesinde ortaya çıkmakla birlikte, Alevi kültürünün, kimliklerini ifade etmede kullandıkları edebî ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Alevi kültürünün ritüellerinden olan Cem Ayinleri'nde saz eşliğinde kullanılan deyişler, Anadolu'nun sözlü kültürüne katkı sağlamasının yanı sıra Alevi kültürünün sözlü kültüre önemi ortaya koyması açısından da önem arz etmektedir.⁸⁵

Neşet Ertaş'ın türküleri incelendiğinde söz konusu türkülerinde deyim ve atasözlerinin dışında yaşadığı kültüre has bazı deyişleri kullandığı görülmüştür. Türk Dil Kurumu'nun "Atasözleri ve Deyimler" sözlüklerinde bulunmayan bu deyişler sözlü kültür hazinesi bakımından son derece kayda değerdir. Neşet Ertaş'ın türkülerinde tespit ettiğimiz söz konusu deyişleri şu şekilde verebiliriz:

*Sevgi haktır seven alır bu hakkı
İçi güler dıştan görünür farkı
Sevmeyene akmaz sevginin arkı
Boş lafla oluklar dolmuyor canım (T. 25/3)*

⁸⁵ Deyişler için geniş bilgi için bkz. Mehmet Yazıcı, *Aleviliği Anlamanın İmkânı: Alevi Deyişlerinin ve Gülbanglarının Kavalcık Köyü Örneğinde Sosyolojik Analizi* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011), 153.

*Hasretin sinemde yaralar açtı
Kaybettim aklımı fikrim dolaştı
Aktı gözüm yaşı sele karıştı
Dost eline giden seller içinde (T. 30/2)*

***Süren olur cehaletin atını**
Kim çevirir cahilin guvatını
Belki birgün babamın anıtını
Sarsan olur diye kaygı duyarım (22/3)*

*Zaman sana uymaz boşa çalışma
Gel kardeş zamana uymasını bil
El akıyla boşa dolaşma
Akılı kendinden almasını bil
Birazda kendine gelmesini bil (T. 52/1)*

***Gurbete gideni de gelmez** diyorlar
Akar gözyaşları dinmez diyorlar
Öksüzler murada ermez diyorlar
İşte benim nazlı yârim gelmedi (T. 64/2)*

*Ey garip gönüllüm dertli yoldaşım
Neden belli değil baharın kışın
Var mıdır sormazlar ekmeğin aşın
Zengin isen ya bey derler ya paşa
Fukara isen ya aptal derler ya çingen haşa (T. 23/1)*

Bu deyişlerin dışında Neşet Ertaş’a ait, ona has deyişlerin olduğunu du söylemek mümkündür. Aşağıdaki dörtlükte geçen “yazı kışa çevirmek” deyişi iyi bir haldeyken kişinin kötü bir duruma düşme halini anlatan bir deyiş olarak dikkatleri çekmektedir:

***Yazımı kışa çevirdin**
Karlar yağdı başa Leylam
Viran oldu evim yurdum
Ne söylesem boşa Leylam (T. 76/1)*

2.2.4. Dualar (Alkışlar)

Yaratıcı olan Allah’tan bir şeyler için yardım dilemek için yapılan tüm seslenişlere verilen isim olan dua, insanın içinde bulunduğu olumsuz durumdan kurtulmak hem dünyevi hem de uhrevi saadeti kazanmak için yapılan

yakarışlardır. Kişinin doğumundan vefatına kadar iyi ve doğru olduğuna dair bir inancın tezahürü olan bu dileklerin aslında ruhî ve aklî yansımasıdır.⁸⁶

Duanın özellikle sözlü Türk halk kültüründeki karşılığı alkıştır. Alkışlar da da tıpkı dualar gibi insanın kötülüklerden korunma, zorda kalındığında Allah'tan yardım isteme ve Allah'a sığınmaları içeren dilek ve temennilerdir. Alkışları en bariz bir şekilde gördüğümüz eser, şüphesiz Dede Korkut Hikâyeleri'dir. Bu hikâyelerde alkışlar, *“Karlı Kara dağların yıkılmasın. Gölgeyi büyük ağacın kesilmesin. Taşkın akan güzel suyun kurumasin. Kadir Tanrı seni namerde muhtaç etmesin.”* şeklinde geçer.⁸⁷

Neşet Ertaş'ın Türküleri incelendiğinde de bu tarz dilek ve temennileri içeren dualara, alkışlara rastlamak mümkündür. Özellikle iki türküsü var ki bu iki manzume tamamen dualardan oluştuğunu söyleyebiliriz. Bu türkülerin ilki “Allah Etmesin” başlıklı türküsüdür. Bu türküde Neşet Ertaş, “Allah etmesin”, “Sev seveni gözün açık gitmesin”, “Zalim felek buna mani olmasın” ve “Ömür bitsin bu sevdalar bitmesin” ifadeleri birer dua olarak sunulmuş ifadelerdir:

*Sevdayı çekip de gönülü bilen
Gönülsüzün kollarında yatmasın
Neye yarar sevdadan uzak olan
Yaşayan ölüdür Allah etmesin*

*Kerem'den Mecnun'dan Kamber'den beri
Sevda çeken bilir gönüllü yâri
Kapını çalmadan ölüm haberi
Sev seveni gözün açık gitmesin*

*Aşk irade gönüller sultan olsun
Gönül aradığın gönlünce bulsun
İsterim ki herkes muradın alsın
Zalim felek buna mani olmasın*

*Garibim gönülsüz yâre varılmaz
Gönülsüz gövdeye kollar sarılmaz
Ömür biter buna karşı konulmaz
Ömür bitsin bu sevdalar bitmesin (T. 13/1-4)*

⁸⁶ Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2000), 662.

⁸⁷ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı* (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2013), 56.

Neşet Ertaş'ın içerisinde duaların bulunduğu bir diğer türküsü ise “Mutlu Olsun” başlığıyla kaleme alınan türküsüdür. Bu türküde Neşet Ertaş, evlendiğini duyduğu eski sevdiği için dualarda bulunmuş ve mutlu olması için temennilerde bulunmuştur:

...
*Ben suçlarımı biliyom
Hem ağlıyom hem gülüyom
Sana mutluluk diliyom
Yeni yuvan kutlu olsun
Ömür boyu mutlu olsun (T. 42/3)*

2.2.5. Beddualar (Kargışlar)

Birleşik bir kelime olan beddua, Farsça “kötü” anlamında olan *bed* ile Arapça “dileme, isteme” gibi manalara gelen *dua* sözcüklerinden oluşturulmuştur. İslam dininde pek hoş karşılanmasa da bir kişi zulüm ve büyük bir haksızlığa uğradığı şartıyla bedduaya izin verilmiştir. Önemli bir kısım müfessirler, Nisâ suresi 4/148. ayetinde geçen “Allah kötü sözün alenen söylenmesini sevmez; ancak zulme uğrayanlar hariçtir” mealindeki ayetin haksızlığa uğramış mazlumların zalime/zalimlere beddua etmelerine izin verdiğini belirtmişlerdir.⁸⁸ Beddualar, sözlü Türk kültürü geleneğinde önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Zira beddualar, halkın olumsuz duygu ve düşüncelerini, olumsuz dualarının yoğun bir biçimde anlatıldığı kısa cümlelerdir. Bu konuda Şükrü Elçin şu ifadelere yer verir:

“Beddua, duanın aksi ve zıddı olan lanet, inkisar, bela ve gazap ifade eden menfi sözlerdir. Farsça “bed” ve Arapça “dua” kelimelerinin birleşmesinde yapılan bu tabir “kargış” ve “ilenç” kelimeleriyle de karşılanmaktadır.”⁸⁹

Yukarıda da ifade edildiği gibi Türk halk kültüründe “kargış” ve “ilenç” kelimeleriyle de karşılanan bedduaları Neşet Ertaş da türkülerinde kullanmıştır. Belli bir adaletsizliğe uğramış, kötülüklerle adeta ciğeri yanmış ve uğradığı haksızlıklara bir tepki verme gereksinimi duyan Neşet Ertaş, bedduanın hoş olmadığını bilmesine rağmen bedduaya başvurmuştur. Bu beddualar incelendiğinde genellikle aşk acısından dolayı söylendiği görülmektedir:

⁸⁸ Mustafa Çağrıcı, “Beddua”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/ 297-298.

⁸⁹ Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, 662 - 663.

*Garip bülbül gül dalında ünlesin
Dilinden kim anlar kimler dinlesin
Seveni sevdiğinden ayıran sebep
Ayrılsın da inim inim inlesin*

*Ayrılır ya neler neler çeker bedenler
Onmasın bu ayrılığı icad edenler (T. 82/1)*

Yukarıdaki örnekte de olduğu gibi özellikle sevenleri birbirinden ayıranlara beddua eden Neşet Ertaş, bu kişilerin gün yüzü görmemesi, inin inim inlemesi için bedduada bulunmuştur:

*Kahveyi kavuranlar
Dumanın savuranlar
Cennet yüzü görmesin
Seveni ayıranlar (T. 110/1)*

Felekten şikayet ettiği türkülerinde de bazen bedduaya başvuran Neşet Ertaş, halk arasında da sık kullanılan “Feleğin gözü kör olsun.” sözünü beddua olarak kullanmıştır:

*Kör olsun feleğin iki gözleri
Bu gariplik mecnun etti bizleri (T. 72/1)*

2.2.6. Hitaplar / Nidalar (Seslenmeler)

Hitaplar, insanın günlük konuşma dilinde en fazla kullandığı söyleyişlerden biridir. Bir seslenme çeşidi olan hitaplar muhatabın cinsine, yaşına ve konumuna yani makamına göre değişiklik gösterebilmektedir. Düz yazı olan hitabette daha fazla kullanılan hitaplar şiirlerde de kullanılabilir. Divan şiirinde bu tarz seslenişlere nida adı verilmekle birlikte edebi bir sanat olarak da kabul edilir. Türk şiirinde ilk örneklerini, ilk edebi metinler olan Göktürk yazıtlarında bulabildiğimiz nidâ, bu ilk örneklerinden bugüne kadar varlığını hissettirmiştir.⁹⁰

Türkülerinde hitap ve nidayı daha çok sevgiliye, erenlere, yârenlere ve dostlara yaptığı seslendirmelerde kullanan Neşet Ertaş, daha çok “ey” ünlemini kullanmıştır:

⁹⁰ Bahir Selçuk, “Klasik Türk Şiirinde Nidâ”, *Atatürk Üniversitesi Türk Dili Ve Edebiyatı Araştırmaları / Makaleler* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2017), 1040-1051.

*Dünyaya geleli yüzüm gülmedi
Gel de şu yüzümü güldür **ey güzel**
Nice güzel gördüm gönlüm dolmadı
Gel de şu gönlümü doldur **ey güzel***

*Bilmiyon mu gözlerinin bakını
Niye uzak eden bana yakını
Vur sineme yâr aşkının okunu
Bezdim bu canımdan öldür **ey güzel** (T. 9/1-2)*

Seslendirme/nida kullandığı türkülerinde daha çok konuşma üslubunu kullana Neşet Ertaş, karşısındaki muhatapla konuşur tarzda, samimi bir edayla nasihat edercesine seslenmiştir:

***Ey erenler** hak aşkına
Kalkın semaha dönelim
Gönüldeki dost aşkına
Kalkın semaha dönelim (T. 20/1)*

***Ey garip gönüllüm dertli yoldaşım**
Neden belli değil baharın kışın
Var mıdır sormazlar ekmeğin aşın
Zengin isen ya bey derler ya paşa
Fukara isen ya aptal derler ya çingen haşa (T. 23/1)*

*Sevda sevda derler **be hey yârenler**
Bilmeyene bir acayip hal olur
Varıp bir kız on yaşına değince
Açılmadık bir tomurcuk gül olur (T. 131/1)*

2.2.7. Argo Sözcükler

Türkçeye Fransızcadan giren argo kelimesi sözlüklerde “Külhanbeylerin kullandığı ağız, kaba konuşma” şeklinde geçmektedir. Terim olarak ise argo, “*Kendi sosyal çevreleriyle sınırlı yaşayan ve genel olarak toplumun, özel olarak da içinde bulundukları topluluğun geri kalan kesimlerden ayrılmak ya da korunmak isteyen, yaşama ortam ve biçimleri birbirine yakın kişilerce yaratılıp benimsenmiş sözcükler, deyimler bütünü; bu sözcükler bütününe dayalı konuşma biçimidir.*”⁹¹

Halk arasında sık kullanılan argo ifadeler bazı şairlerin şiirlerinde sık geçse de Neşet Ertaş’ın türküleri arasında aşağıda verdiğimiz iki örneğin dışında bulmak mümkün değildir. Neşet Ertaş gibi son derece nezaket sahibi bir şahsiyetin türkülerinde sık görülmesi de beklenemez.

⁹¹ Hulki Aktunç, *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998), 16.

*Ey garip gönüllüm dertli yoldaşım
Neden belli değil baharın kışın
Var mıdır sormazlar ekmeğin aşın
Zengin isen ya bey derler ya paşa
Fukara isen ya **aptal** derler ya **çingen** haşa (T. 23/1)*

***Ahmak** aldatırmış dünyanın malı
Çoğunu isteyen **delidir deli**
Sensin şu gönlümün varı sultanı
Gel bunu böylece bil güneş gözlüm (T. 72/2)*

2.2.8. Halk Ağzı

Dilin belli bir bölgeye, belli bir yöreye has ifade şekli olarak bilinen halk ağzı, ülke içindeki kültür çeşitliliğinin de bir göstergesi olarak kabul edilir. TDK'nın Türkçe sözlüğünde ağız sözcüğü, "Aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü konuşma dilidir."⁹²

Bir yöreye ait ağız özelliği, o yörenin folklorik unsurların varlığını da gösteren en önemli delillerinden bir tanesidir. Bu yönüyle ağız, özellikle sözlü kültürün aktarılmasında önemli bir vazifeyi yerine getirdiğini söyleyebiliriz. Ağız özelliği genellikle günlük konuşma diline yansısı da bazen edebi mahsullere de yansıdığı görülmektedir. İşte Neşet Ertaş'ın türkülerinde yaşadığı yöre olan Kırşehir ve çevresinde kullanılan halk ağzını görmek mümkündür.

Neşet Ertaş, türkülerinin bir kısmında Kırşehir ve çevresinde kullanılan halk ağzının özelliği olarak bazı kelimeleri bu halk ağzına uygun bir şekilde kullanmıştır. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz: "bilmiyor musun → *bilmiyon mu*", "kurban → *gurban*", "hurisiyle → *hurisiyinen*", birisiyle → *birisiynen*", "sürüsüyle → *sürüsüynen*", aşkıyla → *aşkıyınan*" ...vb.

***Bilmiyon** mu gözlerinin bakını
Niye uzak eden bana yakını
Vur sineme yâr aşkının okunu
Bezdim bu canımdan öldür ey güzel (T. 9/2)*

*Gönlü bizden olanların aşkına
Gurban olam gurban olam ben olam
El uzatan perişana düşküne
Gurban olam gurban olam ben olam (T. 11/1)*

⁹² Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Erişim 06.01.2020. <https://sozluk.gov.tr/>.

*Hayvanlar yabanda sürüsüynen
Geçinmez biri birisiynen
İnsan cennetinin hurisiyinen
Sevişseydi hak yabana salmazdı (T. 14/2)*

*Gurbet ellerinde garip olanın
Yarin aşkıyman derde dalanın
Yanılıp da yardan ayrı kalanın
Her günü her anı zarımış meğer (T. 31/4)*

Kelimelerdeki söyleyiş farklılığının yanı sıra Kırşehir ve çevresinde kullanılan ve sadece oraya has bazı kelimeleri de türkülerinde kullanan Neşet Ertaş, dil malzemesini kullanmadaki ustalığını da bu yönde sergilemiştir. Örneğin aşağıdaki örnek dörtlükte Ertaş, yöresel halk ağzında “uzaklaşmak” anlamında kullanılan “ıramak” kelimesini kullanmıştır:

*Derde düştüm dermanını ararım
Derdimin dermanı yâr imiş meğer
Yari arar iken yardan ıradım
Yardan ayrı kalmak zorumuş meğer (T. 31/1)*

Bu kapsamda değerlendirilebilecek başka bir kelime de “uğrun” kelimesidir. Öyle ki “gizli” anlamına gelen ve öz Türkçe bir kelime olan “uğrun” kelimesinin anlamı, ancak TDK’nın arkaik kelimeler sözlüğü olan *Tarama Sözlüğü*’nde bulunabilmektedir. İşte Neşet Ertaş’ın türkülerinde bu tür kelimelere yer vermesi hem özgünlük açısından hem de türkülerinin dil hazinesi olması bakımından son derece değerlidir:

*Çırpınıp da Şanova'ya çıkınca
Eğlen Şanova'da kal Acem kızı
Uğrun uğrun kaş altından bakarken
Can telef ediyor gül Acem kızı (T. 88/1)*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NEŞET ERTAŞ'IN TÜRKÜLERİNDE HALK BİLİMİ UNSURLARI

Genel tanımlama yapmak gerekirse halk bilimi, halkın geleneğe bağlı olarak yaşadığı maddî ve manevî kültürünü, yaşam biçimini, geleneksel hemen tüm malzemeyi kendine özgü metotlar çerçevesinde araştıran, derleyen, sınıflandırmalara götüren, çözümleyen ve sonuç olarak da değerlendirmeler yaparak geleneği gelecek kuşaklara bilgi olarak miras bırakan bir bilimdir. İngilizce “folk” halk, “lore” bilgi, bilim anlamına gelmektedir. Türkçeye “halk bilimi”, “halkbilim” ve “halk bilgisi” olarak çevrilmiş olmakla birlikte daha çok halk bilimi adıyla benimsenmiştir.⁹³

Halk bilimi ilk olarak 1812’de Almanya’da Grimm kardeşlerin sözlü halk kültüründen derleme usulüyle oluşturdukları ve yayımladıkları *Ev ve Peri Masalları* adlı çalışmasıyla başladığı kabul edilir. Bir bilim dalının adı olarak “folklore” ismini alması ise 1846 yılında Ambrose Merton takma adıyla William John Thoms ile gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra başta Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok ülke bu bilim dalına ilgi duymuş ve bu yönde araştırmalar yapmıştır. Türkiye’de ise folklor kavramı 1914’te Fuad Köprülü’nün 6 Şubat 1914 tarihli İkdâm Gazetesi’nde, *Yeni Bir İlim: “Folklore”* adlı makalesiyle ilim aleminde tanınmıştır. Fuad Köprülü’nün bu çalışmasının ardından Ziya Gökalp’in *Halk Medeniyeti I: Başlangıç* adlı makalesi ile Rıza Tevfik (Bölükbaşı)’nın *Folklor-folklore* adlı makalesi neşredilmiştir.⁹⁴

Aslında bizde, Halkiyat “Folklore” kavramı daha kullanılmadan önce bile bu işle ilgilenenlerin epeyce fazla olduğunu söylemek mümkündür.

⁹³ Nail Tan, *Folklor (Halk Bilimi)*, (İstanbul: Özal Matbaası, 2008), 9.

⁹⁴ Ali Berat Alptekin, *Halk Bilimi Araştırmaları* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2015), 7.

Bilge Kağan, Tonyukuk ve Kültigin yazıtlarında bile büyük bir halk kültürü bilgileri barınmaktadır. Bu yazıtları, Kaşgarlı Mahmud'un derlediği Divanü Lugati't-Türk, Yusuf Has Hâcib'in kaleme aldığı Kutadgu Bilig, yazarı belli olmayan Dede Korkut hikâyeleri ve Evliya Çelebi'nin Seyahatnâme adlı eseri takip etmiştir. Söz konusu tüm eserler oldukça halkiyat araştırmasını gerektiren malzemeler içermektedir.⁹⁵ Yani bizde folklor, aslında Türklük Bilimi olarak adlandırılabilir.

Halk bilimi çalışmaları için her bir halk kültürü ürünü son derece değerli ve özeldir. Ancak folklorik bilimsel çalışmalara konu olacak ürünlerin öncelikle belli özelliklere sahip olması gerekmektedir. Yani her bir kültür unsurunun folklorik birer malzeme olarak sayılabilmesi için öncelikle anonim olması şarttır. Bunun yanında bu malzemenin sözlü geleneğe ait olması ve nesilden nesile aktararak yaşatılması da öncelikli şartlar arasında kabul görülmektedir. Zira halk biliminin amacı, halkın sosyo-kültürel dinamiklerini ortaya çıkarıp tanıtarak toplumun kültür birliğini sağlamak, milli kültürün evrensel kültüre ne gibi katkıda bulunabileceğine dair fikirler üretmektir. Bu konuda halk bilimi araştırmaları açısından son derece önemli araştırmalara sahip olan Sedat Veyis Örnek'in görüşleri şöyledir:

“Halkbilim, bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddî ve manevî alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir bileşime vardırma amaçlayan bir bilimdir. Bir ülkenin, bir yöre halkının, bir etnik grubun yaşamının bütününe kapsayan ve temelinde o halkı oluşturan insanların ortak ve yaygın davranış kalıplarını, yaşama biçimini, belirli olaylar ve durumlar karşısındaki tavrını, çevresini ve dünyayı algılayışını açıklamada; geleneksel ve törensel yaşamı düzenleyen, zenginleştiren, renklendiren bir dizi beceriyi, beğeniyi, yaratıyı, töreyi, kurumu, kurumlaşmayı göz önüne sermede; bir ucuyla geçmişe, bir ucuyla zamanımıza uzanan gelenekler, görenekler, adetler zincirini saptamada; bu zincirin köstekleyicisi ya da destekleyici halkalarını tek tek belirlemede; halk kültürünün atar damarlarını yakalayarak bunların özgün ve çağdaş yaratmalar çıkarmada halkbilimin rolü ve önemi birinci derecedir.”⁹⁶

Batılı anlamda bilimsel çalışmalar bağlamında Türkiye’de folklor çalışmalarını aslında Tanzimat dönemine kadar götürmek mümkündür. Bu saha günümüze kadar yapılmış pek çok çalışmayla ilerlemiştir. Dursun Yıldırım, Türkiye’de folklor çalışmalarını sergilenen anlayışlara, ortaya konan metodlara ve

⁹⁵ Alptekin, *Halk Bilimi Araştırmaları*, 7.

⁹⁶ Sedat Veyis Örnek, *Türk Halk Bilimi* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000), 16.

yapılan araştırmaların nitelik ve niceliğine göre tasnife gitmiştir. Söz konusu tasnif şu şekildedir:

- a) “Örtülü Dönem (1839-1908): Bu dönem, Tanzimat ve Meşrutiyet devirleri içinde yetişen aydınların yaklaşımlarını ve çalışmalarını içermektedir. Bu dönemde Folklor sözcüğü açık olarak söylenmez.
- b) Türkçü Dönem (1908-1920): En belirgin özelliği, Folklor ilmine ciddi eğilimin ilk defa yapıldığı dönemdir. Folklor sözcüğü açıkça söylenir.
- c) Sentezci Dönem (1920-1938): Bu dönem işlevci bir anlayışa sahiptir. Bu devirde folklor, milli kültürün temel yaratıcısı olarak ele alınmıştır.
- d) Dergici Dönem (1938-1966): Bu döneme toplayıcı ve yayıcı dönem de denilebilir. Bu devirde dergi çalışmalarıyla ülkenin her yerinden folklor ürünleri derlenmiş ve okuyucunun hizmetine sunulmuştur.
- e) Bilimci Dönem (1966-): Bu devrin en belirgin karakteristiği, folklor ilmi, devletin hem sorumlu bakanlıklarında hem de üniversitelerinde ciddi bir biçimde ele alınmış, belli bir program dâhilinde hem folklorla yönelik bilimsel çalışmalar yapılmış hem de profesyonel folklorcular yetiştirilmiştir.”⁹⁷ (Güzel, 2010: 59)

Genel olarak biz ise bu çalışmamızda Neşet Ertaş’ın türkülerinde tespit ettiğimiz olan doğum, askerlik, evlenme ve ölüm gibi geçiş dönemleri; halk bilgisi bağlamında halk takvimi, halk botaniği, halk ekonomisi, halk hekimliği, halk meteorolojisi, halk müziği, halk mutfağı, halk giyimi, halk inanışları, halk dayanışması ve halk arasında kullanılan statüler ve unvanlar gibi konuları incelemeye çalıştık. Söz konusu folklorik unsurlar ayrıntılı olarak şu şekilde sunmak mümkündür:

3.1. Geçiş Dönemleri

3.1.1. Doğum

Doğum, insanoğlu için ruhlar aleminden ana karnına, orada geçirdiği dokuz ay on günden sonra da ana karnından dünya âlemine gelmesine verilen isimdir. Yeni bir hayatın başlangıcı olan doğum, insan yaşamındaki geçiş dönemlerinin ilki ve en önemlisidir. Yeni dünyaya gelecek olan bir insanın doğumu, geleneklere ve örfе uygun olması kaydıyla her zaman mutlu bir olay olarak kabul görülmüştür. Folklorik açıdan bu geçiş dönemi halkın geleneği, göreneği ve inanışlarının da en yoğun olarak sergilendiği merasim ve ritüellere konu olur.⁹⁸ Bu kutsal geçiş döneminin en baş kahramanı ise tüm kültürlerde baş tacı olarak kabul edilen anadır. İnsanoğlunu aylarca karnında taşıyan, doğum

⁹⁷ Abdurrahman Güzel, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2010), 59.

⁹⁸ Ahmet Hikmet Eroğlu, *Halk İnanışları El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2017), 258.

sancısı çeken ve doğuran varlık olan ana Türk kültürünün hemen her mahsulünde değerli görülmüş ve doğumun ve neslin kaynağı olarak görülmüştür.

Neşet Ertaş'ın kaleme aldığı türkülerin birçok örneğinde, insanoğlunu doğuranının ana olduğunu ve anaya bu anlamda hakkettiği değeri verilmesi gerektiği vurgulanmıştır:

*İnsandan doğanlar insan olurlar
Hayvandan doğanlar hayvan olurlar
Hepsi de bu dünyaya gelirler
Ana haktır sen bu sırra erdin mi (T. 29/3)*

*Seni beni kim getirdi cihana
Her oğlu doğurmuştur bir ana
Senin fikrin başka dostluk bahane
Aslı bozuk deme gel şu insana (T. 6/4)*

Aslında sevinçlerin en büyüğü ile dünyaya gelen insanoğlunun daha sonra öğrendiği yanlışlıklarla insanlıktan çıktığını, insanlığını unuttuğunu dile getiren Neşet Ertaş, bu anlamda birçok türküsünde doğum ve sonrasına dair hikmetli nasihatlerini dile getirmiştir:

*İnsanlar kendini bilebilseydi
Dünyada haksızlık kavga olmazdı
İnsan doğan yine insan ölseydi
Belki de dünyada hayvan kalmazdı (T. 14/1)*

*Bir anadan dünyaya gelen yolcu
Görünce dünyaya gönül verdin mi
Kimi büyü kimi böcek kimi kurt
Merak edip hiçbiri sordun mu (T. 29/1)*

3.1.2. Askerlik

Askere gitme her ne kadar kaynaklarda geçiş dönemleri arasında zikredilmese de folklorik bir unsur olarak bakıldığında halk kültüründe son derece önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. “Her Türk asker doğar” düşüncesi Anadolu’nun hemen her köşesinde kabul görmüş ve bu anlayış çerçevesinde çeşitli törenler ve ritüeller uygulanmıştır. Askerlik çağına gelen her Türk genci için halk arasında yapılan törenler ve ritüeller günümüzde de halen sürdürülmektedir. Söz konusu bu tören ve ritüeller, gerek askere gitme sırasında gerekse tezkere alımından sonra eve dönüşte yapılmaktadır. Mevrit okutma, kına gecesi yapma, kına yakma, kurban kesme, çocuk sevindirme, tatlı ve ekmek

dağıtma bunlardan bazılarıdır. Bu tören ve ritüellerin yanı sıra askerlik şiirlere ve türkülere de konu olmuş ve bu anlamda pek çok manzume kaleme alınmıştır. Neşet Ertaş'ın kaleminden çıkmasa da Neşet Ertaş'ın çok sevdiği ve sazıyla icra ettiği aşağıdaki türkü, askere giden âşığın sevgilisine söylemiş olduğu sözlerin bir terennümü olarak kayda değerdir:

*Kara gözlüm efkarlanma gül gayrı
İbibikler öter ötmez ordayım
Mektubunda diyorsun ki gel gayrı
Vatan borcu biter bitmez ordayım (T. 136/1)*

*Aramızda dağlar vardır koskoca
Benim derdim o dağlardan da yüce
Bir gün değil beş gün değil her gece
Yatağıma yatar yatmaz ordayım (T. 136/2)*

3.1.3. Evlenme

Türk kültüründe en önemli geçiş dönemlerinden birisi de şüphesiz evlenme ve onun tören ve ritüeli olan düğünlerdir. Türklerin yaşam serüvenlerinde gerek İslam öncesinde gerekse İslam'la tanıştıklarından sonraki toplum hayatlarında düğün dernek kurma törenlerine son derece önem verildiği bilinmektedir. Bu da ailenin bir ferdinin yeni bir aile kurma heyecanından kaynaklanmaktadır. Herkesçe bilinmektedir ki bir milletin çekirdeğini aile oluşturur ve güçlü bir milletin temeli ancak güçlü bir aile kurumuyla mümkün olmaktadır. Türk halk kültüründe evliliğe verilen kıymet hemen her türlü sözlü ve yazılı malzemelerini de etkilemiş, manilere, koşmalara ve türkülere konu olmuştur. Bu anlamda vuslata ermek isteyen âşıklar, gelini olarak görmek istediği sevgilisi ile ilgili gah hayaller kurmuş gah vuslata erişemediği için ağıtlar yakarak şiirlerde bu anlamda folklorik malzemeyi kullanmışlardır.

İşte Neşet Ertaş da evlenme, düğün, gelin gibi folklorik malzemeleri türkülerinde işlemiştir. Örneğin aşağıdaki iki dörtlüğe baktığımızda Neşet Ertaş, kavuşamadığı ve bir başkasının eşi olduğunu duyduğu sevgilisi için adeta karalar bağlamış ve göz yaşlarına hakim olamamıştır. Özellikle ikinci dörtlük incelendiğinde, Türk halk kültüründe geline telli duvağın takılması, ellerine kınaların yakılması gibi folklorik malzemeleri kullanıldığı görülmektedir:

*Karlı dağlar geçit vermez olunca
Gidilmez o yâre yollar bağlanır
Gül yüzlü sevdiğim elin olunca
Elde bir şey kalmaz gayri ağlanır (T. 8/1)*

*Mah cemale telli duvak örtmüşler
Ak ellere al kınalar yakmışlar
Duydum sevdiğimi gelin etmişler
Gayri bu ellerde durulmaz dağlar (T. 8/2)*

Aşağıdaki bir başka türkünden aldığımız örneklerde Neşet Ertaş'ın yine sevdiğinin başkasına gelin gitmesinden duyduğu acıyı dışa vurduğu görülmektedir. Dörtlüklerde folklorik unsur olarak en dikkate değer husus, Anadolu'nun hemen genelinde kavuşamayan erkek ve kızların arasına babanın girmiş olduğuna işaret edilmesidir. Dörtlüklerden anlaşıldığı kadarıyla bu evliliğin gerçekleşmemesinin en önemli sebebi Zahide'yi isteyen âşığın maddi durumunun iyi olmamasıdır. Buna bağlı olarak da Neşet Ertaş, "Yetmez miydi bize el kadar hasır" diyerek bu duruma sitem etmiştir:

*Zahide kurbanım ne olacak halim
Gene bir laf duydum kırıldı belim
Gelenden gidenden haber sorarım
Zahide'm bu hafta oluyor gelin (T. 34/1)*

*Gurbet ellerinde esirim esir
Zahide kurbanım hep bende kusur
Eğer baban seni bana verseydi
Yetmez miydi bize el kadar hasır (T. 34/2)*

Aynı sitem içerikli bir başka örnekte Neşet Ertaş, kendisinin yanından geçen gelin alayında bulunan gelinin kendi sevdiği kız olduğunu anlamış ancak buna bir şey yapamamasının verdiği ıstırapla karşı karşıya kalmıştır:

*Aman bir güzel kız gördüm tutmuş yolunu
Uzatmış gerdana eğri telini
Geldi geçti bilmem kimin gelini
Sorsam öldürürler sormasam öldüm (T. 138/1)*

Bir başka türküsünde Neşet Ertaş, sevgilisinden ayrı kaldığı askerlik müddetince hasret çektiğini ve bu hasretin bitmesine, düğün derneğın kurulmasına az kaldığını vurgulamıştır. Dörtlükteki folklorik unsur olarak en kayda değer şey, Anadolu halk kültüründe düğünlerin ne zaman yapıldığına dair bilgi verilmiş olmasıdır. Bilindiği gibi Anadolu'nun bozkır kültüründe ve özellikle Neşet

Ertaş'ın yaşadığı Kırşehir ve yöresinde düğünler, kışın ardından baharın gelmesi döneminde yani onun tabiriyle koyunların yavruladığı bir dönemde yapılmaktadır:

*Bahar geldi koyun kuzu koklaştı
İki âşık kaç senedir bekleşti
Kara gözlüm düğün dernek yaklaştı
Sütler kaymak tutar tutmaz ordayım (T. 136/3)*

3.1.4. Ölüm

Ölüm, insanoğlunun tıpkı doğumu gibi hayatın bir gerçeği ve mutlak bir sonudur. Kimsenin kaçamayacağı bir gerçek olan bu hadise geçiş dönemlerinin de sonuncusudur. İnsan hayatın önemli geçiş ritüellerinin en sonuncusu olan ölüm, her ne kadar acı olsa da Türk kültüründe hak (mutlak gelecek) olarak görülmüş ve ona teslim olunmuştur. Ölen kişi dünya ile alakasını keserken ardında kalanlar ise o kişinin ölümüyle derin bir hüznün ortaya çıkarmış olduğu çeşitli kültürel öğeler ve ritüeller doğurmuştur. Bu ritüellerle aslında gözlerini hayata yuman kişinin ruhunun şad olduğuna inanılır ve bu inanç, geride kalanlara ruhsal bir rahatlama sağlar. Bu ritüeller sadece Türk kültürüne ait olmamakla birlikte çeşitlilik arz eden farklılıklarla hemen her toplumda görülebilmektedir. Bu konuda bilimsel çalışmaları mevcut olan Sedat Veyis Örnek *Anadolu Folklorunda Ölüm*, adlı çalışmasında şu ifadelerle yer verir:

“Ölümün herkes için kaçınılmaz bir son oluşu, dünyanın her yanında ölüm çevresinde toplanan âdetlere evrensel bir karakter kazandırmıştır. Bu bakımdan aralarında gerek coğrafi, gerekse kültürel yönden büyük ayrımlar bulunan çeşitli toplumların konuyla ilgili âdetleri, inanmaları ve işlemleri arasına çoğu zaman şaşılacak derecede benzerlikler.”⁹⁹

Anadolu halk kültüründe ölümün gerçeği, acısı ve hüznü birçok edebi ürüne konu olmuş, İslamiyet öncesinde sagu; halk edebiyatında ağıt; divan edebiyatında ise mersiye nazım türleriyle örnekler verilmiştir. Neşet Ertaş da pek çok türküsünde ölüm düşüncesini, ölüm kavramını kullanmış ve bunu lirik bir şekilde işlemiştir. Neşet Ertaş'ın ölüm ile ilgili dörtlüklerine bakıldığında her şeyden önce ölümün Allah tarafından gerçekleştirildiğini, canı veren o olduğu gibi alanın da ol olduğunu vurguladığı görülmektedir:

⁹⁹ Sedat Veyis Örnek, *Anadolu Folklorunda Ölüm* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971), 109.

*Tek hakimdir ulu Gani
Bir yaratmış seni beni
Veren alır tatlı canı
Ötesini sorma kardeş (T. 81/2)*

Türküleri arasında özellikle “Yolcu” adlı türküsünü tamamen ölüm bahsine ayırdığı görülen Neşet Ertaş, bu türküsünde ölüm, ahiret, cennet, cehennem, azap gibi Türk halk kültüründe bulunan İslam inancına uygun bir şekilde ifadelere yer vermiştir. Ertaş’a göre insan ölür ama ruh bakidir, cehennem azabı çetindir, emanetçi verdiği emaneti mutlaka alacaktır, dolayısıyla insanoğlu burada tamamen bir yolcu gibi kendini hissedip ona göre davranmalıdır:

*İnsan ölür ama ruhu ölmez
Bunca mahlukat var hiç biri gülmez
Cehennem azabı zordur çekilmez
Azap çeken hayvanları gördün mü (T. 29/2)*

*Vade tekmil olup ömrüm dolmadan
Emanetçi emanetin almadan
Ömrünün bağının gülü solmadan
Varıp bir canana ikrar verdin mi (T. 29/4)*

*Garip bülbül gibi feryad ederiz
Cehalet elinde küs mü kederiz
Hep yolcuyuz böyle gelir gideriz
Dünya senin vatanın mı yurdun mu (T. 29/5)*

Ölüm ile ilgili en önemli halk inanışlarından biri de ruhu teslim alan bir meleğin varlığıdır. O melek, İslam anlayışına göre Azrail’dir. Ölümünden bahsettiği dörtlüklerinde Neşet Ertaş, Azrail’i kötü bir şekilde görmese de sevgiliden kendisini ayıracağı için hayıflanmakta olduğu görülmektedir. Hatta sevgilinin yerine kendisinin ölmesini arzulamaktadır:

*Anadan babadan öksüz kalmaya
Gönül razı değil yarsız olmaya
Azrail gelse canım almaya
Veremem canım yâr gelmeyince (T. 36/2)*

*Saçlarını ben öreyim
Buna dayanmaz yüreğim
Seni vermem Azrail’e
Ben öleyim ben öleyim (T. 58/2)*

Türk halk kültüründe ölümün en önemli ritüellerinden birisi şüphesiz mezar ziyaretidir. Bu ritüele de türkülerinde yer veren Neşet Ertaş, kendisine

dünyadayken yani hayattayken varmayan, yâr olamayan sevgilisine mezarına da ziyaret için gelmemesini dileyerek sitem ettiği görülmektedir:

*Ben yandım aşkın narına
Meyletmem dünya malına
Ölürsem ben mezarıma
Gelme gayrı gelme Leyli (T. 32/2)*

3.2. Halk Bilgisi

3.2.1. Halk Astronomisi

Astronomi, genel olarak gök cisimlerinin hareketlerini, biçimsel özelliğini, nitel ve nicel anlamda inceleyen, bu anlamda diğer bilim dallarıyla ilişkili olan disiplinler arası bir bilim olarak kabul edilir. İlm-i felek olarak da adlandırılan Astronomi, İslâm dünyasında “felekiyyât, ilm-i nücûm, ilm-i nücûm-i ta’lîmî, sînâat-i nücûm, sînâat-i tencîm, ilm-i hey’e, ilm-i hey’eti’l-âlem” adlarıyla da anılmıştır.¹⁰⁰ Halk kültüründe de yoğun bir şekilde kullanılan ve insan hayatını kolaylaştıran bir ilim olan astronomi, alet ve ölçümlerle değil de şifahi bilgilerle öğrenilmiş ve kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Neşet Ertaş’ın türküleri arasında halk astronomisine örnek teşkil edecek örnekler görünmeyen gök cisimleriyle alakalı değil de görülen cisimler olan ay ve güneşle ilgili olduğu görülmektedir.

Güneş ve ay kelimelerini Neşet Ertaş, daha çok bir astronomi terimi olarak değil de benzetme unsuru olarak kullanmıştır. Bu benzetmeler, güneşin ve ayın parlaklığı ve göz kamaştırıcı özellikleriyle ilgilidir. Gerek divan şiirinde gerekse halk şiirinde yaygın olarak kullanılan bu benzetmeler sevgilinin yüzü/cemali için kullanılmıştır:

*Kirpiklerin oktur kaşın yay gibi
Gözlerin aklımı etti yay gibi
Cemalin **güneş** benzer yüzün **ay** gibi
Değmesin zülüfler teller incidir (T. 28/2)*

*Bilirim bir bahtı karalı ceylan
Avcılar atıp da vuralı ceylan
Avcılar elinde yaralı ceylan
Al kuzunu ceylan gel bizim dağa
Sensin **güneş** gözlüm gül bizim bağa (T. 62/2)*

¹⁰⁰ Tevfik Fehd, “İlm-i Felek”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/ 126-129.

Sınırlı sayıda örnekte ise Neşet Ertaş güneşin ısıtıcı ve bitkileri canlandırıcı özelliğiyle kullanmıştır:

*Güller sinesini açmış yellere
Güneş vurmuş reyhan vermiş güllere
Bülbül gül aşkına düşmüş dillere
Baharda gül gül baharda ne güzel (T. 45/2)*

Aşağıdaki örnekte ise ay ve ışığının tamamen folklorik bir unsur olarak kullanıldığı söylenebilir. Anadolu’da kız kaçırma, genellikle ayın dolunay olmadığı zamanlarda yani zifiri karanlık gecelerde gerçekleşir. Neşet Ertaş da “Gel gidelim Leylam bizi görmezler / Ay karanlık izimizi sürmezler” diyerek bu duruma işaret etmektedir:

*Gel gidelim Leylam bizi görmezler
Ay karanlık izimizi sürmezler
Baban zengin seni bana vermezler
Biliyordum Leylam sonu ayrılık (T. 39/2)*

3.2.2. Halk Botaniği

Genel olarak insan ve çevre ilişkilerine dayalı olarak ortaya çıkan geleneksel ekolojik bilginin bir alt kolu olan halk botaniği, bitkilerin adlandırılmalarından kullanım biçimlerine, bitkilerle ilgili inançlardan büyüsel uygulamalara kadar bir dizi konuyu kapsamaktadır.¹⁰¹

Kırşehir’in bozkırlarında yetişmiş olan Neşet Ertaş, türkülerinde halk botaniği kapsamına dahil edilebilecek birçok bitki adını, ekolojik isimlendirmelerini kullanmıştır. Bu isimlendirmeler arasında, gül, gonca, fidan, ot, diken, yaprak, diken (har) gibi isimlendirmeleri kullanan Neşet Ertaş, bunları bazen benzetme unsuru olarak da kullanmıştır:

*Dostun bahçesine girilmeyince
Açılmış **goncalar** derilmeyince
Yâr eliyle yaram sarılmayınca
Azar bu sinemde yara sevdiğim (T. 18/2)*

*Dağlar başı **otlu** olur
Aşıklar umutlu olur
Sevip sevip ayrılan
En sonunda dertli olur (T. 27/2)*

¹⁰¹ Mehmet Ali Yolcu, “Geleneksel Ekolojik Bilgi Bağlamında Çanakkale Halk Botaniği”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*. 16/24 (2018): 63-675.

*Kurusa fidanın güllerin solsa
Gönlümde solmayan gülümsün benim
Yaprakların gazel olsa dökülse
Daha taze fidan dalımsın benim (T. 35/1)*

*Yüreğime ateş düştü yanarım
Mecnun gibi Leyla diye ağlarım
İlk baharda viran oldu bağlarım
Goncanın etrafı har oldu gitti (T. 40/2)*

Halk ozanları hangi fiziki ve coğrafi şartlardaysa o coğrafyaya ait sosyo-kültürel kelime kadrosunu da türkülerinde kullanırlar. İşte Kırşehir yöresine ait bir halk şairi ve ozanı olan Neşet Ertaş, halk botaniği ile ilgili kelime ve kavramlar olan *harman*, *meşe* gibi kavramları kullanmıştır. Neşet Ertaş'ın bu yönü, halk tarafından da daha fazla ilgi görmesini sağlamıştır. Aşağıdaki örnek dörtlükler incelendiğinde Kırşehir yöresinin bozkırına ait bir ağaç türü olan meşenin yanı sıra yine aynı yörede sıkça görülen çiçek türlerinden gül ve menekşeye yer verilmiştir. Bunların yanı sıra, Anadolu'nun tarım ve bozkır kültürüne ait olan ve bakla, fasulye, nohut ve susam gibi bakliyat ile yağlı bitkilerin dövülerek tanelerinin saplarından ayrılması işi olan *harman* kavramına da yer vermiştir:

*Aşamazsın bizim dağlar meşeli
İçi çeşit çeşit gül menekşeli
Hayli oldu yardan ayrı düşeli
Bugün efkarlıyım burada turnam (T. 54/2)*

*Yarın aşkı ile bağı kavrulan
Genç ömrü harman olup savrulan
Sevip sevip sevdiğinden ayrılan
Ne yaşamış ne yaşıyor ne yaşar (T. 46/3)*

3.2.3. Halk Ekonomisi

İnsanlık tarihi boyunca insanoğlu geçimini sürdürmek adına alış verişte bulunmuş hayvan güdmüş, toprak sürmüş, çanak çömlek pişirmiş, ağaç budamış, yemiş toplamış ve böylece hayatta kalmaya çalışmıştır. Erman Artun'un bu konudaki görüşleri şöyledir:

“Halkın geçimini sağlamak için giriştiği çabaların tümüne halk ekonomisi denir. Tek başına gibi görünen halk ekonomisi halk mimarisinden, inançlara kadar tüm yaşamı etkisi altına alır, kültürel yapının doğrudan belirleyicisi olur. Örneğin, bahçeye tohum nisan ayında atılır ve tohum atmadan bir ay önce evdeki tohumlardan bir tane konur. Böylece o sene ürünün bol olacağı düşünülür. Mayıs ayı içerisinde ineklerin kuyruklarına renkli ip bağlanır, böylece ineklerin sütünün

kaçmayacağına inanılır. Yine yılbaşı gecesi eve inek çıkartılır. Öküz eve girerken sağ ayağını atarsa o yılın bereketli geçeceğine inanılır.”¹⁰²

Özellikle Neşet Ertaş’ın da yaşadığı Anadolu’nun bozkır kültüründe halk ekonomisinin ana kaynaklarını tarım ve hayvancılık beslemiştir. Hâliyle bu halk ekonomisi şiirlere, türkülere ve diğer halk bilimi unsurlarına konu olmuştur.

Neşet Ertaş’ın türküleri arasında özellikle *Bulgur Pilavı* adlı türküsü, yörenin o dönemdeki sosyo-ekonomik yapısını göstermesi açısından oldukça değerlidir. Ekonomik açıdan darboğazda olan Neşet Ertaş ve ailesinin bulgur pilavından başka bir pilav türünün olmaması, yavan ekmekle idare etmeleri, geçimlerini sürdürebilmek adına ellerinde bulunan inek, koyun ve tavukları birer birer sattıkları şiirin temel konusunu oluşturmaktadır:

*Her gün sabah akşam bulgur pilavını
Yemesem olmuyor yesem olmuyor
Can boğazdan gelir atasözleri
Demesem olmuyor desem olmuyor*

*Boğazımdan aşmaz ekmeğim yavan
İnek süt veriyor katığım soğan
Acep nasıl yaşar bizlerden doğan
Gülmesem olmuyor gülsem olmuyor (T. 132/1-2)*

Bu türkü okunduğunda sadece Neşet Ertaş ve ailesinin değil, genel olarak tüm yörenin özellikle bozkırda yaşayanların halk ekonomisi hakkında bilgi sahibi olduğunu söyleyebiliriz:

*Baklava böreğimiz evdeki turşu
En büyük dayanak bizlere karşı
Pırıl pırıl olmuş şehirde çarşı
Giymesem olmuyor giysem olmuyor*

*İneği koyunu tavuğu sattık
Anca zor güç ile borcu kapattık
Sefil Çırakman’ım hasta olup yattık
Ölmesem olmuyor ölsem olmuyor (T. 132/3-4)*

3.2.4. Halk Giyimi/Kuşamı

Giyim ve kuşam, insanoğlunun tarih boyunca kültürel gelişimi ve yaşamının korunaklı ve sağlıklı sürmesi için önemli bir yapıdır. Buna karşın yine giyim ve kuşam, tarihsel gelişim sürecinde halk kültürleri için önemli işlevler

¹⁰² Erman Artun, *Türk Halkbilimi* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2009), 222.

yüklenmiş olgulardır. Yine giyim ve kuşam, insanoğlunu etkileyen ekolojik koşulların toplumsal ve kişisel değer yargılarının törelerin kültürel ve ekonomik koşulların biçimlendirdiği önemli bir kültürel öge olarak önemini korumuştur.¹⁰³

Genel olarak giyim, insanın bedenini örten giysi veya giysiler, kuşam ise bu giysileri tamamlayan aksesuar, makyaj ve bunları kullanma şekilleridir. Yine giyim, tarihsel süreçte coğrafi koşulların, yaşam tarzının ve kültür değişimlerinin etkisiyle değişime uğramıştır. Değişen kültürler ve yaşam biçimleri geleneksel giyim tarzına da etkilemiş, hiyerarşik yapı, ekonomik durum, toplumsal statü, meslekler ve uğraşı alanları giyim tarzının belirleyicisi olmuştur.¹⁰⁴

Anadolu, genel olarak coğrafi konumundan dolayı tarih sahnesinde her zaman Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kültür yollarının kesişme noktasında bir merkez olarak yerini korumuştur. Özellikle Asya'dan Anadolu'ya 9. yüzyıldan itibaren girmeye başlayan Oğuz, Türkmen boyları Anadolu'yu yurt tutarak Anadolu'nun bu günkü kültürel temellerini atmışlardır. Dolayısıyla bugünkü Anadolu'nun giyim ve kuşam kültüründe egemen kültür Türk kültürü olmuştur.¹⁰⁵ Anadolu'nun bozkır kültürüne ait diğer kültür unsurları gibi giyim kuşam kültürü de Neşet Ertaş türkülerinde kendine yer bulmuştur. Türkülerdeki bu unsurlar, Anadolu'nun maddi halk kültürünü yansıtmaları bakımından oldukça değerlidir. Aslında Neşet Ertaş'ın türkülerinde giyim ile ilgili en dikkat çeken husus, Neşet Ertaş'ın gençlik yıllarında yoksulluğun kol gezdiği ile ilgili vurgudur:

*Baklava böreğimiz evdeki turşu
En büyük dayanak bizlere karşı
Pırıl pırıl olmuş şehirde çarşı
Giyemesem olmuyor giysem olmuyor* (T. 132/3)

Neşet Ertaş'ın türkülerinde bahse konu olan giyim kuşam unsurları genellikle kadın giyim kuşam unsurlarıdır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:¹⁰⁶

¹⁰³ Atilla Erden, *Anadolu Giysi Kültürü* (Ankara: Duman Ofset, 1998), 6.

¹⁰⁴ Sabahattin Türkoğlu, *Tarih Boyunca Anadolu'da Giyim Kuşam* (İstanbul: Kendi Yayınları, 2002), 22.

¹⁰⁵ Erden, *Anadolu Giysi Kültürü*, 6.

¹⁰⁶ Söz konusu giyim kuşam kavramlarının taşıdığı anlamlar, güncel TDK sözlüğünden ve Kubbealtı Lugatı'ndan derlenmiştir. Erişim 16.04.2020. <https://sozluk.gov.tr/>; <http://lugatim.com/>

3.2.4.1. Kadın Giyimi/Kuşamı

Neşet Ertaş'ın türkülerinde giyim kuşam unsurları olarak daha çok kadın giyim kuşam unsurlarının varlığından bahsedilebilir. Bunları şu şekilde inceleyebiliriz:

Yaşmak: Müslüman kadınların sokakta ferâce giydikleri zaman yüzlerine tutundukları, gözleri açıkta bırakan, biri yukarıdan, biri aşağıdan gelen iki parçadan ibâret ince tülbentten yüz örtüsü:

*Al yanak yaşmak ister
Göze yakışmak ister
Şu benim garip gönlüm
Sana kavuşmak ister (T. 103/5)*

Gömlek: 1. Kadınların elbise altına giydikleri bez, ipek veya naylondan iç giysisi. 2. Erkeklerin ceket veya yelek altına giydikleri, vücudun üst kısmını örten giyecek:

*Ne olur sevdiğim bayram
Ayında gel ayında gel
Çıkar kefeni gömleği
Soyunda gel soyunda gel (T. 41/1)*

Küpe: Genellikle kadınların kulak memelerine taktıkları süs, çeşitli madenlerden ve ürünlerden yapılan çeşitleri olmakla birlikte en makbulü altından olanıdır:

*Küpeleri ağır düşer kulaktan
Zülüfleri tel tel olmuş yanaktan
Tatlı sözler şeker olmuş dudaktan
Dünyada yârdan tatlı var mo'la
Sallanı sallanı gelen yâr mo'la (T. 108/2)*

Urba: Halk ağzında giyim, giysi. İtalyanca “roba” kelimesinden türeyen bu kelime halk ağzında urba şeklinde kullanılır:

*Havadaki turnalardan
Su içtiğin kurnalardan
Giyindiğin **urbalardan**
Sakınırım kışkanırım (T. 126/2)*

Kemer: 1. Bele bir kere dolandıktan sonra bağlanan veya tokalanan bel bağı. 2. Etek, don, pantolon gibi giyeceklerin beli saracak şekilde yapılmış kısmı. 3. Eskiden üstte taşınan altınları yerleştirmeye mahsus, sıra sıra gözleri bulunan meşin kuşak:

*Ağır barhanası var elinde
Tatlı kelam gelir yârin dilinde
Kemer olsam sevdiğim belinde
Dünyada yârdan tatlı var mo'la
Sallanı sallanı gelen yâr mo'la (T. 108/2)*

3.2.5. Halk Hekimliği

Halk hekimliğinin serüveni, insanoğlunun dünyadaki yaşamının başlamasıyla birlikte hastalık ve sağlık kavramlarının ortaya çıkmasıyla başladığı söylenebilir. Karşılaşılan hastalıklar hekimin olması durumunda hekim vasıtasıyla, olmadığı durumlarda ise tecrübelerle başvurularak iyileştirme yoluna gidilmiştir. Hatta gözle görülemeyen sebeplerle oluşan hastalıkların sebebinin anlaşılmasında zorlandığında insanoğlu insanoğlu, bu tür hastalıkların sebebinin kötü/korkunç olarak niteledikleri ruhlara dahi bağladıkları olmuştur.¹⁰⁷

Pertev Naili Boratav, halk hekimliği literatüründe hastalık deyiminin, insanın sağlığındaki bozuklukların yanı sıra kısırlıktan tutun da nazar değmesi gibi insanlardan kaynaklandığı düşünülen kötü etkilerle cin, peri gibi gerçek dışı varlıkların neden oldukları düşünülen her türlü sakatlıkları kapsadığını dile getirir.¹⁰⁸ Yine Boratav, halk hekimliğine ise şu şekilde bir tanımlama yapar:

“Halkın, olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümü.”¹⁰⁹

Halk hekimliği ile alakalı folklorik malzemelerini halk edebiyatının hemen tüm ürünlerinde görmek mümkündür. Neşet Ertaş'ın türkülerinde de bu tür malzemeler bulunduğunu söyleyebiliriz. Halk hekimliği uygulamaları tarzında olmasa da bu konuya dair malzemenin bulunması bizim için değerlidir.

*Anam ağlar başucumda oturur
Derdim elli iken yüze yetirir
Bu dert beni yiye yiye bitirir
El çek tabip elçek benim yaremden
Ölürüm kurtulamam ben bu yareden*

¹⁰⁷ Müge Demir, “Şamanizm’de Hastalık Kavramı ve Tedavi Yaklaşımları”, *Lokman Hekim Dergisi* 6/1 (2016): 19-24.

¹⁰⁸ Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru* (2. Baskı) (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1984), 123.

¹⁰⁹ Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru*, 122.

*Anama babama sözüm kalmadı
Bir tas su ver demeye yüzüm kalmadı
Doktora tabibe lüzum kalmadı
El çek tabip elçek benim yaremden
Ölürüm kurtulamam ben bu yareden (T. 38/1,2)*

Anadolu'da halk hekimliği bağlamında hemen her yara için özel terkipler, özel merhemler (halk ağzında melhem) düzenlenir. Merhem, deriye sürülerek kullanılan, içinde birçok etkili madde bulunan, yumuşak ve koyu kıvamda, yağlı veya yağsız ilaç olarak bilinir. Neşet Ertaş da türkülerinde bu uygulamaya çokça yer vermiştir:

*Sinemde gizli yaramı kimse bilmiyor
Hiçbir tabip yarama **melhem** olmuyor
Boynu bükük bir garibim yüzüm gülmüyor
Gönlüm hep seni arıyor neredesin sen (T. 87/3)*

Neşet Ertaş türkülerinde merhem sürme uygulamasını hatırlatırken, Anadolu'da özellikle azgın yaralara merhem sürüldüğüne işaret etmektedir:

*Yandı ciğer yandı bir su veren yok
Azgın yaralara **merhem** süren yok
Bir garibim şu halimden bilen yok
Yandı garip bağrım nar oldu gitti (T. 40/3)*

*Gel ben de derdimi sana söyleyeyim
Azgın ise yaren **merhem** eyleyim
Aşığım garibim bende böyleyim
Bilmem durağınız nerede turnam (T. 54/3)*

*O yarin hayali karşımdan gitmez
Virane bahçede bülbüller ötmez
Azgındır yareler **melhem** kar etmez
Kime arz edeyim hallerimizi (T. 56/2)*

3.2.5.1. Hastalıklar

Neşet Ertaş, hastalık olarak en önemli hastalıkların kalp sızısı ve gönül yarası olduğunu yani başka bir deyişle aşk derdinin olduğunu zikreder. Ona göre yârdan ayrı düşmek hasta olunmaya en büyük sebeptir:

*Yardan ayrı düşeli geçmiyor günler
Hastadır garip gönlüm durmadan inler
Yardan ayrı düşeli geçmiyor günler
Hastadır garip gönlüm durmadan inler (T. 51/1)*

Neşet Ertaş'ın türkülerinde hastalık olarak tespit edebildiğimiz tek hastalık, halk arasında ince hastalık olarak isimlendirilen **verem** hastalığıdır. Neşet Ertaş, sevdiğinden ayrıldığından dolayı bu hastalığa yakalandığını dile getirmiştir:

*Tutuldum vereme bu genç yaşımdan
Zalim kader gezer imiş peşimden
Dertli diye ayırdılar eşimden
Almayın yârimi diye mi bildim
Ağladı gözlerim güle mi bildim (T. 79/2)*

Yine Neşet Ertaş derdine ilaç olacak tek çarenin sevgilinin kendisinde olduğunu, yani derdin sebebi olan sevgilinin kendisine ilaç olacağını altını çizmiştir:

*Sevdiğim başımın tacı
Merhamet et bana acı
Sendedir derdim ilacı
Himmet eyle ver sevdiğim (T. 119/3)*

3.2.6. Halk Takvimi

Genel anlamıyla takvim, ölçülebilen zamanları yıllara, aylara ve günlere ayıran bir çizelgedir. Halk kültüründe ise takvim denince sadece yıllar, aylar ve günler değil bazı zaman dilimleri de akla gelmektedir. Kırkikindi yağmurları, zemheri soğuğu, çaylak fırtınası, berdelacuz, karakoncolos, kocakarı soğukları, hıdırellez, cemreler. Bunlar, Anadolu insanının uzun yılların deneyim ve gözlemlerine dayanarak oluşturduğu takvimden bazı özel günler ile iklim olaylarını kapsamaktadır.¹¹⁰

Pertev Naili Boratav halk takvimi için, “Halk takvimi, geçmişte belli bir olayın zamanını göstermek için halk dilinde örneklerine sık sık rastlanan yöntem, toplumun yaşamında iz bırakmış daha önemli bir olayın bellek taşı olarak alınmasıdır.” şeklinde bir tanımlama yapmaktadır.¹¹¹ Bu konuda görüş bildiren Emine Başuğur ise, halk takvimini şu şekilde açıklar: “Halk takvimi, bir olayı, kutlu bir anı ya da toplum üyelerince bilinmesi gereken bir devreyi, söz konusu üyelerce de onay görmüş belirli noktalara oturtmaya imkân sağlayan sistem;

¹¹⁰ bk. Ergün Veren, *Anadolu Halk Takvimi Kocakarı Soğuklarından Zemheriye* (İstanbul: Doğan Kitap Yayınları, 2019), 1-8.

¹¹¹ Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru*, 132.

hatırlamayı ve saptamayı kolaylaştıran doğal, tarihsel, sosyal, ekonomik ve dinsel kimi olgularla bezenmiş anlar dizini olarak tanımlanmaktadır.”¹¹²

Neşet Ertaş’ın türkülerinde takvim ve zaman belirten ifadelerden en kayda değer ifadeler, *bahar, yaz, kış, seher, bayram, gece, gündüz, sabah* ve *akşam* gibi zaman ve takvim belirten ifadelerdir. Bu ifadelerden Neşet Ertaş’ın en fazla kullandığı vakit ise şüphesiz seher vaktidir:

Seher vakti çaldım yârin kapısını
Baktım yârin kapıları sürmeli
Boş bulmadım otağının yapısını
Çıka geldi bir gözleri sürmeli (128/1)

Seherde seyran günüdür
Hem dem-i devran günüdür
Yâr bugün bayram günüdür
Sevinde gel sevinde gel (T. 41/3)

Seher vakti garip bülbül öterken
Kirpiklerin oku cana batarken
Cümle alem uykusunda yatarken
Kimseler görmeden gel gizli gizli (T. 60/4)

Bir âşık için zaman mefhumu, yani takvim sevgiliye göre düzenlenir. Sevgili her zaman aranır durur. Âşığa yani Neşet Ertaş’a göre de gece, gündüz, yaz bahar hiç fark etmez her dem bu zaman zarfları gözetilmeksizin sevenler birbirlerini sevmelidir ve bu durum adeta bir badettir.

Gece gündüz baharında yazımda
Arıyodum onu hayli zamandır
Şu benim özümde benim gözümde
Sevişmek ibadettir sevgi imandır (T. 117/1)

Neşet Ertaş’ın türkülerinde takvim ve zaman mefhumunun bir diğer önemli ifadesi “gece”dir. Ona göre gece âşığın bülbül gibi feryat ettiği zaman dilimidir. Hele eğer insan hem sevdiğinden ayrı hem de zindandaysa bu zaman mefhumu geçmez, geceler sabah olmaz:

Bülbül ile saka hep uçan kuşlar
Gece bu aylarda figana başlar
Eser ilenir dallar ağaçlar
Mübarek günlerde dal bayram eder (T. 137/2)
Akşam olur kapıları kaparlar

¹¹² Emine Başuğur, *Türk Halk Kültüründen Derlemeler* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998), 1.

*Birer birer yoklamayı yaparlar
Bitmiyor **geceler** olmaz **sabahlar**
Yok mu mapushane beni arayan
Bu zindanda öleceğim gardiyan (T. 43/2)*

3.2.7. Halk Meteorolojisi

Halk meteorolojisi bir toplumun yerelinde bulunan iklime ve coğrafi bilgilerine dayanmaktadır. Bir toplum, yaşam alanına bağlı doğal ortamı yakından tanır. Yerel coğrafi ve iklim bilgisini yaşayarak öğrendiğinden o toplum yerel bölgenin yıllık, mevsimlik ve hatta günlük meteorolojik bilgilere de sahip olabilir. Meteoroloji ile ilgili ezberlenen kavram ve konu yoktur. Ancak toplum, otantik olarak gerçek yaşamın içindedir. Bu bilgi yakın çevredeki ırmağın, dağın, denizin vb. boyunu, yükseltisini, tuzluluk oranını öğretmez ama ondan nasıl yararlanılacağını öğretir.¹¹³

Tamamen tabiatın gözlemlenmesine dayanan bir tecrübeyle bilgi sahibi olunan Halk meteorolojisi, insanoğlunun hayatını daha kolay geçmesine katkı sağlamaktadır. Özellikle de Anadolu’da konar-göçer yaşayan insanlar, tabiatla iç içe olmaları dolayısıyla, sahip oldukları hayvanların gelişimi ve üremesi için gerekli bilgileri halk meteorolojisinden alabilmektedir. Özellikle gökyüzünü, hayvanları ve bitkileri gözlemleyerek bazı sonuçlara varan Anadolu’nun bozkır kültüründe yaşayan insanlar, hayatlarını bu gözlemlere göre düzenlemeleri tabii bir davranış biçimidir.¹¹⁴

Halk meteorolojisi ile ilgili malzemeleri şifahi kültürden edinebilmekteyiz; ancak yazılı halk edebiyatı malzemelerinde de buna dayalı malzemenin olduğu görülmektedir. Neşet Ertaş türküleri arasında da bu tür kavram ve ifadeleri bulmak mümkündür. Özellikle halk arasındaki özel adlandırılmalarıyla dikkatleri çeken *yel*, *sam yeli* ve *boran* gibi meteorolojik kavramları kullanan Neşet Ertaş, bu yönüyle de halktan biri, halkın içinden biri olduğunu göstermiştir. Örneğin

¹¹³ İhsan Bulut & Eren Yürüdür & Hasan Kazancı “Artova Yöresinde (Tokat) Yerel İklim Bilgisi ve Halk Takvimi,” *Türk Coğrafya Dergisi* 61 (2013): 22.

¹¹⁴ Nergis Biray, “Bugün Hava Nasıl Olacak? Halk Bilgisine Dayalı Takvim ve Hava Tahmini: Kazak Türkçesi Örneğinde,” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi* 20/2 (2013): 2.

aşağıdaki örnekte Neşet Ertaş, benzetme yoluyla dört mevsimi ifade ederken son bahar ifadesi yerine halk arasında kullanılan adıyla güz kelimesini kullanmıştır:

Küstürdüm gönlümü güldüremedim
Baharım güz oldu yazım kış oldu
Gönüle yârini bulduramadım
Baharım güz oldu yazım kış oldu (T. 15/1)

Yine Neşet Ertaş, halk arasında rüzgâr, şimşek ve gök gürültüsü ile ortaya çıkan sağanak yağışlı hava olayına verilen boran ismini de şiirlerinde kullanmış ve yukarıda da belirttiğimiz gibi benzetme unsuru olarak işlemiştir:

Gönül dağı yağmur boran olunca
Akar can özümde sel gizli gizli
Bir tenhada can cananı bulunca
Sinemi yaralar dil gizli gizli (T. 60/1)

Türk bozkır kültüründe Farsça bir kelime olan “rüzgar” (rûzigâr) kelimesi değil de Türkçe bir kelime olan “yel” kelimesi kullanılmaktadır. İşte Neşet Ertaş da bu ifadeyi türkülerinde kullanarak hem bozkır kültürüne uygun olan kelimeye sadık kalmış hem de öz Türkçe kullanımını yaşatmaya çalışmıştır:

Mühür gözlüm seni elden
Sakınırım kıskanırım
Yağan kardan esen yelden
Sakınırım kıskanırım (T. 126/1)

Yukarıda örneklerini verdiğimiz özel kullanımların yanı sıra Neşet Ertaş’ın türkülerinde bulunan halk meteorolojisi unsurlarını şu şekilde sıralamak mümkündür: Yel (15/1, 28/1, 45/1); yağmur (17/3); kar (8/1, 55/2, 59/1, 76/1, 86/3, 120/2), boran (7/1, 55/2); bahar (40/2); sel (60/1, 70/2); yaz-kış (76/1, 116/1, 120/2); bulut (68/3).

3.2.8. Halk Müziği

Sözlü ve şifahi olarak nesilden nesile aktarılan Halk müziği, çeşitli tarzlarda ortaya çıkan ve genellikle yüz yüze iletişim ve etkileşimle uygulanan, bölgelere ve etnik kökene bağlı olarak ortaya çıkan bir müzik tarzıdır. Türk Halk müziğindeki sözlü iletiler, taklitler veya örnek almalar kişi tarafından öğrenilir. Öğrenilen bu durumlar, toplumun duygularına ulaşma ve onları etkileme gücüne

sahip olması açısından son derece önemlidir. Halk müziği belli bir prensiple icra edilir; bu kuralları dinleyici ve uygulayan kişiler belirler.¹¹⁵

Neşet Ertaş her şeyden önce bir türkü ustasıdır. Bunu türkülerinde de zikretmiştir. Neşet Ertaş’a göre her er (insan) türküyü sever. O, evliyaların ve daha da ileriye giderek enbiyaların dahi türkü söylediğini iddia etmiştir:

*Bunca erler evliyalar
Türkü sever türkü söyler
Görür gözlü enbiyalar
Türkü sever türkü söyler*

*Türkü söyler dillerimiz
Ne güzeldir ellerimiz
Bağlamada tellerimiz
Türkü sever türkü söyler (T. 3/1-2)*

Onun söylediği türküler kendi ifadesiyle acı türkü olarak ifade edilmiştir. Kendini garip olarak nitelendiren Neşet Ertaş’ın söylediği türkülerini acı türkü olarak nitelemesi bu garipliğinden olsa gerektir:

*Kalmış gurbet elinde
Acı türkü dilinde
Garip olmayan bilmez
Gariplerin halinden (T. 7/2)*

Türk Halk müziğindeki yeri tartışılmaz olan Neşet Ertaş’ın türkülerinde halk müziğine ait kavram ve terimleri bulmak mümkündür. Saz çalmak, bağlama çalmak, türkü söylemek, saz ve bağlama gibi bu kavramların varlığı ilgilendiği saha ile ilgili olmasının yanı sıra folklorik unsur olarak da karşımıza çıkmaktadır.

3.2.8.1. Çalgı Aletleri

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Neşet Ertaş, türkülerinde Türk Halk müziğine ait kavramları kullanmıştır. Bu kavramların en dikkate değer olanları çalgı aletleridir. Bu aletler ise halk ozanlarının ellerinden düşürmedikleri enstrümanlar olan bağlama ve sazdır. Özellikle “Türkü Sever Türkü Söyleriz” başlığını taşıyan türküsünde Neşet Ertaş, türküyü karşı duyduğu sevgiyi

¹¹⁵ M. Öcal Oğuz, Metin Ekici vd. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* (Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2006), 395-397.

göstermesinin yanı sıra türkü söylerken kullandığı çalgı aletlerini de dile getirmiştir.

*Türkü söyler dillerimiz
Ne güzeldir ellerimiz
Bağlamada tellerimiz
Türkü sever türkü söyleriz (T. 7/2)*

*Aydın gerçekler sözleri
Gerçeğin yitmez izleri
Çalar garibim sazları
Türkü sever türkü söyler (T. 7/3)*

Halk âşığı için saz sadece bir enstrümandan ibaret değildir. Saz âşığın arkadaşı, sırdaşı ve yoldaşındır. Neşet Ertaş da saziyle adeta bir insan gibi konuşmakta, onunla sohbet etmekte ve onunla dertleşmektedir:

*Bu ayrılık sana da mı kar etti
Ağla sazım ağlanacak zamandır
Bu hasretlik her günümü zar etti
Ağla sazım ağlanacak zamandır (T. 10/1)*

Saziyle o kadar yakın bir ilişki içindedir ki sazını çalınca adeta kendinden geçen Neşet Ertaş, sazi ve sözüyle insanların yüreklerine gönül kapısından içeri girmiştir:

*Sazını çalarken kendinden geçen
Gönülden gönüle kapılar açan
Aşkın dolusunu nefessiz içen
Gönül delisini neyledin dünya (T. 122/2)*

3.2.9. Halk Zoolojisi

Tarih boyunca insanlar, hayvanları gerek gıda amaçlı gerekse ehlileştirip hayatlarına birer yardımcı unsur olarak kullanmıştır. Hayatın kolaylaştırılması ve hayatın idamesi için gerekli olan bu durum, insanlarla hayvanlar arasında yakın bir ilişki doğmasını sağlamıştır. Yine bu durum, folklorik açıdan hayvanlarla ilgili değişik halk bilgisi unsurlarının doğmasını da sağlamıştır. Halkın hayvanlara verdiği isimlendirmelerden tutun da yaptığı benzetmelere, onlarla ilgili çeşitli inanışlar ve uygulamalara kadar çeşitli halk efsaneleri ve mitolojisini dahi ortaya çıkarmıştır. Bu konuda Pertev Naili Boratav şu sözleri dile getirir:

“Hayvanlar da tıpkı bitkiler gibi; kendilerinden yararlanma bakımından değerlendirilirler. Yaradılışları ve dönüşümleri açıklayan efsanelere ve inanışlara konu olurlar. Ancak bitkilerden farklı olarak hayvanlar bir de yenmesinde bir

sakinca olmayanlarla, yenmesi hatta dokunulması günah, rastlanması uğursuzluk getirici sayılanlar olarak kümelenirler halkın geleneklerinde.”¹¹⁶

Neşet Ertaş’ın türkülerine bakıldığında de hayvanlarla ilgili kavram, terim ve isimlendirmelerin 24 farklı yerde geçtiği görülmektedir. Bu hayvanlar genellikle benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.

Bülbülün gül için zarı misali
Kerem’in bağrının narı misali
İniler garip gönlüm arı misali
Tadına doyulmaz balımsın benim (T. 35/3)

Olmalı cilveli nazlı
Hoş bakışlı ceylan gözlü
Tatlı dilli güler yüzlü
Bulunur mu bulunur mu? (T. 37/2)

Neşet Ertaş’ın türkülerine malzeme olan hayvanlar onun yaşadığı coğrafyanın sosyo-ekonomisi hakkında ipuçları vermesi açısından oldukça dikkat çekicidir. Aşağıdaki örnek dörtlükte de görüleceği gibi Neşet Ertaş’ın evinde, hane halkının geçimine yardımcı olan hayvanların başını inek, koyun ve tavuk çekmektedir:

İneği koyunu tavuğu sattık
Anca zor güç ile borcu kapattık
Sefil Çırakman’ım hasta olup yattık
Ölmesem olmuyor ölsem olmuyor (T. 132/5)

Neşet Ertaş’ın türkülerinde söz konusu edilen diğer hayvanları ve geçtiği manzume ve dörtlük numaralarını şu şekilde sıralamak mümkündür: Bülbül (T. 45/2,3, 56/2, 62/1, 66/1, 35/3, 137/2); turna (T. 54/1, 55/1, 118/1,2); ibibik (T. 136/1); saka (137/2); keklik 137/3); şahin (T. 137/3); koyun (T. 136/3, 132/5); kuzu (T. 62/2, 78/2, 136/3); ceylan/maral (T. 37/2, 62/1), inek (T. 132/5); tavuk (T. 132/5); arı (T. 101/1), karınca (T. 126/4); böcek, (T. 29/1); kurt (T. 29/1).

3.2.10. Halk Mutfağı

Halk mutfağı, bir toplumun tükettiği gıdaların belli bir kültürel alışkanlığa dönüşerek yüzyıllarca süren tecrübelerle ortaya çıkan yeme ve içme kültürüdür. Oldukça zengin bir mutfağa sahip olan Anadolu mutfağı bu anlamda dünyanın sayılı mutfakların arasına girmeyi başarmıştır. Bu da Anadolu’nun sahip olduğu coğrafi

¹¹⁶ Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru*, 56.

konumundan ve bu coğrafyada bulunan farklı medeniyetlerin varlığından kaynaklanmaktadır.

MÖ 200'lü yıllardan itibaren birçok farklı coğrafyada, birçok devlet kuran ve nihayetinde geniş bir coğrafyayı yurt edinen Türkler, pek çok medeniyetle etkileşim halinde olmuştur. Kendilerine ait bir mutfak ve sofralık kültürü olmasının yanı sıra bu medeniyetlerin diğer kültürel yapılarından ve özellikle de yemek kültürlerinden etkilenmiştir. Ortaya çıkan bu mutfak ve sofralık zenginliği yeme-içme alışkanlıklarına da yansımıştır.¹¹⁷

Halk mutfaklığı ile ilgili folklorik bilgiler, yukarıda da belirttiğimiz gibi tecrübelerle ortaya çıkmakta ve daha çok şifahi kültürden beslenmektedir. Ancak yine de yeme ve içme kültürü ile ilgili vesika olarak kabul edilebilecek ve halkbilimi çalışmaları açısından da kaynak olarak kabul edilecek malzemeleri manzum veya mensur edebi metinlerimizde bulmak mümkündür.

Neşet Ertaş her şeyden önce bir aşk şairidir. Aşkı terennüm eden bir ozandır. İşte öyle bir aşk şairinin sofralık kültüründen dem vurduğu dörtlüklerinin özünde de aşk vardır. Ona göre bir lokma sevgiliyle güzeldir, bir sofrada eğer sevgili varsa o sofralık güzeldir.

*Güzelin gün doğar güzel kaşından
Güzelin inci var güzel döşünde
Güzel ile güzel güzel sofralık başında
Güzel ile lokma yemek güzeldir (T. 130/3)*

İşte Neşet Ertaş'ın türkülerinde bu türden malzemelerin bulunduğunu söyleyebiliriz. Türkülerinde bulunan bu gibi unsurlar, gerek Neşet Ertaş'ın yaşadığı coğrafyanın sosyo-ekonomik yapısını gerekse yine aynı coğrafyanın halk mutfaklığını tanıtır bilgiler vermesi açısından değerlidir. Neşet Ertaş'ın türkülerinde tespit edilen yeme içme kültürü unsurlarını şu şekilde inceleyebiliriz:

3.2.10.1. Yemekler/Tatlılar

Neşet Ertaş'ın türkülerinde yemek ile ilgili unsurların varlığı yaşadığı coğrafyanın içinden çıkmış, o coğrafyadan kopamamış ve adeta sohbet eder gibi

¹¹⁷ Özgür Kızıldemir & Emrah Öztürk & Mehmet Sarıışık, "Türk Mutfak Kültürünün Tarihsel Gelişiminde Yaşanan Değişimler", *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2014): 14/3, 192-193.

içten söylenmiş manzumelere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Neşet Ertaş'ın türkülerinde bulgur pilavı, yavan ekmek, börek, baklava, turşu ve kaymak gibi yiyecek unsurları tespit edilmiştir:

Bulgur Pilavı:

“Bulgur, Türk mutfak kültürünün vazgeçilmez ana besin maddeleri arasındadır. Bu kapsamda, bulgurun konar-göçer Türk toplumu tarafından diğer besin maddelerine göre tercih edilmesinde birçok neden vardır. Bulgurun Türk kavimlerinde beslenme açısından çok fazla tercih edilmesinin nedenleri arasında hiç şüphesiz bozulmayan dayanıklı bir besin olması gösterilmektedir.” Ancak son yüzyılda pirinç ve diğer pilav çeşitleri ortaya çıkınca bulgur pilavı adeta fakir yemeği halini almıştır. İşte Neşet Ertaş da “Bulgur Pilavı” türküsünde her gün bulgur pilavını yediğini ifade ederek fakirliğini ve maddi yetersizliğini vurgulamıştır:

*Her gün sabah akşam bulgur pilavını
Yemesem olmuyor yesem olmuyor
Can boğazdan gelir atasözleri
Demesem olmuyor desem olmuyor (T. 132/1)*

Yavan Ekmek:

Kuru ekmek veya yanında başka katığı olmayan sade ekmek yemeye verilen isimdir. Yine fakirliğin bir sembolü olan yavan ekmek ifadesi Neşet Ertaş'ın “Bulgur Pilavı” türküsünde yavan ekmeğin yanında katık olarak sadece soğanın olduğunu ifade etmiş ve yoksulluğunun altını çizmiştir:

*Boğazımdan aşmaz **ekmeğim yavan**
İnek süt veriyor katığım soğan
Acep nasıl yaşar bizlerden doğan
Gülmesem olmuyor gülsem olmuyor (T. 132/2)*

Börek/Baklava:

Börek, geleneksel Türk mutfağı içerisinde önemli bir yere sahiptir. Evde açılan yufkaların arasına peynir, kıyma, ıspanak vs. malzemelerin konması ve fırına atılmasıyla sunulan bir lezzettir. Baklava da yine geleneksel tatlılarımızın arasında cevizli, fıstıklı vs. çeşitleriyle en dikkat çeken örneğidir. Ancak bu iki lezzet her evde değil kısmen varlıklı ailelerin sofrasını süsleyen lezzetlerdendir. Neşet Ertaş, yine Bulgur Pilavı” türküsünde yoksulluğunu belirtmek adına börek

ve baklavadan uzak olduğunu, bu tür lezzetlere ulaşmanın mümkün olmadığını ifade etmiştir:

***Baklava böreğimiz evdeki turşu**
En büyük dayanak bizlere karşı
Pırıl pırıl olmuş şehirde çarşı
Giysem olmuyor giysem olmuyor (T. 132/3)*

Turşu:

Türk kültüründe uzun tarihsel bir serüvene sahip olan turşu, taze sebze ve meyvelerin bozulmadan uzun süre dayanabilmesi için tuzlu suda bekletilerek muhafaza edilip yemeğe hazır hale getirilerek yapılır. Özellikle kırsal yörelerde yaşayıp kendi besinini kendisi üreten halkımızın vazgeçilmez bir besini olan turşu, yöresel farklılıklara göre çeşitlilik göstermektedir. Neşet Ertaş'ın yine aynı dörtlüğünde fakirliğin ve yoksulluğun bir göstergesi olduğu vurgulanmış olan turşunun bu özelliği, folklorik açıdan da değer arz etmektedir:

*Baklava böreğimiz evdeki **turşu**
En büyük dayanak bizlere karşı
Pırıl pırıl olmuş şehirde çarşı
Giysem olmuyor giysem olmuyor (T. 132/3)*

Kaymak:

Sütün kaynatılmasından sonra sütün üst kısmında bulunan yağlı kısmının alınarak kahvaltı, tatlı vs. şekillerde kullanılan bir ürün olan kaymak, özellikle manda, inek, koyun ve keçi sütünden elde edilir. Kaymak, kendine has bir lezzetinin olması dolayısıyla herkesin severek tükettiği bir süt ürünüdür. Özellikle bozkır kültüründe kahvaltılarının vazgeçilmez bir besini olan kaymak, Neşet Ertaş'ın türkülerinde de yer almaktadır.

*Bahar geldi koyun kuzu koklaştı
İki âşık kaç senedir bekleşti
Kara gözlüm düğün dernek yaklaştı
Sütler **kaymak** tutar tutmaz ordayım (T. 136/3)*

3.2.10.2. İçecekler

Neşet Ertaş'ın türkülerinde tespit edilen içecek ile ilgili unsurlar da yine yemekler gibi yaşadığı coğrafyanın izlerini taşımaktadır. Neşet Ertaş'ın türkülerinde süt, şerbet, kahve ve içki gibi içecek unsurları tespit edilmiştir:

Süt:

Gerek bir içecek olarak gerekse peynir, yoğurt, lor, tereyağı ve ayran gibi ürünlerin kaynağı olan süt Türk halk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Sosyo-ekonomik değeri tartışılmaz olan sütün Neşet Ertaş'ın türkülerinde yer alması bozkırda hayvancılıkla ilgilenen göçebe kültürün de bir yansımasıdır.

*Boğazımdan aşmaz ekmeğim yavan
İnek süt veriyor katığım soğan
Acep nasıl yaşar bizlerden doğan
Gülmesem olmuyor gülsem olmuyor (T. 132/2)*

*Bahar geldi koyun kuzu koklaştı
İki âşık kaç senedir bekleşti
Kara gözlüm düğün dernek yaklaştı
Sütler kaymak tutar tutmaz ordayım (T. 136/3)*

Şerbet:

Şerbet kelimesi Arapça bir kelime olan ve içmek anlamına gelen “şürb” kelimesinden Türkçeye girmiştir. Şarap ve şurup aynı kökten türemiş kelimelerdir.¹¹⁸ Genellikle kırmızı renkte olması, tatlı olması sebebiyle sevgilinin dudaklarına benzetilen şerbet, Neşet Ertaş'ın türkülerinde de bu benzetmeyle kullanılmıştır:

*Seni seven seven oğlan neylesin malı
Yumdukça gözünden döker mercanı
Burnu fındık ağzı kahve fincanı
Şeker mi şerbet mi bal Acem kızı (T. 88/2)*

Kahve:

Kahve XV. yüzyılın başlarında Habeşistan'da önce yiyecek olarak ortaya çıkmış, daha sonra ise yüzyılın sonlarından itibaren Yemen'de içecek olarak kullanılmıştır. XVI. yüzyılın başlarında Mekke ve ardından Kahire'ye, yüzyılın ortalarına doğru ise İstanbul'a ve sonunda XVII. yüzyılın ortalarında Avrupa'da kullanılmıştır.¹¹⁹ Kavrulduktan sonra toz haline getirilen ve cezvede kaynatılarak ikram edilen haline ise Türk kahvesi adı verilmiş ve bu isimle ün kazanmıştır. Neşet Ertaş da türkülerinin arasında Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan kahveye özel bir yer açmış ve sözü ile müziği kendisine ait olan “Kahve” başlıklı

¹¹⁸ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat* (Ankara: Aydın Kitabevi, 2008), 990.

¹¹⁹ İdris Bostan, “Kahve”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/202-205.

türküyü çığırıştır. Bu türküde Ertaş, kahvenin hem kavrulmasından hem kaynatılmasından hem de fincanla sunulmasından bahsetmiştir:

*Kahveyi kavuranlar
Dumanın savuranlar
Cennet yüzü görmesin
Seveni ayıranlar (T. 110/1)*

*Kahveyi kaynatırlar
Fincana damlatırlar
Alırlar yâri elinden
Garibi ağlatırlar (T. 110/3)*

3.3. Halk İnanışları

Genel anlamıyla halk inanışları, semavi bir dinin bilinen kural ve hükümleri dışında kalan, halk tarafından benimsenen ve yine halk arasında yaygın bir şekilde rağbet gören, şifahi kültür vasıtasıyla nesilden nesile aktarılan tüm inanmalardır.¹²⁰ Boratav'a göre "*İnanç, sözlük anlamıyla kişice ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi demektir. Halk bilimi, belli bir toplumu eski dinlerinden miras alıp, yaşadığı çağdaki yeni dininde, yaşam şartlarının gerektirdiğinde yeni biçimler, yeni içerikler, yeni anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir. Halk inanışları din, ahlak kuralları gibi kesinlik taşımazlar ve yerden yere, topluluktan topluluğa değişiklikler gösterirler.*"¹²¹

Bir toplumun tarihsel süreç içerisinde inanç, kültür ve yaşayışının doğal bir sonucu olarak kazanılan olguların bir bütünü olan halk inanışları, bireyden başlayarak toplumun inanışlarında etkili olmaktadır. Halk arasında çok eski çağlara dayanan bir inanç kabulleri olan halk inanışları, eski kültürün izleri ile yeni inanılan dinin kurallarının bir sentezi hükmündedir. Halk bilimi araştırmalarında halk inanışları malzemeleri genellikle şifahi kültürden toplanmakla birlikte yazılı edebi metinlerinde de bu türden malzemeler bulmak mümkündür. Neşet Ertaş'ın türkülerinde soyut varlıklarla, canlı varlıklarla, uğur-uğursuzlukla ilgili inanış, fal inancı, türbe çevresinde gelişen inanışlar, dinî nitelikli inanışlar, nazar, sayı, büyü ve muska ile ilgili pek çok inanış tespit edilmiştir.

¹²⁰ Bekir Şişman, "Anadolu'da Yaşayan Halk İnançlarının Menşei Üzerine Bir Araştırma", *Türk Kültürü* 2000/448, 104-108.

¹²¹ Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru*, 7.

3.3.1. Soyut Varlıklarla İlgili İnanışlar

Gözle görülemeyen fakat varlığına inanılan soyut varlıklarla ilgili inanışlar bu grupta yer almaktadır. Başta Allah olmak üzere, melekler, cinler, periler, ruh gibi inanışlar bu kategoride değerlendirilmektedir. Neşet Ertaş'ın türkülerinde bulunan bu tür inanışları şu şekilde sıralamak mümkündür:

3.3.1.1. Allah İle İlgili İnanışlar

Neşet Ertaş, yaratıcı varlık olan Allah ile ilgili inancında herhangi bir şüphe yer almamaktadır. Ona göre yerde ve gökte her görülen şeyi yaratan o olduğu gibi, insanı da Allah yaratmıştır.

*İkilik noktası çıksın aradan
Birdir Allah adı hoş değil midir?
İnsanları bir yaratmış yaradan
İnsanlar bir kardeş değil midir? (T. 114/1)*

*Şüphesiz Allah'ın gökler ve yerler
Garibim bilmiyor sağır ve körler
Arayan mevlası bulurmuş derler
Arayıp kendini bulmakta insan (T. 16/4)*

Neşet Ertaş'a göre Allah yanlış ve kötü şeyleri yaratmaz. İnsan güzeldir, güzeli de yaratan Allah'tır. Olsa olsa kötülüğü düşünen ancak insandır:

*Bir yaratmış Allah tüm insanları
Ayrılık insanın sözünden olur
Ayrı görme gel şu insan oğlunu
Her niyet kişinin özünden olur (T. 93/1)*

*Güneşi bir kuvvet karartır mı hiç
Allah sevmediğini yaratır mı hiç
İnsan olan darıltır mı hiç
Haksızlık haksızın yüzünden olur (T. 93/2)*

3.3.1.2. Melekler İle İlgili İnanışlar

Neşet Ertaş, özellikle dini günlerde duaların kabul olduğunu, cennette hurilerin, gökte ise meleklerin adeta bayram ettiğini ifade etmiştir.

*Yavru şahin bir kecliği salaklar
Bugünlerde kabul olur dilekler
Cennette huriler gökte melekler
Sevinir mahlukat kul bayram eder (T. 137/3)*

Şairler tarafından sevgili güzelliğiyle ve benzersiz oluşuyla meleklerle benzetilmektedir. Neşet Ertaş da bu benzetmeyi yapmış ve sevgiliyi huriye ve meleğe benzetmiştir:

*Her güzellere dal eda ile salınmaz
Huri misin melek misin bilinmez
Emsalin dünyada yâr yâr yoktur bulunmaz
Cenneti âlâda yâr yâr eşlerin güzel (T. 129/2)*

3.3.1.3. Ruh İle İlgili İnanışlar

Dinlerin ve dinci felsefelerin insanda vücuttan ayrı bir varlık olarak kabul ettiği öz veya tin olarak adlandırılan ruh, can kuşu olarak da sıfatlandırılır.

Pertev Naili Boratav, halk kültüründe canın, yani ruhun genel olarak nefes, soluk olarak düşünüldüğünü; bedenden ayrılıp, uçup gitmesinin ise ölüm olarak bilindiğini ifade eder. Kimi Halk inanışlarına göre ise canın bedenden bir sinek kılığında ayrılacağı sanılır. Halk dilinde “kuşça can” benzetmesi de onun bir kuş gibi uçup gideceği kanısının izi olmalıdır. Ama çoğunlukla can, bedenin iç organlarından birinde oturuyormuş sanılır. Azrail'in insandan canı “sökerek”, sahibine eza vererek aldığı kanısı gibi, “can çekişmek” deyimini de buna bir tanıktır.¹²²

Neşet Ertaş'ın türkülerinde geçen şekline göre ruh, ölümsüzdür, ölen sadece insanın bedenidir:

*İnsan ölür ama ruhu ölmez
Bunca mahlukat var hiç biri gülmez
Cehennem azabı zordur çekilmez
Azap çeken hayvanları gördün mü (T. 29/2)*

3.3.1.4. Hortlak İle İlgili İnanışlar

Mezardan çıkarak insanları korkuttuğuna inanılan yaratık olan hortlak, ölünün canlandığına ait bir tasavvur olup ölüm sonrasında bir yaşamın olduğuna dair olan inanışın bir sonucudur. Buna göre hortlak, cadı anlamına da gelmekte olup mezardan çıktığına ve insanlara fenalık yaptığına inanılan hayali bir

¹²² Boratav, 100 Soruda Türk Folkloru, 27.

varlıktır.¹²³ Türkçe “hortlamak” fiilinden türeyen bu kelime, Neşet Ertaş’ın türkülerinde de fiil olarak kullanılmıştır:

*İlimsizlik bilgisizlik yüzünden
Cehalet **hortlayıp** çıkar mı çıkar
Sevgisizlik saygısızlık yüzünden
İnsan insanlıktan bıkar mı bıkar (T. 124/1)*

3.3.1.4. Cin İle İlgili İnanışlar

Halk geleneğinde, birtakım olağanüstü halleriyle insanların yaşamında etkilerini belirten esrarlı yaratıkların varlığına inanılır. Olağandışı kimi şartlar içinde onları gördüklerini ileri sürenler bile vardır; ama onlar hiçbir zaman iki kişi bir arada iken görünmezler. İnsana, tek başına olduğu zaman, çeşitli kılıklarda kendilerini gösterirler. Bu varlıkları bütün çeşitleriyle adlandırmak için genellikle “cin” kelimesi kullanılır. Bu söz Türkçeye Arapçadan, Arapçaya da Latince “genius” kelimesinden geçmiştir.¹²⁴ Türk halk folklorunda cinlerle ilgili hemen tüm bilgiler şifahi kültürden beslenmiştir. Ancak masallar, destanlar ve türkülerde cinlerle ilgili atıfları veya kısa memoratları bulmak mümkündür. Neşet Ertaş da en azından yaşadığı yöre kültürüne mensup halkın veya kendisinin bu varlıkların var olduğuna dair bir inanca sahip olduğunu gösteren bir dördlülüğü bulunmaktadır. Muharrem Ertaş’ın ölümü üzerine kaleme aldığı anlaşılan “Deli Boran” türküsünde Neşet Ertaş, deli Boran diye vasıflandırdığı babasının hızlıca esip bir yerden bir yere gitmesini cinlerin hallerine benzetmiştir:

*Fetholurdu feryadını dinleyen
Feryadı içinde derdini anlayan
Kuşlar gibi viranede inleyen
Ecinnice deli Boran’ım nerde (T. 50/3)*

3.3.2. Ölüm İle İlgili İnanışlar

Halk biliminin geçiş dönemlerinden biri olan ölüm ile ilgili ritüellerin yani ona ait ibâdet, âyin, merâsimler ve bu esnâda uyulması gereken usûl ve kuralların dışında yine ona ait inanmalar da bulunmaktadır. Türk kültüründe insan hayatının

¹²³ Mehmet Berk Yaltırık, “Türk Kültüründe Hortlak-Cadı İnanışları”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD) Journal of History School (JOHS)*, 6/6 (2013): 199-200.

¹²⁴ Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru*, 74.

son aşaması olan ölümle ilgili inanışlar, İslamiyet öncesinde olduğu gibi İslam’la tanışmalarından sonra da bazı değişikliklerle devam etmiştir.¹²⁵

İnsanoğlu için en az doğum kadar gerçek ve kaçınılmaz bir durum olan ölüm ile ilgili halk inanışlarını yazılı ve sözlü birçok edebi üründe görmek mümkündür. Neşet Ertaş’ın türkülerinde de bu inanışlara rastlanmaktadır. Neşet Ertaş’a göre, ölüm kapıyı aniden çalar ve dolayısıyla ölüm gelmeden önce kişinin isteklerinin yerine getirilmesi gerekir. Anadolu’nun pek çok yöresinde, kişinin isteği yerine getirilmeden ölmesi durumunda gözlerinin açık gittiğine inanılır ve dolayısıyla ölmeden önce tüm istekleri yerine getirilmeye çalışılır. İşte aşağıdaki örnekte Neşet Ertaş bu inanışı seven her kişiye hatırlatarak nasihatte bulunmuştur:

*Kerem’den Mecnun’dan Kamber’den beri
Sevda çeken bilir gönüllü yâri
Kapını çalmadan ölüm haberi
Sev seveni gözün açık gitmesin (T. 13/2)*

Yine Anadolu’da ölmeden önce hasta döşeginde veya ölüm döşeginde olan kişilerden helallik dilenir. Bu inanışa da türkülerinde yer veren Neşet Ertaş, özellikle annesi için kaleme aldığı “Helal Et Hakkını” adlı türküde annesinden bu ölümlü dünyada helallik dilemiştir:

*Belki bundan sonra göremem seni
Helal et hakkını nolur helal et
Bilmedim kadrini bağışla beni
Helal et hakkını canım helal et (T. 19/1)*

*O ahiret günü birgün gelecek
Hakimler hakimi Allah olacak
Haklı olan orda hakkın alacak
Helal et hakkını nolur helal et (T. 19/2)*

3.3.3. Ölüm Sonrası İle İlgili İnanışlar

Neşet Ertaş ölüm sonrası ile ilgili sahip olduğu inanışları da türkülerine yansıtmıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Neşet Ertaş’ın Allah’ın varlığına ve her şeye hakim oluşuna, her şeyi yaratmaya kudreti olduğu gibi ölümün de onun izniyle olduğuna dair kuvvetli bir inancı bulunmaktadır.

¹²⁵bk. Abdülhamid Pehlivan, *Ölüm ve Ötesi Halk İnançları - Günümüz Halk İnançlarına Yönelik Bir Tespit ve Değerlendirme* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2013), 1-3.

3.3.3.1. Ahiret İle İlgili İnanışlar

Allah'ın Kur'an'ın pek çok yerinde zikrettiği ahiretin varlığı, ölümden sonra baki bir hayatın varlığı Neşet Ertaş'ın inancında önemli bir yer edinmiştir. Aşağıdaki örneğe bakıldığında, ahiret gününün mutlaka geleceğini ifade eden Neşet Ertaş, orada her şeye hüküm verecek olanın Allah olacağını ve haklının haksızdan hakkını alacağını vurguladığı görülmektedir.

*O ahiret günü bir gün gelecek
Hakimler hakimi Allah olacak
Haklı olan orda hakkın alacak
Helal et hakkını n'olur helal et (T. 19/2)*

3.3.3.2. Cennet ve Cehennem İle İlgili İnanışlar

Ölüm sonrasında gidilecek yer olan cennet veya cehennem inancını benzetmelere de konu edinen Neşet Ertaş, aslında cennet ve cehennem hayatını dünyada da yaşamanın mümkün olduğunu iddia etmiştir. Ona göre bu dünya, insan gibi davranıp yaşayana cennet, hayvan gibi yaşayıp gönül kırana ise cehennem olabilmektedir:

*Cennettir bu dünya insan olana
Cehennem de burda hayvan olana
Gönül haktır kıymetini bilene
Onu saygı ile almakta insan (T. 16/2)*

Neşet Ertaş'a göre dünyada da cenneti yaşamanın yolu bir güzel sevip o güzelin yanında olunmaktır. O, güzele bakmanın sevap olduğunu dile getirirken yâr sevenlerin cennetlik olduğunu ifade etmiştir:

*Güzele bakması çok sevap derler
Güzellere güzel güzel bakmak güzeldir
Güzel yâr sevenler cennetlik olur
Güzel ile sohbet etmek güzeldir (T. 130/1)*

3.3.3.3. Huriler İle İlgili İnanışlar

Anadolu'da cennet ve cennetteki hurilerle alakalı hemen tüm inanışlar İslami literatürle çelişmeyen inanışlardır. Bu konuda Pertev Naili Boratav'ın şu görüşleri mevcuttur:

Cennet, köşklerle süslü, sekiz katlı bir bahçedir. Ortasında Kevser ırmağı akar. Bir inanişâ göre, mutlu cennetlik kullara Kevser şarabını, altın bir tasta, Muhammed Peygamberin damadı Ali sunacaktır. Cennet bahçesinde Tûbâ ağacı vardır; bunun dallarında her dilenilen nesne asılı durur; ağacın kökleri havada, dalları yerededir. Cennette, mutlu kullara hizmetle görevli genç kızlar, Hüriler, genç

oğlanlar da Gilmânlardır. Evlenmeden ölmüş olan kullar Hûrilerle evleneceklerdir. Dünya nimetlerinin en iyileri, en güzelleri Cennette, her dilendiği ânda ele geçecek, ve cennetlik kul sonsuz bir süre bu mutluluğu sürecektir.¹²⁶

Cennetin varlığına inanan Neşet Ertaş Allah tarafından cennette verileceği bilinen güzel varlıklar olan hurileri de türkülerinde işlemiştir. Sevgiliye huri olarak bakan Neşet Ertaş, emsalinin dünyada olmadığını vurgulamıştır:

*Her güzellere dal eda ile salınmaz
Huri misin melek misin bilinmez
Emsalin dünyada yâr yâr yoktur bulunmaz
Cenneti âlâda yâr yâr eşlerin güzel (T. 129/2)*

3.3.4. Kul Hakkı İle İlgili İnanışlar

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Neşet Ertaş'ın Allah'ın varlığına ve her şeye hakim oluşuna, her şeyi bırakıp ahirete gidileceğine dair kuvvetli bir inancı bulunmaktadır. Bu inanca sahip olan birisinin öte dünyaya kul hakkıyla gidilmemesi gerektiğine de inancı bulunmaktadır. Neşet Ertaş her şeyden önce insanı sevmektedir ve bu anlamda insanın hakkına riayet edilmesi ile ilgili belli bir inancı sahiptir. Ona göre ahirette haklı olan hakkını er ya da geç alacaktır:

*O ahiret günü birgün gelecek
Hakimler hakimi Allah olacak
Haklı olan orda hakkın alacak
Helal et hakkını nolur helal et (T. 19/2)*

Ona göre dünyada insanları kandırıp kul hakkına giren kişiler, Allah'ı tanımaz insanlardır. Böyle insanlar, insanlığı zenginlikte zannederler ve gerçek insanlığın ne olduğunu bilmezler:

*O hakkı tanımaz kul kandıranlar
İnsanlığın ne olduğunu ne anlar
İnsanlık varlıkla olur sananlar
Zengin isen ya bey derler ya paşa
Fukara isen ya aptal derler ya çingen haşa (T. 23/4)*

3.3.5. Kader-Kısmet İle ilgili İnanışlar

İslami inanç sisteminin en önemli ayaklarından biri olan kaza, kader ve kismete olan inanç incelediğimiz Neşet Ertaş'ın şiirlerinde de önemli bir yer tutar. Öyle ki Anadolu insanının teslimiyetçi tavrını Neşet Ertaş'ın türkülerinde en bariz bir şekilde görmek mümkündür:

¹²⁶ Boratav, 100 Soruda Türk Folkloru, 23.

*Boynunu bükerek gelip geçenin
Kaderi gariptir hali gariptir
Her köşe başında avuç açanın
Kederi gariptir eli gariptir (T. 83/1)*

Ancak birçok halk ozanı gibi Neşet Ertaş da bazen felekten, kaderden ve talihten şikayet etiği olmuştur. Feleğe “kahpe felek” ve “zalim felek” gibi sıfatlandırmalar kullanan Neşet Ertaş, buna rağmen kadere boyun eğdiğini ifade etmeyi de ihmal etmemiştir:

*Hoyrat-ı alemde kadere boyun
Zulmeyledi felek büktürdü bana
Yokluğun yükünü sardı sırtıma
Çekilmez çileler çektiydi bana (T. 6/2)*

*Zalim kader omuzumdan inmedi
Talihimde istediğim olmadı
Kahpe felek hiç halimden bilmedi
Ağlattı gözyaşı döktürdü bana (T. 77/2)*

*Garibim dünyada gülmedi yüzüm
Kahretti ağladı her iki gözüm
Kadere talihe feleğe sözüm
Ölmeden kefenim diktirdi bana (T. 77/3)*

Bazen de kaderle konuşur tarzda ona isteklerini arz eden Neşet Ertaş, yâr aşkıyla gizli gizli ağlarken, yârin hasretiyle ciğerini dağlarken ve gönül sazını yâr aşkına çalarken düzenini bozmaması için kadere yalvarmıştır:

*Yâr aşkına gizli gizli ağlarken
Hasretiyle ciğerimi dağlarken
Gönül sazın yâr aşkına çalarken
Bozma düzenimi telimi kader (T. 92/2)*

*Sanki Mecnun gibi attın çöllere
Sen düşürdün beni dilden dillere
Bıraktın garibi gurbet ellere
Gelip de sormadın bir kere halımı kader (T. 92/3)*

3.4. Halk Dayanışması

Halk dayanışması Türklerin gerek göçebe toplum hayatı dönemlerinde gerekse yerleşik hayatı yaşadıkları dönemlerde her zaman canlı tutulmuştur. Türk toplumunda tarih boyunca her bireyin yaşadığı topluma karşı birtakım vicdani sorumluluklarını yerine getirmesi, çevresindeki ihtiyaç sahiplerine gerekli yardım

yapılması esas tutulmuştur. Bunu sadece bireyler değil devletin kendisi de teşvik etmiş ve günümüze kadar birçok sivil toplum örgütleri, vakıflar kurulmuştur.

Osmanlı döneminde sosyal devlet gereği olarak, vakıflar başta olmak üzere, tımar sistemi ve ahilik gibi kurumlar anlamlı bir bütünlük teşkil etmiş ve sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya öncülük etmiştir. Hatta esnaf sistemi rekabete değil dayanışmaya dayanmaktaydı. “Ahilik” denen esnaf ve sanatkarlar örgütü sayesinde, Osmanlının oturmuş esnafılık sistemi dayanışmasıyla bütün dünyaya örnek olmuştur.¹²⁷ Neşet Ertaş’ın halk dayanışması başlığı altında değerlendirilebilecek pek çok özlü dörtlükleri mevcuttur. Bunları şu şekilde incelemek mümkündür:

3.4.1. Yardımlaşma

Pek çok türküsünde nasihat tarzını kullanan Neşet Ertaş, adeta bir derviş edasıyla öğütlerini sıralarken yardımlaşmanın önemine de dikkatleri çekmiştir. Tüm insanların birbirine yardım etmesi gerektiğini düşünene Ertaş, dünyada fakir kalmaması için bunun gerekli olduğunu vurgulamıştır:

*Kendin bilen bunu anlar
Çünkü haktır bütün canlar
Yardımlaşsın tüm insanlar
Dünyada fakir kalmasın (T. 80/7)*

İnsanoğlunun yardımlaşmaya yanaşmaması halinde en azından garibi, fakiri hor görmemesi gerektiğini ifade eden Neşet Ertaş, bu yöndeki hassasiyetini şu şekilde dile getirmiştir:

*Yardım etmiyorsan bari hor görme
Vurmuş felek zaten bir de sen vurma
Vurup da garibin omuzun kırma
Omuzu gariptir kolu gariptir (T. 83/3)*

3.4.2. Dostluk

Neşet Ertaş için dostluk kavramı oldukça değerlidir. Muhabbetin kaynağı dostluktur. Ona göre sohbet ve muhabbet etmek adeta ibadet kadar değerlidir. Eskilerin yani ariflerin yolundan gidilmesi gerektiğini vurguladığı aşağıdaki örnekte Neşet Ertaş, dostluğun, muhabbetin ve sohbetin vurgusunu yapmıştır:

¹²⁷ Muhittin Şimşek, *Ahilik: TKY ve Tarihteki Bir Uygulaması* (İstanbul: Hayat Yayınları, 2002), 7.

*Gelin dostlar gelin muhabbet edek
Hak muhabbettendir muhabbet haktan
Biz de bilenlerin yolundan gidek
Hak muhabbettendir muhabbet haktan
Dost canım dost... (T. 1/1)*

Dostlar olmasa insanın ölüsünün bile yerde kalacağını, ölünce insanı defneden kişilerin dostların olduğunu dile getiren Neşet Ertaş, dostluğun kıymetini gurbette daha fazla hissettiği anlaşılmaktadır:

*Ayrıldı sıladan bizim yolumuz
Eşe dosta malum olsun halımız
Korkarım gurbette kalır ölümüz
Garip ölüsüne ağlar bulunmaz (T. 84/3)*

*Bağ ayrı bostan ayrı
Olamam dosttan ayrı leyli
İnsanoğlu nasıl yaşar
Kalsa nefesten ayrı leyli (T. 105/2)*

Türkülerinde dost ziyaretlerinin yapılmamasından da yakınan Neşet Ertaş, özellikle 1969 yılında Almanya’da verdiği bir konserden sonra Türkiye’ye dönüş yolunda otomobilini ehliyetsiz kullanmaktan dolayı Yugoslavya sınırları içerisinde yakalandığı ve 3 ay hapse mahkum olduğu sırada dostlarının kendisini ziyarete gelmeyip sergiledikleri vefasızlıktan şikayet etmiştir. O durumdayken Neşet Ertaş, “Hapishanelere Güneş Doğmuyor” türküsünü yazmıştır:

*Mapushanelere güneş doğmuyor
Geçiyor bu ömrüm günüm dolmuyor
Eşim dostum hiç yanıma gelmiyor
Yok mu mapushane beni arayan
Bu zindanda öleceğim gardiyan (T. 43/1)*

3.4.3. Bayramlaşma

Türk kültüründe Ramazan ve Kurban bayramları dini bayramlar olarak idrak edilmekte ve bu bayramlarda çeşitli ritüeller sergilenmektedir. Kutsal olarak kabul edilen bu bayramlarda eş, dost ve akrabalar birbirlerine ziyarette bulunarak hal hatır sorarlar. Söz konusu bu bayramlarda şeker ikramı da yapılmaktadır. Kaynaklara göre bu gelenek 10. asırda Harezmi bilgin Birunî’nin bayramlarda şeker ikramına dayanmaktadır. Yine Cem’in, şeker kamışındaki tatlı özsuğu Nevruz bayramında bulması da bu geleneğin başlamasında önemli bir rol oynamıştır. Şeker ikramı başlangıçta sadece Nevruz’da yapılırken zamanla yaygınlaşarak diğer bayramlarda da

kendini göstermiştir.¹²⁸ Neşet Ertaş için bayram, sevgiliyle buluşulan, görüşülen bir gün olması dolayısıyla ayrıca önemlidir.

*Seherde seyran günüdür
Hem dem-i devran günüdür
Yar bugün bayram günüdür
Sevin de gel sevin de gel (T. 41/3)*

Mübarek günlerde ve özellikle bayramlarda sadece insanlar değil dağların, ırmakların, kuşların ve hatta gece ile gündüzün dahi bayramlaştığına dikkatleri çeken Neşet Ertaş, bu günlerde kimsenin kimseyi incitmemesi gerektiğini vurgulamıştır:

*Kızılırmak can incitme sen bugün
Mübarek günlerde sel bayram eder
Kitabın kavlince dağlar al giymiş
Karışmış çiçeğe çöl bayram eder (T. 137/1)*

*Bülbül ile saka hep uçan kuşlar
Gece bu aylarda figana başlar
Eser ilenir dallar ağaçlar
Mübarek günlerde dal bayram eder (T. 137/2)*

Gurbet ellerde kalındığında ve orada garip olarak yaşandığında bayramların sevinçle karşılanamadığını ifade eden Ertaş, yetim ve öksüzlerin bayramlarının da oldukça buruk geçtiğinin altını çizmiştir:

*Gurbet ellerinde garip olanlar
Ayrılığın acısını bilenler
Ta küçükten öksüz yetim kalanlar
Bayramlar gelse de sevinir mola (T. 115/2)*

3.4.4. Helalleşme

Daha önce de ifade ettiğimiz dediğimiz gibi Anadolu’da ölmeden önce hasta döşğinde veya ölüm döşğinde olan kişilerden helallik dilenir ve bu helalleşme geride kalanların ruhen ve bedenen kendilerini iyi hissetmelerinde önemli bir rol oynar. İşte bu inanışa türkülerinde yer veren Neşet Ertaş, özellikle annesi için kaleme aldığı “Helal Et Hakkını” adlı türküde annesinden bu ölümlü dünyada helallik dilediği görülmüştür:

*Belki bundan sonra göremem seni
Helal et hakkını nolur helal et
Bilmedim kadrini bağışla beni
Helal et hakkını canım helal et (T. 19/1)*

¹²⁸ Artun, *Türk Halkbilimi*, 228.

*O ahiret günü birgün gelecek
Hakimler hakimi Allah olacak
Haklı olan orda hakkın alacak
Helal et hakkını nolur helal et (T. 19/2)*

3.4.5. Mektuplaşma

Mektuplaşma, bir durumu haber vermek, bir durumu sormak, bir şeyi istemek veya duygu ve düşünceleri muhatabına bildirmek için genellikle posta kanalıyla gönderilen yazılı kağıtlardır. Özellikle XX. yüzyılın sonlarına doğru bilimin (teknolojinin) gelişmesiyle birlikte kullanımdan giderek kalkan mektuplaşmanın yerini telefon görüşmeleri ve kısa mesajla haberleşme almıştır. Türk halk kültüründe önemli bir yere sahip olan mektuplaşma, özellikle gurbette olan veya asker ocağında olan kişilerin vazgeçilmez haberleşme aracı olmuştur. Neşet Ertaş da askerde olduğu sırada sevdiğinden aldığı mektuba karşılık olarak kaleme aldığı “Kara Gözlüm Efkarlanma” adlı türküsünde, gelen mektuba bu türküyle cevap verdiği anlaşılmaktadır:

*Kara gözlüm efkarlanma gül gayrı
İbibikler öter ötmez ordayım
Mektubunda diyorsun ki gel gayrı
Vatan borcu biter bitmez ordayım*

*Aramızda dağlar vardır koskoca
Benim derdim o dağlardan da yüce
Bir gün değil beş gün değil her gece
Yatağıma yatar yatmaz ordayım*

*Bahar geldi koyun kuzu koklaştı
İki âşık kaç senedir bekledi
Kara gözlüm düğün dernek yaklaştı
Sütler kaymak tutar tutmaz ordayım (T. 136/1,2,3)*

3.4.6. Selamlaşma ve Vedalaşma

Türk kültürü için olduğu kadar İslam kültürü için de önemli bir yere sahip olan selamlaşma ve vedalaşma, halk kültüründe kaynaşmanın, sevginin ve yakınlaşmanın ölçütlerindendir. Günümüzde yaygın biçimde kullanılan alışlagelmiş selamlaşma sözcük ve ifadeler; merhaba, selamünaleyküm, selam(lar), günaydın(lar), iyi sabahlar/hayırlı sabahlar, iyi günler/hayırlı günler, iyi akşamlar/hayırlı akşamlar, iyi geceler/hayırlı geceler, iyi yolculuklar, hoş

geldiniz, gibi ifadelerdir. Vedalaşmayı esas alan söz ve ifadeler ise; Allah’a ısmarladık/Allah’a emanet ol, hoşça kal(ın), esen kal(ın)/esenlikler (dilerim), görüşmek üzere/görüşürüz/eyvallah, kendine iyi bak, güle güle ve elveda şeklindeki ifadelerdir.¹²⁹

Selamlaşma ve vedalaşma ile ilgili çok fazla malzeme vermeyen Neşet Ertaş, türkülerinde selamı ya dostlarından ya da sevgiliden almak arzusundadır. Bunu alamayınca da bazen sitem etmiş bazen de kendi içinde yakınmakla yetinmiştir.

*Hasta düştüm kimse sormaz halımı
O yârdan bir haber getirin turnalar
O yâr bizden gayrı kesti selamı
Bari bizden ona götürün turna
Ara ver ara ver dağlar ara ver
Götür bu selamı nazlı yara ver (T. 118/1)*

Vedalaşma ile ilgili de yine tek bir örneğe rastladığımızı söylemek mümkündür. Bu örnekte Neşet Ertaş, bulunduğu yerde artık kısmetinin kalmadığını ve buralardan ayrılmanın zamanı geldiğini ifade ederek eşe dosta veda etmiştir:

*Kalktı kısmet bu ellerden gidelim
Sizlere bırakalım ellerinizi
Eşe dosta gayrı veda edelim
Belki bekler vardır yollarımızı (T. 56/1)*

3.5. Halk Statüleri ve Unvanlar

Halk kültüründe birine seslenmek, birini tanıtmak veya tanımlamak için belli vasıflandırmalar ile unvanlar kullanılmaktadır. Bu bazen akrabalık bağları bazen de toplum içindeki statülerinden kaynaklanan bu vasıflandırmalar kişileri tanımlamada önemli rol üstlenen vasıflandırmalardır. Halkın içinden gelen Neşet Ertaş’ın türkülerinde tespit ettiğimiz halk statüleri ve unvan ifadeleri, “dayı / emmi”, “dul”, “garip”, “kul / köle”, “hacı”, “öksüz”, “yetim”, “fakir”, “yoksul” ve “zengin” gibi ifadelerdir. Bunları kısa kısa şu şekilde inceleyebiliriz:

¹²⁹ bk. Ahmet Keskin, “Türk Kültüründe “Selamlaşma” ve “Vedalaşma” Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, *Türk Dil Kurumu Yayınları Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi* 43 (2017): 125-1.

3.5.1. Dayı / Emmi

Dayı annenin erkek kardeşi, emmi ise babanın erkek kardeşidir. Ancak halk kültüründe kırk yaş üstü erkeklerin çağırılmasında her iki vasıflandırmanın kullanıldığı görülmektedir. Neşet Ertaş da işte bu vasıflandırmaları ihtiyar erkekler için kullanmıştır:

*Bütün ahbabları ansın adını
Anlayan alırdı onun tadını
Emmisi dayısı garip kadını
Döşeyin evleri Hacı geliyor
Bir garip ölümü acı geliyor (T. 125/1)*

3.5.2. Dul

Eşi ölmüş veya eşinden boşanmış kadın veya erkeğin bir sıfatı olan dulluk, eski Türk halk kültürünün arka planında ve özellikle kırsal kesimde olumlu bir bakış açısıyla bakılmayan bir durumdur. Hatta erkek olsun kadın olsun bir dul, sanki lanetlenmiş olarak kabul görürdü. Sözlü kültürün manilerinde, özlü sözlerinde, alkış ve kargışlarında ve tekerlemelerinde bu durumu rahatlıkla örnekleyebiliriz. Yaşar Kalafat’a göre “Ondaki kutsuzluğun, uğursuzluğun temas halindeki yakın uzak çevresine zarar vereceği inancı olduğunu gösteren çok sayıda inanma örneği vardır. Örnekler arasında kız istemeğe bu tür hanımlar götürülmezler.”¹³⁰

Günümüzde ise bu yanlış ve olumsuz yakıştırmalar bulunmamaktadır. Gerek şehirlerde gerek kırsal kesimlerde eşi vefat etmiş veya eşinden ayrılmış erkek ve kadınlara saygıda kusur edilmemektedir. Neşet Ertaş’ın türkülerinde de buna bir gönderme bulunmaktadır. Neşet Ertaş, yetimin de dulun da haklarının bulunduğunu, onları asla hor görmemek gerektiğini vurgulamıştır:

*Hakkı vardır yetimlerin dulların
Senin olsun türlü taam balların
Hak rızası için diyen kulların
Yüreği gariptir dili gariptir (T. 83/2)*

¹³⁰ Yaşar Kalafat, “Türk Kültür Coğrafyasında “Dul Karı Kültü”, *Lokman Hekim Journal* 1/3 (2011): 7-10.

3.5.3. Garip

Sözlükte kimsesiz, zavallı olan, yabancı, gurbette yaşayan anlamlarına gelen garip Neşet Ertaş'ın türkülerinde en fazla kullanılan vasıflandırmalardandır. Neşet Ertaş'ın tapşırması/mahlası da olan “Garip” Neşet Ertaş'la özdeşleşmiş bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır.

*Yardım etmiyorsan bari hor görme
Vurmuş felek zaten bir de sen vurma
Vurup da garibin omuzun kırma
Omuzu gariptir kolu gariptir (T. 83/3)*

Türkülerinde 148 defa “garip” kelimesini kullanan Neşet Ertaş, özellikle “Garipler” adlı türküsünde bu sıfatlandırmayı en iyi bir şekilde açıklamaya çalışmıştır. Ona göre garip kendisi gibi yüzü gülmeyen, halini kimsenin anlamadığı ve sormadığı, ölse dahi ağlayanının olmadığı bir zavallıdır:

*Gine boranlı dağlar
Bozulmuş viran bağlar
Orda bir garip ölse
Garip olanlar ağlar*

*Kalmış gurbet elinde
Acı türkü dilinde
Garip olmayan bilmez
Gariplerin halinden*

*Garibin yüzü gülmez
Derdini kimse bilmez
Bir kenarda kalsa da
Halini soran olmaz (T. 7/1,2,3)*

3.5.4. Kul / Köle

Kul ve köle birbirinin yerine kullanılan bir kelime olmakla birlikte Neşet Ertaş'ın şiirlerinde sevgiliye duyulan aşkı anlatmak için ve sevgisinin derecesini ifade etmek için kullanılmıştır.

*Kimi yaptığına öğünür durur
Kimi pişman olmuş dövünür durur
Kimi bağıryanmış gövünür durur
Kerem gibi yanan kula ne dersin (T. 61/3)*

Bazı türkülerinde “kul” kavramını sadece insan yerine de kullanmıştır:

*Dışın güzelliği için kalayı
Yüreği pak eden sevgidir sevgi
Kula kazandıran cennet alayı
Hak ile hak eden sevgidir sevgi (T. 26/1)*

Kul ve köleyi hemen hemen aynı anlamda kullanan Neşet Ertaş, annesi için kaleme aldığı “Helal Et Hakkını” adlı türküde annesini sultana, kendisini ise o sultanın kulu/kölesi olduğunu vurgulamıştır:

*Bende bir garibim gözümden yaşlar
Cahildim başıma geldi bu işler
Kul kusur işler sultan bağışlar
Helal et hakkını canım helal et (T. 19/3)*

Gurbet elde kalışını da köleliğe benzetmiş olan Neşet Ertaş, bu anlamda bu sıfatlandırmayı kaderden ve felekten şikayet ederken kullandığını söylemek mümkündür:

*Gurbet elin çekilmiyor çilesi
Zalim felek etti beni kölesi
Aman beyler gurbet elde yorgunum
Yorgun da değilim aman ben feleğe kırgınım (T. 57/2)*

Bazı türkülerinde tapşırmadan/mahlastan önce de kul ifadesini kullandığı görülen Neşet Ertaş, daha önce yaşamış olan önemli şairlerin (Kul Hatâyî, Kul Nesîmî, Kul Mustafa, Kul Ahmed vb.) yolundan gittiğini göstermiştir:

***Kul Garibi** kabul eyle kapına
Köle olsun toprağına tapuna
Layık olmadım güzel yapma
Cahillikte türlü türlü hal olur (T. 89/3)*

*Tüm canların hak olduğunu bilmesen
Hakkın aşkı yüreğine dolmasa
O güzel cemale âşık olmasa
Kul Garibim bu sazını çalmazdı (T. 14/3)*

3.5.5. Öksüz

Türkçede “ög” anne anlamına gelmektedir. Anadolu’da anası veya hem anası hem babası ölmüş olan çocuğa verilen sıfatlandırma olan öksüz, Neşet Ertaş’ın türkülerinde de kullanılan bir sıfatlandırmadır.

*Anadan babadan öksüz kalmaya
Gönül razı değil yarsız olmaya
Azrail gelse canım almaya
Veremem canım yar gelmeyince (T. 36/2)*

*Anadan öksüzüm yüzüm gülmedi
Akdı gözyaşlarım kimse silmedi
O vefasız kıymetimi bilmedi
Kader benim yollarımı bağlama (T. 63/2)*

Kendisinin de öksüz olması dolayısıyla türkülerinde bu sıfatlandırmayı çok kullanan Neşet Ertaş, bu yönde şansız olduğunu ve öksüzlerin hiçbir murada eremediğini ifade ederek üzüntüsünü dile getirmiştir:

*Gurbete gideni de gelmez diyorlar
Akar gözyaşları dinmez diyorlar
Öksüzler murada ermez diyorlar
İşte benim nazlı yarım gelmedi (T. 64/2)*

*Garip olanların güler mi yüzü
Sarar yüreğini birer ince sızı
Kaybolur öksüzün baharı yazı
Gitti yarım gurbet elden gelmedi (T. 64/3)*

3.5.6. Yetim

Türkçeye Arapçadan girmiş bir kelime olan “yetim” kelimesi, sözlükte babası ölmüş olan (çocuk), babasız anlamlarına gelmektedir. Dul ve yetimlerin haklarının korunması gerektiğine inan Neşet Ertaş, bunu yapmanın Allah rızasını kazanmaya vesile olacağına inanmıştır:

*Hakkı vardır yetimlerin dulların
Senin olsun türlü taam balların
Hak rızası için diyen kulların
Yüreği gariptir dili gariptir (T. 83/2)*

Özellikle küçük yaşlarda öksüz ve yetim kalanların bayramlarda sevinemediğine dikkatleri çeken Neşet Ertaş bunları tıpkı kendisi gibi gurbette olanlara benzetmiştir:

*Gurbet ellerinde garip olanlar
Ayrılığın acısını bilenler
Ta küçükten öksüz yetim kalanlar
Bayramlar gelse de sevinir mola (T. 15/2)*

3.5.7. Fakir / Zengin

Anadolu’da parasızlığın, imkansızlığın adı olan fakirlik ve yoksulluk Neşet Ertaş’ın türkülerine de konu olmuştur. Neşet Ertaş’a göre aslında tüm insanlık birbirine yardım etmesi halinde fakir ve yoksul kimse kalmayacaktır:

*Kendin bilen bunu anlar
Çünkü haktır bütün canlar
Yardımlaşsın tüm insanlar
Dünyada fakir kalmasın*

Türkülerinde yaşadığı bölge ve şehir olan Kırşehir'in zengini olduğu kadar fakirinin de olduğunu ifade etmiş olan Neşet Ertaş, bu şehrin her yönüyle bir çeşniye sahip olduğunu ifade etmiştir:

*Kimi engin kimi yüksek evlerinin
Kimi fakir kimi zengin beylerinin
Kazaların nahiyelerin köylerinin
Gönlümün içinde yerin Kırşehir (T. 12/2)*

Türkülerinde Anadolu'da zengin fakir ayırımının varlığına da dikkatleri çekmiş olan Neşet Ertaş, bir zenginin bir fakire kız vermediğini, bu yönde fakirin hor görüldüğünü ve dolayısıyla sevenlerin ayrılığının kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır:

*Gel gidelim Leylam bizi görmezler
Ay karanlık izimizi sürmezler
Baban zengin seni bana vermezler
Biliyordum Leylam sonu ayrılık (T. 39/2)*

Yukarıda sıraladığımız halk statüleri ve unvanların dışında Neşet Ertaş sınıf farklarının varlığından şikayet ettiği “Dertli Yoldaş” türküsünde “bey”, “paşa” ve “çingen” gibi kişi ve halk sıfatlandırmalarından da bahsetmiştir:

*Ey garip gönüllüm dertli yoldaşım
Neden belli değil baharın kışın
Var mıdır sormazlar ekmeğin aşın
Zengin isen ya **bey** derler ya **paşa**
Fukara isen ya aptal derler ya **çingen** haşa (T. 23/1)*

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEMeye DAHİL EDİLEN NEŞET ERTAŞ TÜRKÜLERİ

4.1. Sözü ve Müziği Neşet Ertaş'a Ait Olan Türküler¹³¹

1

HAK MUHABBETTEN

Gelin dostlar gelin muhabbet edek
Hak muhabbettendir muhabbet haktan
Biz de bilenlerin yolundan gidek
Hak muhabbettendir muhabbet haktan
Dost canım dost

Muhabbet ile dost yanına varılır
Muhabbet ile dost cemali görülür
Muhabbet ile can alınıp can verilir
Hak muhabbettendir muhabbet haktan
Dost canım dost

Garibim muhabbet haktır hak olur
Muhabbet edenler paktır pak olur
Muhabbetin nimetleri çok olur
Hak muhabbettendir muhabbet haktan
Dost canım dost
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

2

GÜLÜŞÜN GÜLDEN GÜZEL

Gülüşün gülden güzel
Sevdim gönülden güzel
Severim sakınırım
Ben seni elden güzel

Gözlerin aklımı aldı
Beni sevdaya saldı
Canım asılı kaldı
Zülfün telinden güzel

¹³¹ Öner Özcan *Neşet Ertaş Yaşamı ve Bütün Türküleri*, 143-262.

Saçlarını bağrıma ser
Kollarını boynuma sar
Gel derdime derman ver
Tatlı dilinden güzel
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

3- TÜRKÜ SEVER TÜRKÜ SÖYLER

Bunca erler evliyalar
Türkü sever türkü söyler
Görür gözlü enbiyalar
Türkü sever türkü söyler

Türkü söyler dillerimiz
Ne güzeldir ellerimiz
Bağlamada tellerimiz
Türkü sever türkü söyler

Aydın gerçekler sözleri
Gerçeğin yitmez izleri
Çalar garibim sazları
Türkü sever türkü söyler

Türkü söyler dillerimiz
Ne güzeldir ellerimiz
Bağlamada tellerimiz
Türkü sever türkü söyler
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

4- SEN BENİMSİN BEN SENİN

Beni eller gibi görme
Sen benimsin ben senin
Gel beni senden ayırma
Sen benimsin ben senin

Senin kalbin benim kalbim
Sana mağlumdur her halim
Kaçma benden nazlı gülüm
Sen benimsin ben senin

Kalpten kalbe bir yol vardır
Göz ile görünmez sırdır
İkimizin kalbi birdir
Sen benimsin ben senin

Kalbimi kalbimden duyan
Halim değil midir ayan
Garibi bu hala koyan
Sen benimsin ben senin
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

5 - KALDIM GURBET ELLERDE

Yanarım senin aşkına
Gel kaçma gel gel
Derdinden döndüm şaşkına
Gel kaçma gel gel

Mecnunum bu çöllerde
Bülbülüm şu güllerde
Kaldım gurbet ellerde
Gel kaçma gel gel

Hasretin dağlar beni
Gel kaçma gel gel
Zülfüne bağlar beni
Gel kaçma gel gel

Mecnunum bu çöllerde
Bülbülüm şu güllerde
Kaldım gurbet ellerde
Gel kaçma gel gel
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

6 - ASLI BOZUK DEME

Aşk kimden aldın sevgiyi kimden
Aslı bozuk deme gel şu insana
Soracak olursan eğer ki benden
Aslı bozuk deme gel şu insana

Yazımızı felek yazdı Mevla'dan değil
Senin dediklerin evladan değil
Her hata suç bende Leyla'dan değil
Aslı bozuk deme gel şu insana

Ulu arıyorsan analar ulu
Sevmişiz gönülden olmuşuz kulu
Analar insandır biz insanoğlu
Aslı bozuk deme gel şu insana
(Nakarat)

Seni beni kim getirdi cihana
Her oğulu doğurmuştur bir ana
Senin fikrin başka dostluk bahane
Aslı bozuk deme gel şu insana
(Nakarat) Söz-Müzik: Neşet Ertaş

7

GARIPLER

Gine boranlı dağlar
Bozulmuş viran bağlar
Orda bir garip ölse
Garip olanlar ağlar

Kalmış gurbet elinde
Acı türkü dilinde
Garip olmayan bilmez
Gariplerin halinden

Garibin yüzü gülmez
Derdini kimse bilmez
Bir kenarda kalsa da
Halini soran olmaz

Bizde dünyaya geldik
Ne ağladık ne güldük
İnsan geldik dünyaya
Sonunda garip olduk
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

8

KARLI DAĞLAR GEÇİT VERMEZ

Karlı dağlar geçit vermez olunca
Gidilmez o yâre yollar bağlanır
Gül yüzlü sevdiğim elin olunca
Elde bir şey kalmaz gayri ağlanır
Dağlar sevdiğim ağlar

Mah cemale telli duvak örtmüşler
Ak ellere al kınalar yakmışlar
Duydum sevdiğimi gelin etmişler
Gayri bu ellerde durulmaz dağlar
Dağlar sevdiğim ağlar
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

9- VUR SİNEME GÜZEL

Dünyaya geleli yüzüm gülmedi
Gel de şu yüzümü güldür ey güzel
Nice güzel gördüm gönlüm dolmadı
Gel de şu gönlümü doldur ey güzel

Bilmiyon mu gözlerinin bakını
Niye uzak eden bana yakını
Vur sineme yâr aşkının okunu
Bezdim bu canımdan öldür ey güzel

Bülbül gibi hasret ettin gülüne
Neden attın beni gurbet eline
Bağla yâr canımı zülfün teline
Garibin kapına kuldur ey güzel
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

10

AĞLA SAZIM

Bu ayrılık sana da mı kar etti
Ağla sazım ağlanacak zamandır
Bu hasretlik her günümü zar etti
Ağla sazım ağlanacak zamandır

Zalım felek çilesine doyurdu
Terkettirdi bana sılayı yurdu
Çetindir çekilmez ayrılık derdi
Ağla sazım ağlanacak zamandır

Soldu gönlümdeki al yeşil bağlar
Hasret ateş olmuş yüreğim dağlar
Her nerde gördüysem garipler ağlar
Ağla sazım ağlanacak zamandır
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

11

KURBAN OLAM

Gönlü bizden olanların aşkına
Kurban olam kurban olam ben olam
El uzatan perişana düşküne
Kurban olam kurban olam ben olam

Muhabbetin deryasına dalana
İnip derinine gevher bulana
Hergün muhabbetten nasip alana
Kurban olam kurban olam ben olam

Hak yolunda seri başını verene
Canım feda olsun hakkı bilene
Garibim derdime derman olana
Kurban olam kurban olam ben olam
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

12

ŞİRİN KIRŞEHİR

Ana vatanımsın baba yurdumsun
Ozanlar diyârı şirin Kırşehir
Uzak kaldım gurbet elde derdimsin
Hasretin bağrımnda derin Kırşehir

Kimi engin kimi yüksek evlerinin
Kimi fakir kimi zengin beylerinin
Kazaların nahiyelerin köylerinin
Gönlümün içinde yerin Kırşehir

Feleğin yazdığı kara yazıyan
Çok yürüdüm bağrında sızıyan
Kara kaşlarının kara gözünen
Aşık etti beni birin Kırşehir

Garibim engince gönüller alan
Aşk-ı feryat ile sazını çalan
Ozanlar içinde pirimiz olan
Muharrem Usta'dır erin Kırşehir
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

13

ALLAH ETMESİN

Sevdayı çekip de gönülü bilen
Gönülsüzün kollarında yatmasın
Neye yarar sevdadan uzak olan
Yaşayan ölüdür Allah etmesin

Kerem'den Mecnun'dan Kamber'den beri
Sevda çeken bilir gönüllü yâri
Kapını çalmadan ölüm haberi
Sev seveni gözün açık gitmesin

Aşk irade gönüller sultan olsun
Gönül aradığın gönlünce bulsun
İsterim ki herkes muradın alsın
Zalim felek buna mani olmasın

Garibim gönülsüz yâre varılmaz
Gönülsüz gövdeye kollar sarılmaz
Ömür biter buna karşı konulmaz
Ömür bitsin bu sevdalar bitmesin
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

14

BİLEBİLSEYDİ

İnsanlar kendini bilebilseydi
Dünyada haksızlık kavga olmazdı
İnsan doğan yine insan ölseydi
Belki de dünyada hayvan kalmazdı

Hayvanlar yabanda sürüsüyken
Geçinmez biri birisiyken
İnsan cennetinin hurisiyken
Sevişseydi hak yabana salmazdı

Tüm canların hak olduğunu bilmesi
Hakkın aşkı yüreğine dolmasa
O güzel cemale âşık olmasa
Kul garibim bu sazını çalmazdı
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

15

KÜSTÜRDÜM GÖNLÜMÜ

Küstürdüm gönlümü güldüremedim
Baharım güz oldu yazım kış oldu
Gönüle yârini bulduramadım
Baharım güz oldu yazım kış oldu

Şu fani dünyadan murat almadan
Eller gibi şad olup da gülmeden
Ellerin bağında gülü solmadan
Baharım güz oldu yazım kış oldu

Garibim elimde bir kuru sazım
Feleğin elinde yazılmış yazım
Geçti ömrüm daha gülmedi yüzüm
Baharım güz oldu yazım kış oldu
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

16

CENNETDE İNSAN

Gözleri kör değil kulak sağır
Bütün kainatı bilmekte insan
Hayvan cehennemde cezası ağır
Huriler içinde cennette insan

Cennettir bu dünya insan olana
Cehennem de burda hayvan olana
Gönül haktır kıymetini bilene
Onu saygı ile almakta insan

Temizlenmiş ruhu ak olmuş iken
Allah'ın katında pak olmuş iken
Ruhu can ile can hak olmuş iken
Neden başkasına minnette insan

Şüphesiz Allah'ın gökler ve yerler
Garibim bilmiyor sağır ve körler
Arayan mevlanın bulurmuş derler
Arayıp kendini bulmakta insan
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

17

MEHMET ALİ¹³²

Çarışınan köyünden gelen tıp okuyup doktor olan
Hastanın halinden bilen Doktor Mehmet Ali Altın
İnsanlık kaynıyor kanı hizmet vermektir her anı
Kardeş bilen tüm insanı Doktor Mehmet Ali Altın

İnsanlıktır onun yolu yüreği insanlık dolu
Kırşehir'in Altın oğlu Doktor Mehmet Ali Altın
O hep insanları sevmiş bencilliği çoktan kovmuş
Sanki hizmet için doğmuş Doktor Mehmet Ali Altın

Oturup yerinde durmayan hiçbir insanı kırmayan
Kimseden çıkar görmeyen Doktor Mehmet Ali Altın
Köyü Yağmurlu Obası nur olsun doğuran anası
Yoksul fakirler babası Doktor Mehmet Ali Altın

Nice acıları tadan acı demiyerek yutan
Lütuftur bize Tanrı'dan Doktor Mehmet Ali Altın
Garibim iyiliği çoktur bartıl yemez yüzü aktır
Bana yakışan Doktor Sayın Mehmet Ali Altın
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

18- BİR NAZAR EYLEDİM

Bir nazar eyledim hoş cemaline
Yaktın bu bağrımı nara sevdiğim
Kemiğim tarak ak zülfün teline
Aklına getirip tara sevdiğim

Dostun bahçesine girilmeyince
Açılmış goncalar derilmeyince
Yar eliyle yaram sarılmayınca
Azar bu sinemde yara sevdiğim

Öz gönülden yüzüme gülmezsen
Eller gibi sen halimden bilmezsen
Çaresiz derdime derman olmazsan
Bulunmaz derdime çare sevdiğim

¹³² Neşet Ertaş bu türküyü çok yakın dostu ve sağlığına kavuşması için özel itina gösteren 1995 seçimlerinde Kırşehir milletvekili olarak parlamentoya giren ve seçildikten kısa bir süre sonra vefat eden Doktor Mehmet Ali Altın'a yazmıştır

Yandı bağrım yandı yâr deyi deyi
Gönül yâr istiyor yaram sar deyi
Şurada bir garip yârim var deyi
Hatırdan çıkarma ara sevdiğim
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

19

HELAL ET HAKKINI

Belki bundan sonra göremem seni
Helal et hakkını nolur helal et
Bilmedim kadrini bağışla beni
Helal et hakkını canım helal et

O ahiret günü bir gün gelecek
Hakimler hakimi Allah olacak
Haklı olan orda hakkın alacak
Helal et hakkını nolur helal et

Bende bir garibim gözümde yaşlar
Cahildim başıma geldi bu işler
Kul kusur işler sultan bağışlar
Helal et hakkını canım helal et

Gidiyor bu garip eğlenemez ki
Gerçek güneş gibi söylenemez ki
Anaların hakkı ödenemez ki
Helal et hakkını nolur helal et
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

20

SEMAH

Ey erenler hak aşkına
Kalkın semaha dönelim
Gönüldeki dost aşkına
Kalkın semaha dönelim

Dargınlık gitsin aradan
Hoşgörsün bizi yaradan
Üçer beşer bir sıradan
Kalkın semaha dönelim

O yokları var edene
Gerçek halin sır edene
Şükredelim yaradana
Kalkın semaha dönelim

Garibim döndüm şaşkına
Hak yardım etsin düşküne
Gönüldeki dost aşkına
Kalkın semaha dönelim
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

21

NERDE NE ARIYORSUN

Nerede ne arıyon divane gönlüm
Dinle bir kendini anlamak için
Sen bir ruhsun kalbin ruhuna bağlı
İrade elinde yönlenmek için

Tanıyabildin mi sendeki seni
Bütün vücudunu bu nazik teni
Allah şahit etmiş ruha bedeni
Kimseyi kimseden sormamak için

Sana akıl fikir bir mantık vermiş
Senin gözün ile dünyayı görmüş
Allah sevenlerin gönlüne girmiş
Kulundan uzakta durmamak için

Sevip sevilmesi gayet tatlıdır
Garibim sevgiler farklı farklıdır
O hak hukuğumuzla itibatlıdır
Sır etmiş kendini bilmemek için
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

22

SAYGI DUYARIM

Vatanın memleketin bu mutlu günde
Büyüğüne küçüğüne saygı duyarım
Ayrım yapmayana kendi gönlümde
İnsanlık adına sevgi duyarım

Cehaletin kökün söktüğü için
Yerine insanlık ektiği için
Ozan anıtını diktiği için
Kırşehir iline övgü duyarım

Süren olur cehaletin atını
Kim çevirir cahilin guvatını
Belki birgün babamın anıtını
Sarsan olur diye kaygı duyarım

Ozanlar babası Muharrem Ertaş
Nice azanlara olmuştur nakkaş
İnsan olanların hepsi kardeş
Bir garibim böyle duygu duyarım
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

23

DERTLİ YOLDAŞ

Ey garip gönüllüm dertli yoldaşım
Neden belli değil baharın kışın
Var mıdır sormazlar ekmeğin aşın
Zengin isen ya bey derler ya paşa
Fukara isen ya aptal derler ya çingen haşa

Kim onun halını sormaz demezler
Cahilin gözünde hormuş demezler
Gariplere kim iş vermiş demezler
Zengin isen ya bey derler ya paşa
Fukara isen ya aptal derler ya çingen haşa

Sen de bir insansın insanlar gibi
Haksız kazanç ile sürmedin demi
İnsanlığın kuralları böyle mi?
Zengin isen ya bey derler ya paşa
Fukara isen ya aptal derler ya çingen haşa

O hakkı tanımaz kul kandıranlar
İnsanlığın ne olduğunu ne anlar
İnsanlık varlıkla olur sananlar
Zengin isen ya bey derler ya paşa
Fukara isen ya aptal derler ya çingen haşa

Boş durmak günahtır çalışmak sevap
Çalış ne duruyon sende bir şey yap
Çoğalır yoldaşın gör nice ahbap
Zengin isen ya bey derler ya paşa
Fukara isen ya aptal derler ya çingen haşa

Garibim engin ol uyma cahile
Şeytanın kazancı nafîle hile
Sana ad takalar üzölme bile
Zengin isen ya bey derler ya paşa
Fukara isen ya aptal derler ya çingen haşa
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

24

NASIL VASFETMEYİM

Nasıl vASFetmeyim sevdiğim seni
Cemalin görünce güller açılır
Ahraz dile gelir görünce seni
Söyler âşıkların diller açılır

Seni görenlerin tebdili şaşar
Cemalin şavkına eylese nazar
Aşkın ile yüce dağları aşar
Ahiri tükenmez yollar açılır

Cemalin şavkına boyanmış alem
Kırpikler tüy gibi kaşların kalem
Sevdiğim elinden bir bade alan
Çalar âşıkların teller açılır

Senin âşıkların vasfını eder
Durmadan artıyor gam ile keder
Yanarım aşkına ölene kadar
Akar gözüm yaşı seller açılır

Gözleri gönlüme akıyor benim
Kızınca canımı yakıyor benim
Şu Garip halime bakıyor benim
Acırsa sevdiğim kollar açılır
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

25- GEL SEVELİM

Gel sevelim sevileni seveni
Sevgisiz suratlar gülmüyor canım
Nice gördüm dizlerini döveni
Giden ömür geri gelmiyor canım

Özü gülmeyenin yüzü güler mi
Sevgisiz muhabbet hakka değer mi
Seven insan kaşlarını eğer mi
Zorunan güzellik olmuyor canım

Sevgi haktır seven alır bu hakkı
İçi güler dıştan görünür farkı
Sevmeyene akmaz sevginin arkı
Boş lafla oluklar dolmuyor canım

Bir zaman âşıkken sen de sevmiştin
O anda dünyayı nasıl görmüştün
Sanki cennetin bağına girmiştin
Çokları bu hakkı bilmiyor canım

Aşkın ateşine yandım alıştım
Bu ateş içinde aşkla tanıştım
Doğru mu yanlış mı deyin danıştım
Sevgisiz hakka kul olmuyor canım

Sevenin içinde yanar ışıklar
Kaybolur karanlık tüm dolaşıklar
Garibim sevenler bunca âşıklar
Boş hayale boşa yelmiyor canım
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

26

SEVGİDİR SEVGİ

Dışın güzelliği için kalayı
Yüreği pak eden sevgidir sevgi
Kula kazandıran cennet alayı
Hak ile hak eden sevgidir sevgi

Sevgi dolsun her nefeste içelim
Sevgiler ekelim sevgi biçelim

Sevgi dünyasına yalan giremez
Gönülden sevmeyen hakka eremez
Bakar ama perdelidir göremez
Perdeyi kaldıran sevgidir sevgi

Sevgi doldur badelere içelim
Sevgiler ekelim sevgi biçelim

Garibim aklımı alan bir gözdür
Yanar yüreğimde aşkı bir közdür
Hayvan dünyasının nimeti azdır
İnsana çok eden sevgidir sevgi

Sevgi dolsun badelere içelim
Sevgiler ekelim sevgi biçelim
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

27

DAGLAR BAŞI KARLI OLUR

Dağlar başı karlı olur
Aşıklar efkarlı olur
Beni gurbete saldın
Böyle seven yar mı olur

Ağlarım ağlarım ah
Kaldım gurbet eyvah

Dağlar başı otlı olur
Aşıklar umutlu olur
Sevip sevip ayrılan
En sonunda dertli olur

Ağlarım ağlarım ah
Kaldım gurbet eyvah
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

28

NE GÜZEL YARATMIŞ SENİ YARADAN

Ne güzel yaratmış seni yaradan
İstemem esmesin yeller incidir
Güzelsin sevdiğim gülden goncadan
Uzanmasın sana eller incidir

Kirpiklerin oktur kaşın yay gibi
Gözlerin aklımı etti yay gibi
Cemalin güneşe benzer yüzün ay gibi
Değmesin zülüfler teller incidir

Bir garibim düştüm gurbet ellere
Aşığım ben sinendeki güllere
Vallahi adını demem ellere
Düşersin dillere diller incidir

Korkarım adını demem ellere
Düşersin dillere diller incidir
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

29

YOLCU

Bir anadan dünyaya gelen yolcu
Görünce dünyaya gönül verdin mi
Kimi büyü kimi böcek kimi kurt
Merak edip hiçbiri sordun mu

İnsan ölür ama ruhu ölmez
Bunca mahlukat var hiç biri gülmez
Cehennem azabı zordur çekilmez
Azap çeken hayvanları gördün mü

İnsandan doğanlar insan olurlar
Hayvandan doğanlar hayvan olurlar
Hepsi de bu dünyaya gelirler
Ana haktır sen bu sırra erdin mi

Vade tekmi1 olup ömrüm dolmadan
Emanetçi emanetin almadan
Ömrünün bağının g l  solmadan
Varıp bir canana ikrar verdin mi

Garip bülbül gibi feryad ederiz
Cehalet elinde k s m  kederiz
Hep yolcuyuz böyle gelir gideriz
Dünya senin vatanın mı yurdun mu
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

30

BAGI LA SEVDİĞİM

Bağı la sevdiğim hakkı seversen
Ağlatma garibi eller içinde
Hep bizi s yle ir bu halk-ı  lem
Beni destan ettin diller içinde

Hasretin sinemde yaralar açtı
Kaybettim aklımı fıkrım dola tı
Aktı gözüm ya ı sele karı tı
Dost eline giden seller içinde

Yıllar yılı çektim bu zalım derdi
Yandı Kerem gibi gönlümün yurdu
Eller dost bağında g l n  derdi
Soldu benim gülüm güller içinde

Bu garip ba ımı sevdaya saldım
Yarin hasretiyle sararıp soldum
 a ırdım yolumu perişan oldum
Bir Mecnun misali çöller içinde
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

31

YAR İMİŞ MEĞER

Derde d  t m dermanını ararım
Derdimin dermanı yar imiş meğer
Yari arar iken yardan ıradım
Yardan ayrı kalmak zorumu  meğer

Turab olup yare varayım dedim
Ayağına yüzüm s reyim dedim
O yarin sırrına eriyim dedim
Arifler keşfeder sırrımı  meğer

Coşkun sel gibiydim yorulduğum gayrı
Çok bulanık aktım duruldum gayrı
Nice güzel gördüm hep ayrı ayrı
Hakikatte gönül birimiş meğer

Gurbet ellerinde garip olanın
Yarin aşkıyınan derde dalanın
Yanılıp da yardan ayrı kalanın
Her günü her anı zarımış meğer
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

32

NİYE ÇATTIN KAŞLARINI

Niye çattın kaşlarını
Bilmiyom yar suçlarımı
Ölürsem ben saçlarını
Yolma gayrı yolma Leyli

Ben yandım aşkın narına
Meyletmem dünya malına
Ölürsem ben mezarıma
Gelme gayrı gelme Leyli

Bir garibim düştüm dile
Gerçeklerde olmaz hile
Verip zalımlar eline
Alma beni alma Leyli
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

33

ARİFE TARİF

Arife tarif ne hacet
Hak meydanda gördü isen
O sendedir sen ondasın
Eğer bilebildi isen

Arif olan bunu sezer
Derununda gevher ezer
Daima senin ile gezer
Can gözüyle gördü isen

Arif olan bunu bilir
Derunundan gevher alır
Daha geride ne kalır
Dosta gönül verdi isen

Arifçe bir kelam ettin
Gevherleri talan ettin
Sen de arif olup gittin
Eğer garip oldu isen
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

34

ZAHİDE- ZAHİDEM¹³³

Zahide kurbanım ne olacak halim
Gene bir laf duydum kırıldı belim
Gelenden gidenden haber sorarım
Zahide'm bu hafta oluyor gelin

Ezelide deli gönlüm ezeli
Çiçekdağda döktüm ola gazeli
Dolaştım alemleri gurbet gezeli
Bulamadım Zahide'mden güzeli

Gurbet ellerinde esirim esir
Zahide kurbanım hep bende kusur
Eğer baban seni bana verseydi
Yetmez miydi bize el kadar hasır
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

35

KURUSA FİDANIN

Kurusa fidanın güllerin solsa
Gönlümde solmayan gülümsün benim
Yaprakların gazel olsa dökülse
Daha taze fidan dalımsın benim

Saçların ağarsa belin bükülse
Birer birer hep dişlerin dökülse
Vücudun kurusa kanın çekilse
Gene şu gönlümün yarisin benim

Bülbülün gül için zarı misali
Kerem'in bağrının narı misali
İniler garip gönlüm arı misali
Tadına doyulmaz balımsın benim
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

¹³³ Bu türkü için Bayram Bilge Tokel *Neşet Ertaş Kitabı* s 281'de Söz: Arap Mustafa (ÖZTÜRK) olarak kayda geçmiştir

36

YARIMİN KAŞLARI

O yarın kaşları kara değil mi?
Sinemde açılan yara değil mi?
O yar bu derdime çare değil mi?
İstemem çareyi yar olmayınca

Anadan babadan öksüz kalmaya
Gönül razı değil yarsız olmaya
Azrail gelse canım almaya
Veremem canım yar gelmeyince

Çok zamandır haber gelmiyor yardan
Gönül hali değil efkardan gamdan
Pare pare olsam geçemem yardan
Geçilir mi yarden hiç ölmeyince
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

37

ŞU GARİP GÖNLÜM

Öz gönülden yüze gülen
Bulunur mu bulunur mu?
Şu garip gönlümü bilen
Bulunur mu bulunur mu?

Olmalı cilveli nazlı
Hoş bakışlı ceylan gözlü
Tatlı dilli güler yüzlü
Bulunur mu bulunur mu?

Bilerek gönlümü alan
Gönlümü gönülden bilen
Gönlümün sahibi olan
Bulunur mu bulunur mu?

Garibim yoktur zararım
Tükendi sabrım aranın
Her yerde onu aranın
Bulunur mu bulunur mu?
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

38

EL ÇEK TABİP (Anam Ağlar Başucumda Oturur)

Anam ağlar başucumda oturur
Derdim elli iken yüze yetirir
Bu dert beni yiye yiye bitirir
El çek tabip elçek benim yaremden
Ölürüm kurtulamam ben bu yareden

Anama babama sözüm kalmadı
Bir tas su ver demeye yüzüm kalmadı
Doktora tabibe lüzum kalmadı
El çek tabip elçek benim yaremden
Ölürüm kurtulamam ben bu yareden
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

39

GİTME LEYLAM

Gitme Leylam gitme yolumuz uzak
Yolumuza kurarlar tuzak
Derdimizi Leylam romana yazak
Biliyom Leylam sonu ayrılık

Gel gidelim Leylam bizi görmezler
Ay karanlık izimizi sürmezler
Baban zengin seni bana vermezler
Biliyordum Leylam sonu ayrılık
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

40

YİNE BİR HAL OLDU

Yine bir hal oldu garip gönlüme
Bu dünya başıma dar oldu gitti
Attı kısmet bizi gurbet ellere
Her günüm her anım zar oldu gitti

Yüreğime ateş düştü yanarım
Mecnun gibi Leyla diye ağlarım
İlk baharda viran oldu bağlarım
Goncanın etrafı har oldu gitti

Yandı ciğer yandı bir su veren yok
Azgın yaralara merhem süren yok
Bir garibim şu halimden bilen yok
Yandı garip bağrım nar oldu gitti
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

41- BUGÜN BAYRAM GÜNÜ

Ne olur sevdiğim bayram
Ayında gel ayında gel
Çıkar kefeni gömleği
Soyunda gel soyunda gel

Hayranım sevdiğim sana
Gel göreyim kana kana
Aşkım ile yana yana
Göğünde gel göğünde gel

Seherde seyran günüdür
Hem dem-i devran günüdür
Yar bugün bayram günüdür
Sevin de gel sevin de gel

Aşkın kalbimde var deyi
Yanar yüreğim nar deyi
Bir garip yarım var deyi
Övünde gel övünde gel
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

42

MUTLU OLSUN

Cennette yuvanı kurdun
Yeni yuvan kutlu olsun
Yeni dünyanı da gördün
Yeni yuvan kutlu olsun
Ömür boyu mutlu olsun

Sen verdin kızı oğulu
Yüreklere sevgi dolu
Gönlümüzün mahsun gülü
Yeni yuvan kutlu olsun
Ömür boyu mutlu olsun

Ben suçlarımı biliyom
Hem ağlıyom hem gülüyom
Sana mutluluk diliyom
Yeni yuvan kutlu olsun
Ömür boyu mutlu olsun
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

43

MAPUSHANELERE GÜNEŞ DOĞMUYOR

Mapushanelere güneş doğmuyor
Geçiyor bu ömrüm günüm dolmuyor
Eşim dostum hiç yanıma gelmiyor
Yok mu mapushane beni arayan
Bu zindanda öleceğim gardiyan

Akşam olur kapıları kaparlar
Birer birer yoklamayı yaparlar
Bitmiyor geceler olmaz sabahlar
Yok mu mapushane beni arayan
Bu zindanda öleceğim gardiyan

Anadan doğalı garip kalmışım
Acı mapushane daha genç yaşıım
Benim zindanlarda neydi işim
Yok mu mapushane beni arayan
Bu zindanda öleceğim gardiyan
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

44

MECNUN LEYLA'YA HASRET

Hele bakın şu feleğin işine
Ne çileler vermiş kulun başına
Mecnun'u Leyla'ya hasret etmiş
Kerem yanmış Aslıhan'ın aşkına

Eyüp dert elinden ne hale gelmiş
Hüseyin aşkına başını vermiş
Ferhat Şirin için dağları delmiş
Nesimi yüzülmüş yarin aşkına

Kimi dert elinden ömrün bitirmiş
Kimi bahçesinde gülün yetirmiş
Garip dert elinden yolun yitirmiş
Çark-ı devran döner birin aşkına
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

45

BAHAR GELMİŞ

Bahar gelmiş türlü çiçek açmış
Baharda gül gül baharda ne güzel
Açılmış goncalar güller saçılmış
Baharda gül gül baharda ne güzel

Güller sinisini açmış yellere
Güneş vurmuş reyhan vermiş güllere
Bülbül gül aşkına düşmüş dillere
Baharda gül gül baharda ne güzel

Kara toprak fidanını beslemiş
Seher vakti bülbül gülü seslemiş
Bahar gülü gül baharı süslemiş
Baharda gül gül baharda ne güzel

Bir garibim yanar bağrım tutuşur
Bunca hasret çektim gayri yetişir
Bülbül olan gül aşkına ötüşür
Baharda gül gül baharda ne güzel
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

46

NE YAŞAMIŞ NE YAŞIYOR NE YAŞAR

Bu dünyada muradına eremeyen
Ne yaşamış ne yaşıyor ne yaşar
Sevdiğini sinesine sarmayan
Ne yaşamış ne yaşıyor ne yaşar

Arayıp da öz yarini bulmayan
Yarin bulup yarin gönlün bilmeyen
İki vücut bir tek gönül olmayan
Ne yaşamış ne yaşıyor ne yaşar

Yarin aşkı ile bağı kavrulan
Genç ömrü harman olup savrulan
Sevip sevip sevdiğinden ayrılan
Ne yaşamış ne yaşıyor ne yaşar

Gurbet elde garip olan garibim
Derdin deryasına dalan garibim
Sevdiğinden ayrı kalan garibim
Ne yaşamış ne yaşıyor ne yaşar
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

47

EVVELİM SEN OLDUN

Cahildim dünyanın rengine kandım
Hayale aldandım boşuna yandım
Seni ilelebet benimsin sandım

Ölürüm sevdiğim zehirim sensin
Evvelim sen oldun ahirim sensin
Sözüm yok şu benden kırıldığına
Gidip başka dala sarıldığına
Gönlüm inanmıyo' ayrıldığına

Gözyaşım sen oldun kahirim sensin
Evvelim sen oldun ahirim sensin

Garib'im can yakıp gönül kırmadım
Senden ayrı ben bir mekan kurmadım
Daha bir gönüle ikrar vermedim

Batınım sen oldun zahirim sensin
Evvelim sen oldun ahirim sensin
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

48

AZ MI ÇEKTİM

Ayrılığın acısını
Az mı çektim az mı çektim
İçten içe sızısını
Az mı çektim az mı çektim

Çaldılar şu seni benden
Ayırdılar bizi neden
Bile bile zulm edenden
Az mı çektim az mı çektim

Dünya denen dar bir canda
Mahkum oldum ben bir anda
Sensiz olan bir zindanda
Az mı çektim az mı çektim

Sakınırdım esen yelden
Ağır zulüm büktü belden
Sensiz olan gurbet elden
Az mı çektim az mı çektim

Dünyaya değişmem seni
Affeyle sevdiğim beni
Sensiz ölmüş bir bedeni
Az mı çektim az mı çektim

Garip gezdim el içinde
Haldan bilmez kul içinde
Bunca acı dil içinde
Az mı çektim az mı çektim
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

49

LELOM

Ta küçükten bir aşk düştü özüme
Ağladı gözlerim güle mi bildim
Felek zehir kattı tatlı aşıma
Uzatıp elimi ala mı bildim

Ah Lelom Lelom Lelom
Ben kurbanım sana Lelom
Ben hayranım sana Lelom

Düştü şu gönlüme tatlı bir acı
O oldu dünyada derdim ilacı
O değişik hancı ben garip yolcu
Eğlenip bir yerde kala mı bildim

Ah Lelom Lelom Lelom
Ben kurbanım sana Lelom

Ben hayranım sana Lelom
Kaldı yüreğimde bu aşkın derdi
Garibim güldüğüm acep kim gördü
Sarhoştum sevgilim içkim zehirdi
Gerçek sen olduğunu bile mi bildim

Ah Lelom Lelom Lelom
Ben kurhanım sana Lelom
Ben hayranım sana Lelom
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

50

DELİ BORAN

Uzak yoldan geldim hasretim için
Hani nerde baban Muharrem nerde
Yaralı bülbülüm ses vermez niçin
Yüreği yanıgım o Kerem nerde

O garip gönüllüm dertli bakışlım
Feleğin elinde sinesi taşlım
Yüreği yaralı gözleri yaşlım
Gönül evi yıkık viranın nerde

Fetholurdu feryadını dinleyen
Feryadı içinde derdini anlayan
Kuşlar gibi viranede inleyen
Ecinnice deli Boran'ım nerde

Okula gidemedim bu dert benimdi
Hemi benim derdim hem babamındı
Hemi babam hem öğretmenimdi
Garibim dersimi verenim nerde
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

51 - YARDAN AYRI DÜŞELİ

Yardan ayrı düşeli geçmiyor günler
Hastadır garip gönlüm durmadan inler
Yardan ayrı düşeli geçmiyor günler
Hastadır garip gönlüm durmadan inler

Dertlinin çaresini Mecnun'un Leyla'sını
Garibin yarasını sarmıyor eller
Dertlinin çaresini Mecnun'un Leyla'sını
Garibin yarasını sarmıyor eller
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

52

ZAMANA UYMASINI BİL

Zaman sana uymaz boşa çalışma
Gel kardeş zamana uymasını bil
El aklıyla boşa dolaşma
Akıllı kendinden almasını bil
Birazda kendine gelmesini bil

Her yürüyen ileriye gidiyor
Bilmem okudun mu ilim ne diyor
Dedesini torunları yeriıyor
Gel kardeş zamana uymasını bil
Çocuğun yüzüne gülmesini bil

Tatlı konuş dinlesinler sözünü
Gül ki gören seyir etsin yüzünü
Zaten hak biliyor senin özünü
Gel kardeş zamana uymasını bil
Aynı hakkın eşit olmasını bil

Cehalet şu bana neler eyledi
Boş yere bağladı boşa eğledi
Garip bu sözleri sana söyledi
Gel kardeş zamana uymasını bil
Sana söyleneni duymasını bil
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

53

NEDİR BU SEVDA NEDİR

Nedir bu başımda bu sevda nedir
Yandım ataşına ben kaç senedir
Anladım derdime derman sendedir
Derdimin dermanın ver de öyle git

Gönül Mecnun olmuş çölde geziyor
Kader kalem olmuş kara yazıyor
Gün geçtikçe yaralanın azıyor
Mevlayı seversen sar da öyle git

Bülbül gibi arzum kaldı güllerde
Gezdim Mecnun gibi nice çöllerde
Bir garibim kaldım gurbet ellerde
Perişan halimi gör de öyle git
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

54

TELLİ TURNAM

Yine telli turnam yarelenmişsin
Bilmiyorum yaren nerende turnam
Yoksa sende bahtı karalı mısın
Bilmiyorum yaren nerende turnam

Aşamazsın bizim dağlar meşeli
İçi çeşit çeşit gül menekşeli
Hayli oldu yardan ayrı düşeli
Bugün efkarlıyım burada turnam

Gel ben de derdimi sana söyleyeyim
Azgın ise yaren melhem eyleyim
Aşığım garibim bende böyleyim
Bilmem durağınız nerede turnam
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

55

YARDAN BİR HABER (Turnalar)

Gurbet elde yollarımız bağlandı
Turnalar ne haber yardan ne haber
Hasretiyle garip bağnın dağlandı
Turnalar ne haber yardan ne haber

Yüce dağlar başı boran mı kar mı
Yardan ayrılması size de zor mu
Turnalar o yardan bir haber var mı?
Turnalar ne haber yardan ne haber

Yar zülfünü tel tel edip düzdü mü?
Yar sılada ellerinen gezdi mi?
Garip sırlarını size çözdü mü?
Turnalar ne haber yardan ne haber
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

56

KALKTI KISMETİMİZ

Kalktı kısmet bu ellerden gidelim
Sizlere bırakalım ellerinizi
Eşe dosta gayrı veda edelim
Belki bekler vardır yollarımızı

O yarin hayali karşımdan gitmez
Virane bahçede bülbüller ötmez
Azgındır yareler melhem kar etmez
Kime arz edeyim hallerimizi

Göz göze gelecek gözler çok amma
Yüreği yakacak közler çok amma
Feleğe diyecek sözler çok amma
Büker bu gariplik bellerimizi
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

57- GURBET GEL

Gurbet elin gariplerdir yolcusu
Dolar yüreğine hasret sancısı
Aman beyler garip olan gülemez
Gariplik derdini çekmeyenler bilemez

Gurbet elin çekilmiyor çilesi
Zalim felek etti beni kölesi
Aman beyler gurbet elde yorgunum
Yorgun da değilim aman ben feleğe kırgınım
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

58- YARE GİDEM

Yare gidem yare gidem
Yareliyim nere gidem
Bu derdimin dermanını
Almaya ben yare gidem

Saçlarını ben öreyim
Buna dayanmaz yüreğim
Seni vermem Azrail'e
Ben öleyim ben öleyim

Yar elinden yar elinden
Yareliyim yar elinden
Dermansız bir derde düştüm
Dermanı var yar elinden
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

59- KAR MI YAĞMIŞ

Kar mı yağmış yüce dağlar başına
Merhamet eylemez gözlerimin yaşına
Daha değmemiştim on beş yaşına
Vurdu felek kırdı kollarımı dalından
Nerelere gidem arz edeyim halim ben

Şu dünyanın vefasını görmedim
Geçti cahil ömrüm bir murada ermedim
Eller gibi demi devran sürmedim
Vurdu felek kırdı kollarımı dalından
Nerelere gidem arz edeyim halim ben
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

60

GÖNÜL DAĞI

Gönül dağı yağmur boran olunca
Akar can özümde sel gizli gizli
Bir tenhada can cananı bulunca
Sinemi yaralar dil gizli gizli

Dost elinden gel olmazsa varılmaz
Rızasız bahçenin gülü derilmez
Kalpten kalbe bir yol vardır görülmez
Gönülden gönüle gider yol gizli gizli

Dost yoluna can verilir ölünür
Uzak yoldan canan için gelinir
Göz göze gelince hemen bilinir
Gönül bir olunca hal gizli gizli

Seher vakti garip bülbül öterken
Kırpiklerin oku cana batarken
Cümle alem uykusunda yatarken
Kimseler görmeden gel gizli gizli
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

61

GÖNÜL ARZU EYLİYOR YARI GÖRMEYİ

Gönül arz eyliyor dostu görmeyi
Engel bırakmıyor buna ne dersin
Eller beğenmezken balı hurmayı
Evdeki tükenen una ne dersin

Kimisi dünyada muradın almış
Kimi zevki sefa keyfine dalmış
Kimi dert elinden çaresiz kalmış
Bıçare dolaşır buna ne dersin

Kimi yaptığına öğünür durur
Kimi pişman olmuş dövünür durur
Kimi bağı yanmış gövünür durur
Kerem gibi yanan kula ne dersin

Kimi tatlı dilli güler yüzlüdür
Kimi taştan katı ağır sözlüdür
Sormayın garibe derdi gizlidir
Başındaki bin bir hale ne dersin
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

62

CEYLAN

Terkedeli ceylan şu bizim dağı
Ne laleler açtı ne sümböl bitti
Bozuk viran oldu gönlümün bağı
Ne güller açıldı ne bülböl öttü
Yaralı ceylanı kimler incitti

Yaralı yaralı yaralı ceylan
Sensin bu dağların meralı ceylan
Bilirim bir bahtı karalı ceylan
Avcılar atıp da vuralı ceylan
Avcılar elinde yaralı ceylan
Al kuzunu ceylan gel bizim dağa
Sensin güneş gözlüm gül bizim bağa

Yaralı yaralı yaralı ceylan
Sensin bu dağların meralı ceylan

Zalim avcılara ben ne söyleyim
Herkesi kendine haval eyleyim
Sen olmazsan bu dağları eyleyim
Çekinme ceylanım gel bu garipten
Bir emanetin var al bu garipten

Yaralı yaralı yaralı ceylan
Sensin bu dağların meralı ceylan
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

63

ANADAN ÖKSÜZÜM

Başım alıp diyar diyar gideyim
Kader benim yollarımı bağlama
Gülmedim dünyada eli nideyim
Kader benim yollarımı bağlama

Anadan öksüzüm yüzüm gülmedi
Akdı gözyaşlarım kimse silmedi
O vefasız kıymetimi bilmedi
Kader benim yollarımı bağlama

Garibin halından bilen yok burda
Garibin yüzüne gülen yok burda
Garibin gönlünü bilen yok burda
Kader benim yollarımı bağlama
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

64

ŞAD OLUP GÜLMEDİM

Şad olup gülmedim eller içinde
Benim gönlüm soldu güller içinde
Bir bahtı karayım kullar içinde
Gitti yarım gurbet elden gelmedi

Gurbete gideni de gelmez diyorlar
Akar gözyaşları dinmez diyorlar
Öksüzler murada ermez diyorlar
İşte benim nazlı yarım gelmedi

Garip olanların güler mi yüzü
Sarar yüreğini birer ince sızı
Kaybolur öksüzün baharı yazı
Gitti yarım gurbet elden gelmedi
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

65

SARMIYOR ELLER

Yardan ayrı düşeli geçmiyor günler
Hastadır garip gönlüm durmadan inler
Dertlinin çaresini Mecnun'un Leyla'sını
Garibin yarasını sarmıyor eller
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

66- AÇMA ZÜLÜFLERİN

Açma zülüflerin yellere karşı
Senin zülüflerin benim telim değil mi
Bülbül figan eder eder güllere karşı
O yar benim gülüm gülüm değil mi?

Sallama saçların sende bulursun
Azrail misali ruhum alırsın
Etme bu cefayı kanlım olursun
Bu kul senin kulun kulun değil mi?

Aşkın yüreğime girdi hızlıca
Yer etti derinde kaldı gizlice
Garibim kalbimi güler yüzlüce
Okuyan sen yazan dilin değil mi?
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

67-ÖLDÜRME BENİ

Yandı bağrım yandı aşkın elinde
Birde sen yakıp da gönderme beni
Ben Mecnun olmuşum sevda çölünde
Yeniden Mecnun'a döndürme beni

İnsan olan insan sever insanı
Bizden evvel gelip gidenler hani
Düşürüp aşkına Mecnun misali
Bir kuru hayale yeldirme beni

Sevda çöllerinde ben Mecnun oldum
Şu garip gönlümün yarisin bildim
Bir başka seversen işte ben öldüm
Ne olur ölmeden öldüme beni
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

68

YALAN DÜNYA

Hep sen mi ağladın hep sen mi yandın
Bende gülmedim yalan dünyada
Sen beni gönlünce mutlu mu sandın
Ömrümü boş yere çalan dünyada

Ah yalan dünyada yalan dünyada
Yalandan yüzüne gelen dünyada

Sen ağladın canım ben ise yandım
Dünyayı gönlümce olacak sandım
Boş yere aldandım boş yere kandım
Rengi gönlümde solan dünyada

Ah yalan dünyada yalan dünyada
Yalandan yüzüne gelen dünyada

Bilirim sevdiğim kusurun yoğdu
Sana karşı benim hayalim çoğdu
Felek bulut oldu üstüme yağdı
Yaşları gözüme dolan dünyada

Ah yalan dünyada yalan dünyada
Yalandan yüzüne gelen dünyada

Ne yemek ne içmek ne tadım kaldı
Garip bülbül gibi feryadım kaldı
Alamadım eyvah muradım kaldı
Ben gidip ellere kalan dünyada

Ah yalan dünyada yalan dünyada
Yalandan yüzüne gelen dünyada
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

69

AŞKIN BENİ DELİ EYLEDİ

Aşkın beni deleyledi
Yaktı yaktı kül eyledi
Elaleme kul eyledi
Yar beni beni beni

Mecnunum sahra içinde
Yunus'um derya içinde
Eyüb'üm yara içinde
Sar beni beni beni

Aslı isen Kerem'i bul
Derde derman vereni bul
Garip gibi viranı bul
Sor beni beni beni
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

70

GÖNÜL YARİ BULMAYINCA

Gönül yarin bulmayınca
Muradım almayınca
O yar benim olmayınca
Gülemem ben o yarsız olamam

Göz yaşlarım seller gibi
Yandı bağrım çöller gibi
Susuz kalmış güller gibi
Solamam ben o yarsız olamam

Yar gönülden bilmeyince
Garip yüzüm gülmeyince
Yar canımı almayınca
Ölemem ben o yarsız ölemem
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

71

YANDIM ATEŞİNE YANDIM

Gezdim gurbet eli gezdim
Kalem alıp derdimi yazdım
Bıktım bu canımdan bezdim
O sandım yar

Yandım ateşine yandım
Onu benim yarım sandım
Beyhudelere inandım
O sandım yar

Bilmem ne hal oldu bana
Ağlıyorum yana yana
Nasıl da inandım ona
O sandım yar
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

72

GÜNEŞ GÖZLÜM

Evvelim ahirim gönül güneşim
N'olur ahvalimi bil güneş gözlüm
Sensiz bu dünyada zaten ölmüşüm
Yetiş şu gönlümü al güneş gözlüm

Kör olsun feleğin iki gözleri
Bu gariplik mecnun etti bizleri

Ahmak aldatırmış dünyanın malı
Çoğunu isteyen delidir deli
Sensin şu gönlümün varı sultanı
Gel bunu böylece bil güneş gözlüm

Kör olsun feleğin iki gözleri
Bu gariplik mecnun etti bizleri

Günahlı bir kulum geldim önüne
Dar et zülûflerin' dola boynuma
Hoş bir nazar eyle Garip gönlüme
Gönülden gönüle dol güneş gözlüm

Kör olsun feleğin iki gözleri
Bu gariplik mecnun etti bizleri
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

73- RUHUM BEN

Hakkın var ettiği cansız ruhum ben
Hakkın emriyle girdim bir cana
O an hissettirdi canı cananı
Şu beni rahminde yoğuran ana

Rahminden ben anama uyarak
Onun duyduğunu bende duyarak
Birer birer günlerimi sayarak
Getirdi dünyaya doğuran ana

Bir ruh iken girdim bir can içine
Karıştım o anda her can içine
İncittin bir canı dedi suçu ne
O anda bana şu bağırان ana

Aslı toprak bütün canlar hak dedi
Canlar aynı candır ruhlar çok dedi
Suçlu ruhtur canın suçu yok dedi
Şu beni yanına çağırana

O zaman kendimi bildirdi bana
Ben nasıl kıyarım hak olan cana
Gayrı memesini vermedi bana
Şu beni sütünden doyuran ana

Kendini bildinsen işte yol dedi
Git garibim can yoldaşın bul dedi
Kendini bilene malum hal dedi
Bunları hep bana duyuran ana
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

74

İKİ BÜYÜK NİMETİM VAR

İki büyük nimetim var
Biri anam biri yarım
İkisine de hürmetim var
Biri anam biri yarım

Ana deyip de geçilmez
Yar anadan seçilmez
İkisine de kıymet biçilmez
Biri anam biri yarım

Birisi var etti beni
Birisi yar etti beni
İkisinin de birdir teni
Biri anam biri yarım

Garib'im halımı bildir
Hikmetleri gizli sırdır
İkisinin de kalbi birdir
Biri anam biri yarım

Anam anam garip anam
Bu derdimi kime yanam
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

75

HATA BENİM¹³⁴

Bilemedim kıymatını kadrini
Hata benim günah benim suç benim
Eliminen içtim derdim zehrini
Hata benim günah benim suç benim

Birgünden bir güne sormadım seni
Körümüş gözlerim görmedim seni
Boşa mecnun eylemişim ben beni
Hata benim günah benim suç benim

Bilirim suçluyum gendi özümde
Gel desem gelirdin benim izimden
Her ne çekti isen benim yüzümden
Hata benim günah benim suç benim

Sana karşı benim bir sözüm yoktur
Haklısın sevdiğim kararım haktır
Garibim derdimin dermanı yoktur
Hata benim günah benim suç benim
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

76

YAZIMI KIŞA ÇEVİRDİN

Yazımı kışa çevirdin
Karlar yağdı başa Leylam
Viran oldu evim yurdum
Ne söylesem boşa Leylam

Her an gözümde perdesin
Nere baksam sen ordasın
Mevlam ayrılık vermesin
Gökte uçan kuşa Leylam

Yardan ayrı kalmak ölüm
Söyle ne olacak halim
Böyle kader böyle zulüm
Gelir garip başa Leylam
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

¹³⁴ Bu türkü Neşet Ertaş'ın ayrıldığı Leyla Ertaş için yazdığı türküdür.

77

HOYRAT-I ÂLEMDE (Uzun hava)

Hoyrat-ı alemde kadere boyun
Zulmeyledi felek büktürdü bana
Yokluğun yükünü sardı sırtıma
Çekilmez çileler çektiydi bana

Zalim kader omuzumdan inmedi
Talihimde istediğim olmadı
Kahpe felek hiç halimden bilmedi
Ağlattı gözyaşı döktürdü bana

Garibim dünyada gülmedi yüzüm
Kahretti ağladı her iki gözüm
Kadere talihe feleğe sözüm
Ölmeden kefenim diktirdi bana
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

78- BİR DOST ARIYORUM

Şu benim garip gönlümü bilecek
Bir dost arıyorum garip gönlüme
Benimle ağlayıp benle gülecek
Bir dost arıyorum garip gönlüme

Dünya bomboş oldu her taraf ıssız
Her nereye baksam gönül ışıksız
Bir anasız kuzu kalmışım öksüz
Bir dost arıyorum garip gönlüme

Var günde yok günde yüze gülecek
Halımdan anlayıp söze gelecek
Garibim öksüzüm gönlüm alacak
Bir dost arıyorum garip gönlüme
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

79- ARADIM DİRDİME ÇARE Mİ BULDUM

Aradım derdime çare mi buldum
Bu sevda elinden sararıp soldum
Sefil Mecnun gibi Leyla'dan oldum
Derdimi ellere diye mi bildim
Ağladı gözlerim güle mi bildim

Tutuldum vereme bu genç yaşımdan
Zalim kader gezer imiş peşimden
Dertli diye ayırdılar eşimden
Almayın yârımı diye mi bildim
Ağladı gözlerim güle mi bildim
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

80

BENİM YURDUM

İsterim ki bu dünyada
Hiç kimse cahil kalmasın
Okusun ilmin kitabını
Cahilden akıl almasın

Kendi kendin yedenlere
İlim tahsil edenlere
İlme doğru gidenlere
Cehalet mani olmasın

İlim edenler nurlaşıyor
İlim etmeyen körleşiyor
İlimle dünya birleşiyor
Söyle ki neden olmasın

İnsan hakları hak olsun
Bu hakkı bilen çok olsun
Bütün silahlar yok olsun
Cehalet can dağlamasın

Dünya cennettir insana
Eşit olsun sana bana
Kıyılmasın hiçbir cana
Analar ağlamasın

Bütün dünya Allah diyor
Onun nimetini yiyor
İnsan kisbetini giyor
Ayrılık güden olmasın

Kendin bilen bunu anlar
Çünkü haktır bütün canlar
Yardımlaşsın tüm insanlar
Dünyada fakir kalmasın

Bir garibim budur derdim
Tüm dünyayı bende gördüm
İsterim ki benim yurdum
Dünyadan geri kalmasın
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

81- SANA BİR SÖZÜM VAR

Dinle sana bir sözüm var
Kimseyi hor görme kardeş
Kim nasıldır Allah bilir
Kötüleyip yerme kardeş

Tek hakimdir ulu Gani
Bir yaratmış seni beni
Veren alır tatlı canı
Ötesini sorma kardeş

Gönül bilmeyenler çoktur
Bilmeyende gönül yoktur
Bilmiş ol ki gönül haktır
Sakin ol ha kırma kardeş

Haktır canların yapısı
Kimsede yoktur tapusu
Son durak gönül kapısı
Kırdıysan varma kardeş

Keremeti sende bilip
Bilmeden günahkar olup
İnsan doğup hayvan ölüp
Cehenneme girme kardeş

Bak hayvanların halına
Gitmiş cehalet yoluna
Kaderin garip kuluna
Başka isim verme kardeş
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

82

GARİP BÜLBÜL

Garip bülbül gül dalında ünlesin
Dilinden kim anlar kimler dinlesin
Seveni sevdiğinden ayıran sebep
Ayrılın da inim inim inlesin

Ayrılır ya neler neler çeker bedenler
Onmasın bu ayrılığı icad edenler

Bülbülün feryadı gonca gül için
Yanar ateşine hep için için
Engel diken olur girer araya
Çünkü bülbül garip olduğu için

Aliverip bağlamamı oymadan
Gidiyorum sevdiğime doymadan
Gidiyorum ben dünyama doymadan
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

83

GARIPTİR

Boynunu bükerek gelip geçenin
Kaderi gariptir hali gariptir
Her köşe başında avuç açanın
Kederi gariptir eli gariptir

Hakkı vardır yetimlerin dulların
Senin olsun türlü taam balların
Hak rızası için diyen kulların
Yüreği gariptir dili gariptir

Yardım etmiyorsan bari hor görme
Vurmuş felek zaten bir de sen vurma
Vurup da garibin omuzun kırma
Omuzu gariptir kolu gariptir
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

84

YİNE Mİ GURBETE DÜŞTÜ YOLUMUZ

Yine mi gurbete düştü yolumuz
Seyrettim bizim dağlar görünmez
Aşk elinden çok perişan halimiz
Divane gönlümü eğler bulunmaz

Ben görelî Mecnun oldum Leyla'yı
Gönül yıkma sever isen Mevlayı
Gezdim Yunus gibi yedi deryayı
Gözüm yaşı gibi çağlar bulunmaz

Ayrıldı sıladan bizim yolumuz
Eşe dostu malum olsun halımız
Korkarım gurbette kalır ölümümüz
Garip ölüsüne ağlar bulunmaz
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

85- KENDİM ETTİM KENDİM BULDUM

Karadır bu bahtım kara
Sözüm kar etmiyor yare
Yaktı yüreğimi nara eyvah
Kendim ettim kendim buldum
Gül gibi sararıp soldum eyvah

Bilmez yar gönülden bilmez
Akar gözyaşlarım dinmez
Bir kere yüzüme gülmez eyvah
Kendim ettim kendim buldum
Gül gibi sararıp soldum eyvah

Söylerim sözüm almıyor
O yar yüzüme gülmüyor
Garip gönlümü bilmiyor eyvah
Kendim ettim kendim buldum
Gül gibi sararıp soldum eyvah
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

86- FANİ DÜNYA

Yürü bire yalan dünya
Hiç vefanı görmedim
Geçti ömrüm muradına
Eremedim eremedim

Yıllar geçti ömrüm doldu
Umutlarım hayal oldu
Sevdiğimi eller aldı
Ben yanına varamadım

Eksilmez başımın karı
Gitmez gönlümün efkârı
Geçti ömrümün baharı
Bir gonca gül deremedim

Garibim irengim soldu
Gözlerime yaşlar doldu
Gönlüm bana bir dert oldu
Alan bulup veremedim
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

87- NEREDESİN SEN¹³⁵

Şu garip halimden bilen işvelim nazlım
Gönlüm hep seni arıyor neredesin sen
Tatlı dilim güler yüzlüm ey ceylan gözlüm
Gönlüm hep seni arıyor neredesin sen

Ben ağlarsam ağlayıp gülersem gülen
Bütün dertlerim anlayıp gönlümü bilen
Sanki kalbimi bilerek yüzüme gülen
Gönlüm hep seni arıyor neredesin sen

Sinemde gizli yaramı kimse bilmiyor
Hiçbir tabip yarama melhem olmuyor
Boynu bükük bir garibim yüzüm gülmüyor
Gönlüm hep seni arıyor neredesin sen
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

¹³⁵ Neşet Ertaş bu türküyü küçük yaşlarda annesini kaybetmesine karşı duyduğu derin acıya karşılık kaleme almıştır

88

ACEM KIZI

Çırpınıp da Şanova'ya çıkınca
Eğlen Şanova'da kal Acem kızı
Uğrun uğrun kaş altından bakarken
Can telef ediyor gül Acem kızı

Seni seven seven oğlan neylesin malı
Yumdukça gözünden döker mercanı
Burnu fındık ağzı kahve fincanı
Şeker mi şerbet mi bal Acem kızı

Avrupa kurban olsun kara kaşına
İngiliz Fransız değmez döşüne,
Amerika Belçika düşmüş peşine
Bir de Alman kurban bil acem kızı
Söz: Selli Yusuf-Neşet Ertaş
Müzik: Neşet Ertaş

89

GÖNLÜMÜN SURURİ

Gönlümün sururi canımın canı
Al getir derdini bana bana gül olur
Yeter ki affeyle bağışla beni
Zehir versen şu gönlümce bal olur

Aşkının bakmadım gül yüzlüm sana
Ne cezalar versen az olur bana
Bütün sevgilerin gönül sultana
Gönülünden gönüle gizli yol olur

Kul Garibi kabul eyle kapına
Köle olsun toprağına tapuna
Layık olmadım güzel yapma
Cahillikte türlü türlü hal olur
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

90- SÜRMELİ (GÖZLER SÜRMELİ)

Bir seher vaktinde derya yüzünde
Yaktı beni bir gözleri sürmeli
Can alıcı bakış vardı gözünde
Yaktı beni bir gözleri sürmeli

Gemimiz deryada yüzüp giderken
Gönlümü dünyada yozup giderken
Kipriğin altından süzüp giderken
Yaktı beni bir gözleri sürmeli

Karaydı gözleri hilaldi kaşı
Tığ gibi kiprikler inciydi dişi
Yandı gine yandı yüreğim başı
Yaktı beni bir gözleri sürmeli
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

91

DÜNYA

Yürü durma yürü yolundan olma
Eğlenip bir yerde kalmayan dünya
Zaten ben garibim anadan doğma
Garibin gönlünü bilmeyen dünya

Yad ellere güller verdin gül verdim
Şirin sohbet tatlı tatlı dil verdin
Benim yüreğime doldu bu derdin
Birazına ortak olmayan dünya

Dünyanın kahrını çektirdin bana
Nicesine boyun büktürdün bana
Ağlattın gözyaşı döktürdün bana
Bir kere gönlümü almayan dünya

Aşk kazanı yüreğine kaynasın
Baksın seyreylesin gönül aynasın
Gayrı bundan sonra gülsün oynasın
Neyleyim şu benim olmayan dünya
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

92

SANKİ SAM YELİSİN

Sanki sam yelisin etsin bağıma
Soldurdun bağımda gülümü kader
Düşürdün yolumu gönül dağına
Aşırdın yolumu dağlardan kader

Yar aşkına gizli gizli ağlarken
Hasretiyle ciğerimi dağlarken
Gönül sazın yar aşkına çalarken
Bozma düzenimi telimi kader

Sanki Mecnun gibi attın çöllere
Sen düşürdün beni dilden dillere
Bıraktın garibi gurbet ellere
Gelip de sormadın bir kere halımı kader
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

93

BİR YARATMIŞ ALLAH

Bir yaratmış Allah tüm insanları
Ayrılık insanın sözünden olur
Ayrı görme gel şu insan oğlunu
Her niyet kişinin özünden olur

Güneşi bir kuvvet karartır mı hiç
Allah sevmediğini yaratır mı hiç
İnsan olan darıltır mı hiç
Haksızlık haksızın yüzünden olur

İnana âşığım hak özümde
Garibim özümde hem sözümde
Ruhumun aynısı bak yüzündedir
Hakikat insanın gözünden olur
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

94

SIKI TUT

Şu fâni dünyaya geldin gidiyon
Sıkı tut bir yârin elinden gönül
Yârine yâr isen daha ne ediyon
Anca yârin anlar halinden gönül

Dünya güzel belki gider hoşuna
Değme sakın bela gelir başına
Doğru git gel helal olan işine
Belki sapırtılar yolundan gönül
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

95

BİR GARİP

Bir garip dünyada derdin elinden
Derdin zehirini içmiş gidiyor
Ne çare ki gidememiş yolundan
Kaybetmiş yolunu şaşmış gidiyor

Kim anlar ki gariplerin halinden
Kim tutar ki düşenlerin elinden
O zalım feleğin acı zulmünden
Diyârdan diyâra geçmiş gidiyor

Derdin zehirini içirdi felek
Diyârdan diyâra göçürdü felek
Hangi dala konsa uçurdu felek
Garip bir kuş gibi uçmuş gidiyor
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

96

GÖNÜL YARASI

Hasret düştü gönlüme
Gönül den yaralıyım
Tabipler derman vermez
Bir bahtı karalıyım

Gönül bilen nede
Gönül alanım nede
Bu devasız derdime
Derman olanım nede

Gönül derdi yâr derdi
Hasret yaman zor derdi
Onu çekmeyen bilmez
Çekenlere sor derdi

Garibim gönül arar
Gönül bilen sorar
Bu gönül yarasını
Gönülü bilen sarar
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

97- SEN OLMAYINCA

Senden ayrı bu dünyayı göremem
Gözlerimin nuru sen olmayınca
Azrail gelse ruhum veremem
Şu gönlümün yâri sen olmayınca

Ömrüm geldi geçti döndü gidiyor
Bağrım boş hayale yandı gidiyor
İçimin ateşi söndü gidiyor
Bu sinemin narı sen olmayınca

Gözümün ışığı söndü gidiyor
Bu sinemin narı sen olmayınca

Garip kulum bir gönüle değemem
Gerçek gönül sohbetine doyamam
Çalar söyler senden baka diyemem
Gönlümün efkarı sen olmayınca
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

98- KAŞLARIN KARASINA

Kaşların karasına
Kurbanım arasına
Anca sen melhem olun
Gönlümün yarasına

İnce belinden yârim
Tatlı dilinden yârim
Bir hatıra ver bana
Zülfün telinden yârim

Kaşların kara kara
Açtı bağrıma yara
Başka tabip istemem
Sensin derdime çare

İnce belinden yârim
Tatlı dilinden yârim
Bir hatıra ver bana
Zülfün telinden yârim
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

99

GEL YANIMA

O şirin sözlerine
Hayranım gözlerine
Bakma el sözlerine
Gel yanıma gel

Aman eller görmesin
Sakın kimse bilmesin
Aman yatlar duymasın
Gel yanıma gel

Damurçuk nameleri
Çözüver düğmeleri
Göreyim sineleri
Gel yanıma gel

Aman eller görmesin
Sakın kimse bilmesin
Aman yatlar duymasın
Gel yanıma gel

Cilvelice nazlıca
Hem sazlıca sözlüce
Yar gizlice gizlice
Gel yanıma gel

Aman eller görmesin
Sakın kimse bilmesin
Aman yatlar duymasın
Gel yanıma gel
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

100

ÇİÇEKLER EKİLİYOR

Çiçekler ekiliyor
Bahçeye dikiliyor
Sen orada ben burada
Böyle zor çekiliyor

Aman nidelim
Nasıl edelim
Gel yanıma sevdiğim
Bize gidelim

Bahçene giremiyorum
Halını soramıyorum
Bağında güller açmış
El atıp deremiyom

Aman nidelim
Nasıl edelim
Gel yanıma sevdiğim
Bize gidelim

Bahçede gül ağacı
Dibinde iki bacı
Sinemdeki yaramın
Sen olursun ilacı

Aman nidelim
Nasıl edelim
Gel yanıma sevdiğim
Bize gidelim
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

101

SEN ÇİÇEKSİN BEN ARI

Sen çiçeksın ben arı geceler oldu yarı
Dünya malı istemem gel kibarım
Sensin gönlümün varı sevgili yârim

Solmasın da gonca gülüm solmasın
Kavuşalım kıyamete kalmasın
Yat kolumun üstüne sabah olmasın

Muhabbet eyleyelim gönlümüz eğleyelim
Şu üç günlük dünyada gel kibarım
Gülelim oynayalım sevgili yârim

Solmasın da gonca gülüm solmasın
Kavuşalım kıyamete kalmasın
Yat kolumun üstüne sabah olmasın

Gel garibim gülelim gönülü hak bilelim
Bundan iyisi yokmuş gel kibarım
Sevelim sevilelim sevgili yârim

Solmasın da gonca gülüm solmasın
Kavuşalım kıyamete kalmasın
Yat kolumun üstüne sabah olmasın
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

102- KİBAR KIZ

Kibar kızın saçları sallanıyor
Şeker yemiş dudakları ballanıyor
Kibar kızın güzelliği dilleniyo

Geliver geliver geliver
Kibar yârim geliver
Gülüver gülüver gülüver
Kibar yârim gülüver

Bu bahçeden o bahçeye yol gider
Kibar kıza deste deste gül gider
Kibar kıızı ben severim el ne der

Geliver geliver geliver
Kibar yârim geliver
Gülüver gülüver gülüver
Kibar yârim gülüver
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

103- ALYANAK ALLANIYOR

Al yanak allanıyor
Öptükçe ballanıyor
Çıkmış o yâr karşımda
Dal gibi sallanıyor

Aman etme bana bu nazı
Gel bize bazı bazı
Kız ben seni alırdım
Babam olmadı razı

Al yanak pembe pembe
Sevdan uyandı bende
Sevdan ile yanıyom
Hiç insaf yok mu sende

Aman etme bana bu nazı
Gel bize bazı bazı
Kız ben seni alırdım
Baban olmadı razı

Al yanak yaşmak ister
Göze yakışmak ister
Şu benim garip gönlüm
Sana kavuşmak ister

Aman etme bana bu nazı
Gel bize bazı bazı
Kız ben seni alırdım
Babam olmadı razı
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

104

AL ELMAYI VER NARI

Ayva turunç narım var
Benim âh-u zârım var
Hep derdinden ağlarım
Bir vefasız yârım var

Al elmayı ver narı
Ağlarım zarı zarı
Tez günlerde gönderin
O ahu gözlü yâri

Ayva turunç nar bende
Aldı aklım yâr bende
Hiç melhem kar etmez
Yâr yarası var bende

Al elmayı ver nan
Ağlarım zarı zarı
Tez günlerde gönderin
O ahu gözlü yâri

Ayva turunç neyleyim
Halimi arz eyleyim
Zaten benden halim yok
Ta küçükten böyleyim

Al elmayı ver narı
Ağlarım zarı zarı
Tez günlerde gönderin
O kara gözlü yâri
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

105

BAGA GEL BOSTANA GEL

Bağa gel bostana gel
Gülleri destele gel leyli
Eğer baban salmazsa
Yalandan hastalan gel leyli

Bağ ayrı bostan ayrı
Olamam dosttan ayrı leyli
İnsanoğlu nasıl yaşar
Kalsa nefesten ayrı leyli

Bağlar harsız olur mu
Gönül yârsız olur mu leyli
Ben ettim sen eyleme
Kul kusursuz olur mu leyli
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

106 - TATLI DİLE GÜLER YÜZE DOYULUR MU

Tatlı dile güler yüze
Doyulur mu doyulur mu
Aşkının bakışan göze
Doyulur mu doyulur mu

Doyulur mu doyulur mu
Canana kıyılır mı
Cananına kıyanlar
Hakkın kulu sayılır mı

Zülüfleri salsa yüze
Yâr badeyi sunsa bize
Lebleri meyime meze
Doyulur mu doyulur mu

Doyulur mu doyulur mu
Canana kıyılır mı
Cananına kıyanlar
Hakkın kulu sayılır mı

Hem bahara hemi yaza
Yârin ettikleri naza
Yâr aşkına çalan saza
Doyulur mu doyulur mu

Doyulur mu doyulur mu
Canana kıyılır mı
Cananına kıyanlar
Hakkın kulu sayılır mı

Garibim geldik gitmeye
Muhabbetimiz bitmeye
Yarinen sohbet etmeye
Doyulur mu doyulur mu

Doyulur mu doyulur mu
Canana kıyılır mı
Cananına kıyanlar
Hakkın kulu sayılır mı
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

107

BENİM YÂRİM

Gel bana güle güle
Ölürüm vermem ele
Veririm ben canımı
Önünde bile bile

Sinem yaralı benim
Derdim sıralı yârim
Mecnun oldum gezerim
Seni görelî yârim

Acı diyemem yârim
Sana kıyamam yârim
Doyulmayan tadın var
Sana doyamam yârim

Sinem yaralı benim
Derdim sıralı yârim
Mecnun oldum gezerim
Seni görelî yârim
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

108

DANE DANE BENLERİ VAR

Dane dane benleri var yüzünde
Can alıcı bakışları gözünde ...
Binbir tat var edasında nazında
Dünyada yârdan tatlı var mo la
Sallanı sallanı gelen yâr mo la

Küpeleri ağır düşer kulaktan
Zülûfleri tel tel olmuş yanaktan
Tatlı sözler şeker olmuş dudaktan
Dünyada yârdan tatlı var mo la
Sallanı sallanı gelen yâr mo la ...

Ağır barhanası var elinde
Tatlı kelam gelir yârin dilinde
Kemer olsam sevdiğim belinde
Dünyada yârdan tatlı var mo la
Sallanı sallanı gelen yâr mo la
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

109

KAŞLARI KARA KARA DA

Kaşların kara kara
Amanın Leyla Leyla
Gözlerin derde çare
Eyle yârim eyle

Senin için yanarım
Amanın Leyla Leyla
Kerem misali nara
Böyle yârim böyle

Sevda gitmiyor serde
Amanın Leyla Leyla
Düşürdün beni derde
Böyle yârim böyle

Zülûflerin dökülmüş
Amanın Leyla Leyla
Al yanağına perde
Eyle yârim eyle

Garibim böyle yârim
Amanın Leyla Leyla
Merhamet eyle yârim
Eyle yârim eyle

Suçum nedir bilmiyom
Amanın Leyla Leyla
Neyise söyle yârim
Söyle yârim söyle
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

110

KAHVE

Kahveyi kavuranlar
Dumanın savuranlar
Cennet yüzü görmesin
Seveni ayıranlar

Şen olsun bağlamanın telleri vay vay
Şen olsun bağlamanın telleri vay vay

Kahvenin zehirleri
Doyurdu ikimizi
Girdi felek araya
Ayırdı ikimizi

Şen olsun bağlamanın telleri vay vay
Şen olsun bağlamanın telleri vay vay

Kahveyi kaynatırlar
Fincana damlatırlar
Alırlar yâri elinden
Garibi ağlatırlar

Şen olsun bağlamanın telleri vay vay
Şen olsun bağlamanın telleri vay vay
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

111

ÇİÇEK DAĞI

Çiçek dağı derler çok gezdim gördüm
Kırşehir ilidir vatanım yurdum
Hep orada arttı efkarım derdim
Derdime bir derman ver Çiçek dağı

Ömrüm hey
Şahım hey
Gine mi ben yandım
Yar yar

Çiçek dağı derler methini etmek
Kolaymıdır seni terk edip gitmek
Hele şu gurbetin kalırını çekmek
Gel onu da bana sor Çiçek dağı

Ömrümhey
Şahım hey
Gine mi ben yandım
Yar yar

Çiçek dağı derler garibin yurdu
İçinde gizlidir bin türlü derdi
Zalim felek beni yârdan ayırdı
Yardan ayrılması zor Çiçek dağı

Ömrümhey
Şahım hey
Gine mi ben yandım
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

112-NARDANESİ

Sevda olmasaydı da
Gönüle dolmasaydı
Dünya neye yarardı da
Güzeli olmasaydı

Nar tanesi tanesi de
Seviyom merdanesi
Güzellerin içinde de
Sevdiğim bir tanesi

O yâr zülfünü tararda
Gönül yârini arar
Bu dünyada sevmeyenler de
Ahirette neye yarar

Nar tanesi tanesi de
Seviyom merdanesi
Güzellerin içinde de
Sevdiğim bir tanesi

Güzel gönül gülüdür de
Aşığı bülbülüdür
Sevmeyeni neyleyim de
Sevenim sevgilimdir

Nar tanesi tanesi de
Seviyom merdanesi
Güzellerin içinde de
Sevdiğim bir tanesi
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

113- KARADIR BU BAHTIM KARA

Karadır bu bahtım kara
Sözüm kar etmiyor yâre
Kendim ettim kendim buldum
Gül gibi sararıp soldum

Bilmez yâr halimden bilmez
Akar göz yaşlarım dinmez
Bir kere yüzüme gülmez
Kendim ettim kendim buldum
Gül gibi sararıp soldum

Söylerim sözüm almıyor
O yâr yüzüme gülmüyor
Garip gönlümü bilmiyor
Kendim ettim kendim buldum
Gül gibi sararıp soldum
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

114

İKİLİK NOKTASI ÇIKSIN ARADAN

İkilik noktası çıksın aradan
Birdir Allah adı hoş değil midir?
İnsanları bir yaratmış yaradan
İnsanlar bir kardeş değil midir?

Hep kardeşiz birbirimizi sevelim
Hoş dilinen birbirimizi övelim
İkiliği içimizden kovalım
Eğrinin emeği boş değil midir?

Garibin sözleri birlik içindir
Birliğin içinde dirlik içindir
Doğru çalış aileni geçindir
Düşersen darlığa güç değil midir?
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

115

BAŞIM ALIP ÇIKSAM BİR YÜCE DAĞA

Başım alıp çıksam bir yüce dağa
Acep bizim eller görünür mola
Bu dünyada muradını alanlar
Başka birisine yerinir mola

Oy dağlar
Dağlar dağlar
Dertliler ağlar

Gurbet ellerinde garip olanlar
Ayrılığın acısını bilenler
Ta küçükten öksüz yetim kalanlar
Bayramlar gelse de sevinir mola

Oy dağlar
Dağlar dağlar
Garipler ağlar
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

116

VİRAN DAĞLAR VİRAN DAĞLAR

Kış eylemiş goran dağları
Bozulmuş gönlümün bağları
Benim gönlüm viran dağlar

Yüce dağlar yüce dağlar
Benim gönlüm niye ağlar
Ayrılalı hayli oldu
Bu hasret bağrımı dağlar

Ulu dağlar ulu dağlar
Goyakları sulu dağlar
Yar aşkına kul olanın
En son halı bu mu dağlar?
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

117- SEVGİ İMANDIR

Gece gündüz baharında yazımda
Arıyodum onu hayli zamandır
Şu benim özümde benim gözümde
Sevişmek ibadettir sevgi imandır

Seviştığım anda mutlu olurum
Sevgisiz imanı nasıl bulurum
Ben böyle inandım böyle bilirim
Sevişmek ibadettir sevgi imandır

Sevgi için benim garip olduğum
Doğrudur sevgide iman bulduğum
Benim inandığım benim bildiğim
Sevişmek ibadettir sevgi imandır
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

118

O YARDAN BİR HABER GETİRİN TURNA

Hasta düştüm kimse sormaz halımı
O yârdan bir haber getirin turnalar
O yâr bizden gayrı kesti selamı
Bari bizden ona götürün turna

Ara ver ara ver dağlar ara ver
Götür bu selamı nazlı yara ver

Kırıldı kanadım kaldım çöllerde
İmdat bekliyorum esen yellerde
Hastayım inlerim gurbet ellerde
Derdime bir derman getirin turna

Ara ver ara ver dağlar ara ver
Götür bu selamı nazlı yara ver
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

119

SEVDİĞİM

Aldın aldım bir bakışta
Yaktın yüreğim ataşta
Al hançeri sinem işte
Acımazsan vur sevdiğim

Bir görüşte sevdim seni
Ettin deli Mecnun beni
Görüyüm o gül sineni
İnsaf eyle dur sevdiğim

Sevdiğim başımın tacı
Merhamet et bana acı
Sendedir derdim ilacı
Himmet eyle ver sevdiğim
Söz-Müzik: Neşet Ertaş

120

YARIN AŞKIYINAN GURBET ELLERDE

Yârin aşkıyınan gurbet ellerde
Gözlerimden akan yaşı ne deyim
Devrildi arabam kaldım yollarda
Şu başıma gelen işe ne deyim

O yârin hayali karşımdan gitmez
Virane yerlerde bülbüller ötmez
Gün doğup gönlümün karın eritmez
Gönlümün dağındaki kışa ne deyim

Bağlandı yollarım gurbet elinde
Uzak kaldım vatanımdan elimden
Her ne bulsa kader alır elinde
Garibin emeği boşa ne deyim

4.2. Sadece Sözü Neşet Ertaş'a Ait Olan Türküler¹³⁶

121

O KIZ

O kız mektepten gelirdi edayınan nazınan
Yaktı bu bağrımı yaktı can alıcı gözüynen

¹³⁶ Öner Özcan, *Neşet Ertaş Yaşamı ve Bütün Türküleri*, 293-311.

Yandım anam yandım ne biliyim kandım
Âşık oldum ben sana seni benim sandım
Yaralarım kız seni kahırlı bir sözün en

Garip dikili kaldı boynu bükülü kaldı
Aldı yârini eller ömrü sökülü kaldı
Söz: Neşet Ertaş/Müzik: Muharrem Ertaş

122

NEYLEDİN DÜNYA- (AYDOST DEYİNCE)¹³⁷

Aydost deyince yeri göğü inleyen
Muharrem Usta'ydı bunu dinleten
Gönül kırmazdı bilerekten bilmeden
İnsan velisini neyledin dünya

Sazını çalarken kendinden geçen
Gönülden gönüle kapılar açan
Aşkın dolusunu nefessiz içen
Gönül delisini neyledin dünya

Garibim babamdı Muharrem Usta
Bilirim âşıktı sevdiği dost
Sazımın emaneti diyen en son nefeste
Sazın ulusunu neyledin dünya
Söz: Neşet Ertaş/Müzik: Muharrem Ertaş

123

ZÜLÜF DÖKÜLMÜŞ YÜZE¹³⁸

Zülûf dökülmüş yüze
Kaşlar yakışmış göze
Usandım bu canımdan
Derdinle geze geze

Bu ellerde gez gayrı
Katip ol da yaz gayrı
Bir kazma al bir kürek
Mezarımı kaz gayrı

Gün doğdu aştı böyle
Gönüldür düştü böyle
Sen orada ben burda
Ömrümüz geçti böyle
Söz: Neşet Ertaş/Müzik: Muharrem Ertaş

¹³⁷ Bu türkü Neşet Ertaş'ın babası Muharrem Ertaş için söylediği bozlaktır.

¹³⁸ Bu türkü Bayram Bilge Tokel'in *Neşet Ertaş Kitabı* adlı kitabında söz ve müzik Neşet Ertaş'a ait olarak yazılmıştır

124

ÇIKAR MI ÇIKAR

İlimsizlik bilgisizlik yüzünden
Cehalet hortlayıp çıkar mı çıkar
Sevgisizlik saygısızlık yüzünden
İnsan insanlıktan bıkar mı bıkar

Sevgisiz olanın olmaz hayası
Fesatlık üretmek olur gayesi
Sevgisiz kalanın bir gün mayası
Nerde belli olmaz kokar mı kokar

Şeytan dedikleri yalandır yalan
Şeytan olur yalanla birlik olan
Fesat verir sana olursun talan
Geri de seyrine çıkar mı çıkar

Şeytanlar kol gezer cahil avcısı
Avlar cahilleri olur hocası
İnsanlık düşmanı zehir fetvası
Cahil beyinler kanar mı kanar

Kör şeytana uyar nice cahiller
Şeytanın sözünü o doğru beller
Şeytan koltuğuna girer de yeller
Acımaz canları yakar mı yakar

Garibim can haktır gör denilmezse
Bunu bir kendine sor denilmezse
Cehalete dur dur denilmezse
Hakkın binasını yıkar mı yıkar
Söz: Neşet Ertaş /Müzik: Aşık Ferahi

125

TAŞAN GELİYOR

Bütün ahabları ansın adını
Anlayan alırdı onun tadını
Emmisi dayısı garip kadını
Döşeyin evleri Hacı geliyor
Bir garip ölümü acı geliyor

Hizmet için nice dağlar aşanı
Keskin'li bilirler Hacı Taşan'ı
Bunca yıllık hizmetleri boşa mı?
Açılsın meydanlar Taşan geliyor
İnsan hizmetine koşan geliyor

Var mıdır insandan daha üstünü
Bir bilirdi düşmanını dostunu
Diksen Keskin'e onun büstünü
Açılsın meydanlar Taşan geliyor
İnsan hizmetine koşan geliyor

Anam Keskin'lidir babam Kırşehir
Gönülden geldi de eyledim Kahir
Saygım var insana evveli ahir
Açılsın meydanlar Taşan geliyor
İnsan hizmetine koşan geliyor
Söz: Neşet Ertaş / Müzik: Hacı Taşan

4.3. Müziği Neşet Ertaş'a Ait Olan Türküler ¹³⁹

126 MÜHÜR GÖZLÜM (1) ¹⁴⁰

Mühür gözlüm seni elden
Sakınırım kıskanırım
Yağan kardan esen yelden
Sakınırım kıskanırım

Havadaki turnalardan
Su içtiğim kurnalardan
Giyindiğin urbalardan
Sakınırım kıskanırım

Beşikte yatan kuzundan
Hem oğlundan hem kızından
Ben seni senin gözünden
Sakınırım kıskanırım

Al'İzzeti oncalardan
Takındığın goncalardan
Yerdeki karıncalardan
Sakınırım kıskanırım
Söz: Ali İzzet Özkan / Müzik: Neşet Ertaş

127- MÜHÜR GÖZLÜM (2)

Mühür gözlüm seni elden
Sakınırım kıskanırım
Uçan kuştan esen yelden
Sakınırım kıskanırım

¹³⁹ Öner Özcan, *Neşet Ertaş Yaşamı ve Bütün Türküleri*, 309-311.

¹⁴⁰ Bayram Bilge Tokel, *Neşet Ertaş Kitabı*, 294.

Havadaki turnalardan
Su içtiğim kurnalardan
Yerdeki karıncalardan
Sakınırım kıskanırım
Söz: Ali İzzet Özkan / Müzik: Neşet Ertaş

128- SÜRMELİ (SERER VAKTİ ÇALDIM YARİN KAPISINI)

Seher vakti çaldım yârin kapısını
Baktım yârin kapıları sürmeli
Boş bulmadım otağının yapısını
Çıka geldi bir gözleri sürmeli

Aslanım eller eller
Kokuyor güller güller
Ne bilsin eller
Perişan haller

Hep gönüller muradıdır aşığın
Nöbetini bekleyen alır keşiğin
Beklemeli o sultanın eşiğin
Günde yüz bin kere yüzler sürmeli

Aslanım eller eller
Kokuyor güller güller
N e bilsin eller
Perişan haller

Açtırdım kapıyı girdim içeri
Aklımı başımdan aldı o peri
Dedim sende buldum halis gevheri
Dedi yok yok bir mihenge sürmeli

Aslanım eller eller
Kokuyor güller güller
N e bilsin eller
Perişan haller

Agahi karıştırır kanı yaş ile
Hak bulunmaz hayal ile düş ile
Yetilmez menzile bu gidiş ile
Hemen aşk atma binip sürmeli

Aslanım eller eller
Kokuyor güller güller
N e bilsin eller
Perişan haller
Söz: Agahi / Müzik: Neşet Ertaş

129

BİR KÖKDE UZAMIŞ

Bir kökde uzamış yâr yâr sarmaşık gibi
Uzamış gerdana yâr yâr saçların güzel
Gözlerin ufukta yâr yâr bir ıfık gibi
Kara bulut gibi yâr yâr kaşların güzel

Her güzellere dal eda ile salınmaz
Huri misin melek misin bilinmez
Emsalin dünyada yâr yâr yoktur bulunmaz
Cenneti âlâda yâr yâr eşlerin güzel
Söz: Aşık Veysel / Müzik: Neşet Ertaş

130

GÜZEL İLE SOHBET ETMEK

Güzele bakması çok sevap derler
Güzellere güzel güzel bakmak güzeldir
Güzel yâr sevenler cennetlik olur
Güzel ile sohbet etmek güzeldir

Güzelin nur damlar yanaklarından
Güzelin bal akar dudaklarından
Güzelin güzel tut parmaklarından
Güzellere hizmet etmek güzeldir

Güzelin gün doğar güzel kaşından
Güzelin inci var güzel döşünde
Güzel ile güzel güzel sofrada başında
Güzel ile lokma yemek güzeldir

Güzellere bakan gözler ağrımaz
Güzel seven ölür ama çürümez
Ah şu gönlüm güzellere farimez
Güzelleri candan sevmek güzeldir
Söz: A İzzet Özkan / Müzik: Neşet Ertaş

131

VARIP BİR KIZ

Sevda sevda derler be hey yârenler
Bilmeyene bir acayip hal olur
Varıp bir kız on yaşına değince
Açılmadık bir tomurcuk gül olur

On birinde malı yüzüne bakılır
On ikide kızın kalın çekilir
On üçünde akgül olur açılır
On dördünde her bir yanı bal olur

On beşinde sevda düşer başına
On altıda yatlar girer düşüne
On yedide gezer kendi başına
Çok sallanma zülûflerin tel olur

On sekizde gayet yüksekten uçar
On dokuzda gözlerinden kan saçar
Yirmisinde sevdiğinden vazgeçer
En sonunda bir zalime kul olur
Söz: Karacaoğlu / Müzik: Neşet Ertaş

132

BULGUR PİLAVI

Her gün sabah akşam bulgur pilavını
Yemesem olmuyor yesem olmuyor
Can boğazdan gelir atasözleri
Demesem olmuyor desem olmuyor

Boğazımdan aşmaz ekmeğim yavan
İnek süt veriyor katığım soğan
Acep nasıl yaşar bizlerden doğan
Gülmesem olmuyor gülsem olmuyor

Baklava böreğimiz evdeki turşu
En büyük dayanak bizlere karşı
Pırıl pırıl olmuş şehirde çarşı
Gymesem olmuyor giysem olmuyor

İneği koyunu tavuğu sattık
Anca zor güç ile borcu kapattık
Sefil Çırakman'ım hasta olup yattık
Ölmesem olmuyor ölsem olmuyor
Söz: Hüseyin Çırakman / Müzik: Neşet Ertaş

133

FELEK

Görki felek bize neler eyledi
Attı gurbet ele parelerimizi
Bir kimse bulamadım derdim söyleyem
Gel tabip incitme yarelerimiz

Aşkın çileleri doldu esildi
Hasret gönlümün yayı asıldı
Kime dost dedimse umut kesildi
Her yandan kesildi çarelerimiz

Kul Ahmet'im gönlüm gamda efkarda
Yüce dağlar perde oldu arada
Ölürüm kurtulmam ben bu yarada
Dost olanlar bağlasın karalarımız of...
Söz: Kul Ahmet / Müzik: Neşet Ertaş

134

YANDIM ATAŞINA GÖNÜLDEN

Mecnun gibi dolaşıyom çöllerde
Ayak beni gezdiriyor yel gibi
Ana ben ağlarım gurbet ellerde
Durmaz akar gözüm yaşı sel gibi

Bir güzelin Mecnun'uyum ezelden
Terk edemem onu gelmiyor elden
Yandım ateşine canım gönülden
Görmezsem günlerim uzar yıl gibi

Durmadan haftalar aylar geçiyor
Evvel benim idi şimdi kaçıyor
Varıp yad ellere derdin açıyor
Beni görüp sakınıyor el gibi

Zincirsiz kösteksiz bağladı beni
Tatlı dilleriyle eğledi beni
Yurdumdan yuvamdan eyledi beni
Yarsız dünya malı bana pul gibi
Söz: Aşık Veysel / Müzik: Neşet Ertaş

135

SENİ SEVEN ÖLDÜ

Yarım senden ayrılalı
Hayli zaman oldu gel gel
Gözlerimden akan yaşlar
Âb-ı revân oldu gel gel

Böyle molur küsüp gitmek
Seni seveni terk etmek
Haram oldu yemek içmek
İşim fıgan oldu gel gel

Kul Aşık eve varmaya
Halından haber sormaya
Yetiş namazım kılmaya
Seni seven öldü gel gel
Söz: Kul Aşık / Müzik: Neşet Ertaş

136

KARA GÖZLÜM EFKARLANMA

Kara gözlüm efkarlanma gül gayrı
İbibikler öter ötmez ordayım
Mektubunda diyorsun ki gel gayrı
Vatan borcu biter bitmez ordayım

Aramızda dağlar vardır koskoca
Benim derdim o dağlardan da yüce
Bir gün değil beş gün değil her gece
Yatağıma yatar yatmaz ordayım

Bahar geldi koyun kuzu koklaştı
İki âşık kaç senedir bekledi
Kara gözlüm düğün dernek yaklaştı
Sütler kaymak tutar tutmaz ordayım
Söz: Bekir Sıtkı Erdoğan / Müzik: Neşet Ertaş

137

KIZILIRMAK CAN İNCİTME (KIZILIRMAK)

Kızılırmak can incitme sen bugün
Mübarek günlerde sel bayram eder
Kitabın kavlince dağlar al giymiş
Karışmış çiçeğe çöl bayram eder

Bülbül ile saka hep uçan kuşlar
Gece bu aylarda figana başlar
Eser ilenir dallar ağaçlar
Mübarek günlerde dal bayram eder

Yavru şahin bir kekliği salaklar
Bugünlerde kabul olur dilekler
Cennette huriler gökte melekler
Sevinir mahlukat kul bayram eder
Söz: Anonim /Müzik: Neşet Ertaş

138

SORSAM ÖLDÜRÜRLER

Aman bir güzel kız gördüm tutmuş yolunu
Uzatmış gerdana eğri telini
Geldi geçti bilmem kimin gelini
Sorsam öldürürler sormasam öldüm

Aman dön beri güzel de yüzün göreyim
Gerdanda benine yüzüm süreyim
Dedi gel yanıma da haber vereyim
Varsam öldürürler varmasam öldüm
Söz: Anonim / Müzik: Neşet Ertaş

139

KAR YAĞAR KAR ÜSTÜNE

(Oyun havası)

Kar yağar kar üstüne
Ağam yâr bidanem yâr
Yâr sevmiş yâr üstüne
Varsın sevsin neyleyim
Turp yemiş nar üstüne

Aman yârim gez de gel
Badeleri süz de gel
Sarhoşum ben çözemem
Düğmeleri çöz de gel

Şu derenin uzununu
Kıramadım buzunu
Aldım eller kızını
Çekemedim nazını

Aman yârim gez de gel
Badeleri süz de gel
Sarhoşum ben çözemem
Düğmeleri çöz de gel
Söz: Anonim / Müzik: Neşet Ertaş

140

ÇOKTAN BERİ BU BAĞRIMDA YANARDI

Çoktan beri bu bağrımdayanardı
Senin aşkın ey kaşları kemanım
Gönül gizli gizli seni sorardı
Sensin canan buna yoktur gümanım

Gizli sırlarına ermesi güçtür
Dost bağında gülün dermesi güçtür
Engel var arada varması güçtür
Onun için gönlüm yıkık viranım

Can gözü görmeyen seni göremez
Arif olmayan bu sırra eremez
Yüz bin tabip gelse melhem veremez
Çaresiz derdime sensin dermanım

Gizli gizli yaralarım kanıyo'
Garip bağrım senin için yanıyo'
Gönül Mecnun olmuş seni arıyo'
Gel benim sultanım gönül mihmanım
Söz: Evren Seçkal / Müzik: Neşet Ertaş

141

SEHERDE AÇ CEMALİNİ

Seherde aç cemalini
Yeller tatlansın güzel
Leblerinden sun badeyi
Diller tatlansın güzel

Aşkınla dolsun gönüller
Açılsın lale sümbüller
Cuşa gelsin hep bülbüller
Güller tatlansın güzel

Sun badeyi peri kızı
Aşkın ile mest et bizi
Aşık olan çalsın sazı
Teller tatlansın güzel

Garip hilal olmuş kaşlar
Gözleri canımı haşlar
Aksın didemizden yaşlar
Seller tatlansın güzel
Söz: Evren Seçkal / Müzik: Neşet Ertaş

SONUÇ

Türküler, genel anlamda toplum olarak Türklerin insani özelliklerini, Türklerin tarihi serüvenini, inanışlarını, gelenek ve göreneklerini en iyi şekilde ortaya koyan tarihsel ve sanatsal vesikalar hükmündedir. İnsanın iç dünyasına ait tüm duyguları barındıran türküler, toplum olarak Türklerin kültürel ve sosyo-ekonomik hayatları hakkında oldukça zengin bilgileri içermektedir.

Türkülerinde bulunan folklorik unsurların tespiti ve incelemesi üzerinde yaptığımız bu çalışmanın kaynağı, 1938 yılında Kırşehir'in Çiçekdağı ilçesinde Abdallar köyünde dünyaya gelmiş olan ve daha sonra “Bozkırın Tezenesi” olarak ün kazanmış olan Neşet Ertaş'tır. Babası Muharrem Ertaş'tan aldığı saz eğitiminden sonra çok kısa sürede üne kavuşmuş, sazıyla Türkiye'nin Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Kırıkkale, Keskin, Yerköy, Kayseri ve Yozgat gibi bölgelerini gezmiş; ardından Avrupa'ya giderek Almanya'ya yerleşmiş, daha sonra ise tekrar Türkiye'ye dönerek İzmir'e yerleşmiş ve nihayetinde 25 Eylül 2012 tarihinde İzmir'de tedavi gördüğü hastanede ileri evrede prostat kanseri nedeniyle 74 yaşında yaşamını yitirmiştir.

Bu çalışmada, babası Muharrem Ertaş gibi Orta Anadolu Abdal Müziği geleneğinin büyük ustalarından biri olan Neşet Ertaş'ın türkülerinde zengin bir halk kültürü unsurlarının varlığı ortaya konmuştur. Hayatının son demlerinde UNESCO tarafından yaşayan insan hazinesi olarak ilan edilen Neşet Ertaş'ın kaleme aldığı veya söylediği türkülerin hemen her birinde bulunan zengin folklorik malzemeyi iki yıla yakın yoğun bir çalışmayla ortaya koymaya çalıştık. İşte bu yoğun çalışmanın ve incelemenin nihayetinde şu sonuçlara varılmıştır:

1. Halk kültürü unsurları yani folklorik malzemelerin Neşet Ertaş'ın Türkülerinde ne şekilde yer aldığını ortaya koymak, Ertaş'ın “Bozkırın Tezenesi” unvanına hangi anlamda yansıdığını göstermek adına yaptığımız bu incelemenin neticesinde Neşet Ertaş'ın hemen tüm türkülerinin birer folklorik kaynak olduğu ortaya çıkmıştır.

2. Neşet Ertaş'ın türküleri, yaşadığı döneme ait halk kültürünün önemli bir aynası konumunda olduğu, türkülerde kullanılan kelime hazinesinin yaşadığı yöreye ait özellikler taşıdığı ortaya çıkmıştır.
3. Neşet Ertaş'ın türküleri Halk edebiyatı unsurları olarak, Kerem ile Aslı, Arzu ile Kamber, Ferhad ile Şîrin ve Leylâ vü Mecnun gibi hikâyelerin kahramanlarının yanı sıra kalıplaşmış ifadeler olan atasözlerini, deyimleri, deyişleri, alkışları, kargışları, hitap ve nidaları barındırmıştır. Bu da Neşet Ertaş'ın halk edebiyatı unsurlarına ait bilgisini ve yakınlığını göstermesi açısından dikkate değerdir.
4. Neşet Ertaş'ın türkülerinin halk bilimi unsurları açısından ise çok daha zengin bir malzemeyi barındırdığı tespit edilmiştir. Öyle ki türkülerinde geçiş dönemlerini içine alan doğum, askerlik, evlenme ve ölüm ile ilgili unsurların yanında, halk bilgisi başlığı altında topladığımız halk astronomisi, halk botaniği, halk ekonomisi, halk giyimi, halk hekimliği, halk takvimi, halk meteorolojisi, halk müziği, halk zoolojisi, halk mutfağı, halk inanışları gibi unsurlar bulunmaktadır.
5. Neşet Ertaş, türkülerinde çok çeşitli bireysel ve toplumsal konuları dile getirmiştir. Bunlardan en dikkati çekenleri, aşk / doğa, gurbet / gariplik, dert, özlem, ölüm, toplum, din, zamandan / felekten yakınma, felsefi düzlemde karşı çıkış ve belirli olumsuz tiplerin eleştirisi gibi konulardır.
6. Neşet Ertaş'ın türkülerinde deyim ve atasözlerinin dışında yaşadığı kültüre has bazı deyişleri kullandığı görülmüştür. Türk Dil Kurumu'nun "Atasözleri ve Deyimler" sözlüklerinde bulunmayan bu deyişler sözlü kültür hazinesi bakımından son derece kayda değerdir.
7. Neşet Ertaş'ın türkülerinde en dikkat çeken folklorik ifadelerin başında takvim ve zaman belirten ifadeler olduğu söylenebilir. Bu ifadeler, *bahar*, *yaz*, *kış*, *seher*, *bayram*, *gece*, *gündüz*, *sabah* ve *akşam* gibi zaman ve takvim belirten ifadelerdir. Bu ifadelerden Neşet Ertaş'ın en fazla kullandığı vakit ise şüphesiz seher ve gece vakitleridir.
8. Halk arasında sık kullanılan argo ifadeler bazı şairlerin şiirlerinde sık geçse de Neşet Ertaş'ın türküleri arasında iki örneğin dışında bulmak

mümkün değildir. Neşet Ertaş gibi son derece nezaket sahibi bir şahsiyetin türkülerinde sık görülmesi de beklenemez.

9. Neşet Ertaş'ın türkülerine malzeme olan birçok unsur onun yaşadığı coğrafyanın sosyo-ekonomisi hakkında ipuçları vermesi açısından oldukça dikkat çekicidir. Özellikle kendi hayatı hakkında kısa kısa bilgiler verdiği türkülerinde Neşet Ertaş'ın evinde, hane halkının geçimine yardımcı olan hayvanlar dahi zikredilmiş olması onun türkülerinin folklorik değerini göstermesi açısından son derece kayda değerdir.
10. Neşet Ertaş'ın türkülerinde Anadolu'nun bozkır kültürüne ait en önemli maddi kültür unsurlarından yemek ve giyim-kuşam kültürüne ait izlere rastlanması Neşet Ertaş'ın türkülerini halk bilimi açısından oldukça değerli kılmıştır. Bulgur pilavı, yavan ekmek, turşu, börek ve kaymak gibi yemek unsurları ile yaşmak, gömlek, urba ve kemer gibi giyim-kuşam unsurları Anadolu'nun maddi halk kültürünü yansıtmaları bakımından oldukça değerlidir.
11. Neşet Ertaş'ın türkülerinde en dikkat çeken kavramlardan biri de “gariplik” kavramıdır. Türkülerindeki tapşırması yani mahlası da “Garip” olan Neşet Ertaş'ın sıklıkla kullandığı bu ifade, türkülerinde 148 defa zikredilmiş ve kendisiyle özdeşleşmiş bir ifade olarak karşımıza çıkmıştır.

KAYNAKLAR

- Aktunç, Hulki. *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998.
- Albayrak, Nurettin. “Ferhad ve Şirin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12/ 388-389. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Albayrak, Nurettin. “Türkü”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41:611-612. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Albayrak, Nurettin. *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2010.
- Alptekin, Ali Berat. “Arzu ile Kamber Hikayesi”. *Türk Folkloru* 5/60 (1984): 12-15.
- Alptekin, Ali Berat. *Halk Bilimi Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2015.
- Alptekin, Ali Berat. *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2013.
- Anzerli, Cihan & Fedakar, Mustafa Kemal. (2013, Nisan). *Yaşam Deneyiminden Sanatsal Kurguya: Neşet Ertaş Türküleri ve Hikayeleri*. II. Geleneksel Müzik Kültürü Araştırmaları Öğrenci Sempozyumu, Hacettepe Üniversitesi, Geleneksel Müzik Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara. Erişim 05.12.2019 <https://www.academia.edu>.
- Artun, Erman. (2013, Mayıs). *Âşıklık Geleneğinde Neşet Ertaş Türkülerinin Yeri*. Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu, Ahi Evran Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Artun, Erman. (2013, Mart). *Türkü Söyleme Geleneği ile Türkülerde Tür, Şekil ve Tasnif Üzerine Düşünceler*. 4. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, Türkü, Türkülerimiz, Öyküleriyle Türküler Sempozyumu, Fethiye-Muğla. Erişim 17.04.2020. http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/erman_artun_turku_soyleme_gelenegi_tur_sekil.pdf
- Artun, Erman. *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2009.

- Artun, Erman. *Türk Halk Edebiyatına Giriş*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2009. 17.
- Artun, Erman. *Türk Halkbilimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2009.
- Ataman, Adnan. *Bu Toprağın Sesi-Halk Musikimiz*. haz. Süleyman Şenel. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2009.
- Başuğur, Emine. *Türk Halk Kültüründen Derlemeler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.
- Bekki, Salahaddin & Demirbaş, Dicle. *Son Abdal Neşet Ertaş*, İstanbul: Kesit Yayınları, 2017.
- Biray, Nergis. “Bugün Hava Nasıl Olacak? Halk Bilgisine Dayalı Takvim ve Hava Tahmini: Kazak Türkçesi Örneğinde.” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi* 20/2 (2013): 1-30.
- Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Folkloru*. 2. Baskı. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1984.
- Bostan, İdris. “Kahve”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24:202-205. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Bozkurt, Ali. *Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Belgeseli*, Danışman ve Metin Yazarı: Bayram Bilge Tokel; Jenerik Müziği: İrfan Gürdal, 1. Bölüm, Ankara: TRT Stüdyoları 1999.
- Bulut, İhsan & Yürüdü, Eren & Kazancı, Hasan. “Artova Yöresinde (Tokat) Yerel İklim Bilgisi ve Halk Takvimi.” *Türk Coğrafya Dergisi* 61 (2013): 21-30.
- Çağrı, Mustafa. “Beddua”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5: 297-298. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Çobanoğlu, Özkul. “Türkü Olgusu Bağlamında Türkü ve Şarkı” *Türk Yurdu* 269 (2010): 46-49.
- Demir, Müge. “Şamanizm’de Hastalık Kavramı ve Tedavi Yaklaşımları”, *Lokman Hekim Dergisi* 6/1, (2016): 19-24.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi, 2008.
- Dilçin, Cem. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları, 1983.

- Durdiyeva, Amangül. “Arzu ile Kamber Destanı’nın Varyantları Üzerine Bir İnceleme.” *Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 12 (2000): 45-62.
- Dündar, Can. *Garip- Neşet Ertaş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2005.
- Düzgün, Dilaver. “Âşık Edebiyatı”, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, ed. M. Öcal Oğuz. Ankara: Grafiker Yayınları, 2011.
- Elçin, Şükrü. *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.
- Erden, Atilla. *Anadolu Giysi Kültürü*. Ankara: Duman Ofset, 1998.
- Ergin, Muharrem. *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2013.
- Erkan, Serdar. “Abdallar Üzerine Bir Değerlendirme”. *Türkoloji Dergisi* 2 (2009): 232-255.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet. *Halk İnanışları El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2017.
- Fehd, Tefvik. “İlm-i Felek”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22/ 126-129 (İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Gürsoy, Şahin. *Sosyal ve Dini Yaşam Açısından Orta Anadolu Abdalları (Kırşehir Örneği)*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.
- Güzel, Abdurrahman. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2010.
- Kalafat, Yaşar. “Türk Kültür Coğrafyasında “Dul Karı Kültü”. *Lokman Hekim Journal*, 1 /3, 2011: 7-10.
- Karakaya, Oğuz & Önal, Hamit. “Türk Halk Müziğinde Bir Uzun Hava Türü Olarak Bozlak”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 27 (2010): 709-726.
- Kaya, Doğan. “Ayak”. *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü* Ankara: Akçağ Yayınları, 2014.
- Keskin, Ahmet. “Türk Kültüründe “Selamlaşma” ve “Vedalaşma” Hakkında Genel Bir Değerlendirme”. *Türk Dil Kurumu Yayınları Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi* 43 (2017): 125-146.
- Kızıldemir, Özgür & Öztürk, Emrah & Sarıışık, Mehmet. “Türk Mutfak Kültürünün Tarihsel Gelişiminde Yaşanan Değişimler”. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2014): 14/3 191-210.

- Korkmaz, Mehmet Akif. “Türkü Üzerine”. *Fındık Dergisi* 7 (2017): s 56-57.
Erişim 19.05.2020. <http://www.giresuntb.org.tr/edergi.php>
- Korkmaz, Mehmet Akif. *Türkü Türü ve Doğu Karadeniz Türkü Kültürü*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Köprülü, M. Fuad. *Türk Saz Şairleri I-V*. Ankara: Milli Kültür Yayınları, 1962.
- Köprülü, M. Fuad. *Saz Şairleri*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- Oğuz, M. Öcal & Ekici, Metin vd. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2006.
- Oğuz, M. Öcal. “Türk Halk Şiirinde Tür ve Şekil Meselesi”. *Milli Folklor* 19 (1993): 13-18.
- Örnek, Sedat Veyis. *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971.
- Örnek, Sedat Veyis. *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.
- Özcan, Öner. *Neşet Ertaş Yaşamı ve Bütün Türküleri*. İstanbul: Simurg Yayınları, 2001.
- Özkarabekir, Cengiz. *Tek Başına-Neşet Ertaş Belgeseli*, İstanbul: Haber-Türk TV, 2010.
- Öztelli, Cahit. *Halk Türküleri*. İstanbul: 1953.
- Pala, İskender. *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2012.
- Parlak, Erol. *Bozlaklar*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1990.
- Parlak, Erol. *Garip Bülbül Neşet Ertaş Hayatı -Sanatı – Eserleri*. İstanbul: Demos Yayınları, 2013.
- Parlatır, İsmail. *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü-I Atasözleri*. Ankara: Yargı Yayınevi, 2008.
- Parlatır, İsmail. *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü-II Deyimler*. Ankara: Yargı Yayınevi, 2008.
- Pehlivan, Abdülhamid. *Ölüm ve Ötesi Halk İnançları -Günümüz Halk İnançlarına Yönelik Bir Tespit ve Değerlendirme*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2013.

- Selçuk, Bahir. “Klasik Türk Şiirinde Nidâ”. *Atatürk Üniversitesi Türk Dili Ve Edebiyatı Araştırmaları / Makaleler* 1040-1051. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2017.
- Spies, Otto. *Türk Halk Kitapları*. İstanbul: Rıza Koşkun Basımevi, 1941.
- Şimşek, Muhittin. *Ahilik: TKY ve Tarihteki Bir Uygulaması*. İstanbul: Hayat Yayınları, 2002.
- Şişman, Bekir. “Anadolu’da Yaşayan Halk İnançlarının Menşei Üzerine Bir Araştırma”. *Türk Kültürü* 448 (2000): 104-108.
- Talat Onay, Ahmet. *Halk Şiirinde Şekil ve Nev’i*. İstanbul: 1928.
- Tan, Nail. *Folklor (Halk Bilimi)*. İstanbul: Özal Matbaası, 2008.
- Tokel, Bayram Bilge. “Neşet Ertaş Bozkırın Tezenesi”. Belgesel. TRT Avaz, 28 Eylül 2012.
- Tokel, Bayram Bilge. *Neşet Ertaş Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- Türk Dil Kurumu, “Türkçe Sözlük”. Erişim 06.01.2020. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkmen, Fikret. “Kerem ile Aslı”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25:283-284. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Türkoğlu, Sabahattin. *Tarih Boyunca Anadolu’da Giyim Kuşam*. İstanbul: Kendi Yayınları, 2002.
- Uludağ, Süleyman. “Abdal”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1: 59-61. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Veren, Ergün. *Anadolu Halk Takvimi Kocakarı Soğuklarından Zemheriye*. İstanbul: Doğan Kitap Yayınları, 2019.
- Yaltırık, Mehmet Berk. “Türk Kültüründe Hortlak-Cadı İnanışları”. *Tarih Okulu Dergisi (TOD) Journal of History School (JOHS)* 6/6 (2013): 187-232.
- Yamak Yamaner, Hasibe. *Neşet Ertaş’ın Hayatı ve Eserleri*. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003.
- Yakıcı, Ali. *Türk Halk Şiirinde Türkü/Tanım-Tasnif-İnceleme-Metin*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.
- Yazıcı, Mehmet. *Aleviliği Anlamanın İmkânı: Alevi Değişlerinin ve Gülbanglarının Kavalcık Köyü Örneğinde Sosyolojik Analizi*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.

Yıldırım, Dursun. *Türk Bitiği Araştırma/İnceleme Yazıları*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1998.

Yolcu, Mehmet Ali. “Geleneksel Ekolojik Bilgi Bağlamında Çanakkale Halk Botaniği”. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığı* 16/24 (2018): 63-675.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Çiğdem KANDIR		
Doğum Yeri ve Yılı	Fatsa/ORDU, 1991		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	İngilizce (Orta Düzey)		
Öğrenim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2006	2009	Fatsa Lisesi
Lisans	2011	2015	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Yüksek Lisans	2017	2020	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Çalıştığı Kurum	Başlama - Ayrılma Yılı		
İletişim (e-posta)	cigdemgvrcn@hotmail.com		